

Paul B. du Chaillu'n
Matkustusretket
Keski-Afrikassa.

Ennenkuin 41 muolla ja yhdellä karkalla.

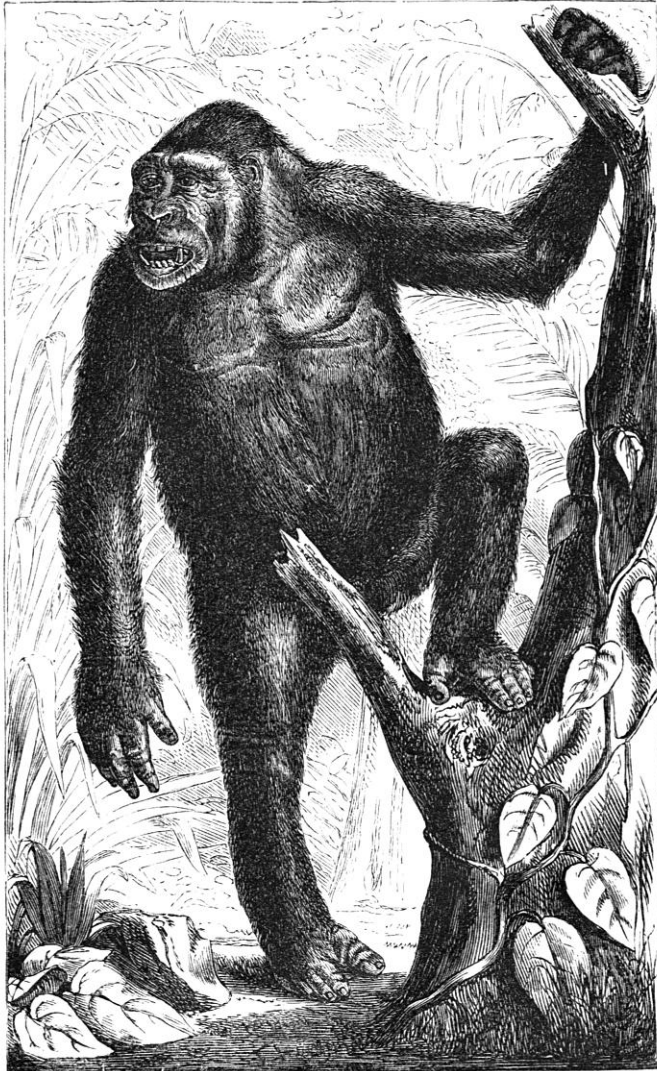

Ennenkuin 41 muolla ja yhdellä karkalla.

Helsingissä, 1876.

G. W. Edlund'in kustannuksella.

Hinta: 7 markka.

Gorilla.

Paul B. du Chaillu'n

Matkustusretket Keski-Afrikassa.

Suomentanut N. Hauwonen.

Varustettu 41 kuvalla ja yhdellä kartalla.

Helsingissä, 1876.

G. W. Edlundin kustannuksella.

Helsingissä,

3. Simeliuksen perillisten kirjapainossa, 1876.

Kuvien Innetelo:

N:o	sivu.	N:o	sivu.
1. Gorilla		21. Gorillan penikka	109.
2. Mpongwe-waimo	3.	22. Epäjumalan kuva Kammalaisilla	124.
3. Salkapuurangaistus Afrikassa	20.	23. Noitatohtori Kammalaisilla	125.
4. Mbondemo-nties ja waimo	26.	24. Du Chailun vastaanotto Gumbisfa	130.
5. Kuormantantaja Afrikassa	28.	25. Dbindji lepotuolisfaan	139.
6. Ensimmäinen Gorillani	37.	26. Kulutamba-apina	141.
7. Kuningas Ndiyahai	40.	27. Gorilla tappaa nekerin	153.
8. Nuolipussi	42.	28. Kuoska eli rauhanrakentaja Afrikassa	165.
9. Elefanttien metsästys Fanilaisilla	45.	29. Du Chailu ottaa valokuvan Gorilloista	171.
10. Sandja, soittokalu Fanilaisilla	46.	30. Gorillan pää	175.
11. Fanilaidsten seppiä	48.	31. Ihmisen luuranko	176.
12. Sawiastioita Fanilaisilla	48.	32. Gorillan luuranko	176.
1 Paistinpannu. 2 Wefileiki. 3 Palmuwii- ninpullo.		33. Mestaus Gumbisfa	181.
13. Fanilaidsten piippuja	48.	34. Kendo, Afhirafuninkaitten waltikka	187.
14. Lusifka Fanilaisilla	49.	35. Afhirain ajeita	189.
15. Matka Mangrowejärwen yli	61.	36. Afhirain kaunottaria	189.
16. Amuletti eli taikakalu Mbifhofansalla	61.	37. Mshiego-mbouwé-apatat pesäsänjä	192.
17. Sambi, soittokalu Chetianeilla	84.	38. Ogana, haltija Afhiralaisilla	194.
18. Njömaja metsäjä	87.	39. Silta Dwigui-wirran yli	195.
19. Nies ja waimo Kammahaimoa	103.	40. Gorilla kuolemalaifillaan	197.
20. Wilit härkä lennättää Sfoutan ilmaan	107.	41. Du Chailu ja Duengueza kuningas	209.
		African kartta (kirjan loppuun).	

Ensimmäinen Luku.

Kokatuksia 1855 jätin minä Amerikan men-
näkseni Afrikan läntiselle rannikolle. Aikomuk-
seni oli käyttää muutamia vuosia sen maanosan
tutkimiseen päiväntasaajan kohdalla, jolla on 2°
pohjoista ja 2° eteläistä leveyttä, ja joka me-
renrannasta ulottuu sisämaata kohden n. k. Kris-
talli-wuoriin asti, sekä pyrkäkseni samassa niin
kauaksi toiselle puolelle kuin mahdollista oli.

Pitkin rannikkoa nähdään näillä seuduilla siellä
täällä hajallansa neekeriyhdyksiä, ja juuri harvoihin
paikkoihin waan on kauppapaikkoja perustettu y-
leisen kauppaliikkeen eduksi. Walkeaihoisten mie-
hen walta ja tietä ulottui waan muutamia har-
voja penikulmia *) ulomaksi rannikkoa ja sisä-
maa oli tähän asti vielä kokonaan tuntematon.
Siellä asuwista heimofunnista, joista useampain
sanottiin olevan ihmisyhdyksiä, ei tiedetty mitään,
waikka kamalia taruja kerrottiin heidän pimeästä
taivauskostaan ja kulkistumattomasta julmuudek-
taan; sen maan tuotteista saatettiin waan umpi-
määräisiä arweluita tehdä niistä niukista elsen-
luu-, eepenholtsi-, punapuu- ja kautsukka-waras-
toista, joita wirtain warilla asuwat asukkaat
lähettivät merenrannikolle. Sen luonnon-historia
— joka aine minua enimmästi miellytti —
oli tylyksi tunnettu wiselytykseni siitä, että täällä
oli kenties keltainen matkustajan ja luonnon-
tutkijan kaikille ponnistuksille.

Se sama, ennen tutkimaton, maanala oli tuon
merkittävän apinan, tuon willin, kesityttömmän
gorillan koti, joka ruumiinsa rakennuksen ja muu-
taman tapain puolesta on ihmistä lähinnä ja
jonka kulkistamaton julmuus on tehnyt hänet roh-
keimpainkin maassa syntyneitten metsämiehesten kau-
huksi — eläin, josta luonnontutkijat ja siviility-
nyt maailma tiehi niin vähän, ettei useimmisissa
luonnonhistorioissa ole edes nimeäkään mainittu.
Täällä löytyi myös noissa tiheissä metsissä —
jos nimittäin asukkaat totta puhuivat — tuo
pesiwä nshiego mbouvé, eräs apina, järjestyk-

*) Englantilaisia mittoja on tässä käytetty niinkuin
ruotsalaisesfatin käännöksessä, jota suomentaja on seu-
rannut.

sessä seuraten lähinnä gorillan jälkeen, sekä use-
ampia muita apina-lajia. Wirtahopeja ja wesi-
lehmii tavattiin täällä joissa, ja metsissä niin-
hywin kuin wuoristoissa sanottiin olevan lintuja
ja willejä elämiä monenlaisia ja moniwaiheisia,
joista suuri osa meille warfin outoja.

Matkatakkseni ylös noita eri wirtoja pitkin, käy-
däkseni jähiretkillä metsissä ja samalla tutustuak-
seni gorillan olopaikkain ja elinrajojen kanssa
sekä tutkiakseni noiden mustain heimojen, joiden
tykönä ei mitään walkeaihoinen mies vielä mil-
loinkaan ollut käynyt, taikauksioisia käsitteitä ja
elinkeinoja — kas tässä muutamats pääsyyt mi-
nun käyntiini Afrikan rannikolla. Eräs toinen
aikomus, joka oli minulla silmämääränä, oli se
että tiedustelisin eiköhän tuolla sisämaassa niissä
wuoristoissa, joista wirrat saawat alkunsa, löy-
tyisi joku hedelmällinen, asuttu ja samassa ter-
weellinen maanpaikka, jossa lähetyssaarnaajat,
jotka nyt taubeille alttiiksi-annettuina kuolawat
tuolla laakealla rannikolla, woisivat työskennellä
turwallisesti ja menestyksellä, ja jossa edullisia
kauppapaikkoja woitaisiin perustaa, jotka oliswat
hyödyksi niinhywin walkeaihoisille kuin maan
mustille asukkaille.

Wiettäkseni useampia vuosia merenrannikolla,
jossa minun isälläni ennen oli ollut kauppapaikka,
olin minä joteskin tullut tuntemaan ranta-asu-
kasten kielen, tawat ja omiuisuudet, josta toi-
woin itselleni hyötyä olevan löytömatkoillani sisä-
maassa, ja tämä elelemiseni rannikolla oli kes-
tänyt kauan kyllä totuuttaakseni ruumiistani jo-
hontin määrään kuumaan afrikalaisen wuoden-
ajan waiwaloisuuksiin, tahti kumminkin tulla-
seni tuntemaan parhaimmat wälikappaleet, joilla
terweyttä ja henkeä suojellaan rantamaan kuolet-
tawilta kuumetaubeilta.

Sabun-wirta, joka saa alkunsa Kristalli-wuo-
rista, laskee hitaisten wetenä Atlantin-waltame-
reen muutamia penikulmia pohjan puolella päi-
wäntasaajaa. Sen suu muodostuu lahdelmaksi,
joka on paras satama läntisellä rannalla; ja sii-
hen perustiwat Franskalaiset wuonna 1842 lah-
den oikeanpuolisella rannalla uudisasutuksen ja
rakensiwat warustuwärfin. Se oli tämän wa-
rustuksen turwisja kuin minun isäni monta wuo-

ta asiamiesten kautta harjoitti kauppaa maan asukasten kanssa, ja täällä hankin minä itselleni ensimmäiset tietoni Afrikasta, samoin kuin tein ensimmäisen tuttavuuteni Gabun-heimokuntain kanssa.

Kun nyt muutaman vuotisen poisoloni perästä palasin takaisin, ottivat entiset tuttavani mustain seassa minun ilolla vastaan, sillä he luulivat minun tulleen takaisin harjoittamaan kauppaa. Länsirannikolla asuivat neekerit ovat innokkaimpia ja sukkeliimpia kaupustelijoita kuin milloinkaan olen nähnyt, ja he riemuittivat nyt toivoen saavansa retkeillä muassa — ja kenties nykyä vanhaa ystäväää niinkuin minä olin. Suuri oli siis heidän erehdyksensä, kun minun oli ilmoittaminen heille että olin tullut ilman tuomatta mitään myytäni myytäväksi ja että aikomukseni ainoastaan oli tutkistella sitä maata, josta olin heidän kuullut kertowan niin monta kummallista tarua, sekä pyytää lintuja ja metseen petoja.

Ensimmäitä luulivat he minun waan puhuvan leikkiä. Mutta kun näkiwät ettei aluksesta, joka minun oli tuonut, lastettu mitään ”kauppaa” moalle waan ainoastaan kaikenlaisia kaluja, jotka Afrikan erämaissa retkeilevälle pyssymiehelle ovat tarpeesen, rupeesivat, he waikka wästenmiehisesti, uskomaan minun ilmaisemani aikomusta todeksi. Silloin ei ollut heidän ihmettelemisellänsä ja hämmästyksellänsä enää mitään rajoja.

Muutamit luulivat minun olevan mieltä waila ja surkuttelivat isääni, jonka he kaikki tunsiwat, että hän oli saanut semmoisen kelwottoman pojan niiskoillessa. Toiset arveliwat minulla olevan edemmäksi ulottuvia aikeita mielessä ja tuskautuivat aatelessaan minun salaisesti koettawan tempaista kauppaa sißämaan kanssa pois heidän käpistänsä.

Nämä Mpongwet, eli rannikkolaiset, oliwat, niinkuin etempänä tulemme näkemään, saaneet käpistinä kaiken kaupanteon Gabun-wirran ylämaan kanssa, ja pieninkin epäluulo siitä, että minä aikoisin sefaantua tähän hyödyttävään yksitysoikeuteen, oli riittäwä herättämään heidän kauppaa rakastawissa sieluisaan suurinta hämmästystä. He ahdistiwat minua jokainen taruillaan niistä kauhuista ja waaroista, joita matkalla sißämaahan oli tarjona, wakuuttaen samassa että minä tulisin syödyksi ihmisryhijiltä, hukkuisin jokiin, tulisin nieläistykksi tiikereiltä ja krokotileiltä, murskeretukksi elehwanteilta, lyödyksi maahan wirtahewoilta tai houkutelukksi loukkaasen ja rewellyksi pappaleiksi gorillalta.

Mutta kun olin wakuuttanut heille ettei mi-

nä ollut mitään tekemistä heidän kauppansa kanssa ja ettei minun aiotut matkani ja metsästyksretkeni heille mitään wahinkoa tekisi, jättiwät he minun kaikki, paitsi muutamat uskolliset wanhat ystäwät, oman onneni nojaan.

Kun aioin vielä muutaman aikaa wiipyä Gabun-wirran tienoilla oikein täydellisesti totutaakseni itseäni ilmanalaa, olin minä ollakseni entisten ystäwäini tykönä wanhoilta ajoilta, noiden amerikalaiusten lähetyssaarnaajain luona, joiden yhdyspaikka on Baraka'ssa, kahdeksan penikulmaa wirran suusta. Siellä olin minä terwetullut ystäwäni, pastori William Walkerin wieraanwaraiseen kotiin ja sain tilaisuuden vielä jonkun aikaa nauttia siwistyneen elämän suloutta ja lohdutusta kristillisestä seurassa-oloista, jonka kaikki wäghän ajan kuluttua olin jättäwä taakseni pitkäksi aikaa.

Baraka on Amerikan ulkomaisen lähetykseuran pääpaikka Gabun-wirran warrella, ja ilman sitä ainoa lähetykslaitos, joka seuralla vielä on läntisellä rannalla. Sen perusti vuonna 1842 pastori J. L. Wilson.

Baraka on Mpongwe-sana, johdettu sanasta barracoon, joka merkitsee: orjalaitos eli aitaus. Kummallista kyllä että juuri täällä paikalla — josta nyt ewangeliemia saarnattiin noille pimeydessä waeltawille Afrikalaisille ja jossa heidän lapsillensa opetettiin kristinuskon tuntemista ja siwistyneen elämän tietoja ja welwollisuuksia — oli kerran, ja siitä ei monta vuotta ole, toimeenpantu orjalaitos, jossa tuota julkuaa ihmis-kauppaa harjoitettiin suurella innolla ja menestyksellä.

Baraka on ylimpänä eräällä fauniilla tyyräällä, muutaman sadan jalan päässä rannasta ja noin kahdeksan penikulmaa ylöspäin wirran suusta. Maanasukasten kylät ympäröiwät tyyrään juurta ja owat hajallaan pitkin wirran rantaa ja sillä tavoin helposti luoksepäästäwät lähetyssaarnaajille, jotka käywät niissä joka aika ja saarnaawat asukkaille useat kerrat wiitoksja.

Lähetykslaitoksen tilukset owat awaria ja niitä ympäröiwi lemuwain lehmusten uljas lehwistö. Rakennukset owat enimmäksi osaksi bamburuuwoista — joka on paras rakennusaine täällä osalla rantaa — ja niitä on kaksi lähetyssaarnaajain perheille kuuluwaa asuinhuonetta: kirkkorakennus, jonka owen edessä seisoo muutamia fauniita, wäjoikkaita puita; aitta; koulu, eräs wäghäinen rakennus sißäläwä lähetyssaarnaajain kirjaston; huoneet, joissa laitokseen otetut lapset pidetään; ja viimeiseksi kyökki — jemmoinen on kuuman ilmanalassa aina eroitettava asuinhuoneista —

ja muut tarpeelliset huoneukset, joiden joukossa kanakoppi. Kafennusten tafana on kaunis puutarha, jossa kasvaa kaikenlaisia hedelmäpuita, jotka kaikki ovat lähetyssaarnaajain istuttamia, ja niiden joukossa havaitaan tuo kaunis kofospalmu, mangopuu ja muita puita, jotka kasvavat siellä täällä ympäri tiluksia, ja joiden suloiseen siimekseen huoneet ovat raketut.

Lähetyslaitos alkaa päivänsä rukouksella, joka lasten tähden pidetään Mpongwe-kielellä.

Rukousten jälkeen siivoavat tytöt ja pojat lepopamionsa ja koulusalit ja panevat kaikki järjestykseen päivän töitä warten. Tämä tapahtuu lähetyssaarnaajain waimoin läsnäollessa ja waarinpidon alla.

Sitten tulee suurusatria, jolloin lapset istuivat pöydässä hymässä järjestyksessä, puhtaat vaatteet yllä, ja oppivat syömään siwistyneitten ihmisten tavalla.

Kohta ennen kello 9 kutsutaan kellon soimisella ne lapset, jotka asuwat kotona kylisissä, tulemaan kofoon kouluhuoneeseen, ja siellä pidetään nyt opetustyötä uutierasti, sitte kun ensi-aluksi rukous on pidetty ja wirsi wiefattu maan asukkaisten omalla kielellä. Lähetyssaarnaajilla ja heidän waimoillansa ovat apuna maassa syntyneet opettajat, jotka osawat ohjata noita vähemmän edistyneitä lapsia. Lapsille annetaan ensin opetusta omassa äitinkielessä, ja sitte, kun he täydellisesti taitawat sen aakoset, rupeewat he lufemaan pyhää raamattua Mpongwe-kielellä. Sen jälkeen seuraa maantieteen, lastkuopin, historian ja kirjoituksen sekä englannin kielen opetus. Suurta huomiota luodaan arwattawasti uskonnonopetukseen, ja eteenlufemalla, selityksillä ja teroittamalla piplian käsäjä ja ohjeita muistiin koetetaan tuota kasvawaa polwea wahwistaa kristin-uskon painawisä elämän periaatteisä.

Ainoastaan lapsiin saattawat lähetyssaarnaajain waimot jotakin waiikuttaa. Wanhemmat maan asukkaat ovat typeriä, laisäjoja ja epäluuloisia. He riippuwat kiini ylenkäiseen-alaisessa taikauskossaan ja ainoastaan waimoin woidaan uusia käpitteitä heihin tyrykytää. Sos he kirkkoon tulewat, tapahtuu se useastikin waan uteliaisuudesta, keltawatänsä saarnaajalle tai sen-tähden että owat luuloteleet itsellensä siitä etua olewan. Lapsit sitä vastaan owat, niinkuin kaikki lapset, rikkkaita, oppiwia, helposti johdetawia, ja heisä riippuu Afrikan kristittämisen toimo.

Kaksi eli kolme kertaa wiiikosä iltapuolla päivää kofoonuwat tyttölapset ompeluseuraan, josä

heitä opetetaan neulaa käyttämään ja totutetaan ompelemaan waatteita itsellensä ja weliillensä.

Useimmat kerrat wiiikosä pidetään rukoushetkiä, jolloin Herran sanaa selitetään näille pakoille.

Lauwantai on vapaa päivä lapsille, jotka silloin leikittelewät ja walmistawat itsensä sapa-tille. Sunnuntai on wiikon suuri päivä; silloin kutsuu kellon-ääni kofoon kaikki, jotka tahowat tulla tuohon pieneen bamburuokoiheen kirkkoon. Lähetyslaitoksen lapset ja kaikki, joilla siellä on joku wirantoimitus, owat silloin lässä, puettuina juhla-waatteisä; kylisä asuwat pakatnin seuraawat tätä tapaa ja tulewat kirkkoon parhaimmisä, kenties airoisä waatteisäan. Siellä puhuu saarnaaja heille Jumalan wiisaudesta ja hywydestä, ja kaikki, pakanat ja kristityt, yhtywät ylistämään hänen pyhää nimeänsä kiitoswirillä. Kuulijat owat ylimalkaan waarintotawia ja halullisia, mutta lähetyksen edistyminen ei ole kentanä juuri. Ja kuinka se olisäkaan mahdollista? Walon lewittämisen tämmöiseen pimeyteen, ja tuon taikauskon, tietämättömyyden, laiskuuden ja kurjuuden häwittäminen, johon nämä pakana-parat owat waipuneet, waatii moniwuotisia työtä. Epäilemättäkin owat minun ystäwäni, nuo raukat lähetyssaarnaajat, aiwan usein alakuloisina waiwalloisien työnsä huonosta menestyksestä, mutta he tekewät parastansa ja jättäwät wiisaasti kaiken muun Jumalan haltuun, tietäen että Hän waiikuttaa otollisella ajallaan ja saa useasti toimeen suuria töitä wäjä-arwoisillatin wälikkappaleilla.

Toinen Luku.

Tarloitus minun wiipymiselläni tällä rannikolla tähän aikaan (Tammikuusä 1856) oli, että tahdoin täydellisesti totuttaa ruumistani ilman-alaan ennenkuin lätsin lyötmattalenni sšämaahan. Olin tuntenut Gabun-maan ja sen kansan jo monta vuotta, mutta käytiin wielä tilaisuutta tällä erällä lifemmin tutustuaqeni heidän luonteensa ja tapainsä kansä sekä uudestaan tutkiaqeni kieltä, jota tämä heimo — Mpongwet — puhuu, jofa kerran oli lufuisä kansä, mutta jofa nyt, niinkuin monet muut afrikalaiset heimokunnat, useista syistä on kofonaan häwiämisesä.

Syitä tähän outoon ja muutamisä kohdin selittämättömiin heimokuntain häwiämiseen, jofa kuolewat pois jättämättä mitään jälkeä peräänsä, tahdon minä tutkia josäfin seuraawasä luvus-

ja. Afkan hawaiiase selvästi jokainen, joka ottaa siitä waarin.

Mpongwet ovat yffi haara eräästä niistä suurista heimoista neekerisukua, jotka Nazarethin läheeltä wäpitellen ovat siirtyneet meren rantaan kohden, lewittäen aikojen kuluessa rajansa pohjaan ja etelään päin siifi, että ne tätä nykyä ulottuvat pohjassa Gabun-wirtaan ja etelässä St. Katharina'n nokkaan asti. Yffi osa on otanut haltuunsa merenrannan ja toiset asuwat sisämaassa. Mpongwelaiset ovat luultavasti omissaneet maa-aloja muiden heimokuntain jälkeen, jotka ovat kadonneet samalla eriskummallisella tavalla, joten hekin nyt häwiävät; sillä tawoin on Mbina-heimo mellein häwinnyt loppuun, sillä kolme henkilöä on enää waan jäljellä kansakunnasta, joka ennen oli hywin lukuisa. He kuolewat pois — ja tuskin on heistä sen enempiä sanomista.

Kaikki Mpongwe-heimon eri haarat puhuwat samaa kieltä, ainoastaan muutamain harwain sanain eroituksella, kun sitä vastaan toiset, jotka ovat sijoittuneet heidän wäliinsä, käyttävät wartin toista kieltä. Noiden suurten afrikalaisten kansakuntain siirtymistä ei saateta käsittää ennen kuin olemme tulleet paremmin tuntemaan tämän manteren sisämaaa. Minä tiedän ainoastaan siellä löytywäsi kahdeksan eri heimokuntaa, jotka nyt asuwat Gabun-wirran eteläistä rantaan pitkin ja sisämaassa ja jotka puhuwat samaa kieltä ja joilla arwattavasti on sama alkunsaakin.

Mpongwelaiset asuwat suurimmaksi osaksi Gabun-wirran oikealla warrella, noin kolmen kymmenen penikulman paikoille sisämaahan päin. He elelewät kylissä, jotka ylimalkaan ovat rakettut erityisellä tarkoituksella niihin kauppa-etuuksiin, joita afema tarjoo, sillä nämä neekerit ovat oikein mestareita kaupustelijoiiksi — tosiaankin ovat nerokkaimpia ja ymmärtäwäisimpiä kauppareijä koto rannikolla.

Waikei Mpongwelalaisten kylät ota suurta tilaa, ovat ne siivoimmat ja kaikkein parhaimmin rakettut kuin Afrikassa nähnyt olen. Niissä on tavallisesti waan yffi pääkatu, jonka molemmiin puolin huoneet ovat rakettut. Wälistä tawataan muutamia lyhyitä poikkikatuja. Suurissa kylissä on pääkatu useasti kuuttakymmentä jalkaa lewää ja kuuttafataa jalkaa pitkä. Huoneet ovat, niinkuin luonnoista on, eri suuria, omistajain waroja myöden. Ne ovat rakettut jonkinlaisista kangista, joita saadaan eräästä täällä runsaasti kaswawasta palmupuun lajista, jonka lehtiä myös asukkaat käyttävät jonkinlaisina

mattoina kattoin peitteeksi. Tämä palmupuun tobellakin maan hyödyllisimpiä tuotteita.

Huoneet ovat aina neliskuisia muotonsa puolesta ja kahdestakymmenestä sataan jalkaan pitkiä ja leveitä. Paras huone on rakennuksen keskellä. Lattia on sawesta, joka sotketaan kowaksi ja joka pitkällisen käytännön kautta tulee lujaksi ja sileäksi permannoksi. Huoneet ja kadut pidetään hyvässä siivossa.

Seinät valmistetaan siten, että ensiksi hakataan paaluja maahan ja niiden wäliin kiinnitetään sitte nuo halkaistut bamburuowot. Yffi osa ruowoista liitetään sitomalla yhteen seinän ulkopuolelle ja toinen osa sisäpuolelle, ja nuoraot, jotka tällä tawoin syntyvät, tufetaan palmulehdillä. Sillä tawoin tulewat seinät tasaisiksi ja sileiksi sekä warsin puhtaisiksi. Lähellä wirtoja tawataan suuria walkean-keltaisia bamburuofoja, joilla on erinomaisen kaunis muoto.

Semmoisen huoneen rakentaminen on erittäin tärkeä toimi Mpongwe-miehelle. Hänellä on sitä warten säilyssä suuret warastot myyriä — katon kate-ainetta — kokuille siten tarpeeksi bamburuofoja, joita useasti pitää kuljettaa melkoiset matkat ylös wirtaa myöden, ja mittaa wihdoin, koottuaan kaikki orjansa kokoon, pohja-alan, lyö paalunsa maahan ja pystyttää seinät. Sen jälkeen tulee owista ja affunoista kysymys, jossa kohdassa jokainen seuraa omaa päättänsä, joka antaa jonkinlaisia suloista waihetusta huonetten ulkomuodolle. Mitä niiden sisuwarffiin tulee, on omistajan kaikki tawara koottu noihin eri huoneisiin, ja rannikolla ei ole mitään outoa nähä näiden olewan kaunistettuna peileillä, tulleilla, pöydillä, sohvilla ja hywin useasti amerikalaisella seinäkellollakin.

Nämä siwot asunnot tekewät hywin silmiinpistäwän wastatohban Niger-wirran ja Gambian wäliin asuwain neekerein matalille, ymmyrkäisille ja litaisille mößeille, noiden epätasaisien, teräwäin kattoin ja sawiseinänsä kanssa.

Mpongwelaiset ovat kauniinta kansaa kuin milloinkaan olen nähnyt ja hywin Mandigolaisen muotoisia; he ovat keskenlääntäisiä pituudeltaan ja heidän kaswonsa ovat miellyttäviä neekerikaswoja, waikka kauniimmat kuin Kongo-heimojen. Miehillä on jonkinlainen paita yllä, tawallisesti Englannin, Franskan eli Amerikan teosta, ja sen päällä eräs nelikulmainen kankaan-kappale, joka ulottuu alas nilkasiimiin asti. Tämän lisäksi tulee olkilakki päätä warten. Mi-noastaan kuningas saa pitää silkkihattua amerikalaisista tai englantilaisista teosta. Waralijem-

mat ja pääallitöt koristelevat kumminkin itseänsä mielellään ja ovat warsin ihastuneina, jos miowat näyttää itseänsä loistawassa soturin uniformussa, sapelin ja muiden siihen kuuluvain korujen kanssa.

Raisten paras ja useimmaasti ainoa werho on eräs nelistikulmainen kantaan-kappale, joka käärittään ympäri ruumiin ja joka peittää sen lanteista ruveten heti alapuolelle polwien. Seitä i-lahduttaa paljaisiin sääriin ja käsiwarfisiin kiinnitettyin messinfiengasten suuri paljous ja he kantawat sillä tawoin useasti 25 tai 30 naulaa messinkiä kummankin nilkajaisen ympärillä. Tämä naurettava turhuus on suuresti haitaksi heidän liikunnoilleensa ja tekee heidän käyntinsä kömpelömmäisesti horjuwaksi.

Sekä miehiä että naisia miellyttävät suuresti koristukset ja hajuvedet, joilla he ylen määrin kastelevat itseänsä, huolimatta paljon mistä laadusta ne owat.

Merkilliisin luonnonlaatu Mpongwelaisissa — ja ylimalkaan kaitissa nekeri-heimokunnissa kuin nähnyt olen — on heidän suuri halunsa ja taipumuksensa kaupantekoon. Minun ystäväni Mpongwelaiset elävät siitä. Heidän maansa asema Gabun-wirran suun ympärillä ja sen lähisyydessä tarjoo heille kauppaetuja ja suurta waiikutusta sifämaan suhteen, joita etuukfia he waan liian hywin osaawat käyttää ja wäärinkäyttää omaksi hywäksensä.

Pyydän saada tässä tehdä lukijalle jonkinlaisen kuwauksen Afrikan kauppa-tiliikkeestä. Wirrat, jotka owat maan ainoat kuljettawat tiet, owat siis ne wälifappaleet, joilla kaikenlainen uloswient- ja sifääntuonti-tawara on kuljetettava noilta sifämaassa asuwilta heimokunnilta merenrantaan ja heille takaisin. Wirtain warfilla asuu useampia eri heimokuntia. Kun sillä tawoin nyt Mpongwelaisille kuuluu wirran suu ja maa, joka ulottuu muutaman penikulmia siitä ylöspäin, seuraa heidän perästänsä Shekianit ja näiden jälestä tulee toista heimoja, lähes tusinan paikoille luwultaan, ennenkuin päästään Kristalli-wuorille asti. Jokainen näistä heimokunnista pitää yksinomaisena oikeutenaan olla wälittäjäwä eli käytyrinä niille, jotka asuwat häntä lähinnä, ja ottaa raitittaman maksun tästä asoitfija-waiwastaan; ja kaikenlainen loukkaus tämän jälestä on sodan uhalla kielletty. Otaksuppa nyt esim., että joku kappale elefantin-luuta tai eepenholtfia alkuperäisesti kuuluu jollekin nekerille tuolla kaukaisessa sifämaassa; jos hän tahtoo waihtaa sen "walkean miehen kauppaan", ei hän tohdi itse

wiedä sitä markkinapaikalle. Jos hän olisi niin waromaton että uskaltaisi sitä yrittää, otettaisiin hänen tawaransa takawarikkoon ja hän itse, jos hän kiini saataisiin, tuomittaisiin maksamaan sakkoa niille, joiden ykfinoikeutta hän oli koettanut loukata, tahi luultawammasti tulisi hän myydyksi orjaksi.

Kauppalakien jälkeen on hän pakoitettu usomaan tawaransa jollekin yksityiselle, joka kuuluu lähimpään heimoon alaspäin merenrantaa kohden. Tämä taafen wuorostaan myy sen lähimmälle pääallitölle eli ystäwälle, ja sillä tawoin kulkee elsenluu tai eepenholtfi tahi punapuu arwattawasti kymmenkuntain fätten kautta ennenkuin se tulee kauppa-aikeihin rannalla.

Tämä tuottaa silminnähtävästi walkeaihoiselle kauppiamiehelle wahinkoa nostamalla ylen määrin tawarain hintaa. Mutta se on kumminkin waan puoli tästä pahasta. Waikka tawaran ensimmäinen omistaja myy elsenluunsa ja waikka se tulee myymistänfä myydyksi kymmenkunta kertaa, on kuitenkin koko tämä kauppa waan asoitfija-tointa ilman mitään edeltäpäin maksuja. Todeneräisesti on alkuperäinen omistaja uskonut omaisuutensa jofaiselle seuraawalle astiamiehelle ilman mitään riittäwää tai keskinäistä wakuutusta. Kun nyt tuo viimeinen walkeainen mies myy tämän elsenluun eli eepenholtfin walkealle kauppiamiehelle tahi kapteenille, pidättää hän myyntisummaasta itsellensä kaikkein ensimmäiseksi runsaan asoitfija-palffinnon ja jättää loput lähimmäiselle naapurilleensa sifämaahan päin. Tämä wuorostaan ottaa maksun asoitfija-waiwastaan ja lähettää edemmäksi mitä jää, ja sillä tawoin on viimein enää jälillä aivan mitätön summa — liiankin usein ei mitään — sitä miestä warten, joka alotti kaupan eli ensiksi lähetti tawaran.

Jokainen woi ymmärtää kuinka kohtuuton tämämbinen menetys on ja minkä haitallisen esteen se panee kaikille yrittäjille säännöllisen kauppa-tiliikkeen toimeen saamiisen maassa, joka on niin rikas kaikenlaisista tuotteista, jotka nyt owat melkein wälttämättömän tarpeellisia fivistyneille kansakunnille. Nuo waiwaiset heimokunnat tuolla sifämaassa pyhywät naapureinsa kautta suurimmasa tietämättömyydessä siitä mitä rannikolla tapahtuu. Heille usfotellaan kummallisimpia taruja walkein kauppiamiesten julmuudesta, petollisuudesta ja kawaluudesta. Heille wakuutetaan todeksi, että nuo älykkäät wälittäjät eiwät ainoastaan ole alituisessa hengenwaarassa kaupansa kautta walkein kanssa, waan ettei heillä myöskään ole mitään woittoa niistä tawaroista,

joita he hyväntahtoisesti fuljettavat kauppapai-
koille. Niin on minulla tiedossa kuinka yksi
näistä weijareista, sitte kuin hän oli anastanut
runsaan osan itselleen noista vähistä elsenluun
myymisellä saadusta rahoiista, eräänlä wihe-
liäisellä kertomuksella kerjää vielä itselleen o-
san siitä, minkä hän oli jättänyt tuolle mitään
aavistamattomalle turwanalaisellensa. Jokainen
heimo nylkee lähintä yläpuolella olevaa naapu-
riansa ja panettelee lähintä alapuolelaistaan. Tai-
puvaisuus panettelemiseen tulee sillä tavoin kaup-
pamiesten ensimmäisellä ja parhaimmalla kymyksellä, ja
mitä pahempia juttuja joku saa kokoon pannuksi
alapuolella olevasta naapuristaan, sitä suurempi
on hänen voittonsa yläpuoleltaan.

Seurauksena tästä on, että noilla sisämaassa asu-
villa heimokunnilla — joiden maa-osa on rik-
kain tuotteista — on waan vähän tahi ei mi-
tään ylytettä kaupantekoon tai elsenluun, puna-
ruun, epenholtsin j. n. e. kotoilemiseen, kun he
niistä saavat niin alhaisen hinnan — ja ei
sitäkään edes millään määrättyillä ajoilla, waan
useastikin pitkään väli-aikain perästä, wieläpä
vuosienkin kuluttua, jolloin lopullinen tilinteko
katsotaan sowliaaksi tehdä. Sillä tavoin ma-
sentuu heidän rohkeutensa, ja heitä pidetään vä-
kivaltaisesti raakuuden ja toimettomuuden ti-
laissa.

Orjankauppaa harjoitetaan juuri samalla ta-
walla, paitsi että välistä kauppalatien rikkomi-
nen tai joku noitumisella alustettu riita syyt-
tää sodan kahden asioittajatoimisissa astaroivon
heimokunnan välillä, jolloin arwattomasti kum-
pikin puolue ottaa minfä saa toiselta ja lähet-
tää sen suorastaan aluksi merenvantaan barra-
coon'eihin eli orja-kauppapaikoihin, joista e-
dempänä tahdon laweammin puhua.

Edetty kuitentkin wielä muitakin esteitä sään-
nöllisen kaupan toimeensaamiselle ymmärtäwäi-
sempäiäkin neekerein kanssa. Ei kelläkään hei-
mokunnan jäsenellä ole luvallista ottaa enem-
män kuin osansa kauppa-asioista toimittaaksensa.
Muutamia vuosia sitten juolahti erään Mpong-
welaisten mieleen, että rebellisyys woisi olla pa-
ras käytöstapa kauppa-asioissa, ja hän seurasi
tätä sijäläistä lehoitusta niin hyvin, että walkeat
niin hyvin kuin mustat asukkaat sisämaassa heti
antoivat melkoisen kaupan käydä hänen rebellis-
ten kättenä kautta. Mutta tuskin oli tästä wi-
hiä saatu kuin häntä uhattiin myrkyttää, syytet-
tiin noituudesta ja semmoinen melu nousi hänen
ympärihlänsä, että hänen oli täytyminen luopua
kaikkeasta siitä kaupasta, jota hänelle oli tarjottu,

ja mitä pikemmin wetäytyä takaisin asioitsemis-
toimista, pelastaakseen henkeänsä.

Wielä nykyisempään aikaan löytyi wirran war-
rella kolme eli neljä miestä, jotka pitkällisen hy-
wän käytöksen kautta oliwat saaruttaneet suuren
maineen rebellisyystestä ja sentähden oliwat myös
saaneet paljon asioita toimittaaksensa. Wiimein
tuli eräs kapteeni lastaamaan punapuuta ja il-
maisi noiden muiden kauppiasten pahoin petty-
neille toirveille, ettei hänellä ollut luottamusta
muihin kuin niihin kolmeen, neljään kysymyksessä
olevaan mieheen. Raiva oli pian lastattu ja
lähti pois; ja nyt nousi siellä tuima palawer
— Mpongwelaisten soperruskielellä: ”riita” —
jonka tähden kunniaat, päällitör ja kaikki nuo
pettyneet kaupustelijat kokoontuivat Glas-kaup-
puntiin — minun kunnollisten ystäwäini koti-
paikkaan — neuvottelemaan tästä kauppaääntöjen
loukkauksesta. Miehet eli kutsuttu kuulustelta-
wiksi. Heitä oli kaswattettu tuossa amerikalai-
sesä lähetyslaitoksessa, jossa oliwat oppineet kir-
joittamaan, ja syytös, joka heitä vastaan nyt
tehtiin, oli se, että oliwat muka kirjoittaneet tuon
walkean miehen kotimaahan ja sanoneet Gabun-
maassa ei löytyvän muita rebellisiä ihmisiä kuin
he itse.

Siihen wastasivat syytetty aivan järkewästi,
että walkeat miehet eiwät uskoiisi ihmisiin, jotka
sillä tavoin kehuiwat itseänsä.

Mutta wastustelemineen oli turhaa. Heitä
uhattiin että, jos he tekisiwät kauppaa wasta-
tulewain laiwain kanssa, kaikki tyttymättömät
”yhtyisiwät bundgi'ien”, taikka toimittaisiwat noi-
tumisen syytöksen heidän niskoilensa ja tappaisi-
wat heidät. Onneksi oliwat nuo kunnolliset ih-
miset lähetyslaitoksessa oppineet, ettei heillä ol-
lut mitään pelättäwää tämmöisistä uhkauksista,
ja franskalainen sotapäällikkö puuttui heti asiaan
ja suojeli heitä heidän kateellisilta kumppaneis-
tansa, niin että tässä tapauksessa rebellisyys nä-
kyi saawan palkintonsa African länsirannikolla.

Samoin on, seurauksena noiden walkeain kaup-
piasten toivoista saada käsinsä kaiken kaupan,
syyntynyt eräs wahingollinen luottamuslaitos pit-
kin rannikkoaa. Että warmaankin saisiwat mää-
rätty joukot tuotteita, jotka eiwät wielä ole
sisämaasta tulleet, antaa kauppiases sem-
moisille neekereille, joihin luulee woivansa luot-
taa, ennakoita maksun tawaroista, useastikin hy-
win suuren summan. Tällä tavoin on Gabun-
wirralla ja meren rannikolla maan-asukaisten
käsissä useampia tuhansia dollaria, joista ei min-
käänlaisista tafausta ole annettu walkealle kauppa-

miehelle, joka sillä aikaa odottaa, kärsii waiwaa ja kulutuksia ja pitää itsensä onnellisena, jos hän lopuksi ei kadota osaa annetuista rahoistaan.

Tämä "luottamus", niinkuin sitä sanotaan, tekee maan asukkaille suurta wahinkoa, sillä se houkuttelee heitä harjoittamaan kaikenlaisia pestosta, johon he ovat tylliksi liukkaita, wieläpä liiankin liukkaita walkea-ihoiseen mieheen verraten. Arwattawasti on kauppamiehen ainoana wakuutena hänen mustan welaalisensa tieto siitä että, jos hän hänen pettää liian pahasti, hänen toimittuffensa wast'edes kokonaan loppuu. Mutta tämä menetystapa synnyttää kaikenlaisia ylellistä keinottelemista ja weijaamista, sillä neekerit harvoin arwelowat luvatesansa toimittaa paikalle paljon suurempia määriä tuotteita, kuin woiwat toivoakkaan toimeen saawansa määrä-ajalla.

Drijankaupankin hawaitfin minä käydessäni Kap Lopez'issa olewan raistettuna samalta "luottamus" pahalta, ja muutamat noista Portugalilaisista orjankauppiaista, niin kerrottiin minulle, oliwat menittäneet suuria summia, joita ennafolta oliwat maksaneet orjalasteista, joiden sanottiin olewan tulossa, mutta jotka eiwät milloinkaan tulleet perille.

Olen kuullut neekereitä sanottaman tyhmyksi, mutta minun kokemukseni jälkeen owat he kaikkea muuta paitsi tyhmiä. He owat todellakin hywin arwelowia kauppamiehiä, eikä yksikään merikapteeni eli kauppias, joka äsken on tullut rannikolle, woi kartaata heidän kawaluutenja juonia kauppaa tehdessä.

Tänään esim. on tuo oiwa laiwa Jenny uinut wirtaan ylös. Kohta on jokaisen neekerin pää täynnä kauppauumia. Suuri joukko näitä weijareita ympäröi laiwan, jokainen jaaritellen täyttä kurkkua, nähtävästi waan umpimähkään, mutta kaikki weisaten sentään jamaa wittä:

Ei milloinkaan ole siellä ollut semmoista puutetta elsenluusta, tai mitä kapteeni hymänsä heilittä hyysi!

Ei milloinkaan ole sisämaan heimokunnat niin yksipäisesti pitäneet tawaroita korkeassa hinnassa!

Ei milloinkaan ole koko rantamaa ollut niin paljastettuna!

Ei milloinkaan ole waiwat olleet niin suurialta On ollut jota, kapteeni!

Ja kuumetauti, kapteeni!

Ja webentulwia, kapteeni!

Eikä mitään kauppaa ollenkaan, kapteeni!

Ei edes yhtä hammastakaan!

Kun tämä on saatu selwille, wietävät he esille "hywät kirjansa", jotka owat todistuksia, joissa

joku kapteeni taikka muu walkea kauppamies, joka on tunnettu rantamaassa, menee takauksen omistajan rehellisyyden — tuon suuren rehellisyyden ja täydellisen luotettawaisuuden — puolesta. Ei maffa waiwaa neekerille tulla näkywille ilman semmoista todistusta, ja paperit owat kaikki "hywiä", sillä omistaja ei woiisi saada semmoista ulosseteliä, jos hän olisi petosta tehnyt. Mutta ne owat juuri nämä todistukset, jotka auttawat häntä wettämissesä. Kun hän hawaitsee tarwittewansa uuden paperin, käyttää hän itsensä erinomaifen rehellisesti kapta eli kolmea kapteenia kohtaan. Nämä antawat hänelle arwattawasti todistuksen, ja sitten ryhtyy hän hurjimpiin ja arweluttawimpiin kaupparyryksiin ja apuna owat hänellä nuo "hywät kirjat", jotka hän näyttää jokaiselle maahan tulewalle kapteenille.

Sillä aikaa kuin nyt nämä walehtelowat weijarit sanowat ett'ei mitään löydy kaupaksi, eikä mitään elsenluuta ole saatawissa koko rannikolla, on heillä tawaraa kadet täynnä ja owat halulliset myymään. He tietävät kapteenilla olewan kiireen. Rannikko on terweydelle warallinen. Selle on ankara. Hän pelkää wäkenä sairastuwan ja kuolewan, jolloin hän itse olisi jääwä sinne keskeytettynä matkaltaan. Jokainen päivä on hänelle kallis; mutta noille mustille lurjukille owat kaikki päiwät yhtäläisiä. Heillä ei ole mitään mafasiini-maksuja, ei mitään kertoja maksattawina, ei mitään kuumetta pelättäwänä, ja arwattawasti woiwat he ajan pitkään wähyttää kapteenin. Ja sen he tekewätkin. Jos heillä on yksipäisen ostajan kansa tekemistä, yhtywät he kaikki yhteen liittoon, lähettävät koko "kaupan" päiwänmatkan päähän jotea ylöspäin ja saawat sillä tarwoin kauniin muodon niukasta tawarain tuonnista marffinapaille toimeen. Kun wihdoin korkeat hinnat on määrätty, kun kuume alkaa hätyyttää lairawäkeä ja kulunut wuodenaika pafoittaa tuota epätuottoon joutunutta kapteeni parfaa tarjoamaan jotakin, tulee elsenluu laiwalle ja nuo kawalat mustat weijarit naurawat hänen selkänsä takana.

Mutta nyt on wielä jäljellä kaupan hieromisen pitkälliset hetket. Jollakin neekerillä on kenties yksi ainoa hammas myytäwänä, ja kun hänen eläminen lauan aikaa joutilaisuudessa siitä, mitä se tuottaa hänelle woittoa, uhraa hän paljon aikaa, saadakfensa siitä niin paljon kuin mahdollista. Hän laskee jo edeltäpäin kuinka paljon hänen on pyytäminen enemmän kuin mihin hän pahimassa tapauksessa tyytyy. Hän tulee hampaansa kansa pitkin laiwan siwua, kuluttaa

iltapuolen-päivää kaupan hieromisessa ja ottaa sen luultavasti hämärän tulleessa taasen myötän-
sä maalle, koettaaksensa samaa keinoa seuraava-
na päivänä, kunnes hän viyhdoin, nähdesään
ettei hän voi saada enempää, tekee kaupan.
Minä tiedän useampia päiviä kuluneeksi yhden
ainoan hampaan tai yhden ainoan tynnyrin
palmupuun-öljyä myymiseen.

Arvattavasti sanoo kapteeni hänellä ei ole-
wan kiirettä — että hän voi odottaa — hei-
dän ei pitäisi häntä kiufata, mutta nekerit tie-
tävät paremmin; he tietävät mitä etuja heillä
on heidän turmiota tuottavasta ilmanalastaan.

Kun luullaan jonkun kapteenin eli kauppamie-
hen ei enää tulevan tafaijin rannikolle, sil-
loin joutuu hän vasta oikein heidän petostensa
uhriksi, sillä asukasten ei ole enää tarwis pelätä
hänen waistaista kostoansa, ja minä olen tun-
tenut monta kauppamiestä, jotka "luottamus"-lai-
toffen kautta ovat tulleet melkein perikadon por-
taille — kun tuskin ovat saaneet mitään tawa-
roita rahainja ebestä.

Gywin toivottama olisi, että walkeat kauppamie-
het viimeinkin yffisissä neuvoim yhyisivät tä-
män paahan poistamiseen. Mutta ennenkuin kau-
pan ebistyminen tässä maassa on hävittänyt pe-
tofset, joita wälittäjäin kanssa harjoitetaan, ei
tule mitään kufoistamaa kauppaliekkettä löyty-
mään siellä. Ja tämä ei ole tapahtuma ennen-
kuin kauppamiehet itse käyvät niillä paikoilla,
joista tawara tulee, ja nuo raat heimokunnat
saawat wähän siwistystä kanssakäymisestä wal-
keain kanssa. Tätä nykyä ovat olot siellä suu-
rimmaassa sefatorrossa ja "luottamus"-laitos näyt-
tää olevan oikein wälttämättömän tarpeellinen.
Sillä siihen määrään ja niin usein ovat heimo-
kunnat tuolla sisämaassa tulleet petetyiksi tilin-
teen suhteen tawaroistaan, että he nyt ovat
olleet pakoitettuina ppyttämään kumminkin osan
maksusta ennakkolta, ja arvattavasti waaditaan
näitä edeltäjäin mafsettuja rahoja walkealta kaup-
piaalta rannikolla, jota koetetaan pettää heimo-
kuntain sekaan lewitetyillä pyhkeillä huhuilla
suurista elefantin hampaisista, jotka hywässä jär-
jestyksessä odottawat waan ostajia. Kun rahoja
on annettu ennakkolta jotakin erityistä kauppaa
warten — jostakin hampaasta esim. — niin
tapahtuu liiankin usein, että joku wälittäjä yhta
kaikki ottaa sen matkallaan merenrantaa kohden
takawarikkoon, ja sillä tavoin saa tuo kauppias
parfa taasen yffin wahingon kärsiä.

Niin halullisia ovat Mpongwelaiset kaupan-
tekoon, että he ovat toimeenpanneet oikein sään-

nöllisen meriliikkeen kauppatoimiansa warten pit-
kin rannikkoa. Jotaisella arwoffaamalla nee-
kerikauppiaalla on useampia kanoteja eli wen-
heitä, mutta hänen suurin pyrkimyksensä on woi-
da rakentaa isompi alus, jolla hän saattaa pur-
jehtia pitkin rannikkoa, tuoda tawaroita wal-
keilta kauppiailta, tehdä saännölliset matkansa
tahi perustaa pienen kauppapaikkansa jollekin
hyräiselle seudulle rannikosta. Gabun-wirran
oivallinen satama on tehnyt heidät jotenkin pel-
käämättömiksi merellä ja heidän kauppakiihkonsa
ajaa heidät kaikenlaisiin waaroihin.

Nämä ranta-alukset ovat ainoastaan suuria
wenheitä, mutta minä olen nähnyt niitä niin
suuriafin, että ne helposti kantawat 8—10
tonnia*). Tämöisen wenheen rakentamista war-
ten kaatawat he suuren puun, teroittawat sen
molemmat päät, polttawat sen sisälyksen siten
että he asettawat tulen niin, että se kuluttaa
puun sydämen ja jälle jää kuori, jota he tar-
witsewat. Tälle rungolle, joka siten raawitaan
sileäksi ja muutenkin täydennetään ja wahviste-
taan, tekewät he mastot ja purjeet, jälkimmäiset
niinimatoista, ja niin ovat he walmit mene-
mään merelle. Nämä päihinänkuoret kestävät
tuulta ja mertä erinomaisen hywin, niinkuin sel-
västi nähdään, kun otetaan huomioon tämän
maan myrskyinen, äffinäisiä puuskauffia täy-
nänsä olewa ilma ja kun tiedetään asukasten
purjehtiman niillä Gabun'ista St. Katharina'n
noffaan asti etelässä sekä Banako'on ja Came-
run'iin asti pohjassa.

Lähtö semmoiselle matkalle on merkittävä ta-
pauus. Ysyhyjä laukaietaan, maan asukkaat kir-
kuwat ja toivottawat onnellista retkeä ja tuo
hywin perille-tullut alus otetaan vastaan määrä-
pailalla samankaltaisella menolla.

Mpongwe-kauppiaan suurin halu on kuitenkin
saada walkealta mieheltä tawaroita kuljetettawiksi
ylös ja alas pitkin rannikkoa sekä perustaa kaup-
papaikka. Silloin on siellä kahdenkertainen ilo.
Mutta tuo wainainen walkea kauppias tulee ta-
wallisesti nyljetyksi, sillä hänen asiamiehensä joh-
taa kulkunsa paikalle, jossa hän luulee saawansa
elflenluuta ja muuta kauppaa, ja jossa hän sit-
ten asettuu asumaan. Hän walitsee tawallisesti
enssi-aluksi parhaimmat ja kallisarwoisimmat ka-
lut niistä tawaroista, jotka hänelle on uskottu,
ja kätkee ne korjuun itseänsä warten. Hänen
seuraawa toimensa on että hän ostaa isellensä
muutamia orjia ja ottaa useampia naisia wai-

*) Neljä wiis laivanlähtiä. Suom. muistutus.

moimensa; ja kun tämä kaikki on selville saatu, katsoo hän vihdoin ajan soveliasiksi muistella isäntänsäkin asioita. Niin lähettää hän kenties monien kuulausten perästä suorituksen myynnöfistään, taikka unohtaa hän ehkä koko maksun lähettämisen, jos hän luulee voiwansa harjoittaa petostansa niin pitkälle.

Nämä kaupustelijat ymmärtävät kaikki kieli-murteet, joita rantamaassa puhutaan, sekä Englannin, Franskan, Espanjan ja Portugalin kieltä. Kun he matkoillansa ovat huonosti varustetut muonavarjoilla ja enemmän onnen kuin todellisen osaamaisuuden wallassa, saawat he paljon kuruutta kärsiä, mutta hukkumat harwoin.

Gabun-maan paras tuote on elfenluu, jonka sanotaan olevan kauniinta länsirannikolla. Siellä kasvaa myöskin punapuuta, josta saadaan tummanpunaista wäriä, ja eepenholtsia, jota wiimeksi mainittua tuodaan niistä suuriä eepenholtsi-metsistä, joita yltäkyllin löytyy lähellä Gabun-wirran lähdeä. Minä olen nähnyt jotenkin suuria kappaleita kuljetettawan sieltä, mutta tuonti ei vielä ole suuresta arwosta. Punapuita löytyy kosolta pitkin wirran ja sen lukuisain weron-alaiästen haarain rantoja. Sitä tawataan myöskin Mundah- ja Douger-wirtain warfilla. Kopali on eräs toinen tämän maan tuotteista, mutta se on huonompaa lajia eikä sillä ole ostajia.

Elfenluuta tulee suurisä määrissä pitkin wirtaa siämaasta. Lähes 80,000 naulaa tuodaan joka wuosi Gabun-wirran ympärillä olewilta seuduilta, kun hinnat kotona ovat hywät, sillä täällä wallitewat hinnat ovat niin korkeat, etteiwät kauppariehet woi sitä edulla ostaa, ellei sen moneksi kotona ole hywin wirtas. Minä arwelen että Banokon ja Loangan wälillä olewa maa edullisina vuosina antaa wähintänsäkin 150,000 naulaa elfenluuta.

Mutta kuinka suuret nämä Gabun-maan kauppa-aarteet fitten lienewätkään, olen minä kuitenkin wakuutettu siitä, että sen asukkaat eiwät milloinkaan saawuta mitään warallisuutta ennenkuin he luovat suuremman huomion maan-wiljelykseen, sillä elefantteista on terran loppu tulwena. Tämä on todellakin kaikkein läntisen Afrikan kanjakuntain suuri onnettomuus. Riehet pitävät työtä häpeänä ja pakoittawat waimonja ja orjansa maata wiljelemään, ja pellon-wiljelys ei sillä tawoin milloinkaan pääse siihen arwoon kuin se ansaitsee, eikä ruokawaroja ole milloinkaan yltäkyllin; heimofunnat elävät melkein ilman poikkeufetta waan toisesta päivästä

toiseen, ja waikka maa on hedelmällinen, kärsiwät he melkein toisen puolen vuotta nälkää.

Kolmas Luku.

Me palajamme nyt Mpongwelaiisiin, joita jostawana heimofuntana Gabun-wirran warrella ansaitsewat likempää tutustumista. Olen jo ennen sanonut, että tämä heimofunta useampain muiden tawalla wähenee wähitellen luwultaan. Moniwaimoisuus ja nuo lukuisat murhat eli syiditset noituudesta auttavat enemmän kuin mikään muu tätä häwitystyötä, paljoa enemmän kuin kuumeet ja säännöön elämä.

Rantamaan heimofunnat jafauwat useampiin luokkiin, joiden eroitus pidetään woimassa pääasiallisesti rajoittawain määräysten kautta naimiskaupoisja perhetten kesken. Puhdaswerisä Mpongwelaisia ei löydy tätä nykyä enempää kuin kolme sataa. Lähinnä heitä arwoisja seuraawat Mpongwe-isan ja Mbenga-, Cheliani- eli Balalai-äitein jälkeiset; heidän lukunsa nousee noin kahdeksaan sataan. Sitten tulewat Mpongwelaisien nais-orjista syntyneet lapset, joita kutsutaan bambaiiksi, ja waikka he nauttiwat melkein yhtä suurta arwoa kuin nuo puhdasweriset, ei ole heille kuitenkaan sallittu käyda awioliittoon kenenkään kansja, joka kuuluu trohon erikoisoikeufilla warustettuun luokkaan. Heitä on ehkä 1000. Sitten tulewat orjain lapset, joita telewät suuren osan wäestöstä, sillä heidän lukunsa nousee aina 1000:teen asti, ja wiimeiseksi nuo kaikkein alhaisimmat, orjat, joita luetaan, luulen ma, olevan 3- tai 4000.

Mpongwelaiset asuwat enimmäksi osaksi Gabun-wirran oikealla puolella, ja heidän kylänsä — Kringé, Qua-ben, Louis eli Dowé Glas, Prins Glas, ja kafi muuta — ovat Obendo-niemellä ja Papukaija-jaarella. Wasemmalla puolella ovat Kei Dennis-kylät, joita myöä Kuningas Williamin, Kuningas Yrjän ja Kuningas Lucanin kyliksi kutsutaan. Nämä ylimykset ovat pikku-pääliäitä, jotka totutun tawan jälkeen ja melkoisesti rajoitetulla wallalla hallitewat noita heidän jälkeensä kutsutuita kyliä. Neljä arwoisinta näistä kuninkaisista näyittää hallitewan koko heimofuntia, mutta kun riitoja nousee, niinwain alati tapahtuu, pidetään kylässä palawer, johon kylän wanhimmat ottawat osaa ja antawat neuvoja. Kuningas Qua-benia pidetään Agueguéja-suwun isänä, josta perheestä kuningas Glas'kin on jäsen. Asukkaat Obendo-niemellä kuuluwat

Dgongo-fukuun. Kuningas William (eli Kom-pochembo) on Ashiga-perheen jäsen ja ymmärtäväisin kaikista kuninkaista.

Sillä aikaa, kuin minä oleskelin Gabun-wiralla, kuoli tuo vanha kuningas Glas. Hän oli kauan ollut sairaana, mutta henti riippui niin sitkeästi ja yhäpäisesti kiini hänesä, että se melkein näytti tulewan kuolemasta pilkkaa. Hän oli inhottava vanha pakana, mutta muuttui wiimeillä päivillänsä — waikka omalla tavallaan — hyvin jumaliseksi. Hänen epäjumalansa kuma oli aina uudesti maalattu ja koreasti koristettu; hänen epäjumalansa oli parhaiten suositut pölkky koko Afrikassa ja harwa päivä sai ilman kulu-neeksi, ettei tuolta sifämaasta tuotu jotakuta suurta tohtoria, joka sai runsaan palkinnon tuolle vanhalle kuninkaalle antamista neuvoistaan. Hän pelkäsi noitumista ja luuli jokaisen tahtowan raivata häntä pois tieltä noitafonsteilla; ja tässä maassa ei lääkäri koeta parantaa sairasta kiviusta, hänen toimensa on waan pitää noitia erillä hänestä.

Heimokunta oli kyllästynyt kuninkaasensa. Täy-dellä todella luultiin hänen itsen olevan hyvin mahtawan ja pahanilksisen noidan, ja waikk'ei tätä mieltänsä fukaan ilmaissut julkisesti, löytyi siellä harwa maan asukkaista, joka keski-yhn jälkeen tohti käydä hänen huoneensa ohitse, eikä ketään, jota olisi woiu houkutellessa sinne wähemmällä wietelyksellä kuin tuolla wastustamattomalla ruukulisella rommia. Niin, ellei hän olisi kuulunut eräänen Mpongwelaisten jaloimmista perheistä, olisi hän luullakseni tapettu, niin yleinen oli epäluulo häntä vastaan.

Kun hän viimeinkin sairastui, näyttiwät kaikki olevan kowin huolissaan, mutta useat minun ystäwistäni kertoivat minulle kahden kesken että koko kylä toivoi hänen kuolewan; ja hän kuolikin. Warhaiseen eräänä aamulla heräsin minä parkuun ja walitushuutoon, jolla Afrikalainen useammin osoittaa teeskenneltystä surua kuin ilmaisee todellista tuskaa. Koko kylä näytti kyyneleihin uponneelta. Se warsin merkillisistä nähdä millä taidolla nuo afrikalaiset naiset pienimmästään syystä saawat tulemaan kyynelet silmiinsä. Siihen ei tarwita mitään surua eikä tuskaa. Minä olen nähnyt heidän itkewän katkerasti ja naurawan samalla fertaa.

Suru ja walitus kesti kuusi päivää. Toisena päivänä haudattiin tuo vanha päämies salaisesti. Muutamat heimokunnan luotettavimmista miehistä hautaawat kuninkaat paikalle, jonka he yksin tietävät ja josta kaikki muut aina pidetään tietämättömyydessä. Tämä tapa on saanut al-

kunsa siiti Mpongwelaisten wäärästä uskosta, että, kun he owat Afrikan kelwollisiin ja nerokkain kansa, nuo toiset heimokunnat mielellänsä ottaisiwan pään joltakin heidän kuolleelta kuninkaaltansa, tehdäkensä hänen aivoistaan mahtawan taikakalun. Semmoista etua eiwät he suo naa-pureillensa. Kun tapana on pystyttää lippu eli fantaankappale paikalle, jossa joku Mpongwe on haudattu, ripustawat nuo wanhat miehettin suuren kappaleen walkeista kangasta liehumaan paikalle, johon kuningasta ei ole haudattu. Mihin tuo kuningas-wainaja haudattiin, en woi sanoa, sillä salaisuutta ei ilmaistu ebes minulle.

Murhepäiväin aikana olivat kylän wanhimmat uuden kuninkaan walitsemisen toimia. Tämäntin on salainen toimitus. Waali tapahtuu lukittuin owien takana ja päätös ilmoitetaan wäestölle vasta seitsemäntenä päivänä, jolloin tuo uusi kuningas on kruunattawa. Mutta hän pidetään tietämättömyydessä onnestaan aina wiimeiseen tieteen asti.

Mjogoni, minun hywä ystäwäni, sattui tulemaan walitussi. Waali lankei häneen osaksi sentähden että hän oli jalosta perheestä, mutta pääasiallisesti syystä, että hän oli kansan lemmityinen ja sillä tawoin woi saada enimmät äänet. Minä en tiedä oliko Mjogonilla wähintäkään aawistusta foroituksesta. Jos niin oli laita, osafi hän hyvin olla olewinansa tietämätön. Kun hän seitsemännen päivän aamulla käweli rannalla, hätyytti häntä yhäkkiä koko kylän wäki, joka ryhtyi panemaan toimeen erästä kruunauksen edellä käyvästä tempusta, jonka pitäisi peloitaa jokaista paitsi kunnian-himoisimpia miehiä halajamasta kruunua. Asukkaat ympäröiwät häntä tiheässä ryhmässä ja rupestiwan sitten jatelemaan hänelle kaitelaisista häwäistykistä, mitä ilkein roistomäki milloinkaan woi tefsiä. Muutamat sylkiwät hänen kaswoihinsa, toiset löiwät häntä nyrkillä, muutamat potkiwät, toiset wiskasivat hänen päälleen lokaa ja rohjaa, sillä aikaa kuin ne, jotka pahaksi onneksensa sattuiwat seisomaan äärimpänä joukosta eiwätkä woinet käydä tuohon wiheliäiseen syntiäkkiin käsiin muuten kuin sanoillansa, kaitella innolla parjasivat häntä, hänen isäänsä, äitiänsä, sifariansa ja weliänsä samoin kuin kaikkia hänen esi-isjäänsä wiimeiseen polween asti. Wieras ei elisi antanut äyriäkään tuon miehen hengestä, joka nyt pian oli wietävä kruunattawaksi.

Kesken tätä melskettä ja paisfomista kuulin minä sattumalta sanaja, jotka selittiwät minulle kaikki; tuontuostain huudahteli nimittäin eräs neekeri, jaellessaan hänelle telpo lätkäyksiä käsi-

lään ja potkauksia jaloillaan: ”Wielä et ole meidän kuningas; hetken aikaa teemme me kansasi mitä tahdomme. Sitten on meidän tekeminen mitä sinä tahdot.”

Rjogoni käytti itsensä kuin mies ja vastainen kuningas. Hän piti tyynen mielen ja otti hymyileväällä katsannolla loukkaukset vastaan. Kun tätä meteliä oli kestänyt noin puoli tiimaa, weiwät he hänen entisen kuninkaan huoneeseen. Siellä asetettiin hän istumaan ja oli taasen kotwasen aikaa kansansa kirousten esineenä.

Sitten olivat kaikki waiiti ja kansan wanhimmat nousivat ja julistivat juhlallisesti, sillä aikaa kuin kansa matti heidän sanansa:

”Nyt waltisemme me sinun kuninkaaksemme; me sitoudumme kuulemaan sinua ja tottelemaan sinua.”

Nyt tuli äänettömyys ja tuotiin silkki-hattu, joka Wpongwe-maassa on kuninkaan merkki, ja asetettiin Rjogonin päähän. Sen jälkeen puettiin hän punaiseen takkiin ja sai suurimmat kunnian osoitukset kaikilta, jotka äskes häntä parjasivat.

Sitten seurasi kuusi-päiwäinen juhla — jonka kuluessa tuo kuningas parla, joka arwonsa kansa oli ottanut edeltäjänsä nimen, oli pakoitettu otamaan alamaistansa vastaan omassa huoneessaan eikä saanut sitä jättää — kuusi-päiwäinen juhla, jolloin ahmattiin ruokia ja huonoa rommia janomattomalla innolla, juotiin oikein eläinten tavalla ja pauhattiin iioista. Joukko wieraita tuli läheisistä kylistä osoittamaan hänelle kunnioitustansa ja kaikki toivat muassaan enemmän rommia, enemmän palmuwiinaa ja enemmän ruokaa. Kaikkea, mikä saattoi koroittaa juhlallisuutta, tarjottiin runsain määrin ja kaikki, jotka saapuivat paikalle, olivat tervetulleita.

Tuo wanhja kuningas Glas, jonka tähden ei kuuden päiwän kuluessa tullut mitään loppua kynnelistä, oli nyt unohtettu, ja tuo uusi kuningas Glas, mies parla, oli sairaa wäsymyksestä, sillä yöt päiwät oli hänen oleminen walmis otamaan vastaan ja kohteliaasti terwehtimään kaikkia tulewia.

Wiimein kun kaikki rommi oli loppuun juotu, olivat nuo määrättyt kuusi päiwää päättyneet ja rauha alkoi taasen wallita. Ensimmäisen kerran sai hänen Majeesteettinsa nyt luvan käyvä ulos katsomaan waltakuntaansa.

Pitkällisen kansakäymisen kautta kauppiesten kansa ja tuon kauppa-astoissa tarpeellisen säweliään käydyksen tähden ovat rantamaan Wpongwet saawuttaneet femmoisen kohteliaisuuden ja kauniin

muodon oloissaan, että se suurimmasa määräsä ihmetyttää wieraita. He ymmärtävät täydellisesti tehdä itsensä tutuksi kaikkein walkein kansa, joita he kohtawat, ja osawat huwittawalla ja fukkelalla tavalla mairitella noiden eri kansallisuuksien omituisuuksia, niinkuin Amerikalaiisten, Englantilaiisten, Franskalaiisten ja Espanjalaiisten. He ovat todellakin kauppakansaa ja pitävät ulkonaista kohteliaisuutta arwollisena omaisuutena kaupanteossa, mutta kaiken tuon kiiltävän pintansa kansa ovat he sentään sisältä suuria weijareita ja kawalia liufaktelijoita.

Tulee toiwoa että lähetyssaarnaajain ponnistukset tulewat jotakin waukuttamaan tuossa kaswawassa polwessa, josta heillä ylimalfean on jotakin hedelmää odotettawana waiwoistansa, sillä mitä täysikaswaneesen neekeriin tulee, joska taipumus laiskuuteen ja petofsiin jo on tawaksi tullut, on mill’ei mahdotonta saada hänessä jotakin muutosta toimeen.

Mutta wäärin se tetifi, joka tuomitti si koto kansakunnan. Niinkuin wästedes saadaan nähä, kohtastin minä matkoillani wähän joka paikaspa rebeliisiä, oikein-ajattelewia ja kaikin tarwoin kunnioitusta ja luottamusta anaitsewia miehiä ja naisia; ja jo yfsin se seikka, että yfsinäinen mies saattoi matkata yfsin, ilman johtajaa, ilman mahtawia suojelijoita tämän willein maan läpitse, joutumatta ryöwärtien käsiin ryöstettäväksi, on riittäwä todistus siitä, ettei neekeri-suku ole luonnoista paha.

Eräs päälliköistä Glas-tyläästä, mies, jonka minä tunsin ja jota minä pidin suuressa arwossa, teki huomioon otettawan poikkeuksen yleisesti waltisewasta epärehellisyysdestä Wpongwe-rannikolla. Tämä mies nautti kaikkein niiden eri kansakuntain kauppiesten kunnioitusta ja luottamusta, jotka tulivat Gabun-maahan, ja häntä pitiwät yhtä suuressa arwossa omat kansalaisensa kuin walkea-ihoiiset. Waik’ei hän tunnustanut kristinuskoa, oli kuitenkin pitkäällinen kansakäymisen lähetyssaarnajain kansa au’aisut hänen filmänsä näkemään luonnon-kappalien jumaloitsemisen petoksen ja julmuuden. Hän suosi moniwaimoisuutta — arwattawasti sentähden, ettei hän hawainnut muuta keinoa löhtywäksi lukuisan peheensä toimeen tulemiseen — mutta todellakin oli hän tapainja ja käydyksensä puolesta oikein musta herrasmies: wilkas, seuraa rakastawa, kohteliaas, hywä ja hywäntahtoinen. Ei kukaan wieras eli köyhä käynyt koskaan ilman apua saamatta hänen bambuhuoneensa ohitse. Ei kukaan pyytännyt turhaan häneltä almua tai hänen suojelustansa. Kauppiaina oli hän mieluiuen kai-

kille walkea-ihoisille, eikä hänen milloinkaan tiedetty "tehneen palaweria," niinkuin liiankin usein tavallisesti tapahtuu hänen kansalaistensa kesken. Hän kuoli sillä aikaa kuin minä olin Komnimaassa, ja erinomainen toiviste hänen leppeästä ja walaietusta mielenlaadustaan on se, että hänen viimeiset sanansa olivat ankara waroitus, ettei hänen orjistansa tapettaisi hänen haudallensa, olen siinä kohden toisen kaltainen kuin ystävänsä, pääallikkö Toko, joka, kuollen wähdän ennen häntä, antoi kiduttaa ja tappa juuren joukon semmoisia raukkoja hautajaisissaan.

Will Glas's parta! Hän lepää nyt haudattuna lähetyksilaitoksen kirkkotarhasa lähellä niitä miehiä, joita hän rakasti elämänsä ja jotka ennen häntä olivat kaatuneet intonsa uhrina Kristuksen tähden ja rakkautensa tähden kansajuhmissaan.

Kun minä eräänä päivänä istuin Will Glas's'in huoneessa, rupeesi hän puhumaan niistä ystävästään, lähetyksisaarnaajista, jotka olivat matkanneet takaisin kotia, ja joiden poisolo huolestutti häntä. Erinomattainkin näytti hän suuresti kaipaawan pastori J. Leighton Wilsonia, meidän yhteistä ystäväämme, joka nyt oli presbyteritäläisen ulkomaisen lähetyksen sihteri. Pastori Wilson elää vielä rakkaassa muistossa Gabun-kansassa, ja Will Glas's kertoi minulle kuinka maan afukkaat joukoissa seurausivat herra ja rouwa Wilsonia wanhheesen, kun heidän piti jättää rannikko. "Minä en juuri luullut että häntä milloinkaan enää näkisimme," sanoi hän ja lisäsi wähdän ajan perästä: "Minä en koskaan saa häntä enää kohdata."

Kun katsahdin ylös, näin minä kaifi suurta kynneltä wierimän pitkin noita kurtuiwia postia tuon wanhan mustan miehen, joka luultavasti ei moneen vuoteen ollut kynnelistä mitään tietänyt! Semmoinen on se rakkauts, jonka tämä lähetyksisaarnaaja ja muut hänen kumppaninsa ovat herättäneet maan afukkaissa, jotka eiwät edes ole heidän kääntämiäänä.

Mpongwelaisten — ja wähdällä waihetuksella suurimman osan noista toisista heimokunnista näillä seuduilla lähellä rannikkoa — kaswiaineisena ruokana on maissi, pisanke, jampi, batati, manioke, pumput ja maapähkinät. Noita wiimeksi mainittuja löytyy tawattoman paljon, ja melkoiset määrät löydyä woitaisiin valmistaa, jos joku loisi huomion niiden wiljelykseen tätä tarkoitusta warten. Weisät ovat täynnä wiliistikaswawia hedelmiä ja pähkinöitä, joista muutamia syöhdään; ananaspuu esim. kaswaa ilman hoidotta kaikissa paikoissa tällä seudulla ja sillä on erinomaisen makea hedelmä.

Heidän istutuksensa eiwät milloinkaan ole lähellä kyliä, waan useastikin monien penikulmain päässä. Seuraus tästä on että Mpongwekylät ovat suurimmaksi osaksi jätetyt kylmille kuitwana wuoden aikana, jolloin kaikki — miehet, waimot ja orjat — ovat innokkaasti ulkotöissä valmistamassa maata kylwölle, joka on toimitettava sade-ajan alussa. Tämä on kiireinen aika, kun ylimalkaan uusia hakkauksia on tehtäwissä, jota warten miehet kaatawat puut ja polttawat ne, sillä aikaa kuin waimot kylwäwät. He eiwät käyvä auroa eikä kuokkaa waan ainoastaan puutarhurin istutuspuikon kaltaista kapulaa, jolla he kääntäwät turpeen, panawat siemenen maahan, peittäwät sen ja käyvä sitte toisen kimpvuun. Mutta niin wastaalkuinen kuin heidän tietonsa pellonwiljelyksessä onkin, saawat he kuitenkin toisinaan hyviä satoja.

Maan on erittäin soweliasta monien kallisarwoisten kauppatoitteitten kaswulle. Sokeriputkia kaswaa yltähyllin Gabun-wirran rannoilla. Kaswipensaana toi ensiksi pastori J. L. Wilson wiisitoista vuotta takaperin maahan ja se menehtyy nyt hywin; erittäinkin lähetyksilaitoksen tiluksilla on se raskas marjoista. Ja minä en ollenkaan epäile muidenkin hyödyllisten tropiikkaswein menehtywan täällä, waikk' eiwät ole kotimaisia, kun waan niiden sopiwaan wiljelemiseen tarpeellista työwäkeä woitaisiin saada.

Mpongwelaiset syöwät melkein kaikkein eläinten lihaa joita metsässä ja wirrassa löytyy, niinkuin metsäwuohien, antilopein ja metsäsiikain. Siwisitys on opettanut heitä etteiwät he syö, niinkuin muut maan afukkaat tekewät, muita eläimiä, niinkuin kimpanseja, krokotileja, apinoita, rottia j. n. e; Semmoista ruokaa syöwät ainoastaan heidän orjansa. Kun pyssymiehille onnistui minua warten tappa joku harwinainen ja tuntematon lintu, tulin minä usein petetyksi toiwossani saada sitä tuotatuksi, sillä he söiwät salawihkaa suuhunsa lihan ja turmelinat hdyhenet.

Meljäs Luku.

Kun matkustajat jo ennen ovat käyneet ristiin ja rastiin Gabun-maan, ei se ollut minun tutkimusteni tarpeessa. Sitä käymin minä waan itselleni lähtöpaiikkana, sillä ainoastaan siellä woin minä säilyttää niitä kaluja ja kapineita, joita tuontuostakin tarwitsein matkoillani siifamaahan; ja tänne palasin minä lewähtämään ja hoitamaan terweyttäni ja wiksistämään woimiani jokaisen

retkeni perästä. Paitfi tässä taroituksessa ei ole meillä tästä lähtien mitään tekemistä Gabun-maan kanssa.

Nikomukseni oli ensiksi ottaa tutkiakseni Muniwirran, ja tätä taroitusta warten purjehdin minä Gabun'ista Corisco-saarelle, josta minun piti saada wenheitä ja wäkeä auttamaan minua kumminkin wäähän matkaa ylös wirtaa myöden pääsemään. Corisco — ihana Corisco pitäisi sen saada nimeksensä — on saari saman nimisessä poukamassa, noin kahdentoista penikulman päässä mantereesta, noiden kahden siellä löytywän John- ja Steiras-noffain puolivälissä. Se on jotenkin korkea, metsää kaswawa saari, ja sen rantoja reunastaa enimmäksi osaksi kokospalmut, jotka olostaan täällä saawat kiittää muutamia kokospähkinöitä, jotka owat ajeltuneet maalle Prinfin ja St: Thomas-saarilla,*) joissa näitä palmuja löytyy runsaasti, kun sitä vastaan ne täällä tuiskin owat tunnetut.

Waikka waan wäähäinen saari, on Coriscolla ylänkönsä ja laakjonsa, metsänsä ja lakeuksensa, joiden lisäksi vielä tulee wäähäinen järwi eli lamikko, johon suorjat useasti tulewat uimaan ja kaloja pyytämään. Corisco näyttää olevan wäähäinen maailma puolestaan, wieläpä aiwan wihättävä semmoinen. Mannat owat muutamain paikoin kallioista ja jyrkkiä ja tarjoowat silloin lujan rintaman aalloille, kun ne raivoten wyörywät niiden siwuja wästen; toisiin paikoin owat ne lakeita ja hietaisia, muodostaen kauniita, waltoisia, näkinfengillä sirotettuja aloja, ja niiden takana rehoittawat uljaat palmut, joiden warjoissa maan afukasten kylät seisowat ja nuo pisanke-, maniole-, maapähkinä- ja maisiä-istutukset wilahtewat nähywiin palmu-puistojen läpi.

Kylät owat hajallansa pitkin koko rannikkoa niin että, miltä juunnalta hywänsä purjehditi saaren ohitse, näkee sawun kiertelewän koreasti yli puiden latwain. Kauniita simpukoita tawataan kofolta rannoilla, kun wesi on matalalla; kallioilla oleskelee myöskin merilintuja yltäkyllin ja melkein joka paikassa woi pysymies jollakin yli weden-pinnan kohoowalla, äkki-jyrkällä kallionlohkarella nähä sääkfiä ja kalakotkia kärsiwällisesti istuwan ja waijywan tuota heidän allansa uiwaa saalista. Saaren afukkaat pyytämät kaloja suurisä määräsä, ja wisseillä ajoilla pyydetään

meri-kilpikonnia rannoilla ja käännetään*) silloin oikein paljolta. Metsät saaren sisämaassa owat täynnä papukaijoja ja wähempiä lintuja.

Saaren ilmanala on terveellisempi kuin lähellä olevan mannermaan rannikko. Wisseillä ajoilla on siellä wädestä puute, waikka keskellä saarta löytyy muutamia lähteenfilmiä, joissa on firkaista wettä ja jotka eiwät milloinkaan kuivu. Maa kaswaa, paitfi kokospalmuja, maniofia, pisanfia, batateja, jamfia ja maapähkinöitä; myöskin fitruuneja löytyy runsaasti. Maniole on kuitenkin wäestön paras ruoka. Palmuöljy-puita kaswaa siellä paljon, mutta palmuöljyä ei paljon walmisteta ja saaren afukkaat käyttämät omiin tarpeisiinsa kaikfi saaren tuotteet. Mutta palmupuun lisäksi vielä enemmän maiseman kauneutta, ja minun filmäni eiwät koskaan tyllästy katselemaan sitä; nuo kirjawat papukaijat, nuo muut kauniit linnut ja orawat, jotka hyppiwät ylös ja alas pitkin wartaloo ja eläwät sen keltaisista pähkinäryhmisistä, telowät tämän puun kaikkein luonnon ihailijain lemmikkiksi.

Saari ei ole enemypää kuin kahjitoista penikulmaa ympärimitaten. Wäestö, noin 1000 henkeä, asuu hajallansa yli koko saaren ja owat rauhallista ihmisiä, jotka harjoittawat wieraanwaraisua muukalaisia kohtaan ja owat ystäwällisiä walkeille miehille, erinomaintakin niille lähetyssaarnaajioille, jotka owat asettuneet asumaan heidän keskellensä. He kuuluwat Mbenga-heimonon, josta rantamaan wireimmät kauppiaat ja rohkeimmat merimiehet lähtewät. Ennen oli tämä heimokunta sotaisin tässä osassa maata, ja kun minä ensiksi rannikolle tulini, oli se yhä riidasja naapureinsa kanssa. Kymmenen wuotta sitten lähetti presbyteriläinen lähetyseura tänne muutamia saarnaajia, ja näiden jaloin ihmisten työllä on Mbengalaisien luonne melkein kokonaan tullut muutetuksi. He eiwät enää ole likimailleenkaan niin riitaisia ja owat päässeet tuosta julmuuden maineesta, jolla he ennen röhkäiliwät.

Tämä heimo ei asu ainoastaan Corisco'lla waan myöskin noiden lähellä olevain Steiras- ja St: John- noffain ympäri olewilla aloilla. Sen kieli tekee waan pienen eroituksen Balakaiein kielestä, mutta wajaa niinkuin sekini r puustawia, kun sitä vastaan Myongwe-kieli ja sen murteet yltäkyllin käyttämät tätä konsonantia.

*) Kaikki Portugalille kuuluwaa saarta Guinea-lahdesja.

*) Niinkuin tietty on, pyydetään kilpikonnia silloin tawoin, että eläin käännetään nurin, niin että se tulee matalaan selällensä, jolloin sen on mahdoton nousta jaloihensa jälleen.

Corisco'lla ei ole mitään karjaa eikä peto-eläimiä ja ne ainoat nelijalkaiset, jotka siellä löytyvät, ovat kolme orawa-lajia. Kärmeitä tavataan sentään yleisesti, erittäinkin eräs muista myrkyllinen. Saari ei tuota juuri mitään, jota voitaisiin kaupaksi käyttää, paitsi kasvikunnan tuotteita. Uskusten liha-ruoana ovat kalat ja kilpifonnat. Bengalaisien uutteruus, jota ei löydy mitään toimitus-alaa täällä vähäisellä saarella, ajaa heidät itse mannermaalle, jossa heitä pidetään hyvinä kauppamiehinä. Wenheillään purjehtivat he Muni- ja Mundah-jokia myöden lähes aina Banokoon asti, ja useita heistä käytävät valkeat kauppamiehet säännöllisesti kauppa-asioitaan toimittamassa.

Saarella löytyy kolme lähetyspaikkaa, nimittäin Ewangasimba, Ngobi ja Dlongo. Jokaisella laitoksella on koulu, ja kun siellä viimeksi olin, lävi näissä kouluisa wiikon kulussa lähes sata oppilasta ja sunnuntaina noin 125. Useat lapsista kasvatat kristillisissä elämän-tavoissa, ja täydellä syllä voi toivoo että vastainen polvi on wiettävä toista elämää, kuin heidän raudat pakanalliset ja tietämättömät isänsä. Siellä löytyy noin 75 henkeä, jotka kuuluwat kirkon syliin.

Kouluisaan on lähetyssaarnaajoiilla oppilaisia mannermaan heimofunnista, ja he toiwovat ennen pitkää noiwansa lähettää ne julistamaan lunnastuksen iloista sanomaa, jokaisen omalle heimokunnallensa.

Mutta vielä on paljon tehtämissä. Melkein mahdoton on häwittää taikauksoista tapoja sydämistä, jotka ovat wanhentuneet niiden harjoituksessa. Niihin woivat lähetyssaarnaajat waan wähän waiikuttaa. He sanowat: ”Miin kyllä se on,” mutta menewät entistä tietänsä. He pitävät lähetyssaarnaajia kunniaassa ja rakastawat heitä; he hawaitsewat puupölkkyinä jumaloitsemisen olewan hulluutta; he owat wakuutetut orjainsa tappamisen ja muiden julmuuksien rikollisuudesta, mutta ensi kutsumuksen perästä lankeewat he surutoinna takaisin kaikkiin taikauksoihin ja julmiin tapoihin. Tuohon kaswamaan polween tulee siis lähetyssaarnaajain luoda filmänsä, saadaksansa täydellistä palkintoa uskollisesta työstään.

Muutamia päiwä ennen kuin minä jätin saaren kuoli Tonda, eräs Bengalainen, joka matkasi minun kansani yhdesä Muni-wirralle, ja hänen hautajaisensa tulin minä olemaan erään eriskummallisen tempun todistajana.

Tuon Tonda paran äiti, joka oli kuullut minun haluawan vielä kerran nähdä wainajaa, wei-

minun siihen kammioon, johon ruumis oli pantu. Tuo ahdas huone oli täyteen tungettu; lähes kaffi sataa naista istui ja seisoi ruumiin ympärillä, weisaten suruwirsiä walittawalla ja yksäänisellä nuotilla. He oliwat niin tiheästi yhteenahdatut, etten hetkeen aikaan woinut nähdä tuota kuollutta ruumista. Wihdoin siirtyiwät mutamat syrjään ja kas — siinä oli minun ystäväni ruumis!

Se istui tuolilla, puettuna jonkinlaiseen mustaan hännys-takkiin, housut jaloissa ja muutamia lasihelmi-nauhvoja kaulaassa. Se oli yleisesti nähdä aameentapainen näky, waikei kuoleman siertäwää lyhywäriä woi hawaita neekeri-wainajasja.

Siinä aikaa kuin minä seisoin ja katelin kuollutta, wai-puneena wakaissin aatoksiin, huolimatta noista wähän naurettawista wastakohdistista minun ympärilläni, taikka pikemmin ehkä juuri niiden tähden, tuli Tondan äiti.

Hän lankefi kuolleen poikansa jalkain juureen ja pyysi häntä vielä kerran puhumaan hänelle.

Ja kun ei tuo kuollut ruumis mitään wastannut, päästi hän niin pitkältä kestäwän, niin sydäntä särkewän huudahduksen, täynnä rakkautta ja surua, että kyynelet tuliwat silmiini. Afrikalainen äiti parka! Hän suri suoraan sanoen ilman mitään toiwoa, sillä nämä raudat ihmisparat eiwät odota mitään tuolla puolla tämän elämän. Heillä ei ole mitään toiwoa haudan toisella puolella. ”Kaikki on loppunut!” sanowat he semmoisella wakaruuuden sanomattomalla lohduttomuudella, että se toisinaan tustaannutti minun sydäntäni. Todellakin on se waiwan makawa, että näille raukoille olennoille tuodaan lohdutuksen ja toiwon sana.

Kun minä jätin majan, tätä aatellen, alkoi walitus uudestaan. Sitä pitävät tavallisesti wireillä eräät naiset, jotka tämmöisissä tiloissa owat julkissa surijoita kunnes kuollut on haudattu. Sen jälkeen riihuu perhe moneksi kuukaudeksi koristeensa, ei käy hyppysisä eikä muissa huwituisissa, kunnes wiimein kaikki taas on unohdettu.

Tuon Tonda paran hautajaisissa tahtoivat hänen ystäwänsä kätkeä hänen mydänsä maahan koko joukon kaluja, mutta kun hän haudattiin kristillisellä tawalla, asetui pastori Mackey, niinkuin kohtuullista oli, sitä vastaan. Tuo hywänlaatuinen lähetyssaarnaaja saarnasi toiwon ja naa niille sadoille ihmisille, jotka seisoiwat haudan ympärillä, ja kenties tuo yksinäinen surewa äiti oli saanut jotakin lohdutusta sydämeensä,

kun hän läksi pois. Minua ilahutti kuitenkin että saatin sitä toivoa.

Corisc'on lahdella, jonka suussa juuri keskellä on tuo saman-niminen saari, on yksi valtameren kauniimmista uurokista koto Afrikan rannikolla. Se olisi myöskin oivallisin satama, ellei siinä löytyisi niin paljo kareja. Se on noin kahdetoista penikulmaa pitkä, viittäkolmatta penikulmaa leveän suun kanssa ja siellä täällä nähdään muutamia luotoja ja hietaisia kareja, joilla merilinnut pesivät. Ne ovat tunnetut niistä kauniista simpukoista, joita siellä poimitaan. Muni- ja Munda-wirrat laskevat westen lähdelle, ja selvällä päivällä saattaa Corisc'on korkeuksilta nähdä nuo etäiset ylänsämaat tuolla manteren sisästä ja ne uljaat, vielä etäämpänä olevat vuoret, joista Muni-wirta saa alkunsa.

Ennen tuli tähän lahdellaan heinä- ja elokuun aikana suuri joukko walaskaloja sitiditänsiä synnyttämään; mutta walaskalan pyyttäjät ovat ahdistaneet näitä eläviä niin säännöllisesti, että ne nyt ovat hywin pelkureita eivätkä enää tule sinne niin suurissa joukoissa kuin ennen. Minulla on tiedossa, että eräs alus kahden kuukauden kuluessa sai kuusi tai kahdeksantoista walaskalaa kiini.

Corisc'on saarella nautin minä lähetyssaarnaajain wieraanwaraisuutta ja käytän nyt tätä tilaisuutta suorittaakseni herra pastori James Mackeylle ja Clemensille kiitokseni niistä monista hyväntahtoisuuden osoituksista, joita heidän luonansa olen kokea saanut.

Tässä valmistelin minä itseäni pitkään reisuun, jonka aikana aioin tutkia Muni-wirran aina sen lähteelle asti, käydä yli Kristallivuorten, jos mahdollista olisi, ja koettaa tutustua niiden seutuun ja heimokuntain kanssa, jotka ovat niiden takana. Minua halutti erittäinkin käydä katsomassa ihmisryhmiä Kristallivuorilla ja saada wisjin tiedon löytykö Rongo, jonka oli arveltu juoksijan pohjaa kahden näiden vuorten takana, todellakin siellä.

Mitä vaikeisin seurakumppaneihin tulee, aioin minä tehdä reisin yksin. Mbango, eräs Coriscolaisten päällikkö, oli määrätty johtamaan ja wiemään minua erään hänen ystävänsä luoksi, joka oli mahtava kuningas Muni-wirralla.

Heinäkuun 27:s päivänä läksimme me matkalle Mbangon wenheessä, joka oli wuoltu yhdestä ainoasta puunrungosta, mutta joka sentään oli kylliksi mukava ja turvallinen semmoiselle retkelle, waikka se muuten oli kapea.

Seurasia oli minulla, paitsi Mbango, kaffitoista neeferiä, kaikki warustetut pyssyillä. Sen pelon tähden, joka wallitsee rantamaan asukkaissa ihmisryhjä-heimoja kohtaan, näin jo edeltä-päin että waiheuksia oli ilmaantuma saada kaffia minun kalujani kuljetetuksi. Minä päätin sentähden etten ottaisi kuormakseni muona-waroja enkä mitään muuta, jota paitsi woin tulla toimeen. Minun matkawaranani olivat ainoastaan seuraawat kalut: yksi kistu sijältävä 300 kynnärää karttuunia, 19 naulaa waiheita lasihelmiä, joukko pieniä peltiä, tulirautoja ja limpiditä sekä tukku tupakan lehtiä. Eämän lisäksi tuliwat minun parhaat tarwelappaleeni: nimittäin 80 naulaa hauleja ja kuulia, 25 naulaa kruutia ja pyssyini.

Oli kaunis päivä kun läksimme purjeille. Tuuli puhalsi keweästi ja ripeästi siwusimme me toinen toisensa perästä ne luodot, jotka wiruwat hajallaan Corisc'on-lahdessa — Dewal, Banian, Iso ja Wähä Mlobi. Me kuljimme hywää wauhtia ja minä olin parhaimmalla päällä tuosta onnea ennustawasta retkeni alusta, kun aawis-tamattani tulimme wiimyytetyksi eriskummallisella tavalla, johon syynä ovat nuo huonosti järjestytyt Afrikan kauppa-seikat ja jolle woiisi melkein nauraa, ellei se olisi niin kiusallista.

Mbango oli suuri kauppanies. Sentähden oli hänellä rahaa waadittawana niiltä, jotka olivat hänelle welkaa. Mbangon welalliset, niinkuin enimmäkseen semmoiset Afrikan rannikolla, ei-wat maksaneet mielellään wellojanja, ja minä huomasin pian että Mbangolla oli tapana asettua wäijykseen ja ottaa kiinni sekä paljastaa tyhjäksi heidät kaikista mitä heillä sattui olemaan muassa — uusi keino saamaan ihmisiä maksamaan wanhat welkansa.

Sillä aikaa kuin me purjehdimme pitkin rantaa, piti siis perämieheni tawattoman tarkalla silmällä kolan-puolista wesiä. Hänen waarinotawaisuutensa saikin palkintonsa. Me näimme suuren wenheen tulla soutelewan alas meitä wastaan warsin huoletonna, ikäänkuin ei mitään wihollista olisi pelättäwänä. Mutta tuskin olivat soutajat wenheessä, ikemmäksi tultuaan, tunteneet meidät kun he, päästään äkkinaisen huudahduksen, käänsiwät perän meitä päin ja purjehtiwat sekä soustiwat pagaieilla*) tiehenä kiiveästi.

Mutta Mbango huudahti myöskin keweästi. Hän tunsi samassa silmänräpähkessä wenheessä erään wanhan welallisen. Kun olimme wenheemme kääntäneet tuon toisen perään, käski hän

*) Pagai on oikeastaan Indianilaisten airo.

miestensä soutaa ja huusi samassa noille toisille että seisahdaisivat.

Nyt panimme me pahoillemme — ja Mbango uhkasi ampua heitä.

Tämä pelotti heitä vielä enemmän.

Meidän miehet sieppasivat pyssynsä ja tähtäsivät — heidän kiitokseksensa on minun mainitseminen, että he kenenkään huomaamatta ravisivat frutinin ulos sankkilävestä — suoraan tuota pakenerää wenhetä kohden.

Nyt tarttuivat naisetkin airoihin, jotka notkuivat noista voimakkaista wedoista.

Niin laukaisivat meidän miehet umpimähkään muutamia latinkeja yli noiden pakenervain wäläisten päitten. Ja he soufisivat waan soutamistansa edelleen.

Wähitellen woi kumminkin hawaita että meidän wenhe liikkui sukkelammin kuin heidän. Ja pian me heidät saavutimmekin.

Tähän asti olin minä hiiskahdamatta katsellut tätä leikkiä, mutta nyt kun tulla sukautimme wihoillisen wenheen kylkeen ja kun näin että weri kiehui jotenkin kuumana molemmin puolin, aloin minä tehdä waroituksia. Minun ei tehnyt mieleni nähdä werta muodotettawan enkä myöskään halunnut tulewani sytytyksi weteen tappelun aikana, mutta minun ääneni hämmäntyi melkeksen. Wimmattu kähäkkä nousi heti kun olimme wihoillisen kansa kylki wästen kylkeä. Kuinka meidän wenheemme woi pyyhä pyöstyssä en saata ymmärtää, mutta minä arwaan että nuo lurjuset luonnonwedon tapaisesti pitävät tasapainon. Minä olin läpinärfkänä; wenhe otti wettä sisään ja werenwuodatus oli juuri tulemaissiltaan, kun samassa tuo toinen pursi puikahti pois käsistämme.

Nyt alkoi takaa-ajaminen uudestaan. Vielä kerran huusimme me ja wastapuoluetaiset soufisivat henkensä edestä, mutta se oli turhaan. Pian pääsimme taasen heidän rinnallensa ja tällä erällä emme heitä hellittäneet. Nyt nousi uusi tappelu, jonka kuluessa soutajat, kun hawaitisivat melkein tappiolle joutuwansa, äisti sydähtiwät weteen ja uivat tiehensä. Waikka olimme muutamain penikulmain päässä rannasta, eiwät epäilleet he ensinkään yrityksensä menestyksestä. Mbango sai heistä kaffi kiini ja teki ilman sitä erään naisen wangiffi; sen jälkeen pitkitti hän taasen lewollisesti matkaansa, lausuen minulle hymysä suin että hän oli tehnyt hymän päiwätyön. Hän sanoi näiden neekerein jo kauan olleen hänelle melkaa jonkun jouton puna-puuta, josta hän oli edeltäpäin rahaa antanut, ja että he nyt, kun

hän oli ottanut heitä muutamia wangiffi, pian suorittawat loyun.

Noin penikulman matkaa Muni-wirran suusta löytyy kaffi wäpäistä luotoa Iso ja Wähä Mlobi. Edellisellä on muutamia kylä, joissa asuu maan asukkaita ja joiben hallitsijana on Wapayan, joka tänä päiwänä lahjoitti minulle yhden kananpojan ja kimpun pifankia, joka tuli olemaan minulle päiwällisateriana. Sitä wastaan annoin minä hänen neekeri-majesteetillensa muutamia käärjä tupakan lehtiä.

Wähä Mlobi on asumaton ja walkea-ihoiset käyttäwät sitä punapuun warastopaikkana, johon tarfoitukseen saari sopii hyvin, sillä laimat woiwät ankkuroida juuri lähellä rantaa.

Tänne jäimme me yökfi. Minä lepäsin rannalla, sillä aikaa kuin Mbangon lemmikki-orja piti waaria wenheestä, sitten kun Mbango oli uhannut ”myydä hänen tuon walkean miehen maahan,” jos jotakin warastettaisiin.

Seuraawana päiwänä tunsin minä wilunwäreitä ruumiisiani ja jäin olemaan siellä edemmäksi aikaa, kun en tahtonut lähteä liikkeelle Muni-wirralle ennenkuin olin oikein terwe. Minä otin sentään lääkkeefeni noita tavallista fininiannossia. Seuraawana aamuna tuli Muni-wirtaa myöden alas useampia miehiä, jotka oliwät saaneet kuulla minun aifowan ylöspäin; heidän teki nimittäin mielenä katsella minua, ja ilta-puolla päiwää purjehdimme me wirtaa myöden ylös erästä kylää kohden, joka kuului Mbangon ystäwälle, Dayokolle. Meillä oli hyvä tuuli ja soutajat käyttiwät sitä eduksensa, ruweten joutilaina loikomaan, jonka keinon he warstin hyvin osaawat. Nämä wenheet eiwät seilaa laitatuulella, mutta myötätuulella telowät ne kotona tehyn matto-purjeittensa avulla hyvää wauhtia.

Eilen mittasin minä wenheemme. Se on wiittä-neljättä jalkaa pitkä, kolmea jalkaa lewää ja noin puolta-neljättä jalkaa sywä ja on, niinkuin ennen mainitti on, tehty yhdestä puunrungosta. Muni, se wirta, jota myöden minun nyt piti matkata ylöspäin, laskeuu Corisco-lahteen 1° 2' pohjoisen leveyden ja 9° 33' läntisen pituuden kohdalla. Se syntyy kolmen eri wirran yhtymisestä, nimittäin: Ntonzon, eräs neljäkäymmentä penikulmaa pitkä wirta, joka juoksee länsi-lounaa kohden; Mtambounayn, jolla on itäinen suunta kolmekymmentä penikulmaa matkaa, jonka jälkeen se kääntyy lounaa päin, pitäten sitä suuntaa vielä toiset kolmekymmentä penikulmaa, jolloin se katoa wuoristoon; ja Noyan, joka lähteiltään juoksee kuusikymmentä penikul-

maa koillista kōhden ja sitte lānttä päin vielä kaffihymmentä penikulmaa. Riinhywin Mtambounaylla kuin Noyaalla on lähteensä Kristallivuorista. Riiden rannoilla asuu harvassa useita heimoja, jotka puhuvat eri kielimurteita. Muni-wirran rannat ovat, niinkuin enimpäin rannikolla löytyväin wirtain, reunustetut mangrove-joilla, mutta lähellä wirran suuta, jossa me seilasimme, näkyi tuolla näköalan perässä ylängöt, jotka näyttivät wiehättävän ihanilta. Se niemeke, joka on wirran suun toisena rantaana, on yläkōmaata, ja siellä löytyy useampia Ghefianein kylä, jotka näyttävät erittäin kau-nille wirralta katsoen.

Samaşa suhdassa kuin me edistyimme ylös wirtaa myöden nuuttuivat rannat rämeisemmiksi, ja seitsemäntoista penikulman päässä wirran suusta tulimme me eräälle wäghäiselle kaulinlle saarelle, joka on syntynyt Mtongon yhtymisen kautta Munin kansa.

Mtongo tulee koillisesta; se on melkoisen suuri joki, jonka rannoille eli rantain läheisyyteen Bouai-, Staimon- ja Ghefianein heimot ovat kylä rakentaneet. Se on luultavasti neljääkymmentä penikulmaa pitkä ja saa alkunsa niistä vuorista, jotka tuolla sisämaassa tekevät yhden Kristallivuorten haaroista. Mtongon maan paras tuote on kautsjukki, jota maan aukkaat muutamia vuosia takaperin suurissa määrissä lähettivät meren rannikolle.

Muutamia penikulmia ylempänä Mtongon suusta wuodattaa Ndina welian wetenä Muni-wirtaan. Ndina on waaan järwenkaltainen joki, täynnä mangrove-wiitaa, jonka tafana löytyy muutamia kylä, jonne hywältä oppaalta johdettu matkustaja wiedään polkuja pitkin, joita ei kukaan muu kuin kokenut metsäntulkija woisi löytää. Ndinaa pitkin piti meidän kulkumme nyt lähdä ylöspäin. Kun wirta oli meitä wastaan ja wäkwämpi kuin tuuli, otimme purjeen alas, joka tähän asti oli kuljettanut meitä eteenpäin, ja miehet tarttuivat airoihin.

Kun olimme soutaneet noin kaffitoista penikulmaa ylös wirtaa myöden yhtämittäisen mangrove-järwen läpitse, johon joen hidas wirta useasti katosi, huomasin minä mieheni rupewan näyttämään lewottomista. Nyt tuli ilmi että he olivat efsyneet oikealta suunnalta. He olivat luulleet että meidän ennemmin olisi pitänyt ehtiä Dayokon kylään — meidän määräpaikkaamme — ja alkoivat nyt tulla alakuloisiksi.

Sillä tavoin oli meillä se suloinen toivo edessä että saisimme wiettää yltämme järvellä,

jossa luultavasti olisimme joutuneet muskiitein ruo'aksi, joiden surina jo kuului kimeästi ja joiden teräwiä piikkejä jo warhain iltaapuolla päiwää olimme saaneet tuta.

Suuri kuin tämä seikka meitä parhaiten arwelutti, tuli eräs Mbengalaisten wenge pitkin wirtaa, ja meidän kysymyksesme, pitkäkö matka vielä oli Dayokon kylään, wastasi sen miehistä että sinne vielä oli hywä kappale matkaa. Meille osoitettiin sentään oikea suunta — tärkeä asia meille, me kuin tuossa lähestyvässä pimeydessä warmaanfin olisimme hairautuneet pois pääwäylästä jollekin noille lufuifille, siitä lähewille siwuhaaroille. Tästä rohkaistuneina, tarttuivat miehet uudestaan airoihin, ja osoittaaksensa ilonsa rupestuivat he laulamaan erästä heidän epäsointuwista lauluistaan, jonka metsäin kaitu teki vielä huikemmaksi.

Nyt tulimme muutamaan hywin pieneen ryhmään mōkkejä, ja minä pyysin erästä rannalla seijowaa nekeriä opastamaan meitä Dayokon kylään. Hän oli halukas siihen, mutta kun hän luultavasti hawaitti minulla kiirettä olewan perille tullaufeni, luuli hän woiwansa kostua minusta. Hän tahtoi kuusi kynnärää kangasta, kaffi kääryä tupakkaa ja kaffi piippua. Tämä oli häwyttömästi pyydetty, ja minä kielsin heti hänen kansansa mihinkään kauppaan ryhtymästä.

Ei mitään herätä näissä ihmisissä niin alhaista ajatusta walkea-ihoisesta miehestä, kuin se hawainto että he woivat pettää hänen josakin kaupassa, ja minä olin siis waruillani ettei joku lihoisi minun wahingollani, ei edes pienisäkään asioissa. Onneksemme nousi kuu samaşa taiwaalle; ja meille tuli siis mahdolliseksi omin päin kahustaa ylös tuota luikertelewaa wesiwäylää myöden, ja ennen pitkäa saaruuimme muutaman joen suuhun, jonka äärellä Dayofo asuu.

Me tulimme perille kylään kello kymmenen aikaan, kuljettuamme tänä päiwänä lähes wiiswiidettä penikulmaa.

Meidän tullessamme paikalle oli juuri luodeweden aika, ja minun oli sentähden kahlaaminen tuon haisewan rantaliejun läpitse, joka wirui kylän edessä ja wähällä matkaa suojeili sitä. Koko matka pitkin Ndinaa ovat rannat semmoisia lieju-kareja, jotka luodeweden aikana ovat kuiwilla ja lewittävät ilkeintä haisua ympärinsä ja epäilemättäkin matkaan saawat paljon kinuloisuutta.

Se kolina, joka syntyi meidän tulostamme, herätti koko kylän, ja miehet tulivat alas meitä kōhden, nuo wanhat pysyit labattuina ja warus-

tettuina tappeluun, jos, niinkuin useasti tapahtuu, tämä olisi ehkä yöllinen päälekarlaus vihollisen puolesta. Näitä ihmisiä uhkaa yhä werinen loppu, sillä jokaisen miehen käsi näyttää olevan kohotettu heitä vastaan, ja heidän jo kaista vastaan. He riitelevät alati ja lepäävät tuskin milloinkaan, peläten vihollisen päälekarlausta. Kawala vihollinen farfaa uneen waipuneeseen kylään, ampuu nuo mitään pahaa aavistamattomat asukkaat heidän bamburuokoitien huoneittensa seinänrajojen kautta ja pakenevat pimeyden turviinsa. Tämä on tawallista sodankäyntiä koko tässä osassa Keski-Afrikaa; muutamat niistä heimofunnista meren rannalla, jotka kansataymisen kautta walkeain kansa ovat kumminkin enemmän miehuutta saaneet, tekevät kenties tästä poikkeuksen.

He ihastuivat suuresti, hawaitessaan meidän olevan heidän ystäviensä Mbengalaisia. "Kauppa"-tuumia alkoi hämärtää heidän pääsfänsä; he lewitivät kylinsä, huusivat iloista ja weivät meidät heti riemuten kylän läpitse siihen huoneeseen, joka ylimalkaan jokaisessa suuremmissa neekerikyläissä on rakettu erikseenä wieraita warten.

Tällää tehtiin nyt suuri walkea ja pian sen jälkeen tuli Dayoko itse, vielä silmät sippurassa, sillä hän oli herännyt wasta äsken. Sitten tulivat kaikki hänen waimonsa katjomaan tuota walkeata miestä, jonka tulo jo oli tunnettu, ja pian oli huone täynnä ja ympäröitynä kylän mit'ei kaikilla miehillä ja naisilla.

Sen jälkeen alkoi "terwehdys" — ikävä tempu noiden Afrikalaisten heimokuntain kesken, jota meidän Amerikalainen wäestö näyttää matkivan yhäiisä ja mainehikkaita henkilöitä "julkeisesti vastaanottaisaan". Kaikki Dayokon etewimmät miehet, hän itse ja hänen waimonsa istuivat walkean ympärillä, ja kun kaikki olivat ääneti, alotti meidän oppaamme Mbango puheen. Semmoisessa waaditaan että jokainen pieninkin seikka ja tapaus matkan aikana ylös wirtaa myöden tulee mainituksi ja sillä talwoin luettelo tehytti kaikesta mitä on tapahtunut "satamasta satamaan". Puhuja ilmaisee ajatustensa lyhyteisä lauseissa, jotka n kawat jotakin niistä jadoista merkiliisistä tapouksista päivän matkustuksen kulussa. Kaikki istuvat puhujan ympärillä suu ammolansa, ja tuontuostakin opittawat päälliköt suostumustansa hiljaisella röhkinällä.

Wihdoinkin oli kaikki tullut kerrotuksi ja minun suuresti mieliseni istahti Mbango.

Siihen loppui koko tempu, jokainen otti myötään ystäwänsä haastellaksensa wahan kaupasta,

johon toimeen yd ei ollut minäkään esteenä, ja naiset rupeeswat valmistelemaan wahan ruokaa, jota minä suuresti kaipaasin.

Noin kello kahdentoiesta paikoilla yöllä oli illallinen walmis ja minä istahdin tawattoman suuren korin eteen, joka oli täynnä keitettyjä pifanteja ja wahan keitettyä kalaa, ja söin oikein helppo atrian. Ruo'an jälkeen wietin minä lepopaikkaani siinä huoneessa, joka oli minulle määrätty, ja minä olin warsin hywilläni että sain kääriä itseni muskiiti-werkfooni ja lewätä päiwän-koittoon asti.

Wiides Luku.

Ensimmäinen toimeni seuraavana päivänä oli keskustella Dayokon kansa matkastani sisämaahan ja erittäinkin saadakseni häneltä luvan setä saattomakeä semmoiselle retelle.

Wieras joka tulee afrikalaiseen kylään ja näkee päällikön, eli kuninkaan, elävän yhtä yksinkertaisesti ja halwasti kuin kenen hywänsä hänen alamaistansa — eipä ehes millään tawalla eriävän tuosta nuusta laumasta, wieläpä waan wähsäjä määrässä olevan sen kunnioituksen eli niiden etuuffien esineenä, jotka tawallisesti annetaan wähsäpäätösimmielletin itsewaltiaille — tuskin luulisi tuommoisella kuninkaalla juuri mitään waltaa olevan heimokunnassaan ja waiwustusta naapureihinsa. Dayoko esim. oli etewä pääastialisesti kentsähden että hän eli wanhin elämä mies kylänsään. Hän oli kauppias samoin kuin muutkin, kerjäläinen niinkuin muut, ja hän oli hywin iloinen saadesaan minulta lahjaksi wanhan takin, joka, palweltuansa Newyorkissa koko talwen aifaa, oli muiden wanhain waatetten keralla pantu talteen, warta wästen saawuttaakseni hänen suojitotansa. Semmoinen oli Dayokon laita kun hän oli tullut siviistysen pariin.

Mutta Dayoko oli wanhin ja mahtawin päällikö Mboussa-heimon seassa. Hänen ikänsä antoi hänelle suurta arwoa hänen omain kansalaisiensä kesken ja ymmärtäwästi käyttäen hywäksensä naimisliittoja oli tuo wieras kettu toimitannut itselleen lukemattomia appiraareja jokaisessa heimokunnassa sadan penikulman etäisyyteen asti. Jolla on appi, on Afrikassa samaa kuin olisi hänellä ystäwä hädässä, mies jolle huoletta woi lähettää kappaleen elsenluuta tahi punapuuta myytäväksi ja johon saattaa luot-

taa jokaisessa ahdistuksessa, josta hän voi auttaa. Mitä useampi vaimo siis miehellä on, sitä suurempi on hänen vaikutuksensa niiden kautta, ja naisella on näiden heimokuntain seassa oikeastaan waan sentähden jotakin arwoa, että hänen awullansa ystäwyhyden- ja kauppa-liitot pannaan alkuun ja pyssywät woimassa heimokuntain välillä. Dayoko oli jo iäkäs mies. Hän oli jo nuorena rumennut naitkentelemaan ja oli sitten elämänsä aikana ottanut waimoja sieltä ja täältä, niin että hän nyt oli sukua yhden tai kahden etewimmän miehen kanssa joka heimokunnasta, johon suinkin oli woinut käsiä päästä. Hänestä toiwoin siis itelleni hywää liittolaista.

Waikei Dayokon valatfi ollut suurempi kuin joku hänen paremmin-woipain alamaisensa majoista, hawaitsin minä, niinkuin odotettavaa oli, hänellä olevan enemmän waimoja ja orjia kuin muilla. Sa minä huomasi myöskin että hänen sanansa painoivat paljon neuwotteluisa ja että hänellä muutamissa kohdissa oli kieltämyksen oiteus, joka antoi hänelle suuren vaikutuswakan. Minä hawaitsin siis että, kun waan sain kuninkaan taipumaan minun esitykseni, ei minun huolisi pitää lukua heimokunnasta eikä edes niistä pääliittolaisistaan ylempänä wirtaa, jotka olivat hänelle sukua.

Minun ensimmäinen yritykseni oli saada näyetyksi kaikille todeksi etten aikunut tehdä kauppaa. Edellisiä jaksiretkiäni toisilla Muni-wirran haaroilla ja warowaisuuttani, etten milloinkaan ollut tehnyt kauppaa enkä ollut osoittanut halua rahaa ansaitsemiseen, sain siitä kiittää ettei tämä toimitus tullut minulle waikeaksi. Suureksi jaksimieheksi olin minä jo tunnettu.

Tästä asiasta selwille tultuani, pyysin minä Dayokoa tulemaan minun asuntooni ja annoin hänelle ne lahjat, joilla keskustelu joistakin asiasta aina alotetaan. Minä lahjoitin hänelle tuon ylhäällä mainitun takin, noin kaksikymmentä kynärää pumpulifangasta, wähän kruutia, muutamia peilejä hänen waimoillensa ja muutamia pyssynlimsioitä.

Hänen majesteettinsa otti kaikki minun lahjani armoissa vastaan.

Sitten puhuin minä aikomuksestani mennä Fanilaisten maahan.

Dayoko piti minun esitystäni mahdottomana toimeen panna. Minä hulluiksiin matkalla ja hän saifi minun kuolemani tunnollensa — ajatus, joka näytti surettaman häntä suuresti. Sismi-shyöjät murhaisivat minun ja söisivät minun

suuhunsa. Wirralla södittiin eikä heimot päästäisi minua edemmäksi menemään. Lauteja liikui maassa j. n. e.

Rähdesiään etten minä osoittanut mitään epäilyksen merkkiä, ryhtyi tuo wanha weijari toiseen keinoon. Hänen maansa oli täynnä metsän eläimiä ja lintuja. Miksi en minä woisi metsästää siellä? Hän olisi antama minulle niin paljon miehiä kuin waan tahdoin.

Viimein sanoin minä hänelle suurella wakuudella että olin matkassa, jos en hänen wäkenä, niin jonkun toisen kanssa, olkoon se kenen hywänä.

Nyt antoi hän myöden, luultawasti peläten minun jättävän hänen ja että hän sillä tawoin ei saifi minusta niin paljon voittoa kuin hän oli arwellyt.

Minä en antanut yhdenkään hänen miehistänsä kurtistaa minun kistuuni. He owat kaikki ahneita ja luulewat että jokainen walkea mies jo syntäisään on uopperikas ja omistaa ääretömiä aarteita, mitä kankaitsin, pyssynlimsioihin, kruutiin ja tupakkaan tulee. Sa ilman sitä tekee heidän pelkonsa, että walkea-ihoiiset rupeiswat suoraan kaupantekoon noiden sisämaassa asuwain heimokuntain kanssa, heidät erinomaisen epäluuloisiksi ja kateiksi jokaiselle, joka yrittää tunkemaan niiden luoffi. Dayokon miehet waroittivat minua ehtimiseen ottamasta mitäkään myötäni tuonne sisämaahan, johon kaikkeen minä tietysti waastasi myöntäwästi.

Wihdoin päätettiin että minun piti matkata Dayokon suojeluksen alla. Kolmantena päivänä perille-tuloni jälkeen lähetin minä takaisin Wbenegalaiset mieheni ja olin nyt jätettyinä yksin uutten ystäwäini haltuun. Minun piti odottaa erästä seuraa, joka aikoi Wbenen kansan luoffi, joka asuu ylempänä wirran warrella ja jonka huostaan Dayoko tahtoi uskoa minun. Jos ei se seura tullut, olisin minä saawa saattowäeksi hänen Mboushamiehensä.

Sillä aikaa tuli joka päivä suuria joukkoja maan asukkaita noista lähellä asuwista heimokunnista katselemaan minua. Suurin osa heistä ei ollut milloinkaan ennen nähnyt walkeata miestä ja he ihmettelivät siis suuresti minun pitkä tuffaani, minun walkeata ihoani — joka kuitenkin oli päiwettyynyt warfin tummanruskeaksi täällä ajalla — ja niitä waatteita, jotka minulla oli yllä. He tunkiwat minun ympärilläni niin liki että minä useasti olin tufektua heidän ruokottomain ruumistensa haifusta.

Sillä aikaa kuin odotin, huwittelin itseäni

jahdilla. Ympäristössä olewa feutu ei tarjoo luonnontutkijalle juuri muuta kuin lintuja, mutta muutamat niistä ovat aiwan kauniita. Elofuun 16:näpäivänä ammuin minä yhden Nectarinia superban, linnun, joka tekee funnia nimellensä, sillä sen wehreit kullankarwaiset ja waalean-punaiset hdyhenet owat kaunis näky, kun se lentelee metsäin tumman-wehreäin lehwästen wälissä.

Minun oli vielä muutaman aikaa obottaminen niitä seurakumppaneita, jotka Dayoko minulle oli luvannut. Sen kautta tulin wahan wiitwytetyksi, sillä nyt oli kaikkein mietet kiini yllon töissä ja miehet olivat kaiken päiwää ulkona kaatamassa puita ja naiset perkaamassa maata; kaikkialla oli siellä suuri kiire. Kuinwa wuoden aika oli käsisä ja nyt oli kaikenlaiset istutukset tehtävissä, sillä muutaman wiikon perästä tulee sade ja fitte on liian myöhäistä.

Kuinwa wuoden aika on kaunis Afrikassa. Se on kuffasten ja kolibrein aikakausi — jotka jälkimmäiset alati räpistelewät penasten wälissä ja ihaštuttawat siellä meteorinkaltaisella lennolla — kaikki on silloin suloišta. Nämä Mboushalaiset owat hywin Chekianein näköisiä. Heillä on tuo tawallinen nekeri-muoto ja he owat keskiläntäisiä mitaltaan. He eiwät ole niin sotaisia kuin Chekianit, mutta owat yhtä taikauksoijia ja julmia, niinkuin olin tilaisuudessa näkemään. Eräänä päiwänä sain minä sattumalta kuulla että muuan mies oli wangittu sentähden, että hänen sanottiin olleen syynä erään toisen miehen kuolemaan, joka oli ollut kylän etewimpiä päälliköitä. Minä menin Dayokon luoksi ja kysyin oliko se totta. Hän wastasi myöntävästi, että mies oli tapettava, että hän oli tunnettu noita ja oli tehnyt paljon pahaa.

Minä pyysin saada nähä sitä kamalaa ihmistä. Minä wiettiin nyt muutamaan rappiotilassa olewaan mökkiin, jossa istui wanha mies, jonka kaswot olivat tyypistyneet, koko ruumis köyryssä ja jäsenet wäärässä. Hänen kätensä ja jalkansa oli pistetty kahteen kömpelömäisesti wiestettyyn pölkkyyn. Siinä oli se suuri noita. Muutamat laiskat nekerit pitivät waaria wanhuksesta ja loukkašivat häntä silloin tällöin häpäisewillä soimaufilla ja lyhneillä, joita tuo wanhus parla ääneti kärsi. Hän oli silminnähtävästi tullut lapsiksi uudesta.

Minä kysyin häneltä eikö hänellä ollut mitään ystäviä tai sukulaisia, mitään poikaa, tytärtä tai waimoa, jotka woisivat pitää häneistä huolta. Hän wastasi kolkosti: ”Ei ketään”.

Suuri tässä oli tämän wainon salaisuus. He olivat kyllästyneet hoitamaan tuota turwatonta wanhaa miestä, joka oli elänyt liian kauan, ja syytös noituudesta tuota iäkäästä ukkoa vastaan oli sopinwa syy raiwoamaan hänet pois tieltä. Minä hawaitfin heti turhaa olewan koettaa häntä pelastaa.

Minä menin kuitenkin Dayokon luoksi ja puhuin hänen kansansa astasta. Minä koetin näyttää bulluudeksi syyttää syytöntä wanhaa miestä ylenluonnollisen woiman omistamisesta, sanoin hänelle ettei Sumala salli welhoja löytywän ja pyysin wihdoin saada ostaa tuon wanhus paran, luvaten hänelle muutaman naulan tupakkaa, paritakkia ja muutamia peilejä — joilla kaluilla olisin woinut ostaa itselleni työhön kaluwan orjankin.

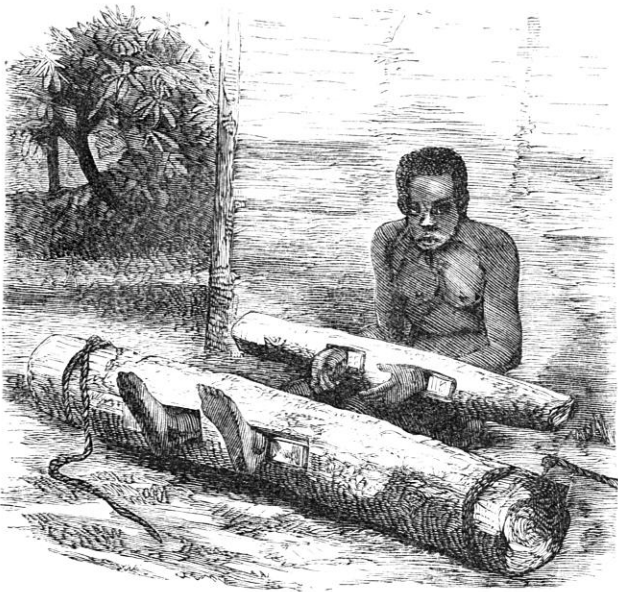
Dayoko wastasi että hän puolestansa mielellään tahtoisi pelastaa hänen, mutta että se oli heimokunta joka määräsi astian, että oltiin hywin suuttuneena wanhukselle, mutta että hän, tehäkönsä minulle melitki, tahtoi koettaa pelastaa hänen henkeänsä.

Koko seuraawan yön kulussa kuulin minä laulua ja suurta melua kaikkialla kylässä. Silminnähtävästi walmistelivat he itseensä uhrin tappamiseen. Eiwät edes nämä wälillä maan saattawat itsensä ensiksi riehuwaan kiihtoon ja syöksewät sitten silmittöminä weriseen työhönsä.

Warhain aamulla kokuuntuivat asukkaat fetisch-miehen kanssa — tuo pirullinen konna, joka oli koko hankkeen alku ja juuri. Hänen weriset silmänsä loisitiwat hurjasta raiwosta, kun hän käwi ympäri miehestä mieheen, ko’oten äänet, joiden piti ratkaišta wanhuksen kohtalo. Käsisä oli hänellä kimppu yrttejä, jolla hän kolme kertaa kosketteli niitä, joiden kansa hän puhui. Sillä aikaa istui eräs mies pitkän puun latwassa, josta hän tuontuostakin huuteli: ”Soku! Soku!” wawistiellen samassa puuta rajusti.

”Soku” on Mboushalaiten perkele, ja tuolla miehellä puussa oli toimituksena estää paholaista lielle pääsemästä, ja antaa tiedon fetisch-miehelle heti kun se läheni.

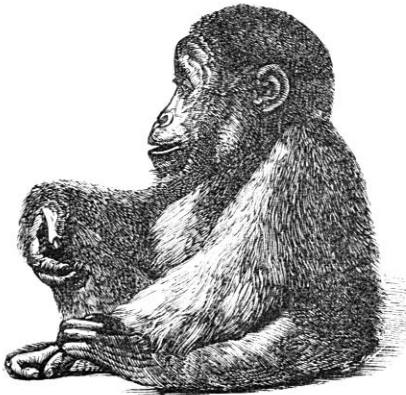
Wihdoin oli tuo surullinen äänestys toimitettu. Nyt julistettiin että tuo wanha mies oli oikein pahaniikkinen welho, että hän jo oli tappanut paljon wäkeä, että hän aikoi tappaa vielä enemmän ja että hänen piti kuoleman. Kukaan ei tahtonut sanoa minulle kuinka hän oli otettava hengeltä pois, ja muutamat esittelivät että se toimitus jätettäisiin tekemättä siksi kunnes minä

Jalkapuurangaistus Afrikassa (sivu 20).

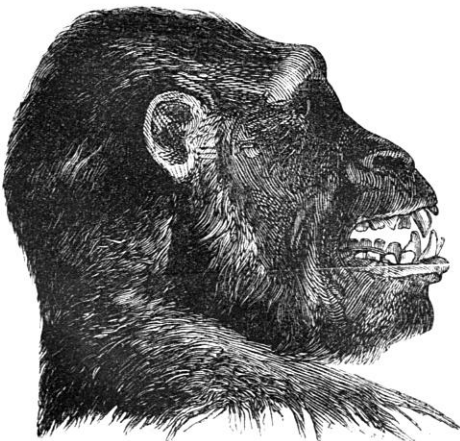
Sulukamba-avina (sivu 141).

Gorillan peunika (sivu 109).

Yomaja metsässä (sivu 87).

Gorillan pää (sivu 175).

lähtisin, josta minä, totta sanoakseni, melkein tulin iloiseksi. Tämä tapaus oli suuresti minua liikuttanut ja minä soin mielelläni, että minua säästettiin näkemästä tämän surullisen näytelmän loppua. Väsyneenä ja surullisena laskein minä päivällisen aikaan itseni vuoteelle, levätäkseni ja rauhoittaakseni mieltäni. Hetken ajan perästä näin minä erään miehen rientävän affunani ohitse, melkein kuin ukkosen nuoli, ja hänen jälkeensä joukon äänettömiä, mutta kiihkoisia miehiä. He juokisivat wirtaa kohden.

Pian sen jälkeen kuulin minä muutamia kiemeitä, läpitunkevia huutoja itäänkuiv kovaassa kuolemanhäässä olevalta ihmiseltä, ja sitten oli kaikki taasen ääneti kuin kuolema.

Arwaten niiden lurjusten tappaneen tuon ukko paran, nousin minä ylös, ja kun johdin kulkuaani joelle päin, kohtasi minua tuo palaawa joukko, joka mies warustettu kirveellä, puukolla, miekalla tai keihäällä, ja nämä aseet sekä heidän kammionsensa, käsivartensa ja ruumiinsa olivat tahratut uhrin werellä. Wimmassaään olivat he sitoneet tuon noita raukan muutama puunkantoon lähellä rantaa ja hakanneet hänen ruumiinsa kappaleiksi. Wiimein olivat he halkaisseet hänen pääkallonsa ja rawistaneet aiwot weteen. Sen jälkeen palašivat he takaisin kylään, ja joka oli nähnyt heidän liikenteensä silloin, hänelle olisi tuntunut itäänkuin olisi maakunta päässyt wapaaksi raskaan kirouksen alta.

Yöllä olivat miehet — joiden kaswot kahden päivän kuluessa olivat minua inhottaneet ja kauhistaneet, niin werenhimoista ja pahankielisiä olivat he olleet — taasen leppeitä kuin lamfaat ja yhtä iloisia, itäänkuin eivät he milloinkaan olisi noita-jorušta puhuttawan kuulleet.

Nämä heimokunnat eivät pidä mitään julmuutta, jota harjoitetaan noitia kohtaan, liian suurena, ja waikka tämän kaltainen laillinen murha muutamaaksi aikaa herättää heissä heidän pahat himonsa, ei se näytä tuottawan heille mitään oman-tunnon waiwoja.

Kun minun huoneesfani, eräs kahdeksaa jalkaa leveä ja kymmentä jalkaa pitkä bambu-rakennus matalalla katolla ja tiiveillä seinillä, waltitfi rasiittawa kuumuus, olin minä mielisifäni että päivän helteen aikana saatoin ottaa turwani metsiin. Waan asujaimet wiettävät kuitenkin joutoaikaansa suuren tulen ääressä, ja sen he tekewät lämmiteläkseen, waikka lämpömittari osoittaa 44 astetta Reaumur'ia. Shmeellistä on nähdä kuinka suuresti neekerit owat mielistyneet räiskymään tuleen. En ole misjätään nähnyt

heitä kossaa, kuumimpinaan päiwinä, jolleiwät he olisi tehneet suurta tulta, ja heidän ensimäisenä toimenansa, kun neuwottelua eli jotakin muuta kokousta pidetään, on se että sytyttävät rowion, jonka kuulisi riittäwän sulattamaan pohjois-nawan jäät.

Kun Elokuun 17:ta päivä oli sunnuntai, wietin minä sitä kotona majasfani lufemifella, kahden neekerin suureksi ihmeksi, jotka wartioiwat kylää sillä aikaa kuin muut oliwat menneet pelloille tekemään työtä. Minä koetin selittää heille että raamattu on kirja, jonka totinen Jumala on meille antanut, ja ettei löydy muuta kuin yksi Jumala.

He antoiwat minulle saman wastauksen, jonka jo useasti rantamaassa olin kuullut: ”Olkoon waan se totta sinulle, mutta walkein miesten Jumala ei ole meidän Jumala, meidät on luonut toinen Jumala”. Ja tästä pitäwät he yks-päijesti kiini.

Seuraavana päivänä, se oli 18:ta, piti meidän lähteä matkaan sijämaata kohden. Dayoko antoi minulle kaksi pojistaan seurakumppaneiksi, joka oli minulle erinomainen onni. Hän lähetti myös sanansaattajia kaikille ympäri-asuville heimokunnille, kehottaen heitä kohtelemaan minua hywin.

Miehet pyysiwät saada palkionsa ennenkuin läksimme liikkeelle — joka on warallinen tapa, kun he niin helposti woivat karata tippusen tiehensä. Mutta kun he olivat Dayokon wäkeä ja hän oli kohdellut minua hywin, katsoin minä parhaaksi myöntyä siihen. He olivat oikeita weijareita. Minun täytyi maksaa wenheistä, mattopureista, pagaieista eli airoista, jokaisesta pienimmästäkin minun matkahankkeeseni tarwittawasta kalusta, ja jokaisen syllän kangasta tai helminauhaa, joka jollakin syyllä minulta saada woitiin, oli minun wetäminen esille. Minä suostuin wihdoin antamaan joka miehelle kymmenen kynnärää kangasta ja muutamia tupakanlehtiä. Siihen olivat he tyytywäiset. Tehdäkseni heitä vielä onnellisemmiksi, menin minä sen jälkeen heidän waimoinsa luoksi, jotka kaikki olivat olleet aiwan ystäwällisiä minua kohtaan, ja annoin jokaiselle heistä wähän tupakkaa, jolla saataisiwat lohbuttaa itseänsä miestensä poisä olesksa.

Wiimeiseksi, juuri wähdä ennen kuin meidän piti lähteä liikkeelle, oli minun, kun kaikki oli walmisna ja minun seuralaiseni k'ossa, vielä ferran wakuuttaminen Dayokolle ettei aikomusfeni suinkaan ollut harjoittaa mitään kauppa,

waan että minä ainoastaan tahdoin nähdä wao-
ret ja heimokunnat, jotka asuivat niillä. Kai-
teksi onneksi olin minä itse ja oli minun as-
toimiseni hyvin tunnettu kaikilta heimokunnilta,
jotka, muistelleessaan minua kun vielä olin ifäni
poikana, olivat antaneet minulle nimen Mona
di Chailu, se on Chailu'n lapsi.

Sillä tawoin läksimme viimeinkin matkalle.
Minun seuraani kuului Dayokon kaffi poikaa,
minä itse ja useita neekereitä, joiden tuli kantaa
minun kistujani ja pyssyjäni. Mbene, Mbom-
demolais-päällikkö, josta alueelle me ensiksi ai-
oimme, oli wiewä minun Kristalli-wuoristoon,
ja "filloin tulemma kenties," kirjoitin minä päi-
wäkirjaani, "siirtymään toiselle puolelle," sillä
minä toiwoin ja luulin tällä matkalla pääseväni
Kongo-wirtan lähteille.

Me aloitimme matkan wenheilä ja soulimme
ylös erästä wähhäistä wirtaa myöden, joka las-
kee Muni-jokeen noin kymmenen penikulmaa ylös-
päin Mbinan suusta. Se oli erinomaisen mut-
kainen ja hantala purjehdus mangrove-soiden lä-
pitse, jotka toisinaan melkein tukkivat tien mei-
dän pieniltä wenheilämmekin. Wälistä oli pako-
westi meille wastainen, wälistä myötäinen, ja joki
teki niin monta mutkaa ja lentoa, että minä
luulin että olisin tullut päästäni pyörräle, jos
yffin olisin tätä reitkeä tehnyt.

Kuu viimeinkin olimme tulleet Muni-joelle,
oli wirta niin wälewä että me saimme soutaa
puolen-fotmatta tiimaa päästäksemme noin nel-
jän penikulman paikoille eteenpäin. Wiivytty-
ämme wähän erän wähhäisen kylän kohdalla, joka
on kaffi penikulmaa alas päin siitä paikasta jossa
kaffi wirtaa — Noya ja Ntambounay — yh-
tyy ja tekee Muni-joen, rupevimme matkaamaan
ylös Ntambounay'ta myöden. Wirta oli meille
myötäinen, sillä waikka wesi on maawettä, ulot-
tuu luoteen ja wuoksen wauitus aina tänne
asti, erittäin kuivalla wuodenajalla, jolloin wesi
on matala ja sen juoksu hidas. Ensimmäiset kaf-
fikymmentä penikulmaa matkasimme wirtaa myö-
den ylös idän ja kaakon wälistä ilmaa kohden.
Wirta oli vielä yhtämittaa leweä, pitäen wä-
hintänsä 300 kynnärää suoraan poikki wäylän
ja sen rannat muodostivat mitä ihanimpia mai-
semia. Sen juofua wiivytelti paikka paikoin
joukko wähhäisiä saaria, joiden rantoja reunusti-
wat uljaat palmut. Nähtävästi olimme nyt
tulleet ulos mangrove-järwien ystökkoisilta ja
autioilta aloilta.

Jllan päälle saamuimme eräisen Chefiancin
kylään, jossa meidän oli wiivyminen koko yö.

Tämä yö oli mitä ifäwin koko elämänsäni. Mil-
loinkaan en ole nähnyt ketään Afrikan asukkaista
niin innoissaan olewan, kuin nämä nekerit oli-
wat, nähdesään minun kistuni ja kamsuni. Hei-
dän himonsa oli herännyt siitä, minkä he luulivat
saduntapaiseksi rikkaudeksi, ja muuan päällikkö il-
maisi heti etten minä woinut päästä sisämaahan,
ellen mafsanut heille weroa kuusi paitaa, 300
kynnärää kangasta, kolme takkia ja suuren jou-
kon peilejä, nauhoja ja lastihelmiä. Tämä kauppa
olisi minun kokonaan paljastanut ja sentähden
en luonut minä mitään huomiota tuohon pyyn-
töön.

Kun asukasten halu minun tawaroihini näytti
enentyvän, mitä kauemman aikaa minä wiivysin
siellä, käskin minä mieheni maata minun ma-
jassani, arwellen, että pelko siitä että woisivat
samassa satuttaa ja tappaa ystäwälliseen heimoon
kuulumia jäseniä, estäisi heitä ampumasta mi-
nua yöllä. Minä luulin warmaankin tulewani
ryöstetyksi ja minulla oli ainoastaan se toivo
ettei kähäkkä tulisi warallisemmaksi. Minä las-
kin lewolle raubassa, kaksipiipuppen pyssyni wie-
resäni, walmisna joka filmänräpäs sitä käyt-
tämään, ja olin wakaasti päättänyt heittää hen-
feni niin kallista hinnasta kuin mahdollista.
Sillä aikaa meniwät Dayokon pojat ulos puhu-
maan päällikön kanssa.

Minä en saanut unen einettä filmiini. Koko
yökauden ympäröi nekeri-joukko minun majaan
pakisten, kirtuen, laulaen ja ollen suurimmasa
kiihkossa. Kello neljän aikaan tuli wihdoinkin
rauhallisempi meno ja päiwän-toiton edellä nui-
tuivat muutamat ja toiset olivat hiljaan.

Niin warhain kun saatoin ulos käydä, menin
minä kuninkaan luoksi ja sanoin hänelle minun
kistuissani olewan waan krutia, hauleja ja muita
rastaita, reisulleni tarpeellisia kaluja, jonka ohessa
minä myös annoin hänen majesteettiensä muu-
tamia syliä kangasta ja jaoin muutamia tupa-
kan-lehtiä hänen etewimmille miehillensä, josta
he kaikki tulivat hyvälle mielin. He pyysivät
minulta rommia, mutta kun en koskaan aina
sitä ainetta maan asukkaile, kielsin minä sen
heitäkin. Wiimein jätimme heidät, jolloin useat
seurasivat meitä pitkin wirtaa ja toiwottivat
meille onnea ja pitäistä takaisintuloa Minä
pääsin siis onnellisesti tästä pulasta.

Me jätimme ison wenheemme Chefiani-kylään
ja matkasimme ylös Ntambounay'ta myöden Nun-
day-joelle, tehden tänä päiwänä, tiistaina elo-
kuun 19:tenä päiwänä, waiwaloista matkaa kaf-

fikymmentä penikulmaa, joista kaksoista penikulmaa Nunday-wirralta.

Ntambounay'ta myöden ylöspäin matkassimme kaakosta itäänpäin tämän wirran yhtymäpaikkaan asti Nunday'n kanssa. Täällä tekee se mutkan koiilista kohden ja kun emme aikoneet mennä sitä suuntaa, poikessimme Nunday'le, johtaen kulkuamme ylös tätä virtaa myöden, ylimalkaisesti pitäen kaakkoista suuntaa.

Maisemat Ntambounay-wirran läheisyydessä olivat yhtämättä kauniita. Palmuja kasvoi rannoilla ja nuo lukufiat pienet saaret, jotka kaunistivat wirran työntä ja kuin peili sileätä pintaa, metsävuohi, joka sattumalta oli efsynyt wirralle ja kiiruhti pois niin pian kun meidän wenheemme tuli nähtyihin, noiden erinkaltaisten apinain raikas kirkuna, jotka katseliwat meitä kummaistellen ja peläten, tuo kirkas tuiwas ja meitä ympäröiwän metsän suurellainen jylhyys, joiden puitten välistä me kaukaa näimme sawupatjasten kiertelewän korkeutta kohden, osoittaen jonkun erämaassa piilekswän kylän läheisyyttä — tämä kaikki tarjosi alituisia nautintoa silulle.

Sillä aikaa kuin me hiljasteen purjehdimme pitkin rantoja, äkkäsin minä kaffi kotkaa, jotka istuivat kumpikin korkealla eri puussa, noin 120 kyynärän päässä meistä. Kun tahdoin näyttää seurakumppaneilleni osaavuuttani ampumisessa, huomautin minä heille noita lintuja ja ammuin sitten molemmat kaksipiippusella pyssyläni. Se woivat tuskin uskoa filmiänsä hämmästyksestä: semmoinen osaavaisuus näytti heistä melkein ihmeelle. Kun olivat wähhän toipuneet häiriöstään, kuulin heidän sanowan: "aatteleppa kuinka monta Chekianilaista hän olisi tappanut, jos hän olisi joutunut tappeluun heidän kanssansa edellisenä yönä!"

Pitkin matkan päässä edessämme näimme Kristallivuorten kaffi selännettä, joista takimmainen kohoo etumaisen ylitse. Soki, jota myöden matkassimme ylöspäin, näytti olewan ylen täynnä kaloja, jotka, ajaessaan hyönteisiä takaa, useasti hyppiwät ylös wedestä, sillä aikaa kuin nuo heidänsiniset kalajääset wiilswät pitkin ja poikki yli wedenpinnan, häiriten seudun rauhallisuutta huikella parfunalla.

Kun olimme tulleet ylempiä, muuttui wirta kapeammaksi ja loppui wiimein melkein kokonaan. Eräissä paikoissa juoksi se läpi muutamain aloepuu-wiadon, jonka तरävät okaat repiwät rikki meidän waattemme ja haawoittiwat minua, niin että minä tulin tahratuksi werellä. Täällä saimme kauniisti kylää kotea afrialaista "joki"-matkaa.

Alue-wiidakko oli moneissa paikoin tunkenut myöds tuon ahtaan juowan keskelle ja oli niin tiheä, että, jollen olisi sitä nähnyt, en olisi milloinkaan luullut olewan mahdollista päästä wenheellä siitä läpitse. Muutamin paikoin oli meidän astuminen ulos ja kantaminen wenheemme yli kaatuneitten puitten, jotka kokonaan tukkiwat meiltä tien, ja yhä edespäinkin oli meidän matkamme yhtämättäista taistelua wiitain kanssa ja pitemmin kahlaamista järwen läpitse kuin esteetöntä purjehtimista. Wirrat owat kuitenkin tämän maan ainoat kulkuneuwot, joilla ajukkaat kuljettawat kaiken elsenluunsa, punapuunsa ja kautsjutkinsa merenrannikolle, ja waikka matkustussuunnilla on waiwaloinen, on se kuitenkin parempi kuin jos jalkain käwiisi tuon melkein läpikäymättömän wiidaston läpitse, jolloin aina noiden rautkain naisten osalle tulee raskasten taakkain kantaminen.

Pimeys saawutti meidät ennen kuin pääsimme Wbene'n kylään, joka oli läheisin asuttu paikka, ja minulla oli se surullinen seikka edessä että luultawasti saisin wiettää yönä tällä terweydelle waarallisella järweellä. Onnekseni olin Chekianikylässä tutustunut erään kuningas Wbene'n pojan kanssa, ja kun tuo kunnan poika nyt näki minun mieheni wäsyneinä ja woimattomina pääsemään edemmäksi, tarjoutui hän juoksemaan edeltäpäin itsänsä kylään hanffiakjensa meille apua. Kuinka kaukana se oli, emme tietäneet, mutta hän kiiruhti sitä päätä matkaansa.

Me odotimme tiiman aikaa, mutt'ei mitään apua kuulunut. Silloin läpetin minä kaffi miehistäni kohtaamaan ja jouduttamaan noita odotettuja. Toiset kaffi tiimaa kului ja minä rupefin jo epäilemään, kun samassa suuret, metsästä kaituwat huudot ilmaisiwat meille ystäwiemme lähestywän, ja pian tuli kuningas Wbene juosten meidän luoksemme, ja hänen kaswonsa loistiwat ilosta kun hän huusi minulle terweullut. Häntä seurasi suuri parwi miehiä ja naisia, jotka ottiwat minun laatikkoni ja muut kappineeni; Wbene kantoi yhtä minun pyssyistäni, ja sillä tarwoin kewennettyinä rientsimme matkalle minun kuningasallisen ystäwäni kylään eli leiri-paikkaan, jota oli kuuden penikulman päässä tästä.

Heimokunta oli ollut siellä niin wähhän aikaa, etteiwät olleet ehtineet raivaamaan tietä jolle, jonka tähden ne muutamit penikulmat, jotka meillä oli kuljettawina joelta kylään, oliwat mitä pahimpia. Onneksi löytyy täällä elefantteja kofolta, ja aina kun waan saatoimme, kärimme niiden

suuria jälkiä pitkin. Karvaava elefantti-joukko tekee oikean kadun metsän läpitse, vaikka kaikki taasen kasvaa uudestaan erinomaisen pikaisesti.

Minä olin luullut että meidän piti tulla kylään. Minun ihämmästykseni oli sentähden suuri, kun niiden pisankei-istutusten siasta, jotka tawallisesti ympäröivät sitä ryhmää mökkejä, jotka tekewät afrikalaisen kylän, näin suunnattoman joukon hirsiä wiskeltynä sikiin sokin, ikäänkuin olisi hirmumyrsky raiwonnut tästä läpi metsän. Näytti siltä kuin olisi Wbeneläisillä kylänsä jonkun taipaleen päässä tästä, mutta että he olivat tulleet tänne waan tekemään uusia istutuksia, ja että tämä oli heidän tapansa raiwata metsää pelloksi. Tawallisesti menettelewät heimokunnat tässä kohden näin: miehet menewät metsään ja waltisewat jonkun wiljelykselle soveliaan paikan, sitten kaatawat he puut miten satumus tah i heidän oma mielijohteensa määrää, antawat kaikki wirtua fillänsä, sifsi kunnes kuiva wuodenaika on kylliksi kuivannut nuo suuret puut, jolloin he sytyttävät kaikki tuleen, polttawat ne ja naiset istuttawat sitten puiden entiselle alalle maniofia, maisia ja pisankeja.

Uinoastaan suurimmalla waiwalla ja pahoin reweltynä orjantappurapiikeiltä sekä kompastuttuani useat kerrat tiellä loikowiin liekoihin pääsin minä näiden warustusten läpitse, jotka paremmin suojelewat näiden ihmisten kylä kuin mieltään muuri, jonka he tekisiwät, sillä jos wihollinen kerran kietoutuu niihin, uiuwat he löyhlyttää häntä mieltänsä myöden ilman pelkäämättä takaisin saawanja.

Wihdoin, kun kärsimykseni jo oli kokonaan lopussa ja waatteeni suoraan sanoen roikkuiwat riepaleina ylläni, saaruimme leiripaikalle. Täällä otettiin meitä oikein suurellaifella afrikalaisella tawalla vastaan. Pyhästä laukaisitiin, asukkaat ampuuivat ja tanssiwat, jokainen oli niin riemastunut kuin olisi hänen weljensä kottia tullut, ja minä wietiin kohta erään suojukseen, johon kuningas armosa seurasi minua antaan minulle lahjaksi — joka todellakin oli terwetulut — kuttun ja muutamia pisankei-fimppuja.

Pisankei on kaikkein näiden heimokuntain leipa. Sa onnellista he oliswat, jos heillä aina olisi semmoista leipää syötäväänä, mutta heidän huminoisewat tapanja tekewät sen, että heiltä toisinaan puuttuu tuota helposti wiljeltävää pisankeiäkin ja heidän on wailinaisesti elättäminen itseänsä niillä puun juurilla, marjoilla ja pähkinöillä, joita metsässä löytyy.

Minä olin nähnyt Wbenen jo ennen ja useat

hänen miehistänsä tunsiwat minun, sillä he olivat minun nähneet, kun minä muutamia wuosia ennemmin tuskiskelin näitä seutuja pastori Macfeyn seurassa. Nuo hywänlaatuiset ihmiset ilmaisewat erinomaiista iloa ja ottiwat minua vastaan kyläänjä kaikenlaisilla tansseilla ja lauluilla sekä palweluksen tarjomuksilla.

Wbenen kylä eli leiripaikka on Kristalliuorten ensimmäisen graniiti-selänteen juurella. Nuo metsää kasvawat wuorenrinteet olivat nähtäwissä etäällä ja tekewät minuun suloisen waihtuksen, sillä minä hawaitfin nyt läheistywäni toiwojeni perää. Kylän asukkaat eiwät olleet wielä rakentaneet itsellensä huoneita, waan asuiwat leirisä wailinaisten suojusten alla, jotka oli tehty lehdistä, joita paksulta oli ladottu neljän halkaitun, maahan juntatun paalun päälle. Näiden katosten alle kokosi jokainen perheen-isiä waimonsa, lapsensa ja orjansa ja eli turwallisesti rauhasa. Ofsi parhaimmin raketuista suojuksista — jonka katto pidätti wettä — annettiin minulle ja siellä waiwui minä kohta uunen, asetettuani kuitenkin sitä ennen molemmat kistuni lähelle päänalusta.

Kun nousin wuoteesta seuraavana aamuna, hawaitfin minä ettemme tostaankaan olleet enemmän kuin kymmenen tai wiiftoista penikulmaa wuorista. Edellisen päivän illalla olimme nähneet kaksi selännettä, joista matalampi wiittä tai kuutta sataa jalkaa ja tuo takimmainen ja korkeampi kahya tai kolmea tuhatta jalkaa korkeaa. Näiden wuorten takana juuri Janit — ihmis-syöjä — asuwat ja siellä on myöskin gorillan koti.

Wbene pyysi etten panisi pahakseni tätä hänen mielestänsä köyhää wieraastusta. Hän sanoi wäkensä juuri nyhyään tulleen tänne ja että miehillä koko kuwana wuodenaikana oli ollut kädet täynnä työtä puiden kaatamisessa ja kasken perkaamisessa metsissä. Hän kertoi kuinka heillä oli ollut aivan wähän syötävää, kuinka he olivat olleet pakotettuina pyyttämään ruokaa lähellä asuwilta heimoilta ja puolet aikojansa eiwät olleet saaneet muuta rawinnoffensa kuin erään palmupuun lajin pähkinöitä, joista he myöskin walmistawat jonkinlaisia wiiniä. Nämä pähkinät owat hywin karwaita; minä en koskaan woinut niitä syödä. Ne owat munamaifia ja wädrät päistä. Niitä walmistetaan ruoaksi sillä tawoin että kuori otetaan pois ja sydämystä liotetaan neljäfolmatta tuntia wewessä, jolla aifaa se osaksi kadottaa katkeruutensa ja tulee jotenkin maukkaaksi ruokahaluiselle ihmiselle. Toisinaan ajaa näitä

asuffkaita syömään tätä pähkinää ilman liottamatta — minä olen itse ollut pakotettuna sitä tekemään — ja silloin on se erinomaisen karvas.

Minä hawaitsin heti etten voimut kauan viipyy Mbeneen luona, sillä minun oli mahdoton elää näiden ihmisten tavalla, ja waikka minun maroistani oli jäljellä muutamia laiwakorppuja ja naukkuja, eivät woineet ne pitkälle riittää ja niitä oli läästämisen mahdollisia sairauksiohtauksia warten.

Ylenmääräisen huolettomuutensa tähden ovat näillä tienoilla asumat neekeri-heimot puolet aikojansa wuodesta nälistymisen tilassa. He näytävät olevan tottuneet taistelemaan puutteen kanssa, waikka he awuksensa ovat saaneet niin hedelmällisen maan. Semmoiset leiripaikat kuin Mbeneen ovat yleisiä heimokunnissa. Heidän peilontyönsä ovat warfin alkuperäistä laatua, ja niinhyyin pakotettuina walitsemaan hedelmällisimmän paikan kuin wanhaa tapaa seuraten lähtewät he mieluisemmin kylästänsä jollekin etäiselle seuduille perkaamaan maata ja kylwämään sitä. He eivät kylwä milloinkaan kahta wuotta perätyksen samalle paikalle ja heillä on sentähden paljo työtä maan raatamisesta joka kerta. Kuitenkaan ei ole se mitään outoa kylälle, että kadottawat kaiken hedelmän työstään elefanttilauman kautta, joka, tullen pelloselle, sotkee kaikki maahan, mitä ei jaksu syödä. Tämä tapahtuu erittäinkin usein pisankeistötutuksille.

Leiripaikkaa kutsutaan olako'ffi, joka sana myöskin merkitsee kylän aluetta eli jotakin satunnaista olopaikkaa. Semmoinen olako tarjoo wieshätävän näyn, erinomattainkin yölliseen aikaan, jolloin jokaisella perheellä on nuotiotulensa, jonka läheisyydessä sen wuoteet ovat järjestettyinä noiden ylhäällä mainittuun suojusten alla. Mutta näillä pilaa parhaimmankin ihastelun, ja minä olisin mielelläni antanut koko leirin yhdestä hyywinpaitetuksesta kanaasta taikka riittäwästä leipäwaraustosta.

Minä sanoin Mbene'lle, että, kun hänen leirisänsä ei ollut mitään ruokawaroja saatavissa, minun oli meikkaaminen edemmäksi, ilmoitin hänelle aikeeni ja wihdoin sowimme siitä että hänen welijensä Neomo oli erään joukon kanssa saattawa minua aina Fanilais-heimokuntaan asti. Se saatiin toimitetuksi ilman mitään suurempia waikauksia, mutta vielä kului useampia wiiikkoja ennenkuin minun seurakumppanini olivat walmiit lähtemään liikkeelle. Sillä aikaa tein minä oloni täällä niin mukawaksi kuin mahdollista oli, asian täällä kannalla ollessa. Runinkaan

waimot antoivat minulle kylissä mattoja wuoteekseni ja sen alle laboin minä riittäwästi kuitia lehtiä, saadakseni pehmeän lepofijan. Rahden puolin wuodettani tein minä tulen, estäkseni musiittein lähenemistä, jotka owat hyywin haitallisia, ja niin koetin nukkua yöllä. Pitkät päiwäni kuluivat jahrtirekillä.

Minun tulee lisätä että minun kuninkaallinen ystäwäni tawallisella afrikalaisella wieraanwaraisuudella tarjosi minulle waimon, kun tulin hänen leiriinsä. Tämä on yleinen tapa kun neekerit tahtowat osoittaa kohteliaisuutta wieraansa kohtaan, eiwättä he woi hymärtää minä tähden walkeat miehet kieltäwät ottamasta wastaan mitä he pitäwät warfin luonnollisena. Minä koetin selittää Mbene'lle ja hänen waimoilensa kuinka tapa on meidän luona naisten suhteen, mutta ei hän eikä hänen waimonsa näyttäneet kääntämään eli woivan arwoistella tuota kristillisistä aatosta awioitosta.

Muskiitit tunkiwat minun tulieni sawun läpiti ja puriwat minua, niin että tuskin woin nukkua ensi yönä tuloni jälkeen, ja jotta tilani tulisi vielä waikemmaksi, rupeesi sade wuotamaan päälleni eräästä lehtikattoni reiästä, niin että aamulla nousin wuoteelta märkänä, purtuna ja näiskäisenä, mutta muuten tuntui minusta oloni erinomaisen hywälle.

Minä menin keskustelemaan Neomon kanssa walmistuksista pitäiseen lähtöön, mutta hawaitsin hänen waimojensa menneen ulos keräämään ruokawaroja tuota aiotua matkaa warten. Mbene antoi minulle yhden kananpojan — erinomaisen herkku — puolipäiwäksi, mutta minun oli se ensin ampuminen ennenkuin saatoin sitä syödä. Maan asukkaat eivät rakenna nimittäin mitään kananoppeja siipikarjallensa, ja seuras se siitä on että kanat lenteläwät puiden korkeimmilla oksilla, jossa he owat turwassa kaikenlaisista murha-yrietyksiltä niinhyyin omistajainsa kuin petoeläinten puolelta.

Kun minä en tahtonut suostua ottamaan wastaan tuota Mbeneen minulle tarjoomaa "waimoa", sanoi hän: "Miköön niin, mutta woi hän kumminkin palwella sinua ja walmistaa sinulle ruokaa," ja tällä tawoin onnistui minun saada hywä työkkipiika. Neekerit käyttäwät paljon pipuria ruoan laitoksessa, jota minä pidän hyywin terweellisena tässä ilmanalassa; muuten oli minun kana-keitokseni warfin hywä, ja lisäten tähän wähän pisankeja ja muutamia jäännöksiä kuitusta, jonka edellisenä päiwänä olin saanut, söin minä oikein hywän päiwällisen — luuta-

vasti viimeisen kuin moneen päivään olen saava, ellei meille juuri onnistu matkallamme kaataa joku metsävuohi tai elefantti.

Kuudes Luku.

Elokuun 20 päivänä lähetin minä Dayokon miehet kotia menemään ja olin nyt Mbenen wallaşa, jätettyä hänen armoihinsa. Hän oli hyvä mies ja minä huomasin olevani täydellisessä turvassa hänen raakain, mutta hyvätahtoisten miestensä seurassa. Olen aina hawainnut sen parhaimmaksi menettelytawaksi että olen osoittanut luottamusta niihin heimokuntiin, joidenka maan kautta olen kulkenut. Se näyttävät pitävän sitä jonkinlaisena kofteliasuutena ja ovat kopeat siitä että heillä on walkea mies seassansa. Waikka joku pääliikkö olisiin halukas tappamaan walkeakhoisen matkustajan, ei se häntä hyödyttäisi, sillä suojelemalla wierastansa lähellä-asuwain heimokuntain seassa, saaruttaa hän enemmän arvoa ja mahtavuutta kuin jos hän hänet murhaisi.

Se kutsuivat nyt minua ”Mbenen walkeaksi mieheksi.” Ennen olin minä ”Dayokon walkea mies.” Tämä nimitys antaa omistajallensa jonkinlaista turvallisuuksia ja hyvää oloa, sillä se olisi ollut suuri loukkaus Mbeneä kohtaan, jos joku wieras olisi tehnyt pahaa hänen walkealle miehellensä, ja hän piti kunnianansa elättää häntä niin hyvin kuin hän woi.

Arwattavasti pitää olla osaawa kyllä, että silloin tällöin miellyttää pääliikköä pienillä lahjoituksilla, jotka tavalisesti tulee antaa kahden kesken, ettei hänen miehensä sitten kerjää niitä häneltä, ja ilman sitä semmoisella tavalla, ettei näytä ikäänkuin olisi aikomus niillä saaruttaa hänen suostotansa — sillä tyyhkin tulee olla weroillansa ettei osoita minkäänlaisia pelkoa, waikka kuinka siihen syytä olisiin — waan niinkuin annettaisiin ne waan ystäwytydestä.

Tämä on ainoa luotettava keino tulla toimeen tässä maassa, ja minä en ole milloinkaan kohdannut ketään pääliikköä, joka, niinkauan kuin minä olin hänen ”walkea miehenä,” ei olisi tahonnut auttaa ja edistää minun aikeitani ja matkojani.

Dayokon miesten piti kolmen kuukauden kulluttua tulla takaisin Mbenen leiriin ottamaan minua vastaan ja minun piti, jos suinkin mahdollista oli, olla takaisin siellä siihen aikaan.

Raiset olivat koonneet kofolta karwaita palmuspähkinäitä ja muita hedelmiä, jotka enimmäksti osaksi olivat maukkaampia kuin nuo inhottawat pähkinät, mutta pahaksi onneksi ei ollut niitä niin runsaasti. Niiden joukossa oli jonkinlainen pyöreä pähkinä, ison Saksanpähkinän suuruinen ja sisältävä kolme ja neljä öljyistä sydammystä, joista jokainen oli pawun kofoinen; paistettuina eivät ne hullummalle maistuneet. Siellä löytyi eräs toinenkin merkillinen hedelmä, jota en milloinkaan ennen ollut nähnyt ja joka muotonsa puolesta ylimalkaan oli wiinamarjaryppäleen näköinen, joka marja öljymarjan muotoinen ja kaikki kaikkinaansa waalean-punainen värinää puolesta. Toisellaan loistawa näky nähdä näiden heloittawain rypäleitten kulluwan puista alas. Sydammykset ovat isompia kuin öljymarjan, mutta hilseet niiden ympärillä eivät ole niin paksuja kuin jälkimmäisen ympärillä ja sifus on erinomaisen mehuisia ja hyvälle maistuwia.

Mbondemo-heimokunta on yhteydessä Mbisho-, Mbiki-, Mbousha-, Sbouai-, Acoa- ja Chekani-heimoin kanssa. Heidän kielensä on melkein yhtäläinen, niin että he kaikki ymmärtävät toinen toisiansa. Myöskin on heillä likimiten samat tawat ja taikaukkoiset luulot, sekä pitävät samankaltaista paimentolaiselämää. Mbondemolaiset elävät eli heillä on kylänsä wuristossasa tuolla sifämaassa idän puolella Lopezin nokkaa ja siinä osassa maata, joka ulottuu Muni-wirraasta pohjaassa Mundah-jokeen asti.

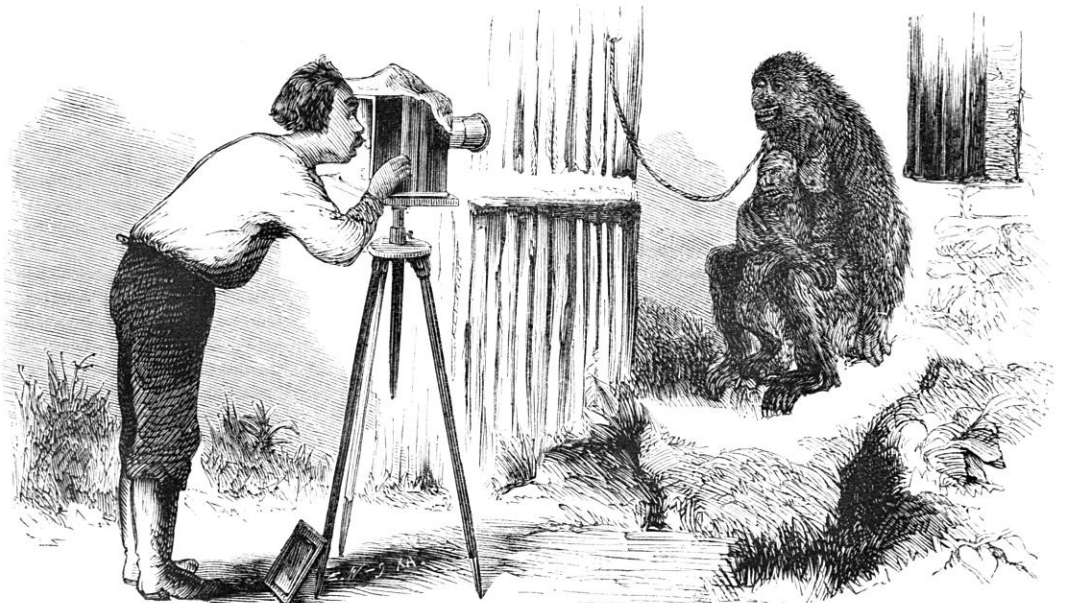
Siitä asti kuin minä ensiksi tulin tuntemaan Mbenen, oli hän siirtänyt kyläänsä kaksi kertaa, ja hänen nyhinen muuttamimensa oli kolmas. Minä kysyin häneltä mitä syitä hänellä oli tämmöisiin asunnon muuttelimiin. Ensimmäisellä kerralla, wastasi hän, oli eräs mies kuollut siellä eikä paikka ollut sitten enää ”hyvä”. Toisen kerran oli hänen muuttaminen, kun hänen alammajensa olivat hakanneet maahan kaikki palmut, eiwätäkään siis enää woinet saada mimboa (palmuwiiniä), erästä juomaa, josta he paljon pitävät, waikk’ eiwät he wiitsi nähdä waiwaa niiden puiden hoitamisessa, joiden pehmeistä latwoista sitä valmistetaan. Mutta näitä puuta löytyy yltäkyllin koko maassa, ja heistä tuntuu mukawammalle siirtyä toiseen paikkaan ennen kuin pitäisiwät huolta niistä puista, jotka ympäröiwät heidän asuntojansa ja jotka ovat niin hyödyllisiä heille, sillä ne antawat heille ei ainoastaan tuota heidän mieluisia woiniänsä, waan myöskin noita ylhäällä mainittuja karwaita pähkinäitä, jotka useasti pelastawat heidät nälkään kuolemasta,

Abondemo-mies ja waino (sitru 26).

Suningas Adiyai (sitru 40).

Du Chailly ottaa valokuvan Gorilloista (sitru 171).

ja ilman sitä tekemät he huoneittensa seinät niiden halkaistuiista warfista. Maa, jossa on yltä kyllin palmuja, metsän-riistaa ja kaloja ja jonka läpi se joku wirta juoksee, on Mbondemofirtolaisten taitwas.

Mbondemolais-tylät eroavat rakennustawan puolesta pääasiallisesti niiden rantamaan heimokuntain tylistä, jotka jo olen kertonut. Huoneet ovat enimmäksi osaksi yhtä suuria, ylimalkaan 12 tai 15 jalkaa pitkiä ja 8 tai 10 jalkaa leweitä. Ne ovat raketut kahden puolin erästä pitkää ja jotenkin leweätä katua ja seisowat lähellä toistansa. Pääliikön afunto ja neuvotteluhuone ovat suuremmat kuin muut huoneet. Kadun molemmat päät ovat suljetut jyrkeillä paalutuksilla, ja yölliseen aikaan ovat ty-län portit wifusti kiinni; jos joku lähestyy ilman ilmaisematta tulonsa syytä, ammutaan eli syö-s-tään hän läpi se ilman armotta. Huoneilla ei ole mitään affunoita ja owet ovat kaikki kadulle päin, ja kun portit kadun päissä ovat suljetut, on kylä todellakin linnoitus. Vielä paremmin luojellakseen itseänsä, leikkaawat asukkaat useasti osaisia pensaita ja tukkiwat niillä läheiset ahta-at paikat, jonka ohessa he aina rakentawat kylänsä nuorten korkeimmille huipuille niillä seu-duin, joissa määräämättömästi ajaksi pystyttävät majansa. Tästä kaikesta nähdään että he — joka myöskin on todellinen laita — ovat sotaisaa, waikk' eiwät sen puolesta rohkeata rotua. He ovat alati riidassa naapureinsa kanssa eiwätkä ole milloinkaan turwassa heidän päällekarauk-siltaan.

Mbondemo-huoneen sifus on karppuseinällä ja-ettu kahteen osaan: toinen on työkki, jossa kaikki perheen-jäsenet istuwat tai mafaawat maassa tu-len ympärillä; toinen sänkykammarin osasto. Tuo jälkimmäinen on pilkko pimeä, siellä talletetaan ruokawarat ja kaikki heidän aarteensa. Saada-fensa wisin tiedon, kuinka suuri Mbondemo-perheen-isän perhe on, ei muuta tarwinnut kuin lukea nuo pienet owet, jotka wiewät noihin eri lepokammioihin: ”Niin monta owa, kuin wai-moafin”, selitettiin minulle. Huoneet ovat tehdyt puun karpusta ja erään eriskummais-en pal-mulajin niwelettömistä warfista. Karpun kap-paleet sidotaan noihin lujaсти maahan juntat-tuihin wartaloihin köyffillä, jotka ovat tehdyt metsissä kaswawista wiinihyynnöfististä. Katto on matoista. Huoneet eiwät ole niin awaria, eikä niin hywin ja somasti rakettuja kuin Mpong-welaisien.

Elokuun 21 päivänä oliwat minun mieheni

asettaneet pysähynsä kuntoon puolustusta tai jah-tia warten. Afrikalaisilla heimofunnilla on niin monta riidan syytä, että he aina pelkääwät pääl-lekarkausta. He owat niin naurettawasti taika-ustonsa wallassa noitiin, niin kiedotut moni-waimoisuuden sekaisiin siteisiin ja suureksi osaksi myöskin epärehellisyhtensä kautta kaupassa, ettei kukaan heistä woi sanoa misä ja minä tähden wihollinen wäijyy hänen henkeänsä.

Olen jo maininnut tuosta naimistawaasta, jonka kautta pääliiköt saawat ystäwiä ja waltaa. Mutta löytyy myöskin toista keinoja, joten liit-tolaisia jaabaan. Kaffi heimokuntaa tahtoo esim. käydä taistelemaan toisensa kanssa, mutta toi-nen tarwitsee enemmän woinia. Tuo heikompi puoli lähettää silloin yhden jäsenistänsä salai-desti tappamaan jonkun miehen tai waimon jos-jakin läheisessä kylässä, jolla ei ole mitään teke-mistä heidän riitansa kanssa. Seurauks ei ole, niinkuin uskottawimmalta näyttäisi, se että tuo wiimeksimainittu kylä waatisi koston murhaajalle, waan, kunniallilla tyllä, se heimo, johon mur-haaja kuuluu, antaa tuon loukutan puolen ym-märtää tämän tapahtuneen sentähden, että eräs toinen heimokunta on loukannut murhaa-jan heimokuntaa, jolloin, afrikalaisen tawan jäl-keen, ne kaffi kylää yhdistywät ja käywät yffissä neuwoin wihollisen kimppuun. Saadakfensa siis jonkun kylän yhtymään wisin puolueen kanssa so-dassa, tappaa tämä puolue jonkun mainitun ty-län miehistä tai naisista siinä tarkoituksessa, että kosto kohtaa toista.

Waimot owat näillä ihmisillä ainoastaan hei-dän ylpeytensä, wallanhimonsa, huwitustensa ja laiskuutensa palweluksessa. Mies antaa tawa-roita tai orjia waimostansa ja pitää häntä sen-tähden kauppa-tawarana. Nuoria tyttöjä — wie-läpä lapsiakin, joita vielä kannetaan — naite-taan waltioollisista syistä wanhoille miehille. Se kästitys kuin meillä on rakkaudesta näyttää ole-wan tuntematon näiden willein seassa. Ranta-maan asukas ei mitään epäile kun hän myy likimmän naisellisen sukulaifensa siweyden, eiwät-kä naisetkaan osiwa mitään wastahakoisuutta tämmöistä kauppaa vastaan. Kun heille waan hywin maksetaan. Ja minä saatan lisätä, että useat niistä walkea-ihoiista, jotka tulewat meri-rannikolle, niinhywin merimiehet kuin muut, pilaa-wat ja turmelewat näiden waltistumattomain afukasrauffain tapoja vielä enemmän kuin hei-dän oma tietämättömyytensä ja raakuutensa.

Gaureus harjoitettu mustan miehen kanssa rangaistaan kaikkein heimokuntain seassa sakolla,

ja tämä laki, jota käytetään ankarasti, on syynä eräksen warfin omituiseen asiaan tilaan. Mies ja vaimo yhtyvät yksissä neuvoin ryöstämään jonkun onnettoman, jonka kansa akka on olewinansa vähän lifemmässä yhteydessä; tämän seikan antaa hän miehensä huomata, joka nyt loukatun kunniansa lepytykseksi waatii wahingonpalkkion, josta hän ja hänen rikokseen osallinen waimonja saattawat elää muutaman aikaa.

Kaiton yhtymien jonkun naapuri-heimokunnan tahti naapuri-kylän naisten kansa on syynä melkein kaikkein palawereihin, joihin ja meteliin Afrikassa. Jos jonkun heimon tekee mieli tapella, hankkii se syyn siihen siten, että antaa yllhen waimoistaan hieroa raffausten fauppoja jonkun miehen kansa, joka kuuluu toiseen heimoon eli kylään, joka sillä tawoin, useastikin wastenmielisesti, pakoitetaan tappelemaan.

Ruo keskinaiset awioliitot wetävät puolen tusinaa heimokuntia siihen riitaan, joka on nousnut kahden wälikä. Joka päällikkö huutaa awuksensa appejansa ja sillä tawoin joutuu koko maa sotatilaan, omaisuus on silloin waaran-alainen ja melkein ilman mitään arwoa, pelontyöt jääwät tekemättä ja kokonaista kylää katoa sota-alalta, joko uloswaelluksen, nälnähän taikka werenwuodatuksen kautta.

Naiset eiwät ainoastaan hanki elatuswaroja, waan owat myöskin kuormantantajia tässä osassa Afrikaa. Minun seuraani kuului Mbenen kaffi poikaa Miengai ja Maginda, eräs nuori mies, jonka nimi oli Pouliandai, ja puoli tusinaa wahvoja naisia, jotka kantoiwat raskaita kistujani ja muita tawarointani sekä muonawarojamme matkaa warten.

Wihdoinkin läksimme liikkeelle aamulla elokuun 24 päivänä. Kylän asukkaat olivat tehneet parastansa, hankkiesiansa elatuswaroja matkaa warten, mutta saanti oli niukka kylä. Minun omat warani olivat nyt kokonaan lopussa. Sen puolen tusinaa laimafoppuja, mikä minulla oli jäljellä, olin pannut tallelle siltä waralta, että kääntyisin tautiin tahti että joutuisimme suureen hätään. Kumminkin oli heidän onnistunut saada kokoon useampia suuria pifanti-kimppuja ja koko joukko karwaita palmupähkinöitä, ja siinä oli koko muonawarasto.

Minä otin myötäni seitsemänkymmentä naulaa kuulia, yhdeksäntoista naulaa kruutia ja kymmenen naulaa arsenikkia, tappaakseni ja säilyttääkseni eläimiä; vielä otin minä kistuni, jotka säilywät kangasta, tupakkaa, lasihelmiä j. n. e. woidakseni ostaa elatuswaroja ja antaa lahjoja

niille maan-asukkaille, joiden kansa tulisimme yhteyteen. Kun naisilla oli kylin kantamista, annoin minä Miengaille kuulawarastoni; mutta minun muut seuralaiseni kantoiwat omia kauppatawarointansa, semmoisia kuin mesfinfikatiloita, rautapatoja, kruukkuja j. n. e. sekä saban naulan pakoille suolaa, säilytettyinä pienin kolmen tai neljän naulan painawiin tukkuihin.

Naisten kuormitus on hywin tarfää asia. He kantawat kuormiansa raskaisa, kimpelmäisissä foreissa, jotka kylluwat selässä, ja wälttämättömän tarpeellista on sitoa ne heidän selkäänsä huolellisesti sillä tawoin, että ladotaan kolmea tai neljää tuumaa pakulta hywin pehmeä ferros puunluostoja ihoa vastaan, ettei kori lyödä selkää.

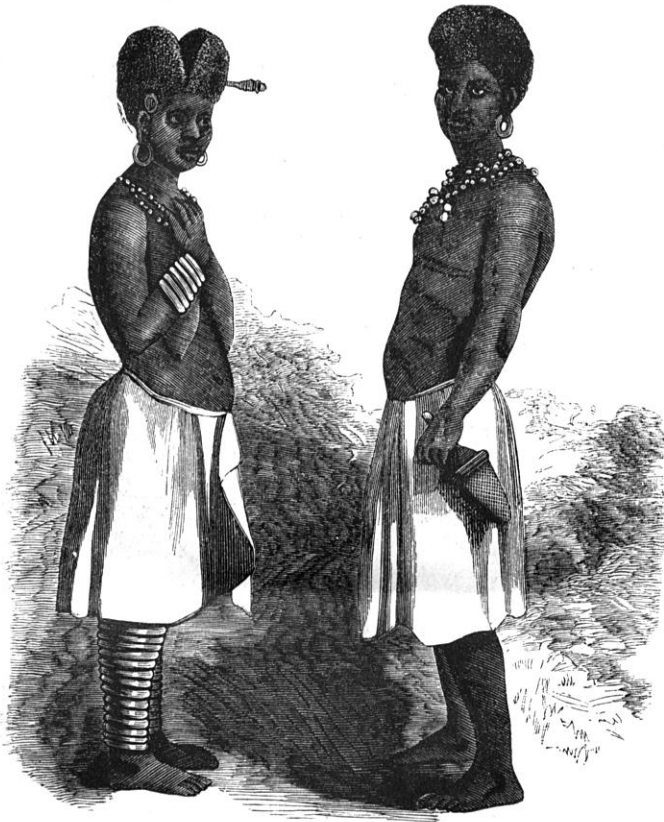
Kun kaikki oli walmisna, ja kun jokin oli sanonut jäähyvästi kaikille ystäwillensä ja oli palannut takaisin senkin seitsemän kertaa, jättäksensä vielä kerran hyvästi ja sanoaksensa jotta minä oli unohtanut, kun laifesta kirkunasta, käskennästä ja kiistasta oli wiimeinkin loppu tullut ja minä kokonaan olin menettänyt kärsiwällisyhteni, suorimme wiimeinkin matkalle.

Kuljettuamme noin wiiden penikulman pätköille saaruimme Munday-wirran rannoille, joka täällä on kapea, mutta kirkas ja kaunis juopa, niin kirkas, että minun teki mieleni ampua erästä eriskummallista kalaa, jonka näin uiwan ohitse, sillä aikaa kun seisoiimme toisella rannalla. Minä laukaissin kutin hauloja sitä kohden, mutta tuskin olin liipaisinta liikahduttanut kun samassa kuului kauhea ryste toiselta rannalta, noin yhdeksän tai kymmenen kynnärän päässä meistä, ja minä näin muutamia wähäisiä puuta paisattawan nurin, jonka perästä kuului semmoisia kimeitä torwentoitattuksia, joita pelästynyt elefantti-joukko päästää sieramistaan. Elefantit oliwät seisonet aiwan hiljalleen wiidakossa; oliwätko ne meidät nähneet wai eikö, emme woinet sanoa. Minä olin pahoiilani, että olin laukaissut pyssyini, kun juuri nyt aioimme mennä yli wirran ja olisimme woinet ampua heistä jonkun, ellemmä olisi heitä pelättäneet pafenemaan pois.

Wentymme yli Munday'n ja kuljettuamme kymmenen penikulmaa koillista ilmaa kohden, saaruimme eräälle graniiti-wuoren selänteelle, joka on yksi osa Kristalli-wuorista. Wuoren rinteet oliwät hywin jyrkkiä, ja jaksaksemme kiivetä niitä myöden ylös, istahdimme me maahan ja söimme päivällistä. Minä söin muutaman keitetyn pifangin, joka ei ole juuri liioin rawitsemoa ruokaa, ja sitten kapusimme ylös tuota mut-

Obindji lepotuofisaan (sitou 139).

Mies ja waino Kammahaimoa (sitou 103).

Suormankantaja Afrikassa (sitou 28).

kaišta ja huonosti viitotettua polkua, joka luiferi suunnattoman suurten graniiti- ja kwartsiwuoren lohkeain välissä, jotka sikiin sokin hajallansa wuoren rinteillä antoivat seudulle omittuun muodon.

Tämä jelaanne on lähes 600 jalkaa korkea ja sen harjalla on kolmea penikulmaa pitkä yläntö, joka samaten on täynnä suunnattoman suuria kwartsi- ja graniiti-lohkareita.

Käytyämme yli tämän ylängön, tulimme eräälle toiselle wuorenonolle, joka oli vielä jyrkempi ja korkeampi kuin tuo ensimmäinen ja jonka yli meidän myös oli kiipeeminen. Minä hawaittiin että maan-afukkaat tammöijessä kulusia olivat paljoa luikkaamat kuin minä. He käyttävät paljaita jalkojansa melkein kuin apinat käpälänsä. Pitkällinen harjoitus on totuttanut heidät tarttumaan warpailaan fiini, ja he voivat hypätä kalliolta kalliolle, pelkäämättä putoowansa, kun minä sitä vastaan pyrkuin saapaasteni kansa wäähä wäläi luiskahdin syrjään, niin että minä edistyin aiwan hitaasti.

Me olimme vielä ensimmäisellä ylängöllä, kun Wiengai äitiä antoi minulle wiittauksen olemaan hywin hiljalleen. Hän ja minä menimme edeltäpäin. Minä luulin hänen nähneen jonkun elefanttijoukon tai tiikerin. Hän wiritti pyskynsä ja minä tein samaten, ja niin seijoitimme wiifi minuutia aiwan ääneti. Yht'äkkiä huudahti Wiengai "hurrah!", joka kaikui metsässä ja johon kohta wastasi useat ääneti ei kaukana meistä, mutta joiden omistajia emme kallioidin ja puiden tähden woiheet nähä. Wiengai huusi huikeasti Mbondemo-isturein tavalla ja sai taasen wastauksen. Käytyämme wäähän edemmäksi, saimme nähä leirin, jonka eräs suuri seura oli pyskittänyt. He hawaittiin olevan Mbeneen wäkeä, ja olivat nyt kotia tuloissa kauppa-afoiltaan sisämaasta.

Se oli oudollainen näky. He maata loikoivat ympäri walkeainsa, noin sadan paikoille luwultaan — nuoria ja wanhoja, miehiä ja waimoja, muutamat harmaapäisiä ja köyristyneitä, toiset wähäiset lapset hylsissä. He olivat silminnähtävästi tehneet pitkän matkan ja olivat nyt wäsyhyissä. He olivat koonneet kaitshukkia ja olivat toisten puolesta toimittaneet wäähän elsenluuta ja weivät nyt näitä tawaroita Mbenele eli jollekin toiselle päälliköle, mies mieheltä saattawaksi alas "walkein miesten marffinoille".

Täällä tulin minä huomaamaan myös neekeriläisten laiskuuden ja sen julmuuden, jolla naisia pakoitetaan työtä tekemään. Mbondemo-mie-

het makasivat ympäri walkeainsa, pidellen keihäitänsä ja pyskynsä, pakisten ja lewäten, sillä aikaa kuin naiset keittivät ruokaa tahti siwosti leiripaikkaa ja ne lapset, jotka woiwat käydä, ajettiin metsään kokuilemaan poltinpuuta yöksi. Nuo pienoiset raudat näyttivät olevan hywin wäsyhyissä, mutta heitä ei enstinkään armahdettu.

Kun me itse olimme wäsyhyissä, sityitimme leiri-tulemme lähellä heidän walkeintansa, ja seuraawana päivänä sain minä tilaisuuden nähä kuinka he lähtiwät liikkeelle. Miehiet kantoivat ainoastaan aseitansa ja enimmäkseen heistä olivat warustetut aina hampaiisiin asti. Noissa tawallisisa selässäsi kulluwisissa koreisja kantoivat naiset ja isommat lapset elatuswaroja — joita heillä näytti olevan runsaasti — elsenluuta ja kaitshukkia ja paitti sitä — myöskin koreisja — niitä lapsia, jotka eiwät vielä woiheet käydä. Ei edes wanhuksitaan säästetty, waan he saivat kantaa köykäisempiä taakkoja, waikkapa heidän olisi ollut laahustaminen pitkään saumain nojassa.

Kaikki olivat he hywin heikosti puetut, afrikalaisiinkin oloihin werraten. Heillä oli muassa wanhä päällikkö, jolle he näyttiwät osoittawan suurta kunnioitusta, ja häntä palveliwat yhä hänen waimonsa, joita hänellä näkyi olevan useampia muassaan. Minä annoin heille wäähän suoloja, josta he olivat hywin kiitolliset.

Seuraawana aamuna läksimme liikkeelle ennen päivänkoittoa, haukattuumme ensin warstin wailinaisen suuruuspalan, muutamia keitettyjä pisankeja. Satoi lakaamatta ja me saimme siis, läpimärkinä ja wilustuneina, koko päivän taallustaa sohjaassa. Puolipäivän aikaan kohtasimme erään toisen seuran matkustawia Mbondemolaisia, jotka palasivat sisämaasta. He eiwät olleet milloinkaan ennen nähneet walkeata miestä ja katsella tuijottelivat minua silmät pyystyssä, waikk' eiwät sentään näyttäneet peljästywän. Minä pelkään että he minun ulkomuodostani saivat aiwan huonon käsityksen walkeista ihmijistä. Minulla oli yllä ainoastaan siniraitainen paita ja housut jalassa, molemmat olivat märät ja nuo jälkimmäiset vielä tahratut loalla. He pyysiwät wäähän tupakkaa "lämmityksensä", ja ne muutamat lehdet, jotka minä heille annoin, tekivät heidät warstin onnellisiksi. Heitä näytti sate paljon enemmän rastittaman kuin minua, erittäinkin naisia, jotka minun toimestani saivat osansa tupakasta.

Tässä seuraaja oli kaksi miestä, nimeltä Ngolai ja Deawa, jotka olivat Mbeneen kylästä ja tunsiwät Mbeneen pojat. He tarjoutuivat seura-

maan meitä, jos antaisimme heille elatusvaroja, sillä heidän omanfa olivat melkein lopussa, ja kun Miengai ja Maginda lupasivat heille niitä yltä kyllin, yhtyivät he heti meidän seuraamme.

Käytyämme noin 18 penikulmaa sateessa, tiheäin metsäin läpitse ja yli erään aution ylängön (ylimalkafaisesti pitäen itä-kaakkeista suuntaa), tulimme leiripaikalle, jossa oli hyvin suuria ja mukavia majoja meitä warten valmisina. Täältä kulkee, niinkuin näyttää, yhdistysreitti tähän maahan, waikk'ei woi nähä mitään teitä, ja eri kaupparawanit ovat rakentaneet ja woimassa pitäneet näitä hyvin awaria ja mukavia suojuksia. Ne olivat tehdyt seipäistä samoinkuin Mbeneen kylä, mutta niillä oli paremmat katot ja ne olivat suuremmat. Leweitä lehtiä oli ladottu seiwästen päälle, samaan tapaan kuin katto-tiiliä ladotaan, ja ne suojelivat sillä tawoin sateelta täydellisesti.

Me teimme suuret walkeat ja sijoittelimme itsemme mukawasti. Wuoteeni ympärille olin minä wirittänyt kolme tulta rifuista, ripustin märät waatteeni kuivamaan ja, wirkistettyäni itseäni vähän konjakilla, menin lewolle, suurempi siivous ympärilläni kuin tavallisesti ja ilman vähimpääkään aawistusta siitä palawerista, jota walmisteltiin minua vastaan huomiseksi.

Kun olimme nousseet erinomaisesti wirkistyneinä, tulivat mieheni minun luokfeni ja ilmoittivat olewansa wäsynheet eiwättä tahtoneet mennä askeltakaan edemmäksi, ellen antanut heille palokinnoksi enemmän kangasta.

Se näyttivät aifowan wastustella minua todenperästä ja minä tunjin itseni, niinkuin arwata woi, hyvin lewottomaksi. Kääntyä takaisin nyt, kun jo olin niin kauas ehtinyt, ei woinut tulla mieleenikään. Tulla jätettyksi yksinäni olisi ollut melkein warmu kuolema, ja jos olisin antanut heille mitä he pyysivät, olisiin paljastanut itseni tyhjäksi ja antanut oppaileni syytä toistenkin niin tekemään. Wiimein päätin minä panna kowan kowaa vastaan. Minä menin joukon keskelle, pistooli kummasfain kädesäni, ja sanoin heille etten aikonut antaa heille enää mitään kangasta ja etten myöskään sallinut että he jättäisivät minun, koska heidän isänsä Mbene oli antanut heidän minulle saattowäeksi aina Fan-heimokuntaan asti. Sinne saakka, sanoin minä, täytyi heidän seurata minua, sillä muuten — ja samassa pubistin minä pistoolejani — oli sota tulewa meidän välillä. Mutta, lisäfin minä, jos olisivat minulle uskollisia, olin minä

antawa heille jokaiselle vähän päälle heidän palkfansa, kun reiki oli tehty.

Kun olivat astaa arwelleet keskenänsä, ilmoittivat he wihdoin olewansa tyytywäiset siihen mitä olin sanonut ja että he olivat minun ystäwiäni. Sitte pubistin minä heille kättä, hywin lewennettynä sydämetäni että olin päässyt niin pahasta pulasta, jonka jälkeen pitkitimme matkaamme.

Kello oli kymmenen ennenkuin läksimme liitfeelle sinä päivänä. Me lähestyimme nyt Kristalliwuorten toista selännettä ja kuljimme erään folkon maan läpitse, joka oli tiheästi metsittynyt, melkein läpi-pääsemätön ja, misä maa yleni, oli se täynnä hirmuisia kallionlohkareita, jotka enensiwät maifeman jylhyyttä. Ylöspäin, yhä ylöspäin kiipesimme metsän läpitse, joka oli hiljaisempi kuin mitä milloinkaan muistelen Afrikassa nähneeni. Ei edes minkään linnun wirferryt tai jonkun apinan kimeä kirkuna häirinyt tuota kamalaa hiljaisuutta — ja molemmat sekä lintu että apina olisivat olleet minulle terwetulleet, sillä waikka minä tawallisesti kammoon apinoita, olin minä niin näliästynyt, että suurimmalla mielihywällä olisiin tyytynyt kappaleesen hauraasta lihaa, waikka se olisi ollut itse gorillan.

Ei mitään ääntä kuulunut paitsi meidän oma läähättävä hengityksemme, sillä meidän woimamme olivat uupuneet tuosta yhtämittäisestä kulkemisestä ylöspäin, kunnes minä wihdoin olin kuulewinani jotakin fukfunaista kohinaa itäänkuin jostakin wedenputouksesta. Se tuli selwemmäksi mitä edemmäksi me tulimme ja täytti wihdoin koko seudun wäkwällä paubullaan; ja kun me samassa kierimme erään jyrkän kallion teräwän nokan ja olimme kulkeneet kappaleen matkaa eteenpäin, näkyi putous suorastaan meidän silmäimme edessä, tehden suurenlaisimman näyn mitä milloinkaan olen nähnyt. Se ei ollut oikeastaan wedenputous, waan suunnattoman suuri wuori-kohti, joka juurikuin waltawa, kiehuwa ja kuohuwa järwi penikulmaa pitkälti syöksi ywuorta myöden alas juuri meidän edesämme, tehden 25 tai 30 asteisen kulman. Wirranjuoksu oli täynnä suunnattomia graniiti-lohkareita, jotka wiruivat wiskattuna sifin sokin, itäänkuin olisivat jättäisivät lyöneet kiekoa täällä ja niitä wastaan hyökkäsi nyt tuo wihainen wedenpaljous, itäänkuin tahtoisi se laataista ne pois, ja kun wesi särkyi pirstaleiksi, pirstkui sen maidonwalkea waahto ylös puitten latwoja kohden, jotka kaswoivat pitkin rantoja.

Sillä paikalla, jossa me seisomme, juuri kos-

fen korvalla, teki wirta käännöksen alas wuorta pitkin ja katosi kuulumattomiin, mutta koko penikulman matkaa oli edessäämme nuo kuohuawat pyörteet, jotka näyttivät ikäänkuin paiskaawan wesiänsä alas meidän päämme ylitse.

Tämä oli Mtambounay-wirta.

Pari kertaa juotuamme kourallisen sen puhasta, kirkasta ja wilvoittavaa wettä, matkasimme edelleen, vielä yhä ylöspäin ja osaksi tuon kuohuwan wirran rantaa pitkin. Dunningin perästä tulimme eräälle aukealle paikalle, jossa kerran muutama Mbondemolais-tylä oli ollut ja jossa meitä ympäröivät ne lähteet, jotka wuodattawat wetenä meidän alipuoillamme olewaan wirtaan. Ja nyt olimme wuoren huipulla.

Täältä korkeudelta — noin 5,000 jalkaa yli merenpinnan — sain minä nauttia esteetöntä näkö-alaa niin kauaksi kuin silmä kantoi. Wuoret, joiden yli edellisenä päivänä olimme käyneet, olivat kaukana tuolla meidän allamme, näyttäen waan myyränmättäiltä. Joka taholle ulottuivat nuo suunnattomat metsät, joita ei vielä yhdenkään ihmisen jalka ollut polkenut ja joiden keskeltä sieltä täältä wälkyi joku weden-jelkä. Ja kaukana idässä kangasti minun toiwewiden määrä, nuo Kristalliwuorten viimeisen selänteen siintävät huiput. Wirran pauhu tuolla alhaalla huuhmasi ferwiani ja kun minä tähyystelin, nähdäkseni niin paljon kuin mahdollista noista kaukaisista wuorista, joiden luoffi toiwoin pääsewäni, juohtui minulle mieleen mimmoiselta tämä erämaa näyttäisi, kun kerran kristiillisen siwistiyksen walo loistaisi oikein selwästi Afrikan mustille lapsille. Minä unejuin mestistä, jotka antoiwat tilaa kahwi- ja pumpuli- ja hdystekaswein istutuksille; rauhallisista neekereistä, jotka tyytywäisinä meniwät päiwätöihinsä; maakartanoista ja tehtaista; kirwoista ja kouluiosta; mutta kun juuri olin tällä ajatusteni kohdalla, nostin minä onnekseni silmäni taiwasta kohden ja näin saman puun ojalta, jonka alla istuin, kulluwan alas suuren kärkeen, joka nähtävästi walmistelike nielaisemaan suuhunsa unesijaa, joka oli tohtinut tungeida hänen maahansa.

Minun unelmani wastaisesta siwistiyksestä katostiwat filmänräpähkessä. Onnekseni oli minulla pyssyini käsillä. Minä karkasin kappaleen matkaa pois puun alta, tähtäsin tarkkaan ja ammuin mustan ystäwäni päin puhki. Hän hellitti oksasta, putosi alas, hyppeli hetken aikaa maassa ja loikoi sitten kuolleena minun edessäni. Hän oli yli kolmeatoista jalkaa pitkä, ja hampaista woi nähdä, että hän oli myrkyllinen.

Ja nyt sai tämä kristillinen siwistys, jota minä muutamia minutia ennemmin olin hau-tonnut päässäni, vielä lisäksi toisen istun. Minun mieheni leikkasiwat kärmeeltä päin, ja jattuansa ruumiin yhtä suuriin kappaleisiin, pais-tiwat ja sdiwät he sen paikalla suuhunsa; ja minä — waiwanen nälistynyt mutta siwistys-nyt ihmisen! — seisoin wieresessä; mieleni teki ruokaa syödä, mutta minulle oli mahdoton maistaa siitä palaakaan. Jo tässä tyllin siwistyksestä, joka on oiwallinen asia tawallansa, mutta jolla ei ole mitään tekemistä afriklaisessa metsässä, kun on puute ruoasta.

Kun kärme oli syöty ja minä, joka olin ai-noa seurassa tyhjällä watsalla, tylliksi olin aatel-lut sitä haittaa mikä minulla siitä oli, että olin syntynyt kristityksä maassa, rupeesimme katselemaan ympärillämme noita tyllän jäännöksiä, jonka läheisyydessä olimme. Jonkinlaista huonontu-nutta sokeriputkea kaswoi samalla paikalla, jossa huoneet ennen oliwat seisonet, ja minä kireh-din ottamaan siitä wähän pureskellakseni, koska se oli wähän makeaa. Mutta kun me nyt poi-mimme niitä, huomasiwat minun mieheni jotakin, joka kohta täytti meidät suurimmalla hämmästyksellä. Paikka paikoin oli ruwot lamattu maahan tahi kiskottu ylös juurinensa ja yltym-päri wirui kappaleita, joita silminnähtävästi oli pureskeltu.

Minä tiesin tämän olewan ensimmäisen merkin gorillan läsnäolosta ja minun sydämeni sykki ilosta. Mieheni katseliwat toistansa ääneti ja jupisiwat jotakin nguyla, joka on sama kuin ngina Mpongwe-kielellä, eli, niinkuin me sanomme, gorilla.

Me seurassimme näitä merkkejä ja pääsimme pian tuon niin suuresti toiwotun eläimen jäljille. Tämä oli ensi kerta, kuin minä näin näitä jälkiä, ja minun tunteitani ei woi kieliin kertoa. Tästä olin nyt, niinkuin näytti, lähellä filmästä filmään kohdata tuota petoa, jonka julmuudesta, woiwasta ja kawaluudesta maan asukkaat oliwat kertoneet minulle ihmeitä, eläin, jota tuskin siwistynyt mailma tunsi ja jota ei yhäkään walkea mies ennen minua ollut wainonnut. Minun sydämeni löi niin rajusti, että minä pelkäsin sen tykkimisen peljättävän gorillaa, ja minun tunteeni oliwat todellakin nousseet tuskalliseen kiihkoon.

Säljistä oli helppo nähdä että useampia gorilloja oli mahtanut olla tällä yhä' aifaa. Me walmistelimme itseämme kohta ajamaan niitä takaa.

Naiset olivat peloisiaan, nuo vaimoiset raukat; me jätimme pari kolme miestä heille warttijoiksi, pitämään heistä huolta ja rauhoittamaan heitä. Sitten tarkastelimme muut vielä kerran tyyskin pysyijämme, sillä gorilla ei milloinkaan anna aifaa uudestaakaan lataamiseen, ja onneton se, jonka päälle hän hyökkää! Me olimme varustetut aina hampainin asti. Minun mieheni olivat merkillisen hiljaisia, kun he nyt läksivät tavallista vaarallisemmalle retkelle, sillä koiras gorilla on todellakin afrikalaisten metsäin kuningas. Hän ja Atlas-nuoren harjallinen leijona ovat tämän mailman-osan julmimmat ja väkivoimimmät eläimet. Etelä-Afrikan leijona ei wedä näille kummallentaakaan eläimelle vertoja, ei voimassa eikä rohkeudessa.

Kun me läksimme leiristä, tunkivat ne miehet ja naiset, jotka sinne meistä jäivät, yhteen kokoon ja peljästyks oli nähtävänä heidän kasvoisiansa. Miengai, Makinda ja Ngolai olivat eri osa jahtiseurasta ja minä Yeaman kanssa toinen. Me päätimme pysyä lähellä toistamme, että vaaran tullessa voisimme auttaa toinen toistamme. Ja muuten oli äänettömyys ja tarkka silmä ainoat varokeinot, joista tuli ottaa vaarin.

Kun seurajimme jätkiä, voimme helposti nähdä että täällä oli ollut neljä eli viisi gorillaa, waikk'ei yksikään niistä näyttänyt olleen erittäin suuri. Me näimme misä he olivat juosseet nelin jaloin — jolla tavoin nämä elävät tavallisesii liikkuvat — ja misä he tuontuostakin olivat istahtaneet purestelemaan niitä soferiuokoja, joita he olivat ottaneet myötänsä. Saitti aikoi tulla hyvin kiihkeäksi.

Me olimme suostuneet siitä, että palaisimme naisten ja heidän warttijainsa luoksi neuwottelemaan mitä oli tehtävissä, niin pian kun olimme nähneet mihin päin eläimet olivat menneet; ja sen teimme nyt. Ettenne millään muotoa säikäyttäisi saalistamme pois, kävimme kaikki yhdesä wäyhäistä polkua pitkin muutamiiin lehdillä katettuihin majoihin, joita ohitse kulkewat kauppiat olivat rakentaneet itselleen suojaksi eli piilopaikaksi. Sätettyämme naiset tänne — jotta pahoin pelkäävät tuota kauhistawaa gorillaa niiden monen kaltaisten kertomusten tähden, jotka käywät ympäri heimokunnissa, kuinka nämä pedot ovat wieneet pois naisia metsinsä — warustimme itsemme vielä kerran jahbille, täällä erällä toivoen wiimeinkin pääsemämme gorillaa niin lähelle, että voisimme häntä ampuu.

Kun vielä kerran olimme tarkastelleet pysyjämme, läksimme liikkeelle. Minä myönnän, et-

ten milloinkaan elämäksäni ole ollut suuremmissa sielun ponnistuksessa. Paljon olin kuullut ferrottawan gorillan kauheasta ärjynästä, hänen tavattomista voimistansa, hurjasta rohkeudesta, kun hän kowaksi onnetti waan on tullut haarwoitetuksi. Minä tiesin, että nyt kävimme taistelemaan pedon kanssa, jota näiden woorten leopaarttien pelkää ja joka kenties on karkoittanut leijonanakin näiltä seuduilta, sillä niin useasti kuin eläinten kuningas, leijona tawataankin muualla Afrikassa, ei kohdata häntä milloinkaan gorillan totimaassa. En käynyt siis millään wäyhällä kiihoitujella sitä petoa vastaan, jota woosikaudet olin toivonut päästä niin lähelle, että woisin häntä pysyillä ampuu.

Me astuimme erästä woorenrintettä alas, kävimme kaatunutta puuta pitkin yli erään wirran ja lähestyimme muutamia hirweän suuria graniiti-lohkareita. Lähellä yhtä näistä loikoi lahonnut puu, ja sen ympärillä hawaitimme jätkiä siitä, että gorilloja juuri ästen oli ollut täällä.

Me lähenimme hywin warowasti. Me olimme jakauneet kahteen osastoon. Makinda johti toista, minä toista osaa. Me aioimme firtää sen graniiti-lohkareen, jonka taaksi Makinda arweli gorillain lymyneen itsensä. Pitäen pysyvä wiritettyä kädesämme, kuljimme tuon tibeän metsän läpitse, joka, waikka oli puolipäiwän aika, peitti kaikki pimeyteen. Minä katsein seurakumppaneitani ja näin selwästi että heidän mielenä oli vielä suuremmissa ponnistuksessa kuin minun.

Wittaan tungimme tuon tibeän metsän läpitse, tuskin uskalkaen hengittää, ettemme säikäyttäisi eläimiä. Makindan piti käyda oikialle, minun wasemmalle puolelle kalliota. Pahaksi onneksemme piti hän iteänsä liian kaukana siitä, niin että nuo waruillaan olemat eläimet huomasiwat hänet. Yht' ätkiä säikäytti minua eriskummainen, epäspintuwa, puoliksi ihmijellinen, puoliksi perfeleellinen kiljahdus, ja minä näin neljä nuorta gorillaa tarkaawan synkkää metsää kohden. Me ammuimme, mut'emme tawoitaneet yhtäkään niistä. Yht rienimme perästä ajaen heitä takaa, mutta ne tunsiwat paremmin metsät kuin me. Kerran sain nähdä yhden heistä wilaufelta, mutta edesksäni olewa puun ofa esti minua tähtäämästä, ja minä en ampunut. Me juoksimme itsemme wäsyksiin turhan päiten. Nuo wikkelat gorillat ehtiwät pois meidän tieltämme. Kun emme enää woineet ajaa heitä takaa, pa-

lasimme werkkaan takaisin leiriimme, jossa naiset odottivat meitä tuskaallisesti.

Minä wakuutan, että minun tuli oikein paha ollani, kun nyt ensi kerran näin gorilloja. Suosten takajaloillaan olivat ne kamalalla tavalla tähyttävaneitten ihmisten muotoisia; pää kalistuneena alaspäin, ruumis etunojassa, näyttimät ne ihmisiltä, jotka juoksevat henkensä edestä. Eikä tähän vielä heidän kamala äänensä, jossa, niin huikea ja eläimen tapainen kuin se onkin, kuitenkin on jotakin ihmisellistä sefoitusta, niin ei tule juuri ihmetellä, että neekereillä on kaalimpia luuloja näistä "metšain willeistä ihmisistä."

Sillä aikaa kuin minä olin pois, olivat naiset tehneet isoja tulia ja panneet leirin kuntoon, joka ei kuitenkaan ollut niin mukava kuin edellisellä yönä, mutta suojeli meitä kumminkin fateelta. Minä muutin pufua, sillä waatteeni olivat tulleet läpimärjiksi noisia monisia puvosia ja wesiätäkäsissä, joiden yli olimme kahlanneet tuon kiihkoisen jahdin aikana, ja sitten istuimme maahan illallis-atrillalle, joka sillä wälin oli keitetty. Nyht hawaitfin minä että naisten huolimattomuuden tähden — jotka eivät ymmärrä säästää paremmin kuin nuo mies paratkaan — kaikki minun pifantini olivat lopussa — syötyinä suuhun, niin ettei minulla seuraavana päivänä eikä koko lopulla matkaa Janilaisheimofuntaan ollut muuta turwanani kuin pari kolme laiwakorppua, jotka minuulla onneksi vielä olivat jäljellä.

Sillä aikaa kuin iltajella maata loikoimme tulen ympärillä, ennen kuin menimme lewolle, puheltiin päivän seikoista, ja arwattawasti seuraft niitä useat suffelamaiset kertomukset gorillaista. Minä kuultelin ääneti keskustelua, johon ei minua sefoitetu, ja sain palkinnokseni kuulla tarinoita semmoisina kuin niitä uskotaan, eikä semmoisina kuin wieras kysymyksillä woiifi niitä heiltä hoututella.

Eräs miehistä kertoi tarinan kahdesta Mbondemo-naisesta. He kulkivat yhdeksä metšää, kun yhtiäkki hirmuinen gorilla asetti heidän tielensä ja, tarttuen toisen wartaloon kiini, kantoi hänen pois, huolimatta heidän molempain kirkunasta ja wastustelemisesta. Tuo toinen nainen palasti kowin säikähäytyneenä takaisin kylään ja kertoi tapauksen. Arwattawasti pidettiin hänen kumppaniansa kadonneena itipäiwiksi. Suuri oli sentähden hämmästyks, kun hän muuttaman päivän perästä sen jälkeen tuli takaisin kotiinsa. Hän kertoi että gorilla oli häntä pa-

hasti pidellyt, mutta että hän sattumalta oli päässyt pakenemaan.

"Jaa," lausui yfti miehistä, "se gorilla oli pahan hengen riimaama," joka selitys otettiin yleisellä röyhkinällä vastaan, joka osoitti suostumusta puhujan sanoihin.

Raiffialla tässä maassa uskotaan että löytyy eräs laji gorillaa, — jonka asiantietäjät tuntevat muutamista salaisista merkeistä, mutta pääasiallisesti sen tawattomasta suuruudesta — jonka ruumiista muka muutamain kuolleitten neekerein hetget käyttämät asuinpaikkanaan. Semmoisia gorilloja, niin uskwat maan asukkaat, ei woida wangita eikä tappaa, jota paitfi niillä on enemmän mieltä ja järfeä kuin tawalliffilla gorilloilla. Ja näyttää todellakin siltä kuin olisi näissä "riiwatuissa" eläimissä ihmisen järki yhdistettynä pedon woiman ja julmuuden kanssa. Ei ihmettä siis että nuo afrikalais-parat pelkääwät niin kauhistawaa olentoa kuin se, jonka heidän mielikuwituksensa sillä tawoin tuo esiin.

Eräs toinen kertoi kuinka muutamia wuosia takaperin joukko gorilloja kohdattiin erällä sofuriruoko-pellolla sitomassa ruokoa säännöllisiin lyhteisiin, joita he walmistelivat itseensä kantamaan pois. Kun asukkaat heitä hätyyttää koettivat, ajoivat gorillat muuttamat heistä pakoon, tappoiwat muutamia, sillä aikaa kuin toisia taasen wiettiin wankina metšin; mutta muuttamain päivän perästä tuliwat he takaisin eheinä ja wahingoittumatta muuten, paitfi sitä että kynnet heidän formistansa ja warpaistanfa olivat nuo hirweät gorillat, joiden luona he olivat olleet wankina, repineet pois.

Muutamia wuosia sitten katofi eräs mies affirwaamatta kylästään. Arweltiin että joku tiikeri oli hänen wienyt, mutta kun ei hänestä mitään kuultu, keksiwät taikauksoiset asukkaat synn hänen poisjaaloonsa. Niin ferrottiin ja uskotettiin, että kun hän eräänä päivänä käwi metšässä, muuttui hän ilkeäksi suureksi gorillaksi, jota sittemmin useasti wainottiin waan ei koskaan woitu tappaa, waikka hän alati kuljeskeli kummitellen kylän ympäri olerwilla seuuilla.

Useat ottiwat sen perästä puhuaksensa ja mainitsiwat muutamia kuolleita miehiä, joiden hetget tiedettiin asuwan gorilloissa.

Wiimein ferrottiin uudestaan eräs taru, joka on yleiseen tunnettu niiden heimofuntain seassa, jotka tuntewat gorillan, että nimittäin tämä eläin piilekiden puiden alimmaisten haarain wälissä ja wäijyy ohitsekulkewia ihmisiä, ja kun joku tulee kyläksi liikkele, tarttuu hän onnetto-

maan voimakkailla jaloillaan ja vetää hänen ylös puuhun, jossa hän kaikessa hiljaisuudessa kuroittaa hänen.

Useat asukkaista ovat, sanon minä, siitä luuloista että täällä eläimellä on tällainen tapa väijyä vihollisiansa puista ja vetää heidät ylös "alimmailla käpälään", joihinkin gorillan takajalkoja syystä voidaan kutsua, mutta minulla on kuitenkin epäilykseni tämän tarinan täyden todenperäisyyden suhteen. Luonnollisesti antaa tämän elävän ystävällinen elämäntapa, kuin se oleskelee synkeimmässä metsässä ja huolellisesti farttaa kaikkea lähenemistä ihmisen luoksi, vielä enemmän aihetta maan-asukasten taikauskoihin käsityksiin.

Tänä päivänä kuljimme viiksteistä penikulmaa, joista kymmenen kolkasta ja viisi kaakkoista suuntaa kohden.

Seuraavana päivänä menimme taas gorilloja pyytämään, mut'emme löytäneet mitään jälkiä ollenkaan. Minä palasin takaisin hywin väsyneenä, sbin loppuun kaikki laivakorppuni, ja waikka me teimme parastamme, emme kuitenkaan ehtineet eräisen uudis-asutukseen, jonka Makinda oli sanonut minulle warmaan olevan läsnä. Nyt olivat minun warani loppuissa. Minä en ole koskaan woinut syödä niitä villi-pähkinöitä, joilla maan asukkaat niukasti elättävät itseänsä häden aikana, ja minun rupeesi tekemään suuresti mieleni päästä johontin kylään, sillä tyhjällä matkalla matkustaminen on liian väsyttävää, että sitä woihinkin kauan kestää, niinkuin tiesin entisiltä matkoiltani.

Me nousimme warhain ylös seuraavana aamuna ja läksimme liikkeelle suuruustamatta. Meillä ei ollut ruo'an einettääkään. Kummallista kyllä, minä olin luullut edellisen päivän olevan lauwantain ja huomasiin vasta nyt sen olleen tiistain. Me kahlasimme yli usean wirran ja kuljimme koko päivän kauhistaman synkän ja kolikon metsän läpitse ja kiipeesimme puolipäivän aikaan ylös jyrkintä ja korkeinta wuorta myöden kuin tähän asti kohdanneet olimme. Minä arwelin sen olevan haaran Kristalliwuorten kolmannesta selänteestä.

Minua harmitti se huolimattomuus, jota minun mieheni olivat osoittaneet, etteivät olleet hankkineet tarpeeksi ruokawaroja. Mutta minun oli myös kiittäminen niitä raukkoja, sillä waikka he olivat kauan nälkää nähneet, antoivat he minulle suurimman osan niistä pähkinäistä kuin he löysivät. Mutta näissä willeissä hedelmisissä ei ollut mitään rawintoa minun raukalle siwis-tetylle werelleni.

Tämä oli mitä waiwaloisimpia päivämatkoja kuin milloinkaan olen tehnyt. Me kuljimme kaskitymmentä penikulmaa enimmäkseen osaksi itäistä ilmaa kohden, waikka meidän tuontuostakin oli poikkeaminen wähän syrjään tawalliselta suoralta suunnaltamme.

Meikä näytti erämaalta. Ei edes yhtään lintua löytynyt, jonka olisi woinut ampua. Me kuulimme muutamien apinain kirkuvan, mutta turhaan yritimme päästä heitä niin lähelle että olisi woinut heitä tähdätä pysähtymällä. Kun olimme tehneet leirin, otin minä siemauksen konjakkia ja laskeusin sitten nukkumaan, joka oli paras keino unhottaakseni waiwojani ja wastustiani.

Kun seuraavana aamuna heräsin, tunsin itseni heikoksi, mutta näin että mieheni olivat ampuneet yhden apinan, joka, semmoisena kuin sitä hiiloksella oli päistää woitua, maistui oivalisesti, waikka minä luulin että tawallisissa oloissa eläinen ihmisen-kaltainen nähdä olisi tehnyt minulle wastenmieliseksi syöä sen lihaa. Mikä vielä enemmän meidän mielihyväämme oli se, että Makinda wähän jälkeemmin löysi mehiläispehän erään puun koloista. Me karkotimme mehiläiset sanulla ja jaoinme keskenämme hunajan, joka kihisi täynnä matoja, mutta jonka yhtä kaikki söimme suuhumme. Me olimme niin nälistyneet, että tuskin saatoimme odottaa kunnepesä oli tyhjennetty. Hunaja oli tuskin lewitetty lehdille ja laskettu ruohostoon, kun kaikki mieheni olivat walmiit anastamaan sitä itselensä ja ahmaamaan suuhunsa suuremman koston kuin kärsiä woiivat käydä. Oisi syntynyt tapelu, ellen olisi käynyt wäliin ja tasan ja annut tuon makean faaliin, josta itselleni otin waan yhtä suuren osan kuin toisille annoin. Sen perästä istui jokin maahan — minä myöskin joukkoon luettuna — ja sukki suuhunsa hunajaa, wahaa, kuoileita mehiläisiä, matoja, lokaa — kaikki tyyni, ja ainoana huolenamme waan oli ettei sitä ollut enempää.

Meillä oli waikkea matkustus wanhoja elefantin jälkiä myöden, joita oli paras kulkea widadon läpitse. Me emme nähneet yhtään eläintä mutta kohtasimme muutamia gorillan jälkiä.

Kello kahden paikolla rupeesivat minun seuraalaiseni tulemaan hauskaileiksi, jota minä pidin merkinä siitä että lähestyimme kylää. Wähän ajan perästä huudahtelivat he iloista, ja kun minä loin silmäni ylös wuorelle meidän edesämme, näin siellä pisangin leweät lehdet, nuo afrikalaisen kylän etuwartiat. Nämä olivat ensimmäiset ihmisten asunnot kuin Wdenen kylästä

lähdeTTYämme kohtaamme, ja tämä näky ei minua juuri vähän miellyttänyt.

Mutta ah! Kun me lähestyimme, ei kukaan tullut meitä vastaan ottamaan niinkuin tapa muuten on tuossa ystävällisessä Afrikassa, ja kun olimme tulleet kylään siisään, hawaitimme sen olevan warfin autiona. Se oli vanha kylä, joka oli kuulunut Mbeneäisille. Pian tuli sentään muutamia läheisyydessä asuvia Mbisholaisia, jotka ovat sutua Mbene-heimon kanssa, katsomaan meitä ja antoivat meille muutamia pisankeja. Mutta kanaan, jota minun mieleni enimmästi tefi, sitä en woinut saada.

Mbisholaiset ihmettelivät suuresti. Ei yksikään heistä ollut ennen nähnyt walkeata miestä. Minä näytin heistä aiwan merkittävältä olenolta.

Ehtoon wietimme huoneessamme kuitwatan ja lämmitellen itseämme. Meidän oli täällä paljoa parempi olla kuin metsässä, waikka tämä oli waan hylätty kylä.

Minä arvelin nyt olevani 150 penikulman paikoille rannikosta. Jos luemme pois erään läheisyydessä olevan Mbisholailisten kylän, ympäröitsi meitä kolmelta taholta Fanilailisten kylät ja meidän piti pian saada tutustua näiden ihmisyöjään kanssa.

Seitsemäs Luku.

Seuraavana päivänä tuli Mbene, joka tefi minut paljoa lewollisemmaksi, sillä hän on malttawaisempi ja mahtawampi kuin hänen poikansa. Waikka hän oli matkasta wäsynyt, lähti hän heti, kun minä ilmoitin hänelle tarwitsenamme ruokawaroja, erääsen Fan-kylään, joka oli muuttaman penikulman päässä täältä, hankkimaan meille niitä. Kun minun oli mahdoton odottaa siksi kuin hän talaisin tulisi, lästin minä miesteni kanssa käymään häntä vastaan, toivossa, että matkalla saisimme tilaisuuden ampua jotakin. Nälkä joudutti minun askeleitani ja vähäessä ajassa olin minä ehtinyt puolen penikulmaa seuralaisteni edelle ja juuri wastakkain erästä kirkuwaa apinaa, joka liikahti paikaltansa joka kerta kun minä tähtäsin häntä ja jota minä turhaan koetin saada lähemmään siitä pitkästä puusta, jossa hän asui.

Wainottuani eläintä hetken aikaa, loin minä sattumalta silmäni edemmäksi ja sain nähdä jota-kin, joka silmänräpäyksessä karvoitti apinan mielestäni. Arwattaapa minun hämmästyistäni, kun edessäni näin Fanilais-sotilaan ja katfi hänen

waimoansa hänen takanansa! Ensi-aluksa tulin minä lewottomaksi, mutta hawaitsin heti että kaikfi kolme wapisivat kuolettawasta pelosta. Miehen kilpi wärisi ja kalisi, niin peljästynt oli hän; suu oli selälänsä, huulet olivat walkeat kuin liitu, yfsi hänen kolmesta keihäästään oli pudonnut maahan ja noita kahta jälillä olevaa piteli hän sillä tawoin, että se osoitti suurinta peltoa.

Waimot olivat kantaneet koreja päänsä päällä, mutta ne olivat he heittäneet maahan, ja siinä he nyt seisoiwat ja tuijottiwat minua warfin ääneti ja säikähtyneinä.

He luulivat kaikfi, niinkuin sittemmin tietää saatiin, että minä olin taivaaasta maahan tullut henki. Mitä minuun tulee, niin oli minun ensimmäinen ajatukseni niin pian kuin olin ehtinyt asemaa arwelemaan: Mitäpä jos nuo ihmiset joutuwat hämmästyksestänsä wimmaan, niin woiwat he lähettää myrkytetyh nuolen minun turmiofseni. Ja so he toipuwat pelostaan ennen kuin minun seuralaifeni saawuttawat minun, woin luultawasti saada keihään heitetyksi läpi ruumiini, ellen ole nopeampi wastustajaani ja ammu häntä, jota en ensinkään aio tehdä, sillä ilman sitä, että minä kammoon tarpeetonta werenwuodatusa, panen minä sen kautta henkeni alttiiksi hänen maan-miestensä luona.

Minä myhäilin ja koetin tehdä itseäni ystäwällisen näköiseksi, rauhoittaakseni heitä sillä tawoin vähänkin, mutta se tefi waan asian wielä pahemmaksi. He näyttiwät kuin oliswat he tah-toneet waipua maahan.

Silloin kuulin minä miesteni äänen, jotka kiiruhtiwat perästäni, ja nyt olin minä pelastettu samalla haawaa kuin Fanilaiset pääsivät pelostaan. Miengai nauroi, nähtyään heidät, ja sanoi miehelle, ettei hänen pitänyt luulla minua miiskitään hengeksi, sillä minä olin hänen isänsä walkea mies ja olin tullut merenrannalta katsomaan Fan-heimokuntaa. Sitten annoin minä waimoille muutamia nauhoja walkeita lasihelmiä, jotka enemmän kuin mitään muu rauhoitti heitä.

Takaifintullessamme näimme, että Wakinda oli hankkinut muutamia pisankeja, waan ei mitään siwelligistä karjaa. Oli jo wiikko siitä kulunut kuin olin maistanut mitään lihaa, paitsi tuota wiheliäistä apinaa, jonka matkalla ammuimme, ja minä tunsin sentähden suurta puutetta wawemmasta rawinnosta.

Lopun päivää otimme vastaan wieraita minun huoneessani. Suurin joukoin tuli Fanilaisia läheisistä kylistä katsomaan minua. Mie-

het eivät näyttäneet liioin pelkäävän minua, mutta vaimot ja lapset sitä vastaan pelkäsivät ylen määrin. Kaikki pyyhivät he arvoisan matkan päässä minuista. Ofsi filmäntuonti, jonka heitin johonkin naiseen tai lapseen, oli kylliksi ajamaan heidät tippojen tiehensä.

Waikk'en minä puolestani olentaan pelännyt Fanilaisia, ihmettelini minä kumminkin yhtä suuresti sitä, mitä minä näin, kuin he sitä, mitä he näkivät. Nämä ihmiset, jotka nyt ensikerran näkivät walkean miehen fileät hiukset, olivat minulle yhtä suurena ihmeenä, sillä he ovat silminnähtävästi oikeita ihmisihyöjiä, ja itwanhain, eristummallisten tapainsa kautta olivat he merkillisin heimo mitä minä tähän saakka Afrikassa olin nähnyt. Heillä oli paljoa waa-leampi ihon-wäri kuin milläkään rantamaan heimokunnalla ja he olivat voimakkaita, kooffaita ja hywin muodostuneita sekä nähtävästi toimel-iaita. Heillä näytti minuista olewan älyk-käämpi kaksanto kuin tavallisesti hawaitaan niillä Afrikkalaisilla, jotka eivät ole tulleet yhteyteen Europalaiisten kanssa.

Miehet ovat melkein alastomia. Heillä ei ole mitään kankaan kappaletta wyötäisiillä mutta käyttävät sen sijasta jonkinlaisia puunkuorta, jonka pehmeä sisäpuoli käännetään ruumista was-taan ja jonka ylitse etupuolelle ripustetaan jon-kun willikissan eli tiikerin nahka. He wiilaa-wat hampaansa, joka antaa kaswoille aaween-kaltaisen julman muodon, ja muutamat olivat vielä lisässi mustanneet hampaansa. Heidän wiilana tukfansa oli wenytetty pitkiä ohuiksi palmifoiksi; jofaisen semmoisten kanteen palmikon päähän oli kiinitetty muutamia walkeita lasthel-miä, waski- ja rautarenkaita. Muutamilla on hdyhen-lakkeja, mutta toiset käyttävät pitkiä piis-koja, jotka ovat tehdyt heidän omista hiwuisis-taan ja jonkinlaisista mustatuista, hiwusten se-kaan letitetyistä rihmoista, jotka antawat omis-tajallensa hywin kummallisen muodon.

Gartioilensa ripustawat he tuon hirmuisen tässä heimokunnassa tawallisen weitsen, käsissään kantawat he keihästä ja tuota suurta elefantin nahasta tehtyä kilpeä, kaulan ja ruumiin ym-päri on heillä jokaisella jumalien kuwia ja tai-kakaluja, jotka kalisewat heidän liikfuessaan.

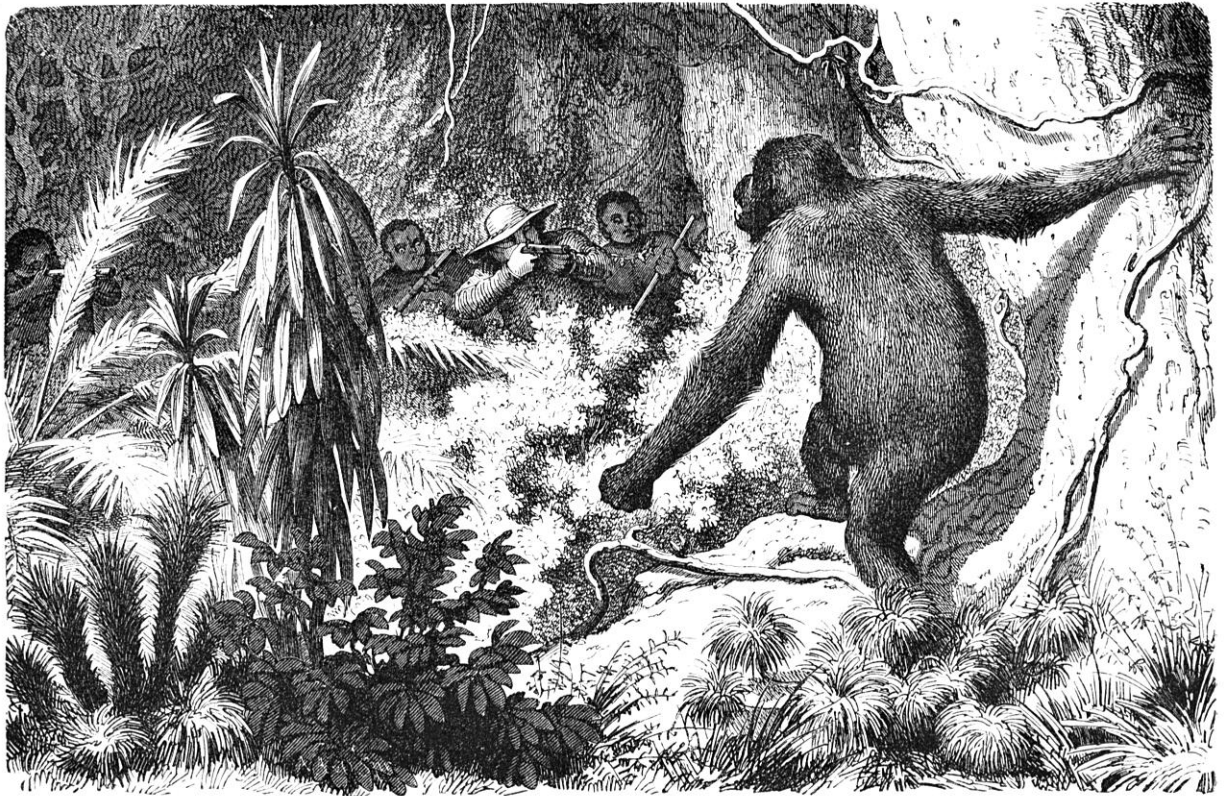
Fanilaiisten kilpi tehdään wanhan elefantin muodasta ja ainoastaan siitä osasta, joka peittää eläimen selän. Kuivattuna ja sawustettuna, on se kowa ja läpitukenmaton kuin rauta; se on noin kolmea jalkaa pitkä ja puolta kolmatta jalkaa leveä.

Heidän taikakalujansa owat apinain kynnet ja hännät, ihmisten hiwukset, nahka, hampaat ja luut, sawiastiain kappaleet, wanhat naulat, was-kiketjut, näkinkengät, linnunsulat, kynnet ja pää-kallot, rauta-, waski- ja puu-palaset, kaswein siemenet, useain erilaisten ainetten tuhka ja koto joukko muuta roskaa, jota en osaa luettelakaan. Näiden kappalten monenlaisuuden ja paljou-den tähden luulen minä näiden Fanilaiisten ole-wan hywin taikaukskoista kansaa.

Waimot, joilla on vielä keweämpi puku kuin miehillä, owat paljoa pienemmät heitä, ja jos luemme pois Fernando Po'n asukkaat, joita kut-sutaan Dubilaisiksi, en ole koskaan nähnyt niin rumannäköisiä naisia kuin nämä owat. Heidän hampaansa olivat myös wiilatut ja suurimmalla osalla heistä oli ruumis maalattu punaisiksi eräällä wäriaineella, jota saadaan punapuusta. He kan-tawat lapsiaan selänsänsä paulasta eli wiinifkeestä, joka on tehty jostakin puun kuoresta ja on si-dottu äitii kaulaan.

Semmoissa owat ne merkilliset ihmiset, jotka tunkiwat minun ympärilleni ja tutkisteliwat jo-kaiesta osaa minun ruumiistani ja waatteistani, joita minä sallin heidän koskea, mutta jotka erin-omattain ihmetteliwät minun tukkaani ja jal-kojani. Edellistä he eivät woinet kylliksi ih-metellä. Minulla oli saappaat jalassa, ja kun housuni ulottuivat alas yli niiden, luuliwat he, luonnollista kyllä, että nuo saappaat olivat mi-nun jalkani ja ihmetteliwät suuresti, että kas-woillani oli toinen wäri kuin jaloilla. Minä näytin itseäni niin paljon kuin mahdollista omaffi edufseni ja saatin heidät suurimpaan ihmetyk-sen — joka oli minun tahtonikin — kun hei-dän läsnäollessaan ammuin pari pääskystä len-nosta. Tätä pidettiin ylenluonnollisena tefona. He sirtyiwät kaikki warhaiseen pois, sittenkun olivat luwanneet tulla takaisin seuraawana päi-wänä ja tuoda minulle wahan siipikarjaa muasfaan.

Nämä Fanilaiset kuuluwat, minun luullak-seni, johonkin peräti toiseen nekeri-fukuun kuin rantamaan asukkaat eli ne heimot, jotka tähän asti olin nähnyt. Heidän offansa ei näytä niin litiätetylle, mutta merkillisistä kyllä on, että useain pääät kapenewat ylöspäin jonkinlaisiksi huipuksi eli fokeritopaksi. Tämä oפוittaa alhaista siwistyksen astetta, mutta näiden ihmisten edufsi on myös sanominen, että he useassa kohdin owat kofeli-däämmät kuin heidän naapurinsa. He walmis-tawat rautaa malmista ja oפוittawat suurta tai-tawuutta tehdesjään aseita niin huonoilla ka-luilla kuin heillä on.

Cafimämen Gorillani (jivu 3).

Seuraavana päivänä menivät mieheni gorilla-jahtiin. Minä näin heidän lataavan pyssynsä ja minua ihmetytti, ett'ivät nuo huonot kiväärit, joita he halvalla hinnalla ostavat walkeilta miehiltä, räjähdä rikki ensi laukaufella. He kaatawat ensin pyssynputkeen neljän wiiden sormen paksulta järeätä kruutia ja syhäävät sen päälle neljä wiis kappaletta pieniä rauta-hartsoja eli rahni-rautaa, niin että koto latinki tulee kymmentä sormea korkeaksi. Mutta he eivät ole hyviä pyssymiehiä, ja se näppäryys, jolla minä käytin rihlapyssyhäni, sai taitavimmatin heidän seajansa huudahtamaan ihmetyksestä ja melkein taikauksojesta pelosta.

Minä ammuin muutamia lintuja samana päivänä, jonka minä sentään suurimaksi osaksi wietin katselemalla ympäri kylässä ja sen lähiteenoolla — s. t. s. minä en tehnyt mitään. Siinä aikaa kuin minä kuljefin ympäri, kysyi minulta eräs Fanilais-nainen, miks' en minä riisunut pois waatteitani. Hän oli wauutettu siitä että ne olivat minulle suureksi haitaksi, ja että minä liikkuisin paljoa keweämmin, jos heittäisin ne yltäni.

Seuraavana päivänä menimme gorilla-jahtiin. Tässä ympäristöllä olewa maa on hywin kolkoa, ylhäistä ja täynnä tiheitä metsiä, ja tuskin woi siis jahdilla-käyntiä tässä huwituffeksi sanoa. Mutta muutaman päivän lepo oli tuottanut minulle uusia woimia ja minun teki mieleni olla myötä gorillan tappamisessa.

Me näimme ujeita gorillan jälkiä ja puoli-päivän aikaan jakuimme kahteen osaan, kiertääksemme muutamaa paikkaa, jota arwattawasti eräs gorilla käytti lepopaikkanaan, sillä sen jäljet olivat selwästi nähtäwinä. Olin tuskin ehtinyt 900 jalkaa seurastani, kun kuulin pyssyn paukauksen, ja sen jälkeen wielä kolme paukausta, jotka laukaistiin perätysten. Paikalla juoksin minä tafaijin niin pian kuin woin, toivoen saawani nähdä ammutun gorillan edessäni, mutta minä tulin wielä kerran petetyksi. Minun Mbondemolaiset seuralaiseni olivat ampuneet naaras-gorillaa ja haavoittaneet sitä, niinkuin näin niistä merisistä pilkuista, jotka osoittiwat hänen juoksuansa, mutta se oli päässyt pakoan. Me rupeimme kohta ajamaan sitä takaa, mutta nämä metsät owat niin tiheet ja melkein läpikäsemättömät, että haavoitetun eläimen takaa-ajaminen harwoin maksaa waiwaa. Ohminen woi ainoastaan fonttaamalla päästä eteenpäin misjäläin juoksee täyttä karkua.

Yö ylätti meidät äkki-arwaamatta, kun me

wielä etsiskelimme halki wiidakon, ja me päätimme lewätä paljaan taimaan alla ja uudestaan koettaa onneamme seuraavana aamuna. Arwattawasti olin minä warfin tyytywäinen siihen. Me ammuimme muutamia apinoita ja lintuja ja fitte, kun olimme asettaneet leirin, paistiwat Mbondemolaiset apinainsa lihaa hiilofella, sillä aikaa kuin minä kärwenfin lintujani kepin nokassa. Onneksi oli meillä ruokaa kylliksi ja hywää seuraawaksi päiväksi.

Me läksimme liikkeelle warhain ja johdimme kulkumme tiheintä ja läpitunkemattominta paikkaa kohden metsästä, toivossa että löytäisimme sen eläimen oikean pesän, jota minä niin mielelläni toivoin saada ampua. Me kuljimme yhden tunnin toifensa perästä, mutta wielä ei nähtynyt mitään gorillan jälkiä, waan ainoastaan nuo ijankaiffijet pienet riekumat apinat — eikä niitäkään ollut monta — ja moniahta lintu. Niinkuin lukija jo on nähnyt, eivät metsät tässä osassa Afrikaa ole elämillä siunatut niinkuin muutamut muut osat eteläsäpäin.

Yht'äkkiä antoi Miengai kielellään kuulua hiljaisen kofottawan äänen, jolla tavalla maanajukkaat antawat ilmi, että jotakin liikkuu läheisyydessä ja että on pitäminen tarkka waari. Ja nyt huomasiin minä jotakin rystettä, joka tuli juuri meidän edestämme puiden haarain ja oksain murtamisesta.

Että tässä oli gorilla saapuwilla, hawaitfin heti mieheni kiihkoisista ja tyytywäisistä ilmyksistä. He tarkastelivat wielä kerran huolellisesti pyssyjänsä wisfeytyksensä ettei kruuti ollut pudonnut wänkkipannusta; minä tutkiskelin myös minun pyssyhäni, nähdäkseni että kaikki oli selwillä, sitten etenimme warowasti eteenpäin.

Yuota kummallista rystettä, ikäänkuin murrettaisiin puun oksia, kesti wielä. Me käwimme eteenpäin suurimmalla warowaisuudella ja warfin ääneti. Seuralaisteni kaswoin muodosta hawaitfin, että he pitiwät sitä yritystä, johon olivat ryhtyneet, warfin wakaisena astana, mutta kuljimme sentään eteenpäin, kunnes wihdoin olimme näkewinämme tuon tiheän wiidakon läpi se kuinka puiden haarat ja pensaat liikkuiwat ennenkuin tuo suuri otus tempasi ne nurin, luultawasti sentähden että pääsisi täpiksi niihin marjoihin ja hedelmiin, joista hän elää.

Kun hiwimme edespäin niin hiljaan, että rasakas hengityksemme tuntui kuuluwalta ja selwältä, kairui metsä äkiesti gorillan kauhistawasta ärjynästä.

Sen perästä aukeni wiidasto äkkiä juuri mei-

dän edesfämme, ja nyt seisoj siinä suoraan meitä vastaan suunnattoman suuri koiras-gorilla. Se oli käynyt nelin kontan wiidaston läpitse, mutta kun hän huomasi meidät, kohosi hän pystyyn ja katsoi meitä rohkeasti waisten filmiä. Hän seisoj noin neljänhymmenen jalan päässä meistä ja näytti semmoiselta, jota minä en luule milloinkaan unhottavani. Lähes kuutta jalkaa korkea (minä hawaitfin hänen sitemmin olewan neljää tuumaa lyhyemmän), kauhean suurella ruumiilla, mahtavalla rinnalla ja pitkällä, jäntevillä käsivarsilla, julmasti kiiluvat juuret tumman-harmaat filmät päässä ja saatanallinen katsointo kasvoissa, joka jäi minun muistelemaan painajaisista — semmoisen seisoj meidän edesfämme tämä afrikalaisten metsäin kuningas.

Hän ei meitä pelännyt. Hän seisoj siinä, lyöden hirmuisilla nyrkeillään rintaansa waisten kunnes se wastaili kuin suunnattoman suuri basforumpu, joka on tämän elävän tapa uhoitella wihollisia vastaan, ja hän ärjähteli samassa palan ajan takaa.

Gorillan ärjyntä on omituisin ja kamalin ääni kuin näissä Afrikan metsissä kuullaan. Se alkaa melkein samaan tapaan kuin wimmattu werikoiro haukkua, muuttuu sitten tuntumattomasti koleasti jylsiväksi basfo-ääneksi, jota kuuluu suoraan samantaltaiselta kuin kaukaisen ukosen jyrinä pilwisissä, jonka tähden minä wälissä olen luullut sen siksi, kun en eläintä nähnyt. Niin kolea on tämä ääni, että se näyttää tulewan pikemmin tuon hyvän rinnan alta watsasta kuin suusta ja kidasta.

Hänen filmänsä alkoivat säihkyä julmemmin, kun me liikahtamatta paikaltamme pysyimme puolustus-asemassa, ja tuo lyhyt-karwainen harja, joka kohoo gorillan otsasta, nousi ja laski wäleen, samassa kun hänen kauheat torahampaansa paljastuivat, hänen uudestaankin ukkosen tawalla ärjähtäessään. Nyt muistutti hän minulle todellakin mieleen jotakin helmetin hirwiästä — semmoista kauhistawaa olentoa, puoliksi ihmisen, puoliksi eläin, jonka näemme niissä kuwisissa, joilla wanhat taideniefat esittelewät maanalan maita. Hän astui askelen eteenpäin, seisahdun taasen, antaaksensa uudestaankin kauhean äänensä kuulua, lähenei meitä vielä kappaleen matkaa ja seisoj wiimein paikallansa noin kahdesantoiasta jalan päässä meistä. Ja juuri nyt, kun hän vielä kerran alkoi ärjyä, huimasti lyöden rintaansa waisten, ammuimme hänet kuoliaiksi.

Porauskella, joka kamalasti kuului ihmiselli-

seltä, mutta joka kuitenkin oli täydellisesti elukan-tapainen, kaatui hän kämmenillensä. Ruumis wawahteli tuskallisesti muutaman minutin, nuo wastahakoiset raajat sätkiwät kuoleman kamppauksissa ja sen perästä oli kaikki loppu — kuolema oli tehnyt tehtävänsä ja minä sain nyt tilaisuuden tutkia tuota aimollista ruumista. Se oli wiittä jalkaa kahdeksaa tuumaa pitkä ja noista wahwoiksi muraastuneista jäntereistä käsivarsissa ja rinnassa näkyi mikä suunnaton woima eläimessä oli asunut.

Waikka olimme iloisia onnestamme, rupeiwat mieheni riitelemään lihan jakamisesta, sillä he syöwät todellakin tätä eläintä. Minä hawaitfin, että he pian olisimat joutuneet käsitähmään, ellen käynyt wäliin, jonka tähden minä ilmoitin itse tahtowani antaa heille jokaiselle heidän osansa, johon he kaikki tyytyiwät. Kun olimme liian wähyneet palataksemme edellisen yön leiripaikalle, päättimme oleksia tässä, eikä kauan wiipynyt ennen kuin muutamat suojukset seisoivat pystyissä ja päiwällis-atrria oli valmistettu. Onnekseni ampui yksi seuralaisistani metsäwuohen samassa kun me aloimme pystyttää leiriä, ja sen lihasta sain minä hyvän herkun, sillä aikaa kuin mieheni söiwät gorillaa.

Minä otin huomioon, että he hywin huolellisesti tallettimat aivoja ja sain tietää että taikakeinoilla niistä hankittiin jonkinlaisia amuletteja eli tenhottimia. Tällä tawoin tehtynä, antaa amuletti kantajallensa osawan käden jahti-retkillä, ja toisella tawalla valmistettuna, onnea naisten luona. Illalla syötteliwät mieheni minua gorilla-tarinoilla, jotka kaikki olivat siinä kohden yhdenkaltaiset niiden kanssa mitä ennen jo kerrottu oli, että löytyy gorilloja, joissa ihmisten henki asuu.

Seuraavana päiwänä palasimme taatafin hylättyyn kyläämme ja näimme erään seurueen matkustawia Balaalilaisia ottaneen sen haltuunsa. Nämä ihmiset, joiden kanssa minä onnekseni osain puhua, olivat asuneet Moya-wirran warrella, muutaman matkan päässä täältä. He muuttivat nyt tullaksensa lähemmäksi jotakin kylää, jossa heidän omia heimokuntalaisiansa asui. Minä kysyin heiltä miksiä olivat jättäneet entisen kylänsä ja sain tietää, että yksi heidän miehistänsä oli ammuttu muutamana aamuna, juuri kun hän kylpi wirrassa. He olivat joutuneet kokonaan hämmästyksiin, luullen että welhot ahdistiwat kylää, ja olivat kohta päättäneet jättää sen ja asettua johonkin toiseen paikkaan. Heillä oli kaikki heidän tawaransa muassa — tistut,

kankaat, messinkikattilat, puuastiat, pannut j. n. e. sekä suuri paljous jamseja, pisankeja ja siipitarjua.

He olivat iloiset saadessaan minulta vähän tupakkaa, ja minä samoin kun sain vaihtaa sitä ruokavaroihin.

Auringon laskeisissa menivät he kaikki majoilensa. Lapset taukoivat leikittelemästä ja kaikki wakeni leirisä, jossa vähää enemmän wallitsi wilkas liike ja elämä. Silloin nousi äkisti tawasta kohden yksi noista haikeista, sydäntä särkemistä lauluista, joita kaikkein tämän maan heimokuntain seasja saa kuulla — walitus, jonka kerto näyttää olevan: "toiwottomuus." Se oli laulu heidän kuolleista ystäwistänsä, ja sillä aikaa kuin he lauloivat, wierivät kynnelet pitkin waimojen poskia, kun samassa pelko tuli näkywiin heidän kaswoisjansa ja tuskastutti heidän mieltänsä — sillä he luulewat pahain henkien kulekittwan heidän keskellänsä auringon laskeisissa.

Minä kuultelin erottaakseni heidän laulujensa sanoja, mutta niissä oli waan tuo ystökkoivoinen yhden ja saman ajatuksen kertominen — suru jonkun kuolemasta.

Niin lauloivat he:

"We chi noli lubella pe na besha.
Di sinä et puhu meille koskaan enää,
Me emme näe sinun kaswojas enää.
Sinä et puhu meidän kanssamme enää,
Sinä et tee loppua meidän palaweristä enää."

i. n. e.

Minä kiitin Jumalaa ett'en ollut syntynyt afrikalaisiksi. Nämä ihmis-raukat wiettävät kauhistawaa ja suruttelutawaa elämää. Heidän ei ole ainoastaan pelkääminen wihollisiansa noiden lähellä-asuwien heimokuntain seasja, sekä niitä moninaisia onnettomuuksia, jotka owat willin elämän seurauksena, niinkuin nälkä, metsän petojen pääülekarfaukset j. n. e., waan koko heidän olonsa tulee syntäksi ja katteraksi sen pelon kautta, joka heissä wallitsee pahain henkein, noitumisen ja muun sentkaltaisen taifauksen suhteen.

Kun he puolen tuntia olivat weisanneet, tulivat he minun majaan, tuoden muasjaan muutamia kanoja ja muita elatuswaroja, ostaaksensa "walkean miehen tupakkaa", että heillä olisi ollut jotakin huwiksensa matkalla. Minä olin warjin iloinen että sain tehdä heidän kanssansa kauppa ja waihetin tupakkani kanoihin, pisankeihin, sokeriputkiiin ja ananasomeniin. Länsi-Afrikassa polttawat afukkaat yleisesti tupakkaa, sekä miehet, naiset että lapsetkin. He eiwät milloinkaan sitä purestele, elleiwät juuri ole op-

pineet sitä keinoa walkea-ihoihsilta, mutta polttaminen näyttää olevan heille erinomainen huwitus.

Yöllä tapasin minä Wiengain ja Makindan, kuningas Wbenen keltottomat pojat, juuri kun he olivat warastamassa minulta pisankeja. He olivat jo kerta ennen nyrpistelleet, jonka tähden minä annoin heille nyrkistä niin paljon kuin luulin heidän ansaitsewan waroitukseksi wast'edes.

Seuraawana aamuna oli kiirettä leirisä. Bakalait keittiwät itsellensä ruokaa, ennenkuin lähitiwät matkalle. Ihmeellistä on nähdä millä siwoubella nämä willit walmistawat ruokansa. Minä katelin muutamia naisia, jotka keittiwät pisankeja, jotka owat koko tämän maan kunnan leipä. Yksi heistä teki kirkaasti leimuawan tulen kahden kiven wäliin. Toiset kuorivat pisankeja ja wiruttiwat niitä sitten hywästi — juuri samoin kuin puhtautta rafastawa walkea-ihoinen työkkipiika olisi tehnyt — jonka jälkeen he, lohottuansa helmellä, paniwat ne sawiastiaan; tämä astia sitten täytettiin wedellä ja peitettiin lehdillä, joiden päälle pifangin-kuoret ladottiin, ja sen jälkeen asetettiin astia kiuwille kiehumaan. Lihaa ei heillä ollut, waan he paistawat sen sijasta muutamia maapähkinöitä; nuo keitetyt pifangit syöwät he runsaasti Cayenne-pippurilla hönstettyinä.

Kun olimme luvanneet seuraawana päivänä mennä Fanein luoksi ja wiipyä heidän tykönsä muutaman aikaa, menimme tänä päivänä taas sen metsästykselle. Minun majani omessa ei ollut mitään lufkoa ja minä olin sentähden hywin epäilyksisä, jättäisinkö kaikki tawarani uhallalla että warmankin ne warastettaisiin. Onneksi muistui mieleeni että minulla oli vähän lakkaa ja käwin lukitsemaan oweni seilitilangan-päillä, suureksi huwiksi tuolle lurjukelle Wiengaille, joka, waitka hän näki saaliinsa luisakahtawan pois kästistänsä, ei kuitenkaan woinut olla nauramatta. Kun minä samana ehtoona wäsyneenä istuin majasfani, tunsin minä kärwennetyin lihan hajua nenäsäni. Siwittyäni ulos, näin seura-laisteni istuwan tulen ympärillä, paistaen eläintä, jota en woinut tuntea. Heidän welwollisuutenfa oli tuoda minulle kaikki metsänotukset, jotka he tappoiwat, mutta nyt näin minä selwästi ett'eiwät sitä tehneet. He näyttiwät olevan hywin häpeisjansä, ja minä sanoin heille ettei heidän enää tarwinnut waiwata itsejansä tuleniella minun luokseni kruutia ottamaan.

Seuraawana aamuna läksimme Janilaisten kylään, ja nyt sain minä tyhydyttää uuteliaisuus-

teni mitä näiden ihmisten ihmis-sydämiin tapoihin tulee, josta minulla ennen oli ollut wähyän epäilystä. Tämä käwi toteen waan liian pian. Tultuamme kylään, näin minä muutamia werisiä jäännöksiä, niinkuin minusta näytti, ihmisistä, mutta minä käwin edemmäksi vielä epätiedoissa. Pian kullimme yhden naisen ohitse, joka poisti minusta kaiken epäilyksen. Hän kantoi käsissään kappaletta ihmisen reidestä, juuri kun aioimme torille hankkiaksemme itsellemme päistä.

Koko kylä joutui häiriöön, waimot ja lapset säikähtiwät suuresti minun tulostani. Kaikki pakeniwat huoneisiin, kun kullimme jotakin pään kaibun tapaista pitkää kujaa myöden, jonka syrjällä siellä täällä näin ihmisten luita loikowan.

Wihdoin saavuimme palawer-huoneeseen. Tähän jäitettiin me hetkeksi aikaa yhsin, waikka kullimme suurta melua ulkoa, juuri läheltä. Eräältä Janilaiselta sain minä fitten kuulla että he jokoivat wanhan kuolleen miehen ruumiista keskenänsä ja ettei se riittänyt kaikille. Pää, sanoi hän, on kuninkaan oma ja se säästetään häntä warten.

Pian sen perästä kokoontuivat he joukoissa ja tuota pikaa esiteltiin me kuninkaalle. Tämä henkilö oli hurjan-näköinen meitiksi, jonka muuten alaston ruumis, paitsi tuota tavallista puunkarpusta tehtyä peitettä wydtäijillä, oli punaisiksi maalattu ja jonka kaswot, rinta, watsa ja selkä olivat piirrellyt*) paksusti, mutta hywin silmiinpistäwällä tawalla. Hänzoli taikataluilla koristeltu ja täydessä sota-asussa samoin kuin kaikki Janilaiset, jotka pyrkivät huoneen ympärille katsomaan minua.

Minä en tiedä, oliko kuningas wetänyt ruumiisensa vielä muutamia hirveitä wiwauksia lisäksi, waikuttaaksensa minuun sitä enemmän; mutta jos niin oli laita, ei hän saawuttanut tarkoitustansa, sillä minä koetin pitää täydellisesti huolettoman katfannon.

Kaikkilla läsnä-olevilla Janilaisilla olivat hiwukset piiskaasa, mutta kuningas Rdiayailia oli kaikista suurin, joka päättyi kahdella palmikolla, joihin oli kiinitetty messinkirenkaita, ja niiden päät oli koristeltu walkeilla lasihelmillä. Niikkein ympärillä oli hänellä messinkirenkaita, jotka kalisimat hänen kulkeisiansa. Tuon werhon etupuoli, joka oli hänen wydtäijillänsä, oli kappale kaunistä tiikerin nahkaa. Hänen partansa oli

letitetty useampaan palmikkoon, joihin myös oli kiinitetty walkeita lasihelmiä ja jotta töröttiwät kanteina ulos hänen poskipielistänsä. Hänen hampaansa oliwat wiilatut ja mustatut, niin että tuon wanhan ihmis-sydän suu, kun hän sen aukaisi, suuresti muistutti minulle hautaa.

Kuningatar, joka seurasi puolisoansa ja epäilemättäkin oli ilettäwän waimo kuin milloinkaan olen nähnyt, oli hywin wanha ja hänen nimensä oli Mashumba. Hän oli melkein kokonaan alasti; hänen ainoana werhonansa oli noin neljää tuumaa lewää kaistale punaista kangasta. Koko hänen ruumiinsa oli piirrelty eriskummallisimmalla tawalla, ja iho oli ilman pitkäliikeistä waikutuksesta tullut tarheaksi ja täyteen rakkuloita. Niikkein ympärillä oli hänellä kaffi suurta rautarengasta — rauta on nimitäin hywin kallis metalli Janilaisilla — ja korwalehdissä pari raskasta messinkirengasta, kahta tuumaa paksut läpimitaten. Tämä oliwat wenyttäneet hänen korwalehtensä niin pitkiksi, että minä ilman estettä olisin woinut pistää pikkusormeni niihin läpiin, joihsa renkaat killuivat.

Minä luulen että kuningasta wähyän tuskaannutti, kun hän näki minun. Hän oli alussa ollut kowin tätä yhtymistä vastaan, sillä hän luuli kuolemansa kolmen päivän perästä sitte kun hän oli nähnyt minun. Wihdoin onnistui Wbenelle kumminkin saada hänet siihen taipu-
tutuksi.

Wbene oli warjin mielihywillään. Hän oli walkean miehen suojelija semmoisen heimokunnan luona, jota hän itse pelkäsi, mutta jonka hän nyt sitä vastaan näki pelkääwän minua, jonka seikan hän hywin tunsi. Hän kertoi Janilaiden kuninkaalle että hän oli tuonut hänen luoksensa hengen, joka oli tullut monen tuhannen penikulman takaa yli "juuren weden" katsomaan Janilaisia.

Kuningas wastasi sen olewan hywä ja lähetti pois puolisonsa — tuon ilettäwän ihmisen — asettamaan kuntoon minulle asuntoa, ja muutamman suofollisen lausen perästä, joihsa ei suuria tempuja tehty, siirtyi hänen majesteetinsa pois.

Sitten wiettiin minä huoneeseen. Kylä oli uusi ja siinä oli oikeastaan waan yksi katu, noin 2,400 jalkaa pitkä, jonka siwulla huoneet seisoiwat. Ne oliwat pienitä, ainoastaan kahdeksaa tai kymmentä jalkaa pitkiä, wiittä ja kuutta jalkaa leweitä, neljää ja wiittä jalkaa korkeat, kaltoisten kattoin kanssa. Ne oliwat karpusta ja katot oliwat jonkinlaisista palmulehdistä tehdyistä matoista. Omet oliwat noin neljää jal-

*) eli tatuerattu, niinkuin semmoista ihon koristelemistä sanotaan. Suom. muist.

faa korkeat ja ulottuivat aina kattoon asti eikä yhtäkään affunaa löytnyt.

Näissä huoneissa valmistavat Fanilaiset ruokansa, syövätkin, makaavat ja tallettavat elatusvarojansa, jotka enimmäksi osaksi ovat savustettua elainten ja ihmisten lihaa, joka pannaan kiltumaan katto-orville.

Kaikki Fanilais-tylät ovat wahvasti saarettu eli warustetut paalutuksilla, ja yllä pitävät niiden afukkaat tarkkaa wahtia. Heillä on myös eräs pieni kotimainen koira, jonka haukunta heti ilmaisee, kun joku lähestyy ulkoa. Kylissä wallitsee siivous ja puhtaus, kadut laikaistaan ja kaikki roska — paitsi heidän kansajämienssä tynni kalutut luut — forjataan pois.

Kun olin aikani katsellut minulle annettua huonetta, wiettiin minä kylän läpitse, jossa näin useita hirtittäviä merkkejä näiden willein raa-kuudesta, sillä muun rohjan kansa sekaisin näin koko kajoja ihmisen luuta wiskattuina huoneitten wierustoille. Minä hawaitfin, että, waikka miehet katselivat minua suurella uteliaisuudella, eivät he sentään minua pelänneet, ja naisetkin seisoivat alallaan kun minä lähestyin heitä. He ovat miehukkaampia ja rhykeampia kuin rantamaan heimokunnat.

Me palasimme sitte kuninkaan luoksi ja esiteltiin hänen miehille neljälle waimollensa, joissa näkyi ilmaantuvan suurinta inhoa, kun minun nähtiwät. Mbene oli ylen määrin iloinen, sillä kaikilla, misä hän kulti, ympäröiwät Fanilaiset häntä ja ylistiwät häntä että hän oli hengensetäwä. Hän oli aina siellä ylwästellyt ja hän ei wähhällä mielihywällä fertonut noille hämmästyneille Fanilaisille kuinka jo kalli ennen minua oli käynyt hänen luonaansa, joka on tosi.

Stapuolella läksimme asuntoomme. Minä pyysin kuninkaan tulemaan minun majaan ja annoin hänelle suuren kimpun walkeita lasihelmiä, yhden peilin, wiisan, tulitaudan ja muutamia pyssynlimpsäitä. Hänen kaswonsa loistiwat ilosta ja hän läksi minun tyköni erinomaisten hywällä mielellä. Wähän ajan perästä tuli yksi kuningattarista minun luokseni, tuoden korillisen pifanveja. Wuutamat niistä oli jo keitetty, mutta ne annoin minä kohta takaisin, sillä minua inhotti hirweästi näiden ihmisten lihapadat. Minä ilmoitin paikalla lujan tahtoni olewan, että ruokani keitetäisiin minun omisssa kattiloisiani ja etten minä tahtonut tietää mitään ihmisyhmisestä — en edes wälliisestikään.

Kohta auringon laskeuttua tuli hiljaisuus kylään ja kaikki näyttiwät olewan taipumaiset lepoon. Minä salpasin oweni niin hywin kuin saatoin kistullani, ja ennen kun laskein itseni lepäämään sulle hirtittäwälle wuoteelle, joka minulle oli valmistettu, asetin pyssyn wiereeni, walmisna käytäntöön. Sillä waikka nämä ihmiset oliswat olleet kuinka hywäntahtoisia hywänsä, en woinut saada mielestäni lähtemään, että he eivät ainoastaan tapa ihmisiä, waan myöskin syöwät heitä ja että joku äkillinen herkun himo nyt woisi houkutella heitä syömään minut päiwällisatriaksensa sillä aikaa kuin olin heidän luonaan.

Sanoin wuoteeni oleen hirtittäwän. Se oli tehty bamburuowoista, jotka olivat tuumaa paksumat. Luonnollisesti olivat ruomot werekseen tuoreita ja aamulla firventeli minun jäfeniäni niin, että yhtä hywin olisin woinut lewätä rautanaulain tai kanuunankuulain päällä. Mutta minä nukuin eikä minua mikään häirinyt, waikka seuraawana aamuna, kun käwin ulos, näin kassan ihmisen kylkiluita, sääriä ja käsiwarfia sekä pääkalloja wiruwan majani takana. Se oli minulle kauhistawa näkö. Syötyin ihmisten jäännökset tuijottivani minulle silmiin kaikilla misä kuljin, enkä minä enää woinut epäillä.

Minä olin lausunut kuninkaalle, että mielelläni tahtoisin nähdä hänet sota-asussa, jonka tähden hän aamulla syyskuun 1 päiwänä tuli minun luokseni puolisonsa kanssa, seuraamaan päällikkö-joukkonsa. Hänen ruumiinsa oli nytkin punaisiksi maalattu, hän kantoi elefantin nahasta tehtyä kilpeä ja oli warustettu päällekarfausta warten kolmella keihäällä ja pienellä puusilla, jossa oli myrkkyyhyn kastettuja nuolia. Hänen päänsä oli komeasti koristeltu punaisilla linnunhdyhenillä, hänen hampaansa olivat wahvasti mustatut ja koko ruumis oli täynnä taikakaluja ja amuletteja, jotka suojelivat häntä fuolemaasta keihään, pyssyn ja noitumisen kautta.

Kuningatar Mashumban hiruspukinetta ihmismitteliwät kaikki; hänellä oli nimittäin jonkinlainen laffi lasihelmiästä. Nämä helmet ovat mustain mieluisimmat koristukset ja ne ovat tupakan ja kruutin kanssa paras kauppatawara, mitä matkustawainen woi muassa wiedä sifamaahan.

Mdiayai muistutti että niin kauan kuin hänellä oli soturinsa ympärillensä hän ei pelännyt mitään ja puhui kansansa urhollisuudesta, ja minä uskon mielelläni näiden neekerien olewan erinomaisten sotaista heimokuntaa. Minulle osoi-

tettiin erittäin erästä asukasta, jota kutsuttiin "leopardiksi" hänen urhollisuutensa tähden. Hän oli tappanut monta tämän heimokunnan vihollista samaten kuin myös suuren joukon elefanteja.

Tällä heimokunnalla on suuri joukko erilaisia aseita. Siinä joukossa, joka nyt minua ympäröi, näin minä miehiä varustettuna joutilla, joilla he ampuvat joko rautakärkiä nuolia eli pienempiä semmoisia, näköttään vaarattomia, mutta todellakin kuolettavia, sillä kärki on myrkyhyn kastettu. Nämä ovat ainoastaan ohuita, mitättömiltä näyttäviä, jalkaa pittäviä ruokoja, joiden teroitettu kärki on kastettu kuolettavaan kasvi-myrykhyyn, jota nämä Fanilaiset osaavat valmistaa. Nuolet ovat niin feweitä että tuuli puhaltaisi ne pois, jos ne siltänsä vaan pantaisiin joutennoroon. Tätä estääksensä käyttävät maanasukkaat erästä lajia sitteätä pihkaa, jota he tallettavat joutsen alapuolla ja jolla pieni pilkku joutsen-norossa keweästi siwellään. Joutsen tuffi on halkaista nerokkaalla tavalla, ja pieneellä puikolla, jota käytetään liipaisimena, päästetään jänne irti, joka, jos se on wahvasti piukotettu, heittää tuon feweän nuolen pitkät matkat. Pieninkin riipaus tuottaa wälittämättömän kuoleman. Fanilaiset tähtääwät hywin joutsilansa, joiden jännittäminen waatii suurta woimaa. Heidän on sitä tehdesään istuminen maahan, potkaisten molemmin jaloin kaaren keskikohtaa vastaan, jolloin he täysin woimin wetäwät jäntheestä.

Suuremmilla nuolilla on rautakärki, johonkin määrin harpunin teräwain wäkäin kaltainen. Niitä käytetään metsänpetoja pyytäessä ja ne owat noin kahja jalkaa pitkiä. Mutta kaikista turmiollisin ase on kuitenkin tuo pieni mitättömän näköinen bambupuikko, joka on waan kahjatoista tuumaa pitkä ja jonka toinen pää on hywin yksinkertaisesti teroitettu. Semmoiselta näyttää se kuuluisa myrkyhyn kastettu nuoli — heitinase, joka tuottaa kuoleman mihin hywänjse se sattuu, waikk'ei haawa tulifiakaan suuremmaksi kuin nuppineulan pistoksen jättämä läpi. Myrkyhyn valmistetaan erästä kaswista, jota ei näyretty minulle. Nuo teräwät nuolet kastetaan useat ferrat tähän liemeen, joka sitten saa kuitwaa käydellisesti, ja se wärjää nuolen pään punaiseksi. Nuolet säilytetään huolellisesti pieneissä pussissa, joka on se-wäksi tehty jonkun metsäeläimen nahasta. Näitä nuolia pelkääwät ympärillä-asuwat heimokunnat suuresti, sillä niitä voidaan lennättää päin vihollista semmoisella woimalla, että ne haawoitawat vielä edempääkin kuin neljänkymmenen

jalan päästä, ja semmoisella wahdilla, ett'ei niitä woi nähdä ennenkuin tulewat perille. Sen olen minä useasti itse nähnyt Ei löydy mitään lääketta näiden ruokoin tekemää haawaa vastaan, jotka muuten näytwäwät niin wiattomilta — kuolema seuraa hywin wahhässä ajassa.

Muutamit Fanilaiset kantoiwat ollallaan tuota kauheata sotafiwestä, joka woi yhellä ainolla iskulla halkaista ihmisen päätälloon. Muutamat näistä kirweistä samoin kuin Fanilaiden keihäät ja muut rautakalut olivat siwästi kunnistellut ja kohonewilla leikkauksilla sekä muuten pyöreillä hiwmoilla ja kaarroksilla valmistetut, joka oli hywä todistus heidän käsitöläistenjä näppäryydestä.

Sotapuikko, joka killuu sotilaiden siwulla, on peloittawa ase kun taistellaan mies miestä vastaan, ja tarfoituffena sillä on, niinkuin minulle selitettiin, että se syöstään wihollisen ruumiin läpi. Se on kolmea jalkaa pitkä. Toisensaista pitkä puukko käytetään myöskin, jota muutamit niistä miehistä, jotka nyt tunkinwat minun ympärilläni, kantoiwat. Se on toista jalkaa pitkä, noin kahdeksaa tuumaa feweä ja sillä lyöddään wastustajaa hartioihin. Sen vaikutus mahtaa olla kauhistawa. Vielä on heillä eräs erisfummallisella tavalla teroitettu kirwe, joka wiskataan kaukaa samalla tavalla kuin amerikalaiden Indianein sanotaan käyttäwän tomahawkia. Kun se on wiskattu, sattuu se wiholliseen kärki alapäin ja tekee ihmuisen haawan. Sitä käytetään hywin osaawasti ja juuri wastustajan päätä koetetaan sillä tawoittoa. Sen kärki tungeikfen aivoihin ja takapa uhriinsa paikalla, ja kirween pyöreällä kataterällä hafataan wiholliselta pää poikki, jota woittaja sitten kantaa woitonmerkkinä.

Keihäitään, jotka owat kuutta tai seitsemää jalkaa pitkiä, heittäwät asukkaat suurella woimalla ja semmoisella osaawuudella, että se aina ihmetytti minua. Use wiskataan semmoisella wahdilla, että tuo pitkä, hoikka warfi suhisten lentää halki ilman. Useimmat Fanilaiset woivat wiskata keihänsä niin rajusti, että se sattuu maaliin kuudenkymmenen, wiefälypä kahdeksantymmenentien jalan päästä.

Suurin osa kirweistä ja puukoista oli pistetty säilyhyn hywin tehtyihiin tuppiin käärmeen tahi ihmisen nahasta, joka oli otettu joltakin sodassa kaatuneelta wiholliselta. Nämä tupet ripustetaan kaulaan nauhasta killumaan, niin että ase saattaa loikoa sotilaan siwulla koskematta häntä.

Waikka nämä ihmiset owat niin sotaisia, ei-

wät he kuitenkään käytä mitään sota-asua. Ja heidän taitonsa raudan takomisessa on vielä liian alkuperäisellä kannalla, että he kustantaisivat itsellensä semmoista loistokalua. Noina suojeleus-ase on tuo suuri elefantin nahkainen kilpi, mutta siinä onkin jotain kuulielkin purtavata, ja kun se on hyvin iso — puolta neljättä jalkaa pitkä ja puolta kolmatta jalkaa leveä — ulottuu se suojelemaan koko ruumiin.

Paitti näitä aseita kantavat useat Fanilaiset vähempää puukkoa — waikka sekin on vähän kömpelömäinen — jota käytetään useaan tarpeeseen niinkuin taskuveistä, käsitirvestä ja leipäveistä. Mutta waikka se on kolhomainen muodoltaan, käyttävät Fanilaiset sitä hyvin taitavasti.

Oli uljas näky, kun näin niin monta voimakasta, sotaisaa, rohkeasti silmäilevää miestä, täydeksi varustettuna ja walmisna jollekin wimmattulle reikelle, kokoontuvan yhteen. Kauniimpia miehiä en ole koskaan nähnyt ja luulisin heidän olevan urhollista ilmantin, waikk'ei heidän täydellinen varustuksensa olisikaan osoittanut sodan olevan heidän paras huvituksensa. Heidän naapurinsa pelkäävät heitä ja kun kerran waan walloittamisen himo päässi wallallensa heissä, telisiwät he pian lopun noista heimokunnista, jotka asuwat merenrannikon ja heidän maansa välillä.

Yhtenä päivänä tuli monta sataa Fanilaisia ympärillä olevista kylistä minua katsomaan. Skoto, eräs suuri kuningas heidän seasansa, antoi minulle weitsensä, sanoen sen jo tappa- neen yhden miehen. Yöllä oli siellä suuret tanssit hengen s. o. minun kunniaksi, joka oli tullut heitä katsomaan. Tämä tanssi oli mitä hurjinta tepastusta milloinkaan olen nähnyt. Kaikki olivat läsnä, ja minun, jonka kunniaksi se oli toimeen pantu, minun täytyi itse olla paikalla näkemässä sitä. Noina musiikki, jota tarjottiin, lähti kömpelömäisesti tehdyistä rummusta, soitinkone, joka walmistetaan eräistä puunlajista ja metsäwuohen- tahti kutunnahasta. Koppa on noin neljää jalkaa pitkä ja hymmenen tuumaa läpimitaten paksimmasta päästä, mutta ainoastaan seitsemän pienemmästä. Puu on niin koverrettu, että siwut owat tulleet hyvin ohuiksi, ja nahka pingoitetaan tiiwisti sen päälle. Kun rummuttaja lyö rumpua, pitää hän sitä kaltosti pyöstyssä jalkainsa välissä ja jämistää wimmattusti kahdella nappulalla yläpuolta, joka on kovan leweämpi pää.

Tätä musiikkia säestettiin laululla, joka oli

wielä epäpointufampaa laatua kuin tuo rummutus. Mitä tanssiin tulee, oli se semmoista willehden ja riettauden sekoitusta, jota ei kertonut woi.

Yksi tanssin seuraufkista oli että meidän piti lähteä elefantin pyyntöön, ja naiset hyöriwät sentähden ruoan keittämisessä ja miehet asettiwat aseitanja kuntoon tuota suurta oliusta warten. Ne harwat pyösyt, joita Fanilaisilla on, laahattiin kirkkaiksi suurella huolella ja minä laitoin reilaan minun kassipippufeni taistelua warten, josta minä toiwoin paljon niin hurjistuneilta pyösymiehiltä kuin Fanilaiset owat.

Kahdeksas Luku.

Lähes 500 miestä kokoontui jahtiin aamulla syyskuun 4 päivänä. He olivat jaetut useoihin osakuntiin, joista kukin johti kulkuaansa sitä suuntaa kohden metsästä, joka kullekin oli määrätty. Minä ja Ndiayanai käwimme yhdeksä yhteiselle kokouspaikalle, jota matkaa kesti lähes kuusi tiimaa tuon metsäisen ja wuorisen maan läpitse, josta jo olen kertonut. Sillä aikaa pidimme niin sywää hiljaisuutta kuin mahdollista ja kaikista warokeinoista otettiin tarkka waari, ett'emme pelättäisi mitään eläintä, joka sattuisi olemaan lähellä meidän tietämme. Tultuamme pysäyspaikalle, aloimme heti pyöstyttää leiriä ja olimme tuskin saaneet suojuksemme walmiiksi, kun rupeesi satamaan.

Seuraavana päivänä saaruimme jahti-alueelle, jossa hywin merkillinen näky meitä kohtasi. Niinkuin melkein kaikki suuremmat eläimet, ei elefanttikan seuraa matkoillansa mitään walinaiista suuntaa waan kulekii melkein umpimähkään metsäin läpitse estien ruokaansa, mutta hänen tapansa on, kun hän mielistyy johonkin seutuun, että hän jää olefkimaan siihen pitemmäksi aikaa eikä luowo siitä juuri wäähäpätöisistä syistä. Tätä käyttävät Fanilaiset hywäksensä. Metsät owat täällä täynnä wahwoja, paksuja köynnöskasveja, joiden nähdään luifertelewan ylös aina pifsimpäin puiden latwoihin asti. Nämä kieroiset tempaawat he alas ja telewät niistä hywin taitawasti waikka suurella waimalla jonkinlaisia ansaita eli salpauksia, jotka eiwät suineaan ole niin wahwoja että ne pidättäiswät elefanttia, mutta jotka kumminkin wiiryyttawät häntä pakenemisessä ja kietowat hänen silmufsiin, niin että pyöstyjät saawat aikaa hänet tappaajensa. Kun tuo hirmuinen eläin kerta on kierretty, ahdistawat he sitä joka taholta ja tele-

wät lopun hänen kuoleman kamppauksistansa tiheillä keihästen wiskuilla ja pyssyn kuteilla.

Pian puhallettiin jonkinlaiseen jahtitorween ja jahti alkoi. Miesjoukkoja asetettiin eri paikoihin lähelle verkkoa, joka ulottui ihmeteltävän kauaksi ja jonka pystyttämiseen oli warmaankin Fanilaisilta mennyt paljon työtä ja waiwaa. Yksi osa neekereistä hiipi wiidakon läpiitse ja wainosti hiljakseen saaliistaan.

Kun Fanilaiset kohtaawat elefantin, lähestywät he häntä hywin warowasti. Heidän tarkoituksensa on pelättää häntä ja saada hänet juoksemaan verkkoa vastaan, joka tawallisesti ei ole kaufana. Tätä warten matelawat he usein pitkällensä pitkin maata juurikuin kärmeet ja ihmeteltävän nopeasti.

Eläimen ensimmäinen yritys on pako. Hän syökee pois melkein silmittömästi, mutta kdynnöskaaswi-kierros pidättää häntä. Wimmassaansa ja vielä enemmän pelästyneenä, lamaa hän kaikki ruumiillansa ja jaloillaan; mutta turhaan — nuo sitkeät lierokset antawat myöden jokaiselle hänen syökyksellensä, ja mitä enemmän hän rehkii sitä pahempiin pauloihin hän joutuu.

Miehet kiiruhawat paikalle samassa kun elefantti lähtee juoksemaan, ja sillä aikaa kuin se tepastii heidän werkoisjansa wiskowat he, useasti puista, niin tiheästi keihäitä häneen, että tuo haawoitettu eläin parka näyttää hirmuisen suurelta piikkisiltä. Tästä keihäsheitosta ei tule loppua ennenkuin heidän uhrinsa kaatuu.

Sillä tawoin kaasimme neljä elefanttia samana päivänä. Se oli oikein mieltä-kiihottawa huwitus maanastukaille, waikk'ei se minua paljon wiehättänyt niinpian kun olin nähnyt ensimmäisen tapettawan. Täntälainen jahti tuntui minusta ykstoikkojelta ja vähän häpeälliseltä, mutta yhtä kaikki on sillä waaransa. Näillä tienoilla oleskelewan elefanttein sanotaan olevan erinomaisen pelkureita ihmisille, ja kun lähestytään ja hätyytetään eläintä, waabitään silloin suurinta rohkeutta ja mielenmalttia. Mutta yhtä kaikki tapahuu onnettomuuksia. Tänä päivänä sai yksi mies loppunsa. Minä en nähnyt kuinka se tapahui, mutta kun hän näyttää tulleen hämille, ja kun elefantti suurella wimmalla karkasi erään joukon päälle, joka häntä ahdisti, paiskasi eläin hänet maahan ja sotki hänet kohta jalkainsa alle.

Kun hänen kumppaninsa näkivät hänen kuoleman, wimmastuivat he wuorostansa ja ajoivat pakenevaa elefanttia takaa, ampuivat häntä ja wiskowat häntä niin keihäillä, että hän kuoli

muutamassa minuutissa. Minä en ole koskaan nähnyt niin wimmastuneita ihmisiä. He rupe-siwat myöskin leikkaamaan eläintä kappaleiksi kostaakseen hänelle.

Fanilaiset ottawat tällaisilla jahtiretkillä waroin muutamista warowaisuuden säännöistä, joka todistaa että he tuntawat eläimen. Niin esim. sanowat he ettei pidä lähestyä elefanttia muualta kuin takapuolelta, sillä hän ei woi juuri nopeasti kääntää itseänsä ja sillä aikaa pääsee ampuja pakenemaan. Suurta warowaisuutta pitää käyttää etteiwät kdynnöskaaswit, jotka owat niin turmiollista elefantille, myöskin kiedo hänen wäijyjäänsä paulaan. Minulle kerrottiin ettei se mitään outoa ole että silloin tällöin joku mies ilman pelastuksen toiwoa tafertuu niihin ja että elefantti silloin nitistää hänen pois hengeltä kaikessa rauhallisuudessa. Useasti on jahtimiesten wälttämättömästi peräytyminen, ja kun he ainoastaan suurella waiwalla woivat päästä pois tuon suuren kōmpelöimäisen eläimen tieltä, ottawat he kaikki semmoisissa tiloissa turwansa puihin, joihin he kiipeewät ihmeteltävän sulasti — melkein kuin apinat. Semmoisessa tapauksessa on walitseminen paksu puu, ja Ndiayai kertoi minulle yhden tapauksen, jolloin wimmastunut elefantti tempasi nurin nuoren puun ja mies, joka istui siinä, hädän tuskin pelasti henkensä.

Nyt seura-siwat ne temput, joilla he osoittiwat kiitollisuuttansa retken onnellisesta menosta sille epäjumalalle, joka heidän uskonsa jälkeen määrää heidän kohtalonsa. Ilman näitä alustawia juhlamenoja ei kosketa ruokaan.

Ensiksi tulee koko seura ja hyppii elefantin ympärillä sillä aikaa kuin ”medicini-mies”, eli welho, leikkaa kappaleen — aina jommastatumasta takajalasta — jokaisesta elefantista. Tämä liha käytettiin uhriksi epäjumalalle. Se pantiin koreihin, että se sitte keitetäisiin welhon itse ja kaikkein niiden miesten läsnäollessa, jotka olivat tappaneet erityisen eläimen. Wiimeiseksi tansiwat kaikki korein ympärillä ja lauloiwat lauluja epäjumalansa kunniaksi, rukouiden häneltä toista yhtä onnellista retkeä kuin tämä oli ollut.

Kuningas oli siitä luuloista, että jos tämä tempuu jäisi tekemättä, he eiwät saisi mitään seuraamallaan kertaa; hän luuli että heidän laulunsa ja hyppynsä olivat heidän epäjumalalle mieliksi, joka wast'edes oli antawa heille vielä enemmän elefanteja.

Uhriliha wiedzään metsään, jossa se luultawasti tulee jonkun pantterin saaliiksi, ellei tuo

Elefantien melsästys Vanilaisilla (sivu 45).

kawala welho itse tule syömään sitä suuhunsa. Tuon raudan samana päivänä tapetun miehen ruumis piti wietämän, niinkuin kuulin, eräasen toiseen Janilais-kylään myytäväksi ja syötäväksi. Se näyttää olevan tavallinen ja Janilaiselle sopiwa elämän loppu.

Elefantit auktaistiin seuraavana päivänä ja kaikki liha ripustettiin sawustumaan, jonka keidon nämä ihmiset tuntevat.

Se suuttumattomuus, jolla elefantti näillä seuduilla maata pysyy paikalla, joka tarjoo hänelle semmoista lehtiä, joista hän parhaiten pitää, on huomioon otettava seikka ja hyinä siihen on luultavasti puute hänen mielipuustansa. Minä olen nähnyt näiden eläwäin oleskelewan juuri lähellä semmoisia werkkjoja kuin se, josta kerroin ja jossa asukkaat arvattavasti jota päivä tappawat yhden heistä. Wälistä menewät ne myös melkein kylään sisään, tempaisten nurin wähemmät puut ja murtaen haarat suuremmista hankkijansa itsellensä sitä ruokaa, joka maistuu heille parhaiten. Usein hylkääwät he sentään seudun ensi päällekarfauksen perästä ja maan-asukkaat seuraawat heidän jäljissänsä ja tekewät uusia werkkjoja.

Janilaisilla on vielä toinenkin tapa, jolla he elefanteja tappawat ja jota minä näin käytetävän metsässä tänä päivänä ja jota jällestäpäin olen useasti nähnyt seurattawan. Se etsiwät polun, jota pitkin luultavasti koko laumatai yksi ainoa elefantti kulkee. Nyt hankkiwat he hywin suuren ja raskaan puupölkyn, jota Bakalait kutsuwat hanou'ksi ja hinaawat sen ylös pitkään puuhun, jossa se saa kilua terävän rautaisen kärkensä kanssa alaspäin. Se rippuu köydestä, joka on niin wiritetty että samassa kuin elefantti sitä loukkaa — jota hän ei woi wälttää, jos hän käy hanou'n alla — se putoo alas ja hirmuisella wauhilla sattuu hänen selkäänsä, jolloin tuo rautainen kärki haavoittaa hänen ja suuri paino tavallisesti rufentaa hänen selkärutonsa.

Useisesti luullaan elefanteja löytywän ainoastaan lakeuksilla, mutta useista hawainnoista, joita olen tehnyt näillä seuduilla, johdan sen päättöksen, että se eläin myöskin käy suorilla ja noilla jylhillä ylänkömailla. Sen jälkiä hawaitaan useasti wuoristoissa, ja useasti olen tuskin woinut uskoa silmiäni, kun selwästi olen nähnyt tuon hirmuisen eläwän jälkiä paikoilla, jonne se ei ole woinut päästä muuten kuin nousemalla ylös melkein äkkiijytkiä wuorensiwa

myöden, siwuja, joita meidänkin oli waikaa kiweta.

Elefantin liha, johon Janilaiset näyttäwät olevan erittäin mieltyneet ja jota he nyt kolme päivää perätysten keittiwät ja sawustiwat, on ilkeintä lihaa mitä milloinkaan olen nähnyt. Minä en woi kertoa minkä makuisia se on, kun ei meillä ole minkäänlaisista lihaa, johon sitä woiisi werrata, mutta se näyttää olevan täynnä suonia ja rustoja, ja sittenkin waikka sitä on keitetty kaffi päivää, kaffitoista tiimaa jota päivä, on se sitkeätä. Gaju ei ole paha, mutta waikka minä eri aikoina olin koettanut totuttaa itseäni siihen, huomasin minä waan inhoni yhä suuremman sitä wastaan.

Satoi kaiken aikaa kuin me wiivyimme metsässä, jonka tähden minun tuli mieleni milt'ei iloiseksi, kun tuli aika palata takaisin kylään, jossa minä viimeinkin vielä kerran woin saada yläni kuivat waatteet ja lewätä kuivalla wuotteella.

Palausmatkalla kertoi kuningas minulle eräästä hywin omituisesta tawasta Janilaisien luona, jota minä en ollut odottanut löytywän yhdelläkään näistä Länsi-African heimokunnista. Näyttää siltä kun eiwät he koskaan naittaisi tyttäriänsä ennenkuin ne wot täyppikawaneiksi tulleet ja että he pitäwät suurta huolta nuorten naisten siweydestä. Useimmisissa heimoissa on muuten tawallista, että kolmen ja neljän wuotiset tytöt naitetaan täyppikawaneille miehille, jotka sitten tawallisesti tämän lapsiwaimon nimesä waatimat apua ja suojelusta hänen sululaistansa; eikä ole mitään outoa nähdä tyttö kihlatuna jo syntyisissä. Minä olin jo huomannut — jonka luulen olevan tawallisena seurausena Janilaisien menettelystä tässä kohden — että näillä ihmisillä en paljon enemmän lapsia kuin Chekianeilla, Bakalaieilla, Wbiholaisilla, Wbondemolaisilla, Wboushalaisilla tahi milätäkään muulla sijamaan heimokunnalla pohjan puolella päiväntasaajaa, joita olen nähnyt. Nämä heimokunnat katoowat warmaan, waikka wikkalisesti, mutta Janilaiset todennäköisesti tulewat elämään jälleen heidän.

Janilaisien häämenot owat hywin raakoja, mutta antawat syytä suurille juhlahulluudelle. Arwattavasti on miehen ostaminen waimonsa ja tuo kawala isä tekee niin hywät kaupat kuin mahdollista, pyytäen korkeata hintaa, jos miehen raffaus on hywin tulinen; niin kerrottiin minulle että wälistä kuluu wuosia ennenkuin mies saattaa ostaa ja naida waimon. Jos kauppa

rantamaan kansa kävi wireemmin, ei tulisi se niin vaikeaksi, mutta kun "kauppa" on heidän paras tavaransa, niin odotetaan aina saatavaksi "kauppakaluja" maksuksi waimosta. Tämä on syynä heidän rohkeuteensa pysymiehinä, sillä elsenluu on melkein paras kauppatavara jonka he woiwat lähettää rannikolle; ja waikka semmoisen jahdin perästä kuin tuo ylhäällä kerrottu liha jaetaan, kuuluu elsenluu niille jotka eläimen owat tappaneet, joiden kuitenkin on jakaminen woitto lähimpäin sukulaistensa kanso. Wasiki ja meskijä-rentaat, walkeat helmet ja waskipanrut — joita kutsutaan "neptuneiksi" rannikolla — owat tawallisimmat kauppatavarat, jotka lain mukaan käywät waimon hinnasta.

Kun häät owat tuloisa, käyttävät tuon onnellisen pariskunnan ystävät useat päiwät elatuswarojen hankkimiseen runsain määrin, jotka tawallisesti owat elefantin lihaa ja palmuwiihiä. He suostuwat jahtimiesten kansa, että he tuowat elatuswaroja kylliksi sille lukuisalle wierasien joukko, jota odotetaan tulewaksi. Kun kaikki on walmisena, kokoontuu koko kylän wäki, ja ilman erityisiä tempuja ja, ikäänkuin olisi se julkista kaupantekoa, antaa isä tyttärensä miehelle, joka tawallisesti jo ebeltäpäin on maksanut hinnan. Tuo onnellinen pariskunta on arwattawasti siwästi puettu tämmöisessä tilaisuudessa. Sulhanen on koristeltu loistawalla sultatuphulla, hänen ruumiinsa on ölytty, hänen hampaansa owat mustat ja kiiltävät kuin elsenluu, tuo hirmuinen puukko kyllu swulla, ja jos hän woi tappa leopartin, pantterin eli jonkun muun harwinaisen otuksen, kääritään sen nahka hänen wyhäiksiillensä somalla tawalla. Morfian on puettu hywin yhäntäisesti eli (niinkuin kaikki Fanilaiden naiset) hän ei ole ensinkään puettu. Mutta tätä tilaisuutta warten on hän koristeltu niin monella rannerentaalla meskingistä tai waskesta kuin hän woi hankkia ja hänen willaiset kiehfuransa owat täynnä walkeita lasihelmiä.

Kun kaikki owat saapuwilla ja morfian on annettu herransa haltuun, seuraa yleinen juhliminen, jota wälitästä kestää useat päiwät. Silloin syöhdään elefantin lihaa, juowutaan palmuwiihiä, tanssitaan, lauletaan ja huwitellaan ylen määrin, kunnes wihdoin wiini rupee niukemaksi käymään ja häwäki tulee wästen tahtoansa selwäpääiseksi.

Olen jo maininnut Fanilaiden tansseista samoin kuin siitä rummuista, jota wämistetään semmoisissa tiloissa ja jolle annetaan sitä suurempi arwo mitä suuremman melun se tekee.

Mutta minä näin heidän käyttämän toisenlais-takin soittoneuwoa, niin älyttäästi tehtyä, ettei se olisi siwistyneemmällekään kansatunnalle häpeäksi. Sitä kutsutaan handjaksi ja se on teureä kolme jalkaa pitkä ja puolotatoista jalkaa leveä ruokofehys, johon lujasti on kiinnitetty joukko ontewia pumppuja, jotka on peitetty kowasta punapuusta wuoltuilla laakoilla. Kaikki nämä pumppuontot owat erisuuria ja niin järjestytyt, että niiden äänet tekewät warfinaisen säwel-järjestön. Handjassa on tawallisesti seitsemän ääntä. Soittaja istuu, laskee kalun polwillensa ja lyö hiljaksen puulaikkoja kahdella nappulalla, joista toinen on kowa, toinen pehmeä. Ate tämän soittoneuwon tekemisessä on sama kuin musifika toimeen saadesa monen erisuuren lasin awulla. Ääni on hywin selwä ja hywä, ja waikka Fanilaiden säwelet owat hywin raakoja, soittawat ne niitä jotenkin taikawasti. Jokaisen pumpun kyljesessä on läpi, joka on peitetty erään hämähäkki-lajin nahalla.

Kun minä eräänä päiwänä (9:ntenä) puhuin kuninkaan kansa, tuliwat muutamat Fanilaiset, tuoden kuollutta ruumista, jonka he oliwat ostaneet läheisestä kylästä ja joka nyt piti jaettaman. Minä saotin hywin hawaita, että mies oli kuollut johonkin tautiin. Minun on tunnustaminen, etten woinut olla läsnä kun ruumis leikattiin kappaleiksi, waan siirryin pois kun kaikki oli walmisena siihen toimeen. Minun oli warsin paha olla. Minä wiiwoyin sentään vielä hetken aikaa, kunnes tuo ilkeä työ alkoi, jolloin minä kiiruhdin pois. Majastani woin sitten kuulla kuinka he pitiwät suurta ääntä jakamisen aikana.

Tuo tapa syöhdä tautiin kuolleita ihmisiä on semmoista raakuutta, josta en milloinkaan ollut kuullut puhuttawankaan missään muussa heimokunnassa, jonka tähden minä päätin kysyä onko se todellakin yleinen tapa Fanilaiden luona wai waan poikkeus tawallisuudesta. Ilman ujoistelematta kerrottiin minulle koko asia, ja minä sain tietää, että Fanilaiset aina ostawat Oshebaheimokunnan kuolleet, jota vastaan sama heimokunta ostaa Fanilaisilta heidän kuolleenja. He ostawat myös kuolleita muista perheistä omassa heimokunnassaan ja waihtawat ilman sitä elsenluuta Mbisholaisten ja Mbondemolaisten rajain ruumiisiin, antaen yhden wähäisen hampaan jokaisesta ruumiista.

Tähän päiwään asti en ollut woinut uskoa niillä kahja kertomusta, jotka käywät Fanilaisista Gabun-wirralla, molemmat todet, waikka

ne sille, joka tuntee tämän kansan, nähtävät warsin uskomattomilta. Soukko Janilaisia, jotka tulivat meren rannikolle, varasti kirkkotarhasta sinne wähhä ennemmin haudatun ruumiin, keitti sen ja söi sen suuhunsa, ja erällä toisella kertaa kanto toinen seurue ruumiin metsään, leikkasi sen kappaleiksi ja sawusti sen, ottaen sen sitten mydätensä. Tapaus herätti suuren hälinän Wpongwelaisten joukossa ja lähetyssaarnaajatkin saivat siitä tiedon, sillä se tapahtui eräässä kylässä ei kaukana lähetyssaarnaajain tiluksista, mutta minä en koskaan ollut uskonut näitä kertomuksia ennenkuin nyt, waikka ne näytettiin todeksi todistajilla*).

Janilaiset näyttävät todellakin olevan oikeita hyenoja, niin että he häpeämättä harjoittawat tätä ilettävää työtänkä julkisesti eiwätkä ole siitä millänjääkään. Minä olen nähnyt sellä ihmisen nahalla werhottuja weitsiä, joista niiden omistajat pitävät paljon.

Samana päivänä tuli kuningatar minun luokseni, tuoden muassaan keitetyn yfangan, joka näytti hywin maukkaalta, mutta peläten että hän oli keittänyt sen jossakin padassa, jossa ennen joku ihminen oli keitetty — joka oli hywin luultawaa — en woinut minä sitä syödä. Dnneksi olin minä matkoillani tuonut muasfani kylliksi keitin-astioita, niin että saatoin valmistaa ruokani itse.

Janilaiset ovat kaikkein kauniin ja uljain neekerihaimo kuita olen nähnyt sijämaassa, ja ihmisen-lihan syöminen ei näytä olevan heille wastenmielistä, waikka minä sittemmin sain nähdä toisia Janilais-heimoja, jotka eiwät olleet saman näköisiä kuin nämä wuori-asukkaat. Niinkuin joka paikassa muualla, näyttävät paikkunnalliset olot täälläkin waikuttawan paljon tässä kohden. Nämä ihmiset asuwat wuorimaassa ja kaikki seikat heidän luonansa osoittawat, että he ovat kestäviä wuorelaisia.

Dmituifin seitka Janilaisissa (heti heidän

*) Nämä kertomukset näyttävät niin uskomattomilta, ja sekin seikka, että nämä ihmiset todellakin ostawat ja syöwät lähimmäistensä ruumiita — joka perustuihin ainoastaan minun sanoihin — on herättänyt niin suurta epäilystä niissä englantilaisissa ystäwissäni, joille olen kertonut tätä asiaa, että minä olen suuresti iloisiani, että woin tässä kohden wiitata samankaltaiseen todistukseen ystäwältäni, pastori Walterita, joka kuului Gabun-wirran warrella olevaan lähetyslaitokseen ja joka on antanut minulle waltuuden hänen puolestansa ilmoittaa, että hän menee talaufseen noiden kahden ylhäällä mainitun kertomuksen täydellisestä todenperäisyydestä.

ieltävän ihmisryhmiäsyhtensä perästä) on se että he yhä enemmän ja enemmän anastawat maata allensa länteen päin. Wuosi wuodelta harwitaan Janilais-heimokuntain siirtyneen yhä lähemmäksi merenranta; yhden kylän toisensa perästä ovat he perustaneet Gabun-wirran rannoilla, Gabun- ja Munday-wirtain wälillä olevaan maahan ovat he tunkeutet aina muutamain penikulmain päähän asti Obendo-nokasta. He näyttävät todellakin olevan wireämpää ja toimellisempaa sufua kuin Bakalait, Mbondemolaiset, Mbisholaiset ja wieläpä Wpongwetkin; ja minä luulen, että he wähitellen yfääwät näinä syryään ja ottawat itse haltuunsa koko merenranniken — iolloin he luultawasti huonontuwat, waikka toiwoa sopii, ettei niin käwisi.

On arweltu näiden Janilaisten todellakin olevan niitä Giaghilaisia eli Sagajeja, jotka entisiin aikoin lewisiwät yli Kongon kuningaskunnan ja jotka näyttävät olleen heidän kaltaistansa kansakuntaa. Misan todellinen laita on sentään, etten minä, myöhemmillä matkoillani Nazarethin lähteille ja sijämaahan, etelän puolella Janilaisten nykyisiä asuinpaikkoja, ole kohdannut yhtään heimokuntaa, joka olisi tietänyt mitään semmoisesta kansasta. Nykyään tapahtuu Janilaisten siirtyminen niin werkkaan, että mihin päin he hywänsä etenewät, niiden kansakuntain, joiden kyläin wäliin he perustawat asuntonsa, wälttämättömästi pitäisi muistaa heitä; ja jos he todellakin olisimat etelän Sagajeja, olisi minun pitänyt kohdata jossakin heidän jälkiänsä. Misan sitä osoittiwat kaikki Janilaiset koidista kohden, kun kysyin heiltä mistä he olivat tulleet. Se ei tee mitään asiaan kuinka monelle miehelle ja kuinka monelle kylälle tämän kysymyksen asettaa — wastaus on aina sama.

Wärinsä puolesta ovat Janilaiset pikemmin tummanruskeita kuin mustia, mutta heillä on kiharat eli willamainen tukka. Heidän hiwukfensa ovat waleenmat kuin Bakalainein, Chekianein ja muiden ympäristöllä asuwain heimokuntain. He tatueraawat ruumiinsa enemmän kuin mitään muu niistä heimoista, joita olen nähnyt pohjan puolella päiwäntasaajaa, mutta ei kuitenkaan niin wahvasti kuin muutamat etelämmässä. Miehet ovat wäheimmän rivaistetut tässä suhteessa kuin naiset, jotka pitäwät kunniansansa että rinta ja watsa kokonaan on piirretty suorilla ja köhyillä sinisillä wiivoilla. Heidän poskipielensäkin ovat wiirustellut monenkaltaisilla kuwilla, joka noiden hirmuisten waski- ja rauta-rengasten keralla, jotka wenyttäwät alas

heidän korwalehtensä, antaa heille inhottawan muodon.

He osaawat jotenkin taitavasti tehdä rautakaluja. Ne vaihtotavarat, joita he enimmästi mielivät saada, näytävät olevan walkeat lasihelmet — joita käytetään koristuksina josta paikassa tässä osassa Afrikan — sekä wasin- ja mesifinkiat. "Naptunia" — jonkinlainen kuparilautanen, jota kauan aikaa on ollut ainoisena kauppaluna, jota kaupiamiehet ovat tuoneet maahan ja jota tavataan kaupana sisämaassakin — haffaawat Janilaiset rikki ja käyttävät palasia jonkinlaisena vaihtokaluna.

Rautamalmia löytyy runsaassa määrässä Janilaisien maassa ja pistäiffen muutamissa paikoissa näkywiin maasta. Janilaiset eivät etsi malmia kaivamalla, vaan kokoovat sitä missä se on näkywisä. Saadassensa tehdyt rautaa, tekewät he suuren puurowin ja latowat sen päälle suuren joukon kootua malmia, jonka päälle he taas latowat puita ja sityttävät sitte rowin palamaan. Sitä myöden kuin tuli kuluttaa puita, heitetään yhä uutta wirikettä lisää, kunnes he viimein wisjeistä merkeistä näkewät että rauta on muuttunut juoksowaksi aineeksi. Sitten annetaan sen jähtyä ja heillä on sillä tawoin walurautaa. Tehdässensä sitä taipuwaksi ja karaiastassensa sitä, kumentawat ja takowat he sitä monta aikaa, kunnes he wihboin saawat oikein oiwallista rauta- ja teräsainetta, joka on paljoa parempaa kuin mitä heille Euroopasta tuodaan. Sunnettu asia on, että he parhaimpiin weitsiinsä ja nuolenkäriinsä eivät tahdo käyttää europalaisia eikä amerikalaisia rautaa, vaan pitävät enemmän omasta raudastansa. Useat heidän weitsistänsä ja miekoistansa owat todellakin hywin kauniisti tehdyt ja — willin kansakunnan kädessä lähteneinä — somasti koristetut kohonewilla kuwilla terisä ja lappeisä.

Tawallissia sepäntöisiä owat Janilaiset paljoa etewämmät kuin mikään niistä heimokunnista näillä seuduilla, jotka eivät ole tulleet walkeain kansa yhteyteen. Heidän sotaiset tapansa owat tehneet raudan wälittämättömän tarpeelliseksi heille, ja waikka heidän työkalunsa owat erinomaisen ysfinkertaisia, on heidän kärsiwällisyytensä suuri, jonka tähden he saawat sängen launiita teossia toimeen.

Paja voidaan perustaa josta paikassa missä vaan tuli saadaan sitytyksi. He owat keksineet erään eriskummaisen palkeen, joka on tehty kahdesta lyhyestä, ontewasta puupölystä, joiden yllise on pingotettu tiiwisti liksittuwa nahka ja

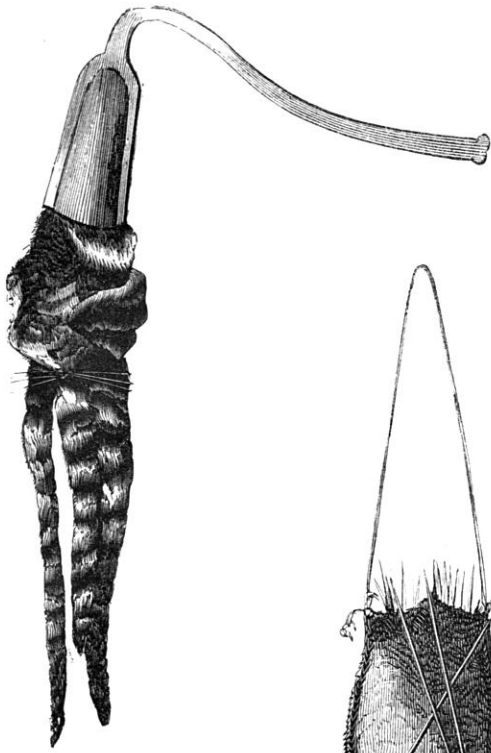
joissa on kummassakin läppä puisen kahwan kansa. Se joka pitää huolta palkeista, istuu maahan ja kuljettaa näitä läppiä kiireesti ylös ja alas; ilma kuljetetaan pieniä puuputkia myöden rautatorween, jota käy tuleen.

Alaisin on tukewa rautamöhtäle. Guipukas pää on pistetty maahan ja seppä istuu alaisimensa wieresessä ja takoo rautaa eriskummaisella wasaralla, joka on vaan ysfinkertainen raudan kappale, painawa kolmen ja kuuden naulan painoille, ja muodoltaan katkaistun kartion kaltainen. Sillä ei ole kahvaa, vaan sitä pidetään kiini pienemmästä päästä, ja arwattavasti tarwitaan paljon woiimia, jos sillä lujan iskun tehdä pitää. Eriskummalista on etteivät Janilaiset, waikka he owat niin älykkäitä, ole keksineet mitään niin ysfinkertaista keinoa kuin wasaran warji on.

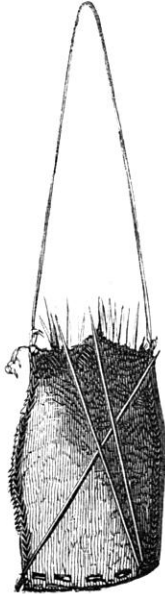
Mika ei ole Janilaiselle mistään arwosta, ja huolellisesti työtänsä tekewa seppä käyttää useasti monta päiwää ja wiikkojakin wähäisfen weitsen valmistamiseen, kun wiikkoja ja kuukausiakin kuluu täydellisen sotaweitsen, keihään tai kirveen toimeen saamiseen. Nuo hienot, siwät ja useasti toinen toifinsa katoowat wiinat, joilla kaikki heidän parhaimmat aseensa owat somasti koristellut, owat kaikki kädellä tehdyt meisselin kaltaisen kalun avulla, jota lyödään wasaralla. Ne todistawat kaikki kuinka tekijällä on ollut tarffa filmä ja taiteellinen aisti.

Janilaisilla on myös jonkinlaisia ojaawuutta sawenwalajan töissä, waikka ne ainoat kalut sawesta, joita he käyttävät, owat keitinpannut ja piiput. Oelliset owat muotonsa puolesta hywin meidän tawallisten rautapannuin kaltaisia. Ne owat merkittiset pääasiallisesti sen säännöllisen muodon tähden, jonka nämä neekerit antawat niille ainoastaan kätensä työllä, sillä warwaukspyybrästä eivät he tietysti tiedä mitään. Kun sawi on muodostettu, asetetaan se auringon päisteefen kuwamaan ja poltetaan sitten tulesä. Piippuja tehdään samalla tawalla, mutta warret owat aina puusta. Monella Janilla on rautapiippuja, joista he näytävät pitävän enemmän kuin sawisista.

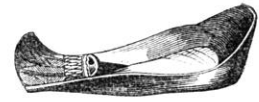
Wettä kannetaan ja säilytetään astioissa, jotka owat tehdyt tiiwisti kudouista ruuwoista, jotka sitten siwellään jonkinlaisella gummiilla. Tämä gummi-aine pehmenetään ensin tulesä ja siwellään sitten paksulta yli astian ulkopuolen. Kun tämä on tehty, saadaan kestäwä, wetenä pitävä astia, mutta ennen kun sitä käytetään pitää sitä wälittämättömästi liottaa wedessä neljatoista

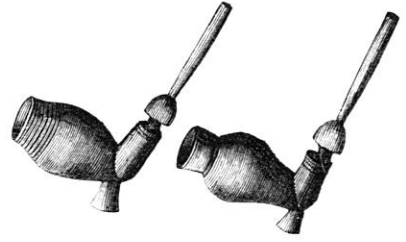
Acudo, Mbirakumiinkaitten waf-
tikka (sivu 197).

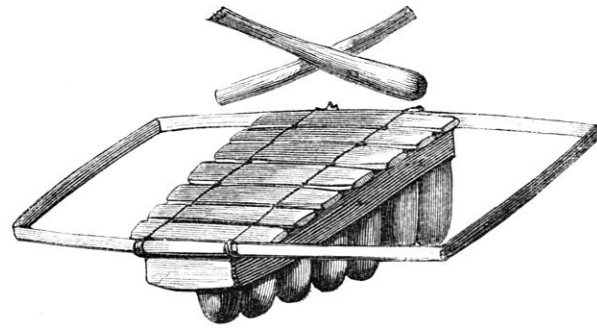
Auotipusi (sivu 42).

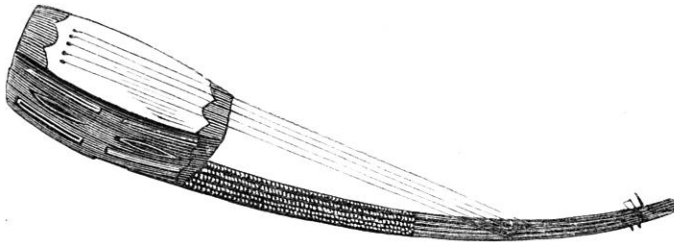
Lufikka Fantiلائفلا (sivu 49).

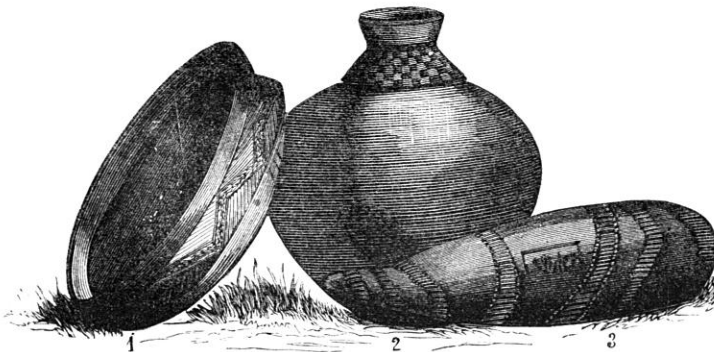
Fantilaisten piippuja (sivu 48).

Sandja, soittokeinu Fantiلائفلا (sivu 46).

Bambi, soittokeinu Ehekianella (sivu 84).

Saviastioita Fantiلائفلا (sivu 48).

1. Paistinpannu.

2. Wefiteiki.

3. Palmuwiininpullo.

päivää, että tuo inhottava gummi-matu lähtee siitä.

Fanilaiset polttavat lehtiä, jotka minuusta näyttivät jonkinlaisen willi-tupakan kaltaisilta, ja joita kasvaa täällä yltäkyllin.

Elefantin liha on näiden neekerein paras ruoka-aine, niinkuin elsenluu on heidän ainoa ulosvientitavaransa ja sentähden heille suuresta arvosta, kun he sitä vaihtavat messinkiin, waskeen, kattiloihin, peileihin, limsiidihin, tulikautoihin ja lasihelmiin, jotka heille ovat tulleet mellein wälttämättömmiksi tarwelaluiksi. Näistä kaikista panevat he kuitenkin waskelle ja messingille suurimman arvon.

Heidän pellonwiljelys-työnsä ovat warsin alkuperäisellä kannalla ja eroovat waan wähän ympärillä asuwain heimoin samankaltaisista idistä. Samoin kuin ne kaatavat hekin puita ja pensaita, tehdäkensä peltoa, polttavat tuhaksi mitä ovat kaataneet ja kylwävät sitten tuolle raadetulle paikalle. Heidän ainoana pellonwiljelyskalunansa on jonkinlainen raskas puukko eli säilärauta, jota käytetään kirveen siasta puita kaataessa ja moneen muuhun tarpeeseen, niinkuin niitä kuoppia kairauksissa, joihin he istuttawat manioikia ja pifankeja.

Heidän paras elatuksensa on manioiki, hywin hyödyllinen kaswi, sillä se antaa runsaan sadon ja on wahwempi ravinto kuin pifanki. Sitä wiljellään pistokkailta, ja pieni oksa, joka Fanilaiden huolettomalla tavalla pistetään maahan, ottaa pian kaffi tai kolme jansin kokoista juurta. He keittävät ja hywät sen lehdetkin, jotka ovat oivallisia wihannekksia ruoaksi.

Paitfi manioikia on Fanilaisilla pifankeja, kahja tai kolmea lajia jansia, oivallisia sokeriputkia ja pumppuja; kaikfia näitä kasveja wiljelwät he hywällä menestyksellä, mutta manioiki on sentään heidän mieluisin istukkaansa. Suunnattomat joukot pumppuja wiljellään, erinomattain sementen tähden, joita, muserrettuna ja Fanilaiden tavalla valmistettuna, he ylistävät suuresti ja minä samoin. Siihen aikaan wuodesta, kun pumppu on kypsä, näyttävät heidän kylänsä olewan täynnä näitä helelmiä, sillä he asettawat ne ulos kuiwamaan. Kun pumput ovat kuwaneet, kääritään ne lehtiin ja ripustetaan takkoihin sawustumaan, että sillä tavoin karotettaisiin niistä eräs hynteinen, joka myöskin niistä paljon pitää. Niiden valmistus ruoaksi on hywin waiwallinen. Yksi osa siemenistä keitetään ja jokaisesta siemenestä otetaan kuori pois. Sitten säilytetään ne kaikfi kömpelömmäi-

sesti tehtyyn puuhuhmareen ja surwotaan, jonka ohessa jonkinlaisia kaswidiljyä kaadetaan sekaan. Kun kaikki on hywin sekoitettu, keitetään wihdoin yksi osa siitä puun-hiilokilla joko sawiruuksussa tahi pifanginlehdessä. Se tulee sillä tavoin hywin makeaksi ja on luullakseni rawitsewaa ja maistuu todellakin erinomaisen hywältä.

Noita ylhäällä mainituita huhmareita on jokaisessa perheessä kumminkin yksi. Ne tehdään puusta ja ovat todellakin kahja jalkaa pitkiä, kahja tai kolmea tuumaa sywiä ja kahdeksaa tuumaa leweitä ruuhia. Ilman näitä omistaa ja käyttää joka kylä yhteisesti kahja tai kolmea suunnattoman suurta huhmarta (myöskin puusta), joihsa murretaan manioikin juuret pieniksi. Kun ne on surwottu jauhoiksi, tehdään niistä pieniä kakkusia, jotka pysywät hywänä monta päivää. Fanilaiset pitävät myöskin paljon pippurista, jota kaswia kaswaa runsaasti kaikkein kyläin läheisyydessä.

Koska puheena nyt ovat elatus-aineet, tulee minun myöskin mainita, etteivät Fanilaiset myy pääliikkinsä, kuningastensa eikä suurten miestenä ruumiita. Ne haudataan ja nämä ihmiset eivät siis syö kaikenlaisia ruumiita.

Drjuus ei näytä wallitsewan suuressa mitassa Fanilaiden luona, waikka useat heistä joka wuosi tulewat myydyiksi orjiksi rannikon kauppiemiehille noituuden, welan, haureuden y. m. syytösten tähden. Wiimeisinä wuosina on Franskalaisiin "piirtolais"-lairoihin lastattu Fanilaisia suuressa määrässä.

Syyskuun 10 päivänä wei kuningas Ndiayai minun muutaman penikulman päässä olewaan Dshebalais-kylään, jonka kuningas oli hänen ystäwänsä. Kylä itse, asukkaat, laitokset, kaikfi näyttiwät tesmälleen samankaltaisilta kuin Fanilais-kylänsä. Minä en olisi woinut tietää heidän olewan toista heimokuntaa, jollei Ndiayai olisi sitä minulle sanonut. Minä en luule kuitenkaan että eroitus on erittäin suuri. Niinkuin Fanilaiset näyttävät Dshebalaisiekin hywin joiailta ja ovat pitkiä miehiä; heidän waimonsa ovat pienempiä ja kamalan rumia, ta-tueratut yli koko ruumiin. Heidän yhteyksensä Fanilais-kylän kansa on suuresti osaksi kuolleitten ruumiiden waihtaminen syynä, ja Dshebalais-kylänsä näin minä yhtä paljon ihmisen luita loifowan siellä täällä kuin Fanilaiden luona.

Kun Dshebalais-pääliikfi, kuningas Bunbalai, näki ettei hänen ystäwänsä Ndiayai ollut kuollut, waikka hän oli nähnyt minun, päätti hänkin tulla ulos minua lähemmin katselemaan. Hän

oli ystävällinen vanha mies, puettu Fanilais-
ten tavalla, ja käytti itsensä kaikin tavoin niin-
kuin Fanilais-kunintaan tulee ja sopii. Kun
minä pääasiallisesti olin tullut tänne saadak-
seni nähdä mitä tuolla etäämpänä idässä oli ja kuinka
woisin päästä kauemmaksi, wiiwoyimme hänen
luonansa monta päivää. Mutta nyt olin minä
ehtinyt niin pitkälle kuin woin päästä. Baiikka
kuinka olisin kysymykseksi asettanut, joita tein
Mbondemolais-kumppaneini avulla, sain waan
wastaukseksi, että toisella puolella Dsheba-tylää,
kafsi tai kolme päivänmatkaa etäämpänä, asuivat
paitfi muita heimofuntia nekin ihmisryhjäät, joi-
den nimeä puhujat eiwät tunteneet. Minulle
kerrottiin että he olivat sotaisia ja käyttiwät
myrkytettyjä nuolia. Kun minä ilmaisin mie-
leni tekewän matkata vielä edemmäksi sitä suun-
taa kohden, osoittiwat kaikki wastahakoisuutta
wieläpä pelkoakin seurataksensa minua, wakuut-
taen että niiden sotain tähden, jotka tätä nykyä
wailittjewat siellä afoiwain heimofuntain wäkilä,
wieras, joka tahtoisi käydä jommallekummalle puo-
lelle, tulisi kawalasti surmatuksi toisen puolueen
myrkytettyillä nuolilla.

Minua halutti suuresti matkata edemmäksi,
mutta minun on tunnuustaminen että nämä ker-
tomukset ja muutamat muut epäilykset lähdytti-
wät minun intoani. Minä olin kokonansa Fa-
nilaisten wallaassa ja olisin tullut riippumaan
heistä vielä enemmän, jos edemmäksi olisin läh-
tenyt, sillä Mbeneen miehet eiwät tahtoneet seu-
rata minua kauemmaksi. Ja minä en woinut
unohtaa että Fanilaiset, waikka he filminnähtä-
wäksi olivat ystävälliset minua kohtaan, piti-
wät paljon ihmisen lihasta ja oliswat — jon-
kun eriskummaisen mieliteon kautta, jonka maku-
aistimme meissä herättää — woineet saada ha-
lun maistaa minua. Jos olisin sairastamaan
joutunut heidän luonansa, olisi se ollut liian
kova kiusaus heille. Lisäksi ei ollut minulla
riittävästi lahjoja enää huoajentaakseni matkaani
wieraassa maassa, ja minä pelkäsin että, köy-
hyyteen joutuneena, en woisi saada sitä arwoa
ja kuuliaisuutta heidän luonansa kuin walkean
miehen lasihelmet, tupakka, kruuti, waski- ja
mesfinkirenkkaat aina antawat hänelle. Ilman
sitä on Fanilaiden kieli niin täynnä kurkku-
ääniä, etten minä muutamaan aikaan woinut
eroittaa siitä sanaakaan saatikka sitä ymmärtää.
Dshebalaiden kieli on vielä hullumpaa ja kar-
keampaa; raampia ja sywempää kurkkuääniä
en ole milloinkaan kuullut. Kun Mbeneen mie-
het eiwät tahtoneet seurata minua edemmäksi

eikä edes wiipyä täällä kauemmin, olisin minä
jäänyt ilman tulkkia, ja lähteä uutten heimofun-
taint luokse toiselle puolelle wuoria, ilman osaa-
matta ilmoittaa heille tarpeitansa, olisi ollut mel-
kein turha waiwa. Minä päätin sentähden wii-
pyä vielä muutaman aikaa kuningas Mbiayain
luona ja mennä sitten toista tietä takaisin me-
renrannalle.

Miin epäwakaista ja riittämättömiä oliswat ne
huhut, joita minä kuulin edempänä mannermaalla
olewista maatunista ja kansoista, etten uskalt-
tanut edes arwoitellaakaan sen awaran alueen
oloja. Sen werran sentään luulen olewan täy-
dellisesti todenmukaista, että kun Fanilaiset ja
Dshebalaiset osoittiwat idän olewan sen suun-
nan mistä päin he owat tulleet, heidän tapansa
samoin kuin heidän tietonsa raudan ja myrky-
tyin käytännöstä myöskin mahtawat olla samat
noilla edempänä asuvilla heimofunnilla, jos
luetaan pois ne muutokset elatustawan suhteen,
jotka maan erinkaltaisuus tekee wälttämättömiiksi.

Fanilaiset owat hywin taikaukskoista kansaa.
Noituuden syytökset näyttävät olewan hywin
tawallista ja kuoleman-tuomiot pannaan ilman
armotta täyteen. He eiwät pidä henkeä suuressa
arwossa, ja kun kuolleella ruumiilla on kauppa-
arwonsa, waiuttaa luultawasti tämäkin seikka
kuolemantuomion julistamisfen.

Moniwaimoisuus on ainaisena lähteenä Fani-
laiden riitoihin ja werenwuodatukseen, ja tuo
yhä lisääntymä halu "walkean miehen tawaroi-
hin", joiden makuksfi he, kauppaaseikkain nykyään
niin wiheliäisellä kannalla ollessa, eiwät woi
hankkia kylliksi elsenluuta, pakottaa heitä lähet-
tämään useat rikofsenalaisensa merenrannille
orjankauppioille myytäväksi. Niinkuin ennen on
mainittu, on heillä ainoastaan muutamia orjia,
joka seikka osaksi sellenee sen kautta että he syö-
wät sotawankinsa, kun sitä vastaan muut hei-
mofunnat tekewät heidät waan orjiksi.

He pitävät suuressa kunniossa amuletteja ja
taikakaluja, ja pienet lapsetkin owat warustetut
näillä suojeleuskaluilla, jotka heimofunnan mede-
cini-mies eli welho warta wasken on wihkimällä
pyhittänyt. Erittäin suuressa arwossa pitävät
he niitä amuletteja, joilla luullaan olewan se
erityinen woima, että suojelewat omistajaansa
hänen wihollisiltansa. Ensimmäisenä näiden jou-
kossa owat semmoiset rautawijat, joiden lenkit
owat puolotatoista tuumaa pitkät ja tuumaa les-
weät. Paitfi näitä ja lähinnä niitä arwossa
on pieni pusi, joka kylluu sotilaan kaulassa eli
hänen siwullansa. Tämä pusi on tehty jonku

harvinaisen eläimen nahasta ja se sisältää useampain muiden eläinten jäännöksiä, niinkuin kiviattuja apinan häntiä, suolia ja kynsiä, näkinkenttiä, linnun sulkia ja useampain poltettuin eläinten jälkeen jäänyttä tuhkaa.

Sokaisen Fanilais-heimon suurimmassa kylässä on epäjumalan tuva, jonka temppeleihin koko perhekunta kokoontuu määrättyillä ajoilla pitämään jumalanpalvelustansa. Epäjumalan huoneet ovat tavallisesti ympäröidyt metsän-eläinten pääkalloilla, joiden joukossa minä melkein aina tapasin gorillan pään. Joka loukkaasi tai vahingoittaisi näitä kalloja, hän pidettäisiin pyhän paikan rikkojana ja ansaittiisi kuoleman. Minä en luule heidän käyttävän ihmisiä-uhreja.

Ne heimokunnat, jotka eivät syö ihmisiä, eivät käy avioliittoihin ihmisyhväisten naapureinsa kanssa, sillä he inhoovat liian heidän omituisia tapojaansa. Luultavaa on sentään että kauppa-kauppa murtaa tämänkin rajoituksen. Parin kolmen vuoden kuluessa oli Fanilaisien eläinluu siihen määrään kiihoittanut heidän naapureinsa voitonhimoa, että pari kolme päälliköä, joiden joukossa Mbene, mielellänsä olivat ottaneet Fanilaisittöjä waimoiksansa, sillä tavoin saavuttaaksensa enemmän waltaa Fanilais-appeinsa kautta. Ne Fanilais-raukat, jotka ovat kaikista kauempana tuosta halatusta kaupasta walkeain kanssa, ovat hyvin mielisänsä, kun saawat wävyöjän, joka asuu lähempänä rannikkoa, ja minä en epäile, että heidän muutamassa muodessa onnistuu saada suuressa mitassa avioliittoja toimeen muiden heimokuntain kanssa.

Huolimatta heidän illettävistä tavoistansa, olen minä Fanilaisista saanut sen ajatuksen, että he ovat se heimo koko läntisessä Afrikassa, josta enimmästi on toivottavaa. He osoittivat minua kohtaan aina wieraanwaraisuutta ja hyvyttä ja heissä näyttää olewan enemmän sitä siällistä wimaa, joka saa raan kansan ottamaan vastaan wierasta siwistystä, kuin mielisänsä muussa heimokunnassa, jonka tunnen Afrikassa. Koska he ovat innokkaita, hurjia, sotaisia ja vastaanantomattain sekä rohkeita että kekseliäitä, eivät he ole mitään ylönsäköttäviä wihollisia, ja minä luulen että se suuri heimo eli kansakunta, josta he ovat waan wäyhäinen haara ja joka asuu sillä wuoren selänteellä, joka, niinkuin myöhemmät tutkimukset ovat todeksi näyttäneet, ulottuu sikimiten jollei koko manteren poikki — että nämä wuorelaiset ne ovat panneet rajan Wuhamedilaisien suuressa wäloitusretkelle tässä osassa Afrikaa.

Tässä on minun lisääminen että Fanilaiset rannikolla owat tunnetut paouen nimellä.

Yhdeksäs Luku.

Me aloimme nyt valmistella itseämme palauksmatkalle merentantaan. Minä aion seurata Mbene'a hänen kyläänsä ja sieltä lähtea uudelle retkelleni. Mbene oli meidän tulomme jälkeen saanut yhden kuningas Ndiayain tättäristä waimonsa, suuresti mielihyväksi tälle wieffakalle wanhalle neekerille, joka iloitsi, että niin harvinaisen onni oli häntä kohdannut, ja toivoi appinsa heimokunnalta saawansa vastaanottaa runsaita eläinluun lähetystiä, joista hän oli piestäwä hywän astoisia-palkinnon omaan taskuunsa. Mbenellä oli siis sukulaisia, joille hänen tuli sanoa jäähywäiset, mutta se ei häntä liioin liikutannut.

Fanilaiset näyttiwät olewan hywin mielisähoillaan, että minä jätin heidät, ja kaikki pyysiwät minua tulemaan takaisin. Ndiayai antoi minulle weitsen muistoksi, joka oli samaa kuin jos joltakin toiselta itsenwakkialta olisin saanut jalokiwillä kaunistetun nuuskatuosan, sillä weitsiä pidetään Afrikassa suuressa arwossa. Minä tarjosin eräälle toiselle korkean hinnan uljaasta weitsestä, joka hänellä oli, waan en saanut sitä. Hänen isänsä oli antanut sen hänelle, sanoi hän, eikä hän woinut siitä luopua.

Wihdoin olimme walmiit ja jätimme Fanilaiset ja heidän wuorensa. Näillä wuorilla walitsewa ilmanala ei suinkaan ole afrikalainen sanan tawallisessa merkityksessä. Miin kauan kuin wiivyimme siellä, satoi joka yö ja taiwas oli niin pilwessä, ett'en minä luule auringon paistaneen kolmea tuntia yhtä niittaa yhtenäksän päiwänä yhtä monen wiikon kuluessa. Maa näyttää olewan runsaasti wedellä sinuttu ja itse maan-ala on erinomaisten hebelmälinen. Ilma on luonnollisesti paljoa terveellisempi kuin wirtain läheisyydessä merentannikolla ja ihmiset tulewat sen kautta wimakkaammiksi ja yrittelemisemmiksi. Se on erittäin luotuisa maa wästaisille walkeahyöisten siirtokunnille tahti siwistyneille mustille.

Mbene oli käyttänyt muutamat päiwät ennen meidän lähtämme muonawarain kokoomiseen, mutta waikea wäraasto oli suuri, pyysi hän minua kuitenkin seisahutamaan erään Wihsho-kylän kohdalla, joka ei ollut kaukana meidän tieltämme, että hän saisi hankkia niitä enemmän. Minä

suostuin siihen ja hawaitin, että hänen suurin halunsa waan oli saada näyttää minua eräänle appivaarillensa, Mbisholais-päällikölle Zmanalle, joka oli hywin mielisänsä, että näki wävyppöikansa niin kunniallisessa seurassa, ja lahjoitti minulle kaksi kanaa ja kaksi kimppeä pisaunkeja mielihyvänsä osoitteeksi, jota paitsi hän seuraavana päivänä warusti koko seuran runsailla ewäillä, ja me pitkitimme matkaamme tyytyväisinä, miehet laulaen lauluja, kun kuljettiin läpi metsäin.

Mbisholaiset ovat samannäköisiä kuin Mbondemolaiset ja heidän kieltensä on Chekianein kielen kaltaista. He eivät ole mitään erittäin lufuisia heimokunta.

Meidän seurassamme oli nyt kaksikymmentä miestä, kolmetoista naista ja kaksi poikaa. Minä toimitin niin että naiset wapautettiin taakkain kantamisesta, suureksi ihmeeksi heille itse ja heidän laiskoille miehille, jotka eivät woineet ymmärtää minfätähden minä olin vastaan, että nainen toimittaa kaikki kantamistyöt. Kun me sillä tavoin nyt astuimme edespäin jotenkin hywällä mielellä, näyttivät äisti eräänä päivänä noin kello 2 aikaan minun mieheni lewottomilta. Minä kysyin syystä siihen ja sain wastaukseksi, että he luulivat joukon Chekianeja lähestyvän ja että siitä nousisi riita, sillä muutamilla Chekianeilla oli nykyään ollut palawer Mbenein kanssa. Minä tulin hywin paholle mielin, sillä kun minä kuultelin, olin minä kuulewinani jostakin ääntä ikäänkuin lähenewistä ihmisistä, ja minä tiesin että jos siitä syntyi tappelu, olisi se olewa sitä julmaa, kawalaa lajia, josta neekerit pitävät — ei julkinen päällekartaus waan äkillinen, äkkiauramaaton päällehyökkäys, joka ei antaisi minulle mitään tilaisuutta käydä wäliin estämään werenwuodatusta. Minä päätin siis koettaa poistaa riitaa, jos mahdollista olisi, mutta jään olemaan seurani luona, tapahtui mitä tapahtui. Me asetimme pysähymme kuntoon ja etenimme warowasti edelleen. Noin puolen tiimaa epätiedossa kuljettuamme äkkäsimme wihollisemme — emme joukkoa Chekianeja waan ryhmän riekuruu apinoita, joista paikalla ammuimme puolen tuffinaa, jotka mieheni paistivat illalliseksi itsellensä.

Soturit tässä osassa Afrikaa — jos Fanilaiset ja Dshebalaiset luetaan pois — eivät ole warustetut yleisellä rohkeudella. He pitävät enemmän sotajuonista, jotka ovat armottoman julmia ja pelkurimaista, ja he näyttävät olewan warfin selwottomia julkiseen taisteluun mies miestä

wastaan. Äkkiauramaatta karata lepääwain miesten, naisten ja lasten päälle ja tappaa heidät, wäijyä wiidakossa yksinäistä miestä ja surmata hän yhdellä ainoalla keihäänwiikkuulla, ennen kuin hän ehtii itseensä puolustamaan; wainota naista, joka käy lähteestä wettä noutamaan, ja murhata hän, tahi hätyyttää wirralla wenhettä, joka on paljoo pienempi ja heikompi kuin päällekaraukajain — sinä owat ne urhoteot, joita enimmästi olen kuullut ylisteltävän ja joita useimmin olen nähnyt harjoitettawan tässä osassa Afrikaa. Ei mitään raaka ja willi kansa näytä olewan oikein urhokasta. Amerikan Indianit ottiwaat samoin turwanasa äkkiauramaattomiin päällekarauksin, sotiwaat, samoin kuin nämä neekerit, puiden takaa ja oliwaat pikemmin julmia kuin urhollisia; minun ajatustani ritarillisesta taistelusta eivät neekerit ymmärtäneet eiwätkä panneet sille mitään arwoa.

28 Syyskuun 19 päivää vastaan oli mitä ikäwimpiä koto rekelläni. Illalla satoi, kun rupeesimme walmistamaan leiriämme, ja minä tein kaksi suurta walkeata, pitääkseni itseäni kuivana, ja kyyristyin suojaan katosten alle niin hywin kuin saatoin. Mutta kl. 9 aikaan alkoi sataa niin rajusti, että oli melkein mahdoton pitää tulumme wireillä. Minun oli käyttämisen naapurini poltinpuita, joka hywäntahtoisesti sen minulle soi. Sillä tavoin walui wesi aina kello neljään saakka yhtämittaisena wirtana taawaasta alas, ikäänkuin olisi uusi wedenpaisumus ollut tulossa.

Sitten nukuimme, märkinä kuin olimme, ja kun heräsimme näkyi aurinko pilkistävän puiden tuuhean, wälkkyvän, fateesta Wirkistyneen lehwistön läpitse.

Sadeaika oli nyt alkanut wirkansa näillä wuorilla, ja ukkosen jyrinä, salamain leimaufset ja raskaat sadekuurot owat silloin tawallisia yöllä ja päivällä. Me suojelimme itedämme airan hywin, käyttäen niitä walmiita suojuksia, joita ne nekeri-karawanit eli kauppa-seurat, jotka saapuwat paikalle, huolellisesti laittelewaat, ja niistä on kumminkin jotakin suojaa tuota ijanfaikkista sadetta vastaan. Me hawaitimme niiden olewan hywänsä kunnossa josta paifassa, mihiin tulimme. Se on tawaksi tullut, että joka matkaseurue toimittaa ne parannukset, jotka owat tarpeesen sillä aikaa kuin niissä oleskelee.

29:ntenä päivänä näimme paljon elefantin jälkiä mutt'emme kohdanneet itse eläwiä, ja kun nyt olimme palauksmatkalla, emme seisahaneet jahdin tähden. 30:ntenä päivänä menimme yti

Munday-wirran, jolloin yffi sanansaattaja lähetettiin edeltäpäin ilmoittamaan meidän tuloamme. Me saavuimme kylään kl. 8 aikaan j. p.p., jolloin meitä otettiin vastaan pyssyyn laukauksilla, yleisellä riemulla, laululla ja tanssilla. Minä olin wäsynyt ja olin sentähden iloinen että sain mennä lewolle katoksen alle, syötyni wähän, mutta pahasti onnetti kirkui pari kolme kuninkaan lasta, jotka lepäsiwät ainoastaan muutamain jalan päässä minusta, niin suuresti koko yökauden, etten saanut paljon unta silmiini.

Mbeneläisillä ei nyt ollut aikaa pitämään ebes lapstansa huolta. Sadeaika oli todenperästä alkanut eivätkä he olleet vielä kylwäneet ja heidän oli sentähden tekeminen minä woiwat, sadaksensa se toimeen. He meniwät siis kaikki, paitti lapset, pelloilensa, ja nuo raukat pienokaiset — kaikki jotka oliwat wieroitetut rinnasta — pitiwät ikävää elämää, ryweten liejuissa ja jyrstien ahneesti niitä harvoja maapähkinäitä, joita heidän äitinsä oliwat heille antaneet.

Minä hawaitfin nyt etten woinut kauemmin wiipyä Mbenen luona, sillä waikka hänellä oli kylliksi elatusta itselensä, oli minun mahdoton elää pähkinäistä ja hänen oli waikaa hankkia minulle pisankeja ja siipikarjaa. Mies parka oli mielipahoillaan ja häpeäi dhyhyttänsä, jota hän ei kuitenkaan woinut auttaa, kun hän juuri äsken oli muuttanut kylänsä ja nyt oltiin kylwön teossa; minä päätin sentähden sanoa hänelle jäähyvästi, etten suotta aikaa tuhlaisi. Minä annoin hänelle semmoisia lahjoja, jotka palkitsi-
wat hänelle hänen waiwansa ja uskollisuutensa minua kohtaan, ja miehilleni annoin minä myös palkinnon, niinuin luvannut olin, josta he tuliwat mielihyville. Sitten suostuin minä Mbenen kanssa siitä, että hän saattaisi minut Noya-wirran rannoille, waan ei Ntambounay'le, jota myöden olin tullut, sillä minun mieleni teki nähdä tuota edellistäkin jokea.

Mbene ja minä taitimme viimeisen kerran yhdessä ystäwyiden pifangin, ja sitten läskin minä matkaani, seurattuna tämän miehen ystäwyiden waluutuksilla, joihin minä ilofjeni saatoin sydämeistäni wastata.

Me kuljimme nyt Noya-wirtaa kohden. Noin kl. 5 aikaan ensi päivänä saimme myrskyn, jonka lähestyminen pakoitti meidät seisahdamaan ja walmistamaan meille mukawan majoituspai-
kan. Roita suuria lehtiä, joilla Luoja on warustanut afrikalaisten metsäin useat puut ja pensaat, saimme kiittää siitä että tämä työ tuli helpoksi, ja me lepäsimme mukawaasti katoksen alla

iloisasti räisästyvän tulen ääressä, sillä aikaa kuin ukkonen käwi, sade walui tiheään alas taimaasta ja nuo aina palan ajan takaa wälähtelivät leimaukset walaisiwat laajalta tuota synkkää wanhaa metsää. Wähitellen meni rajuilma ohitse ja kun makasimme ja pakisimme, waikeni yffi toisensa perästä minun miehistäni ja waipui uneen. Pian meniwät minunkin silmäni umpeen ja minä heitin kaikki huolet niiden hal-
tuun, jotka pitiwät wahtia ja walkeista waarin.

Kesktyön aikaan heräsin minä leopaartein siljunaan, mutta ne eiwät olleet juuri lähellä, sillä meidän tulemme peloittiwat luultawasti heitä lähenemästä. Minun leposijani ympärillä paloi neljä kirkkaasti leikkuwaa tulta ja niitä kohenstin minä nyt ja heitin uutta wirittettä lisäiksi, ettei minkään nälkäisen leopaartin olisi tehnyt mieli karata minun päälleni, ja sitte minä taafen nufuin.

Seuraawana päivänä näimme paljon elefantin jälkiä, mutta nuo suuret eläimet karttiwat meitä ja juoksiwat kiireesti pakoon, kun kuuli-
wat meidän tulewan. Luultawasti oli heitä hätyytetty ja oliwat nyt waroillaan. Me näimme myös eriskummalisen wesiäärmeen, jonka ruumis oli musta waaleankeltaisten rengasten kanssa pitkin koko pituutta. Mieheni tuliwat hyvin lewottomiksi, nähdesänsä sen, sillä sen myrky oli kuolettawa, sanoimat he. He koettiwat sitä tappaa keihäillänsä, mutta sen onnistui päästä pakoon. He kertoiwat minulle että kärme, waikka se oli myrkyllinen, maistui hywältä sydä ja sanoiwat sen olewan hywänä warokeinona, että pää katkaistaan siltä kohta kuin se on tapettu, sentähden, luullakseni, ettei se saisi iskeä hampain kiini mihinkään kohtaan ruumiistansa.

Noteskin waiwalloisen matkustuksen perästä, sillä metsä oli kowin tiheä ja maa useassa koh-
din rämeinen, jota paitti useat, tietysti sil-
lattomat, wirrat meidän oli poikki-käymisen lahonneita puita myöden, tulimme wihdoinkin eräälle purolle, joka yhtyi Noya-wirtaan, jonne tästä waan oli 600—800 jalkaa matkaa. Me otimme kafi wenhettä, jotka löysimme tyhjinä rannalla, mutta kun ne eiwät woinet meitä kaiffia kantaan, käwin minä kaiffine kamsuineni niihin, ottaen mukaani niin monta miestä, kuin tila salli, ja waadin jätille-jääneet lu-
paamaan että odottaisiwat siffi, kunnes me lähet-
täisimme yhden wenheen heitä noutamaan, johon arwattawasti ei kauan aikaa kuluisi. Euskin olimme tulleet ulos Noya'n wesille — uljas wirta, jota oli mieltä wirkistämä katjella, sitte

kun kaffi päivää perätysten olin kulkenut wihe-
liäisiä piffu-jotia — kun näimme kaffi naista,
jotka istuivat kumpikin weneesään ja pyysivät
kaloja. Minä lupasin heille muutamia tupakan
lehtiä, jos joutaisivat rannalle noutamaan mi-
nun miehiani, ja he olivat hywin mielisään,
että saivat sen tehä.

Niin matkasimme pitkin Noya-wirtaa. Kan-
nat ovat mehottat kauniilla puilla, joiden alati
tumman wehreätä lehwiä on paljon suloisempi
katsella kuin noita äärettömiä, synkkiä mangrowe-
soita, jotka reunustawat kaikkein wirtain rantoja
lähellä merentantaa. Siellä täällä näkyi maan-
asufaksten kylä pilkistävän esille metsästä, ja
ne näyttivät niin wihättäwiltä, että minä het-
keksi aikaa melkein unhotin sen kirouksen, jolla
noituus, moniwaimoisuus ja muut julmuudet
ovat saastuttaneet nämä rauhalliset lehdot.

Ehtoopuolla päivää saavuimme erään kylään,
jonka päällikkö oli Mbenen ystävä ja joka oli
lähettänyt minulle sanan, että kotimatkalani wi-
iysin muutaman aikaa hänen luonsa. Meitä
otettiin ilohuudolla vastaan; kaikki kylän wäki
tuli ulos katsomaan minua ja sen perästä seu-
rasi tuo tawallinen laulaminen, tanssiminen ja
ilakoittaminen. Päällikkö woi minun kohta hu-
oneensa, joka oli paras rakennus kylässä, mutta
minulle ei suotu lepoa, sillä wäheksä ajassa oli
huoneen ympäri kokoontunut maanasukkaita ko-
solta, jotka halusivat minua nähä. Täällä ker-
taa olin minä heidän filmiänsä fanfari kahden-
kertaisesti, sillä he olivat kuulleet puhuttawan
minun matkastani Fanilaisten maahan ja oli-
wat ennustaneet, että nuo kauhistaivat ihmiset,
joita tässä ympäristössä asuwat nekerit näyttä-
wät suuresti pelkäävän, tappaisivat ja söisivät
minut suuhunsa. Kun nyt palasin takaisin eheänä
ja wahingoittamatta, sanoivat he suoraan, että
minä mahdoin olla jonkun erittäin woimallisen
taikakalun onnellinen omistaja. Kuningas sanoi
minulle muutamia kohteliaita lauseita minun
onnellisen takaisintulonni tähden ja kyysi minulta,
minkätähden olin waiwannut itseäni matkaamalla
ihmisryöjäin luoksi ja heidän maahansa.

Kun minä wastasin matkaneeni sinne ampu-
atjeni lintuja ja muita eläviä, joita en ennen
tuntunut, huudahtivat he kaikki kummastuksesta,
ja minä pelkään kadottaneeni sen kautta wäheän
kuultelijaini luottamusta ja ihmetystä, sillä he
noivat tuskin uskoa sitä todeksi, mikä heistä
näytti hulluudelta. Yhtä kaikki käski päällikkö
Wanga minun wiipyä hänen tykönsä, niin
kauan kuin tahdoin.

Minä nousin ylös warhain aamulla, katsella-
feni wäheän ympärilleni ja saadakseni ammutuksi
joitakuita lintuja eläin-kokoustani warten sekä
muutamia kyyhkyksiä suurukseksi. Oli kaunis,
firakas namu ja nyt wasta minä oikein huoma-
sin kuinka suloinen Wangan kylän asema oli,
jota edellisellä ehtoolla olin ollut liian wäsynyt
arwostelevaan. Se oli rakettu erään 150 jal-
kaa korkean törmän äyräälle, joka nousi yli
Noya-wirran ja jonka huipulta minulla oli awara
näköala pitkin wirran juoksua useat penikulmat
ylöspäin ja alaspäin. Kohta kylän tafana kohosi
suuri metsä, jossa näkyi wanhoja, hirmuisen
pitkiä ja wahvoja puita. Wiidakko oli erin-
omaisen tiheä ja suunnottoman pitkiä köynnös-
kasveja luikerteli puusta puuhun ikäänkuin jät-
tiläiskärmeet. Riiden joukossa erotin minä
kautsikaswin, jota hawaitsin runsaasti löytyvän
näillä seuduilla.

Kylän asukkaat katselivat päältä sillä aikaa
kun minä täytin topingilla lintujani, jotka olin
ampunut, ja he olivat warsin ihmetystä täynnä
tuosta, mikä heistä näytti sangen omituiselle hul-
luudelle.

Minä oleskelin useat päivät läheisissä kylissä
ja minua otettiin joka paikassa ystämyydellä ja
uteliaisuudella vastaan. Maanasukkaat eivät
olleet koskaan ennen nähneet walkeata miestä ja
joutuivat siis ensimmältä ihmetyksen, wieläpä pe-
lonkin waltaan. Muutamat, joilla oli enem-
män kokemusta, tekivät minulle eriskummallisia
kysymyksiä walkeain ihmisten tarwoista ja käy-
töföistä. Kun minä kerron heille, että meikä-
läinen mies heitetään wanfuteen, jos hän pitää
kahta waimoa, huudahtivat miehet ja naiset ih-
metyksestä, mutta he näyttivät arwelewan että,
waikka walkean miehen maa mahdoikin olla suuri
maa, olivat walkeat miehet itse enemmän on-
nellisia kuin järkewiä.

Wanga oli luvannut minulle uuden saatto-
joukon, jos jäisin muutamiksi päiwiksi hänen
luoksensa; sentähden lähetin minä Mbenen mie-
het takaisin, osoittaen heille erinomaisia kiitoli-
suuttani heidän awustansa, ja walmistelin läh-
temään liikkeelle uutten opasteni kanssa.

Meidän piti kulkea alas pitkin Noya-wirtaa
muutama penikulma ja sitten pitkittä mat-
kaamme maitse, lähetettyämme takaisin wenheet.

Mielelläni olisin suonut, että olisimme saa-
neet lähteä ilman mitään kiiloja temppeuja,
mutta se ei käynyt laatuun. Kuningas ja koko
kylän wäki, sekä miehet että naiset, noin 200
ihmistä, tulivat rantaan sanomaan minulle jää-

hyvästi, ja minun oli puristaminen kättä jokaiselle, johon kului enemmän aikaa kuin mitä minulla olisi ollut siihen käyttöä. Mutta tämä oli viimeinen kohteliaisuuden ojitus, jonka minä luultavasti olin tilaisuudessa näille ihmisille tekemään, jotka olivat ottaneet minua niin suurella hyvänästi luultavalla vastaan. Sydän heltyy eriskummalla tavalla ottaessasi eroa näistä teeskentelemättömistä afrikalaisista kylistä, joissa, wieraana kuin olet wieraassa maassa, sinua aina kohdellaan hyväntahtoisesti ja saat kaikki tarpeesi tyydytetyksi. Neekeriläiset näyttivät todellakin olevan pahoillaan, että minä läksin, ja kun jäit heidät, aatellen, etten luultavasti enää koskaan saisi nähdä näitä ystäväisiä ihmisiä, tulin minä alafulioisemmaksi kuin olin luullut.

Me matkasimme muutamia penikulmia Royawirtaa myöden, ja joka mutkassa, jonka virta teki, huusivat kyläin asukkaat meitä seisahdamaan, jonka jälkeen astuimme maalle wenheistämme ja pitkiimme matkaamme matitse. Muutaman penikulman matkaa oli maa hywin vämeistä ja miesteni taakat tekivät kulkumme raskaaksi ja ikäväksi. Minä kuljetin muassani kaiken tämän retkeni saaliin, joka ei ollut mitään kiveä kuorma noille mahvoille hywinkaswaneille neekereillekään, jotka minulla oli muassa. Asukkaat kahden puolen Royawirtaa ovat faunista sukua, ei liian pitkiä, waan keskenlääntäisiä, melkein älykkään-näköisiä kasvoiltaan ja vähän waaleammalla iholla. He näyttävät elävän hywin onnellisina kylissänsä, waikka arwattavasti kaikki Afrikan pahat ja taikauksioiset läsitteet ovat saastuttaneet heidätkin ja tekewät heidän useasti milt'ei eläinten kaltaiseksi.

Nyt tulimme yhäisille seuduille, jossa maisema taas sai vähän takaisin sitä kauneutta, mikä sillä Wangan kylän ympärillä oli, jonka ohessa meille tuli mahdolliseksi käydä willypaamin tuolla kowemmalla maalla. Wähää ennen auringon lasua saavuimme erään paikkaan, Gzongo, jossa asukkaat, niin pian kuin näkivät minun raskaat taakkani ja luullen minun tulleen äärettömän kauppatavarain kanssa, kiiruhtivat ulos suurimmalla riemulla ottamaan meitä vastaan.

Heidän intonsa masentui sentään joteskin, kun saivat nähdä mitä minulla oli, ja illan kuluessa hawaitsin minä että tuo kawala päällikkö eli Kuningas Gzongo, joka luuli minun pitäwän paljon noista kapineista, joiden kotoomista warten minä olin lähtenyt niin pitkälle reisuulle, oli päättänyt pidättää minun matkaani siksi kuin

olin maksanut hänelle korkean hinnan päästäkseni wapaaksi.

Minä panin kowin pahakseni tämän hämytömän aikeen ja yhteen aikaan näytti siltä kuin joutuisin minä pahempaan kuin pulaan. Minä päätin, etten suostuisi tuommoiseen waatimukseen, joka tekisi minun tyhjäksi ja turwattomaksi, niinkuin ei minulle missään tapauksessa olisi ollut soweliasta antaa noiden lurjusten kästeä minua. Siitä näytti tulewan jotakin palawerin kaltaista. Minä päätin pitää puoltani, mutta soin sentään mieluisimmin, että asia ratkaistaisiin rauhallisella tavalla. Kuningas, jota hänen wäkenensä, joukko ahneita weijareita, ahdisti, waati waatimistansa minulta lunnaita. Wiimein kottivat minun Wbihilolaiset seuralaiseni Royasta saada asiaa selville. He olivat kyllin ymmärtäwäiset toimittamaan niin, että kuningas tuli minun luokseni ainoastaan heidän seurasansa. Minä annoin sille lurtajalle takin ja wanhan paidan ja sanoin hänelle suoran totuuden, että minä olin hywin köyhä enkä woinut maksaa mitä hänen wäkenensä waati ja että hänen pitäisi pitää minun puoltani. Hän meni paikalla ulos ja piti puheen noille meluawille weijareille. Minä odotin päätöstä jotenkin lewottomana, mutta kun wiimeinkin hawaitsin, että hänelle rupeesi se onnistumaan, maksoin minä oppailteni Wangan kylästä heidän palkkansa ja walmistelin johtamaan kulkuaani Jungulapayhin, jonka kylän päällikön minä olin tawannut merenrannikolla wähhä ennen reisuulle lähtöäni, jolloin hän pyysi minun lupaamaan, että käwisin häntä katsomaan, palatesani sijämaasta.

Minä olin nyt niin paljastettu tawaroista, että minulla oli ainoastaan joitakuita walkeita helmiä oppailteni antaa, ja minä olin sentähden warfin iloinen, että pääsin maahan, jota hallitsi mies, joka tunsi minun ja jolla arwattavasti oli luottamusta minuun.

Me saavuimme määräpaikkaamme myöhhään iltapuolla päiwää ja meitä otettiin suurella ilolla vastaan. Minun wanha ystäväni, kuningas Alapay, oli hywin iloinen nähdeskansa minun ja pyysi minua wiipymään hänen luonansa muutamia päiwä, jonka minä, alituisesta waarasta ja lewottomuudesta wäsyneenä, mielelläni tein. Hänen kylänsä on korkealla wuorella, joka kohoaa yli koko seudun ja jonka juurella juoksee kaunis virta. Se on wiehättämön ihana paikka ja ne ihmiset, jotka asuwat siellä, hawaitsin minä olevan erinomaisen ystäwällisiä, rauhallisia ja kohteliaita.

Melkoinen joukko Wbifho-tylä lähtyvä täällä muutamana penikulman alalla ja niiden afukkaat elävät hyvässä fowuissa toinen toifensa kanssa, kun he turwailifuitensa tähden ovat menneet kefkinäifin naimifin niin fuureffa mitäffa, että he tobellakin ovat waan yffä ainoa perhe. Minä olin terwetullut heidän jokaisen luoffi ja wietin fiellä muutamia aivan hupaiffa päiwä jahtiretkillä ja erittäinkin fenlailiffella huwituffella, jota täällä fanotaan afhiga-jahdifi eli werko-jahdifi, joka on hywin tawallifta ajanwiettöä Bafalai-heimoin luona.

Tämä omituinen jahti on hywin tawallifta tässä ofassa Afrifaa ja, kun se tawallifefi palffitfee wainoaan hyväffti, on se famassa huwitus, jofsa maanafukkaat faawat tilaifiuuden ofoittaa oiwallifuittansa. Minä olin aina fiihen erinomaifefi ihaftunut.

Werko tehään ananaskaftwin kuiduifta, famoin kuin myöff jonkinlailiffista puunluftoifta, jotta punotaan paffuiffi pauloffi. Nämä werkot ovat fuutta tai kahdeffaakymmentä jalkaa pitkiä ja neljä, wiittä jalkaa korkeita, ja jokailiffella tyllällä on ufeampi femmoinen. Mutta kun harwaila tyllällä on niin monta werkkoa, että ne yffin fuffifivat tarpeeffi fuuren alan, yhtyvä tawallifefi ufeat tyllät fuureen jahtiin ja jafawat faaliin, jolloin se otus, mikä minkin werkkoon on puuttunut, tulee werkon omiftajan ofalle.

Enfimäifinä päiwänä, jona läffimme jahtiin, kofontui fuuffi tyllä fuoftutulle paikalle, jonne jokaisen heimon miehet kantoivat werkkonsa. Sitte fuorimme me eräälle fyminen penikulman pääffä olewalle jahti-alalle, jofsa riheään metfään oli tehty hakkaus, jota ennen oli käyetty. Me afuimme edefpäin warfin hiljakfeen, ett'emme peljättäiffi pois eläimiä, joita ehkä fattuiffi olemaan lähellä jahti-paikkaa. Koirat, joita käyettäin tänkaltaijefsa jahdiessa, hilittiin haukkumasta ja pidettiin foofsa.

Wbifhoin faawuimme paikalle ja nyt alkoi työ wirittäimällä werkoja. Jokainen ofakunta pfftytti yhden werkon, jota köynnöskasweilla fidottiin puiden alempiin haaroihin, ja kun faiffi ottivat ofaa työhön ja jokainen fitoi omansa ja naapurinsa yhteen, faimme wähhäffä ajassa toimeen femmoifen werkelinjan, jota teff puolipyörän kaltaisen kaaren, wähhintänsäkin puolta penikulmaa pitkän.

Kun tämä oli tehty, meni yffä ofakunta meiftä kummallekin puolelle, pitämään wahtia ja eßtämään faaliifta pääsemästä pakoon, fiellä aikaa kuin me muut fuorimme ajamaan metfänriiftä

liikkeelle. Me alotimme noin penikulman pääffä werkoifta, ja noin 50 jalan wälimäifalla toinen toififtamme etenimme wähitellen, buutaen ja melkaten niin paljon kuin woimme, ja pitäen famassa pffffymme walmifina, että faatoimme ampua maahan mitä wastaamme tuli. Jahti ei oliff ollut juuri waiwaloifta, jollei wiidakko oliff ollut niin tiehää. Waikka juuri tätä paikkaa käyettiin werko-jahtiin warten ja se fen tähden oli paremmin raiwattu kuin tuo ympärillä olewa iki-wanha metsä, oli meidän kuitenkin eteneminen waan afkel afkeleelta, ja paitfi pffffyllä oli jokainen maanafukas warufettu jonkinlailiffella fafelilla eli machete'lla, jolla fuoraan fanoen oli hakkaaminen tietä auki itfelensä, fiellä köynnöskaswit tefiwät niin fetaisen fofkelon, että ainofaftaan metfän eläimet woivat ilman häittää fen läpifse päästä.

Samassa fuhdassa kuin me käwimme pois, eteniwät myöff ne, jotka wartioiftivat fiwuja, ja fiellä tawoin faarfsimme wähitellen metfän otufket, ja nyt alkoi kuulua laufaukffia. Minä kuulin tyllä paukufket, mutt'en woinut nähä mitään ja minulla ei fiis muuta tekemistä ollut kuin pitää pffffyni walmifina ja rukoilla Jumalaa, ett'ei naapurini ampuiffi minua erehdykfeftä, fiellä nämä ihmifet ovat fanomattoman waromattomia jahbeillansa.

Wiimein tulimme niin lähelle, että näimme werkot. Me olimme faaneet yhden erinomaisen pienen fafelliin fiini, fauniin eläimen, jofa ei faawa lintukoira suuremmafffi. Sen liifunnot ovat erinomaisen fuloiffet, ja waiff'en minä milloinkaan ole nähnyt femmoifta eläintä fehyttännä, arwaan minä että se fiinä tapaukfeffa tuliffi warmaankin ihmifen fuoftuifeffi. Siellä lähty paljon muita nelijalkaiffia eläimiä; eräs fuuri antiloopi faawutettiin ja ammuttiin ennen kuin minä ehdin paikalle, ja wiellä toinen famankaltainen eläin, jota me ammuimme waan emme ofanneet, karkafi pois ja tafertui werkkoon.

Sitten kofofimme werkot ja koirat, jofa nauttivat äärettömäffti jahdiifta, ja käwimme eßfimään toifta paikkaa.

Minä en enffinkään pane ihmefkfeni, että nekerit ampuwat huonoffi. Mißä minä waan olen ollut heidän fanfansa, ovat minun ampuvani kufit ihmetyttäneet heitä fuureffti, ei sentähden että minun pffffyni oliffivat paremmat, waan sentähden että minulla on hyvä kruuttia ja he eiwät tiehää kuinka heidän tulee pffffä ladata. Neckeri luulee olewan paras kun ajaa piippuun niin paljon kruuttia, kuin hän fuinkin ufattaa,

ja sen päälle niin paljon vanhaa rautaa, kuin hän rakittaa tuhlata yhteen ainoaan futiia. Jos kruuti olisi maan tavallisenkin väkewää, ampuisivat neekerit itsensä ruhjuksi, mutta rantamaan kauppiaat tekewät sen sekoituksella hywin heikoksi, ja minä olen tosiaan nähnyt eri suuria raudan kappaleita sullottawan pyssyyn, kunnes lastinki loppui wasta muutaman tuumaa piipun suusta. Arwattawasti töysähtää pyssy kowasti; sitä ei uskalla pitää olkapäänsä vastaan ja se laukastaan waan umpimähkään.

Käytyämme toiseen paikkaan metsästä, jonne oli noin kolmen neljänneksen tiiman maita, wiritimme uudestaan werkkomme. Täällä oli meillä parempi onni, sillä me saimme koko joukon antilooppeja, metsänuoimia ja vähempää metsänriistaa. Tästä arwettiin jo olewan kylliksi hydeksi päiwäksi, josta minä tulin hywin iloiseksi, sillä minä olin kowin wäsynyt.

Ennenkun lähimme liitkeelle, labottiin kaikki ammuttu metsänriista yhteen läjään, että kaikki saiswat sen nähdä. Nyt sain minä tilaisuuden katella noita eriskummallisia pieniä koiria, noin jalkaa korkeita, teräwäkuonoisia, jotka olivat olleet meille suurena apuna, kun ajettiin otuksia werkkoihin. Ne seisoiwat siinä ja ahmasiwat ahnein silmin osansa saaliista. Ne eivät näytä juuri järkewiltä, mutta niistä on suurta hyötyä tänkaltaisessa jahdissa, sillä, kun ne haukkumat, on metsän otus harwoin kaukana ja pyssymies saa aikaa olla waruillansa. Useasti menneet ne jastui ominpäinsä, eikä ole mitään outoa nähdä, että puolitusinaa koiria ajaa jonkun antiloopin kylän läheisyyteen, jolloin ne alkawat kowasti haukkua ja miehet tulewat ja tappawat saaliin.

Kun olimme tulleet takaisin kylään, pantiin minua warten erillensä joukosta eräs oudonlainen antiloopi, jonka jälkeen muu liha kohta jaettiin. Me olimme kaikki hywin näköisiä ja keittäminen alkoi heti. Minun on tunnustaminen, että minä tuskin saatoin odottaa päiwälisatrian valmistumista, joka olisi kutittanut keisarinkin turkkua, sillä se oli walmistettu eri tawalla keitetyistä pisangeista ja hauraimmasta lihasta, paistettu ja muhennettu sitruunin mehussa. Ainoastaan kahwista oli puute, sillä minun kahwivaraostoni oli käynyt loppuun muutamaa päiwää ennemmin.

Minä olin iloinen että pääsin lewolle warhain, mutta tuskin olin ehtinyt hywästi nukkua, kun bashikoway-muurahaifet ajoiwat minun wimmatulla päälekarauksella ylös. He

olivat jo kömpineet ylt'ympäri minun päälleni, kun minä hypähdin ylös, ja minä olin pahasti purtu. Minä juoksin ulos kadulle ja huusin apua. Kylän asukkaat kiiruhtiwat ulos, tuli sytytettiin ja pian olin minä wapautettu muurahaifista. Mutta nyt häwäisimme, että koko kylä oli ahdistettu. Tuo suuri armeija hyökkäsi meidän päällemme; epäilemättäkin oli lihankäry houkutelut heidät tänne, ja minun onneton antilooppini oli arwattawasti wettänyt heidät minun majaan. Kaikkein miesten oli nyt tuleminen ulos majoistaan warjelemaan meitä. Me teimme pitjän linjan tulia, jotka estiwät muurahaifia lähenemästä niitä paikkoja, joihin eiwät vielä olleet tunteneet, ja suojelimme sillä tawoin omat ruumiimme päällehyökkäyksistä. Kun olivat syöneet suuhunsa kaikki mitä irti saivat, jättiwät he meidät rauhaan aamupuolla ystä. Niinuin odottaa woi, löysin minä antilooppini turmeltuna — suorastaan syötynä.

Näiden kamalain eläinten suunnaton paljous, äkillinen ilmaus, ahneus ja werenhimo pysywät aina minun mielessäni ihmena. Edellisenä yönä hyökkäsivät he meidän päällemme miljonittain, biljonittain, ja wasta sitte kun useita walleita oli tehty, pantiin raja suoralle woittoretkelle, jonka he tawallisesti tekewät. Nyt peräytyiwät he parwifunnittain ja hywässä järjestyksessä, sillä aikaa kuin suuria joukkoja jäi täyttämään häwitksen työtä.

Dungulapay-kylän ympärillä olewat seudut owat erinomaisen wuorista maata ja muutamia korkeuksia woiisi melkein kutsua wuorenhuipuille. Soka paikassa peittää tiheä metsä maan. Siellä näkyy yltäkyllin raudan jälkiä, niinkuin maan punainen wäri ja tuo raudansekinen kwartsi, jota runsaasti löytyy kaikkialla, osoittaa. Erästä omituisesta, mustalle wedähtämästä kivilajista olivat wirran-uomat ja wuoren siwut, jotka sen kerrosten kautta olivat jatauneet säännöllisiin penkereisiin. Tätä kiweä ja kwartsia kokosin muutamia kappaleita näytteeksi, mutta ne meniwät paljon muun teralla hukkaan tulipalon kautta, joka häwitti kaikkein kauniimman kokouksen luonnonhistoriallisia esineitä, minkä Afrikassa olen kerännyt.

Näissä kylissä asuwat neekerit eiwät eroa juuri misäkään kohden niistä rannikon neekereistä, jotka sukija jo on tullut tuntemaan, paitsi siinä, että he owat ruofottomampia. Ei löydy mitään inhottawampaa kuin näiden Mbisholaisien pufine, paitsi heidän waimonja waatetus, joka on ehkä vielä illettävämpi. Naiset näyt-

tävät siiveleävän ihoansa vielä enemmän öljyllä ja punamuallalla kuin miehet, he käyttävät lifaisempia kankaankappaleita wyhtäisillänsä ja vielä vähemmän woi heitä tietää walkean ääressä, johon he tavallisesti kofontuvat, kuin miehiä. Melkein joka päivä tunti joukko miehiä ja naisia minun majaan, katselemaan kuinka minä täyhti topingilla eläimiäni, ja tuskin olivat he tulleet sisään, kun minun täytyi mennä ulos, etten sairastuisi tuosta iljettävästä haihuista.

Muutoin he owat hymänlaatuissa ihmisä, ja waikka he toisinaan joutuvat warastamisen kiusaukseen, on itsestään jo se seikka, että minä, muukalainen ja walkea mies, jolla arveltiin olewan äärettömiä riffauksia, woin yffin ja ilman ryöstettäväksi joutumatta matkata näiden kaikkein heimokuntain maiden läpitse, riittävä tobiustus siitä, että neekerit tässä osassa Afrikaa eiwät ole niin turmeltunutta sukua kuin on wäitetty.

Minä otin huomiooni tässä kylässä erään tawman eli taikauksoisien tempun, joka on yhteyden kaikille heimokunnille, joiden luona olen käynyt, eikä minun ole milloinkaan onnistunut saada ketäkään houkutelulluksi ilmoittamaan sen todellista eli luultua syytä. Ensimmäisenä yönä, kuin uusi kuu nähtyy, owat kaikki kylässä hiljaksiin, ei kukaan puhu muuten kuin matalalla äänellä ja illan kuluesä käwi kuningas Mapay ulos huoneestaan ja tanssi pitkin katuria, kashwet ja ruumis mustaksi, punaisiksi ja walkeaksi maalatut ja kofok iho täynnä perffian kofoijsia piiffuja. Kuun waaleassa walosssa näytti hän kamalan muotoiselta, joka ensimmäitä minua pöyristytti. Minä kysyin häneltä, miffikä hän oli maalannut itsensä semmoiseksi, mutta hän wastasi ainoastaan wiittaamalla kuuhun, lausumatta sanaakaan.

Eri heimokunnissa löytyy toisia ja erilaisia tempuja, joilla uutta fuuta tervehditään, mutta kaikkia näitä tilaisuuksia warten maalaawat miehet ruumiinsa wihtyllä kiitulla eli wärimuallalla, ja tähän asti en ole woinut saada feltäkään tietää mikä merkitys näillä menoilla on tai miffä sen uskon erikohdat owat, johon ne perustuwat. Minä arwaan ettei rahwas tiedä sitä itseään.

Wiinyyttäni wiikon aikaa Mapayn luona, päätin minä pitkittää matkaani ja annoin kunnikaan ymmärtää, että hänen oli antaminen minulle miehiä kantamaan kuormastoani, joka nyt oli melkoisen raskaas, sillä minä olin muutamilla linnuilla ja muilla eläimillä enentännyt kofoustanti täällä, joka jo tullesjanifin tänne oli melkoisen suuri.

Lähtöpäiwä määrättiin ja kuningas esitteli, että hän seuraisi minua, josta minä olin erittäin iloinen. Kuo raukat kylän asukkaat tulivat joukoissa ja pyysiwät minua wiipymään vielä wähhän aikaa heidän luonansa, ja sen päiwän aamulla, jolloin minun piti lähtä, olivat kaikki tulleet kofoon sanomaan minulle jäähywästi. Minä annoin jokaiselle muutamia tupakanlehtiä, josta he ihastuivat äärettömästi, ja puristin fitten kättä jokaiselle. Meidän lähtömmä tapahui pyssyihin paukkuesä ja asukasten huutaessa, joista muutamat olivat hetyneet melkein kypneleihin. Afrikalaisen sydän pehmenee wähhästä, ja nämä ihmiset olivat olleet niin ystämällisiä minua kohtaan; he näyttiwät ikäänkuin ikäwöiwän minun tähteni.

Meidän tiemme käwi suunnattoman suuren metsän läpitse, joka oli erämaa ja niin synkkä, ettei puolipäiwän aikaankaan aurinko woinut tunkea sen läpitse. Täällä tuli tuo sywä hiljaisuus vielä tuntuwammaksi jonkun papukaijan kimeän kirkunan tai apinan riefunan kautta. Me emme nähneet mitään muita eläwiä, waikka elefantin jälkiä nähti runsaasti ja tiedetäänpa leopartinkin ufein kuljekkowan näissä metsissä.

Kummalista on, ettei wirtahopoja tawata Gabun- ja Mundah-wirtain wälillä, waikka niitä löytyy kaikissa wirroissa ja järwissä etelän puolella päiwäntasaajaa, erittäinkin Nazarethin- ja Kap Lopezin wirroissa. Mutta niitä nähhdään sitä vastaan taafen wähhän matkan päässä pohjan puolella päiwäntasaajaa, niin että he näytävät karttawan ainoastaan tätä kapeata kaislaletta päiwäntasaajan alla. Sama on näkkäsurjen eli strutsin laita. Elefanttia woisi tällä kapealla maankaihtaleella kufua oikein kalliiksi otufeksi, jos sen elfenluusta päättää saa, joka on sitä omituisia ja kallisarwoista lajia, joka ensin leitattaisja on pikemmin wehreamäistä kuin walfoista, mutta ferraan walkeaksi tullessa pitää wäriänsä eikä niin pian kellaistu, kuin elfenluu tavallisesti tekee. Raskain elfenluu tulee tannikolle juuri tästä maanosasta päiwäntasaajan alla. Minä olen nähnyt elefantin hampaan, joka painoi 110 nautaa, mutta se olifin harwinainen sattumus; tawallisesti painawat ne kahden- ja wiidenkymmenen nautan painoille. Ne owat suurimmaksi osaksi kiittäwiä ja kahwirusteita päältä päin, ja minä olen nähnyt muutamia warfin muustia kuin hiiliä.

Mapayn waimo, (s. t. s. hänen arwoifin puolifonsa) antoi minulle runsaasti igoumaa eli maniof-leipää, päiwää ennen kuin läffimme mat-

falle, niin ettei suinkaan luultavalta näyttänyt, että olisin nälkään kuollut matkalla, waikk'emme olisikaan mitään kylää kohdanneet, sillä minulla oli ilman sitä wähhän kalaa ja muutamia pisankeja. Igoumaa saadaan kun maniofi surwotaan pieneksi ja tehdään taikinafi. Tämä taikina keitetään ja tulee sen kautta hywin paksuksi ja kowaksi. Se leiwotaan sitte pyhtyläiksi leiwiksi, jotka owat jalkaa pitkiä ja neljää wiittä tuumaa ympärimitaten. Näiden leipäin annetaan kuuwaa, jolloin ne tulewat kowiksi ja sitkeiksi ja pyhyvät hywänä monta wiikkoa, waikka ne ta-wallisesti kahden kolmen päivän perästä tulewat happamiksi ja siwistyneen watsalle mahdottomiksi nauttia. Mutta Afrikassa ei saa olla herkkuluu; se maanoja on kaisen troopillisen kaswiliisuutensa kanssa niin suotuisa paikka nälkään kuolemijelle kuin milloinkin waan toirwoa woi.

Stapuolla päivää, pian sen jälkeen kun olimme syöneet igoumasta ja kuivatusta kalasta walmistetun päiväällisatrian, tulimme erään Mbi-sholaiskylään, jonka kaikki asukkaat kiiruhtimat ulos katsomaan minua, sillä he eivät olleet koskaan ennen nähneet milläta miestä. Se oli willi joukko ja he katselivat minua filminnähtävästi kuin jotakin warsin outoa petoa.

Muutaman tiiman perästä siitä kun olimme jättäneet tämän kylän tulimme eräälle selänteelle eli ylängöle, jonka wieruja pitkin loikoi siellä täällä omituisimpia kallionmöhkäleitä kuin milloinkaan olen nähnyt, suunnattoman suuret graniittlohkaret peittiwät maata joka paikassa ja useat niistä olivat kolmen ja neljänkymmenen jalan paikoille korkeita ja sataa tai yli sataakin jalkaa pitkiä. Tämä ylängö oli korkein minkä Mundah- ja Muni-wirtain välillä olin nähnyt ja minä luulen, että, josleiwät puut olisi olleet edessä, olisin nähnyt aina waltamarelle asti.

Kähellä kaikkein suurinta näistä graniittimöhkäleistä, joka oli oikein fetwollinen kallio, kohoten yli wiittäkymmentä jalkaa korkealle maasta, näin minä hirmuisten kallioin välissä aukenevan erään kauniin, suuren luolan, jossa maanasukkaat useasti wiettawät ystä matkoillaan edes ja takaisin ja joka on hywin wiehättävä, kun se on awonainen päivän walolle ja sen awaran suun kautta wirtaa niin paljon auringonpaistetta ja ilmaa sisään luolaan, ettei ole luultawaa, että metsän pedot käyttäsivät sitä lepopaikkansa. Sen sisällä näimme useampia tulensijoja, mutta minun on myös mainitseminen, että me ulkopuolla näimme useita leoparteja ja

muita metsän petoja, joista syystä minun ei tehty mieleni lewätä siellä.

Sillä aikaa kuin minä tarkastelin luolaan, olin minä useat erät kuulewinani jotakin ääntä ikäänkuin maahan putoowista wedenpifareista, mutta kun tulimme ulos, ihmetytti minua kun en nähnyt pilwen hjalettakaan taiwaalla. Kun käänsyin Mapayn puoleen saadakeni tähän selitystä, wei hän minut eräälle polulle, joka filminnähtävästi käwi paikalle, joista tuo läistyminen kuului, joka pian muuttui meidän korwisamme kuohuawan weden kohinafi. Nyt tulimme erään jyrkän wuoren sirun juurelle, ja täällä näin minä edessäni ja ympärilläni ihaistuttawan ihanan maifeman, jonka keskellä oli erinomaisen kaunis wedenputous. Eräs wähhäinen wirta, joka luikerti tuota wierewää ylängöä pitkin ja jota tähän saakka emme olleet huomanneet, oli tässä raiwannut tien itsellensä läpi suuren graniittimöhkäleen, joka oli sulkenut siitä tien, ja syöfynyt paubaten tuon ahtaan ymyrkäisen aukon kautta hopeaisena putouksena wiittäkymmentä jalkaa alempana olewalle penkerelle. Niin kirkkaana, wälkkywänä, kuin wesi milloinkaan olla woi, kuohasi wirta alas fiwiseen altaaseensa — niin lumoawa oli tämä näky minun silmilleni, jotka jo lauan aikaa olivat wähyneet metsäin yksoitkoijuudesta, että minä istuin hywän hetken katsellen sitä ahnein filmin.

Me koetimme sitten katsella putousta alhaalta päin. Hetkenaikaisen wähhän waiwalloisen ka-puamisen perästä saawuimme laakson pohjaan, ja katsoesamme ylöspäin, äffäsimme putouksen alla tuosja pystysuorasja kallion siwusja aukon, joka filminnähtävästi oli jonkun luolan suu.

Minä päätin käyhdä sinne sisään. Me sytytimme muutamia tulisoittoja. Minä otin rewolwerini ja pyösynti, ja, kahden miehen seurasja, käwiin sisään ilman märkefi tulematta. Kun tulimme luolaan, jossa ei arwattawasti yffikään ihminen ennen meitä ole ollut, pelätimme liifkeelle suuret joukot yöföjä, jotka pyöriwät meidän tulisoittoimme ympärillä ja joka silmänräpäs uhlasawat sammuttaa ne meiltä, sillä aikaa kuin heidän siipiensä räpisyys täytti luolan kolkolla suhinalla.

Käytyämme noin 300 jalan paikoille luolan suusta, tulimme eräälle purolle eli wesilätöle, joka ulottui suoraan poikki luolanpohjan ja sulki sillä tawoin meiltä tien. Seurakumppalini, joka eivät ilman wastustelematta olleet käyneet niin pitkälle, tahtoiwät nyt kääntyä takaisin ja rufoiloiwät minua hartaaasti, etten astuisi weteen

tai kävivt sen ylitse, sillä warmaankin wäijywät meitä siellä kaikenlaiset pedot ja kärmeet. Kuullesjani sanan "kärmeet" epäilin minä, sillä minun on tunnuistaminen, että minä pelkään suuresti kärmeitä pimeissä ja ahtaisissa paikoissa, joissa kärme helposti voi saada ihmisestä voiton.

Kun minä katsella tirkistin päin pimeyttä toisella puolella weden, olin minä näkewinäni kaikki säihkywää silmää, julmasti tuijottaen meitä kohden. Silman arwelematta tekoni seurauksia, tähtäsin minä noita kahta säihkywää pilkkua ja ammuin.

Pamaus huhmafi meidät tuokioksi aikaa. Sen perästä tuli noita ilkeitä yökköjä oikein satamalta; minuista tuntui kuin olisi niitä eläviä yht'äkkiä wiskattu meidän päällemme tuhansin kerroin tuhansia joka taholta tuossa pimeydessä; meidän tulisoitomme sammuiwat paikalla, ja pelästyneinä kiiruhdimme kaikki luolan suuta kohden — minä nähden nähyjä wimmatuista kärmeistä, jotka ajoivat meitä takaa ja koettiwat saada kiini minua. Me olimme jokainen iloisia, että vielä kerran saimme nähdä päivänwaloa, ja minä luulen ett'eiwät mieheni enää toista kertaa anna houkutella itseänsä pimeään mennen.

Silma täällä ulkona oli yhtä ihana kuin tuo tuolla sisällä oli ollut kamala. Minä seisoin kauan paikallani, katsellen tätä maisemaa, joka oli ihanimpia mitä Afrikassa nähnyt olen. Edessäni oli tuo pieni wirta, jonka putous pitkin kallion jyrkkää siwua takanani täytti koko metsän suloisella huminalla; ja se juoksi jyrkkäin äyrästensä wälisissä, jotka wälisistä näyttiwät melkein fattuwan toinen toisiinsa ja kätkevän wirran syliinsä. Pitkin laaksoa alaspäin saatoimme nähdä sen juoksewan wälkkywänä hopeaisena lankana yli lakeuden, kunnes se wiiboiin katoksi tiheään metsään. Laakso itse oli kaunis, metsää kaswawa alanko, jonka ihmistäji tähän saakka oli jättännyt pitelemättä ja josta lintuin laulu, apinain riekuna ja hyönteisten hyrinä suloisena sekoitukseksi kuului ylös meidän korviimme.

Me emme kuitenkaan saaneet katsella tätä näyttelyä kauemman aikaa. Minun hehkui mieleni päästä meren rantaan ja me läksimme liikkeelle, ehtiäksemme niin kauas kuin mahdollista, ennen kuin pimeä tuli. Metsä oli täynnä köynnöskasweja, jotka joka hetki olivat meille esteenä, ja orjantappuroita, jotka olivat vielä pahemmat, niin että, jos meidän oli matkaaminen pimeässä, olisi se luultawasti tullut hywin ikäwäksi kuluksi. Koko tämä seutu on täynnä pieniä puroja ja

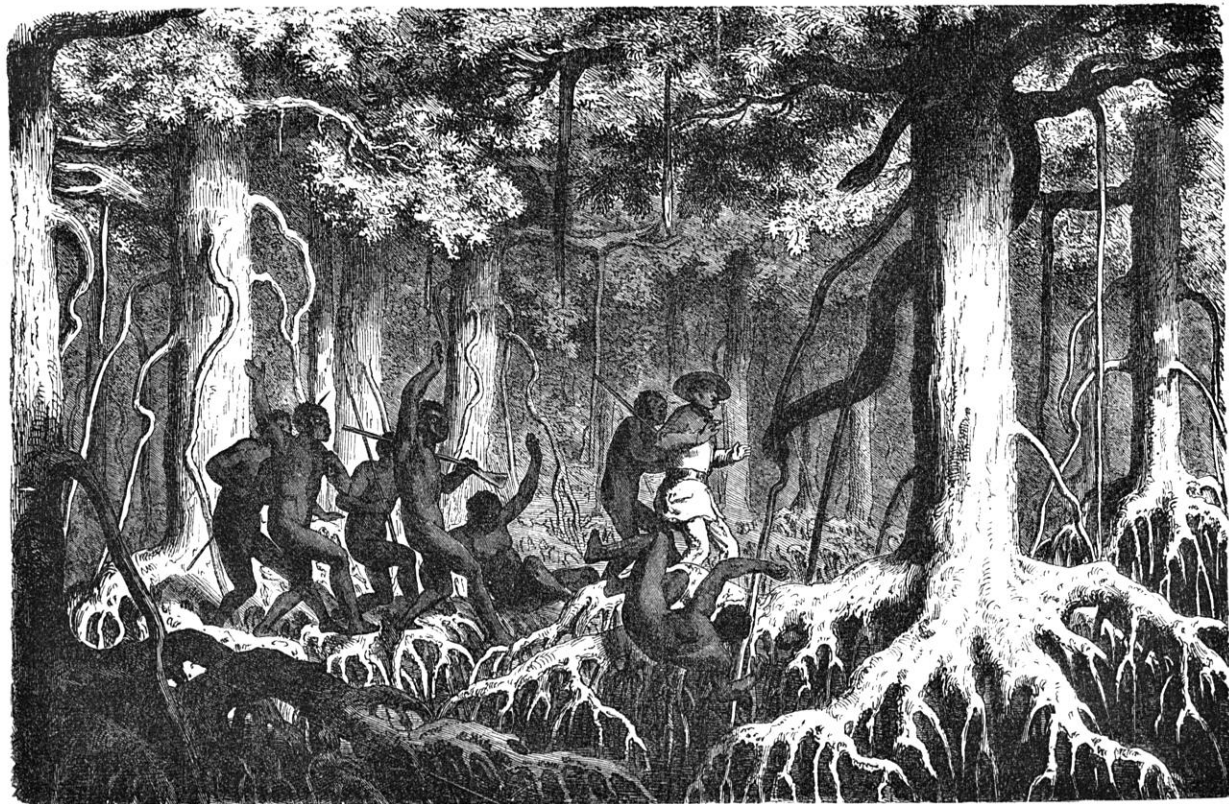
wirtoja, jotka saawat alkunsa niiltä töyräiltä, joiden ylitse me tänään iltapuolla käwimme. Ne juoksewat alas merenrantaa kohden, muutamia kadoten ennentuin ehtiwät paikalle ja toiset wuodattaen mafean wetensä Atlannin suureen waltamereen.

Minä luulen, että elefantit pitäwät paljon wedestä; melkein yhtämittaa saimme kulkea sekä pitkin että poikki näiden eläinten jälkiä. Mieheni käwivät hywin warowasti, toivoen joka hetki kohtaawansa jonkun lauman; mutta kun elefanteja pyydetään agherasti elsenluun tähden, ovat ne hywin arkoja ja pitäwät tarkalla silmällä wihoillistansa, ihmistä.

Wiimein tuli maa kokonaan lakeaksi, elefantin jäljet loppuiwat ja juuri kun lähenimme erästä wirtaa, tulimme mangrove-suolle. Tuntui melkein siltä kuin olisi uudestaankin saanut nähdä wanhan ystävän tai wanhan wihoillisen, sillä ne muistelmat mustiiteista, waiwalloisesta purjehduksesta ja myrhyllisistä kaasuista, joita mangrove-puut herättiwät minussa, eiwät olleet mitään suloisia muistoja. Mangrove-puusta mangrove-järween on ainoastaan yksi askel matkaa. Niitä ei koskaan tawata yffinänsä.

Pian seisoimme vielä kerran sen wäihäisen wirran rannalla, jonka kirkas läpihohtawa wesi niin oli ihasuttanut minua wahan ylempänä maaassa. Nyt oli se waan järwenä. Sen uoma, joka ei enää ollut kapea, oli lewinnyt yli penikulmaa awaran lakeuden ylitse, ja sen nyt liejuinen wesi luikerti wittakseen suunnattoman suuren mangrove-wiidakon läpitse, jonka juuret ulottuiwat aina toisesta rannasta toiseen rantaan, kohdaten toinen toisiinsa keskellä, jolloin nuo wedestä ja liejuista nousewat juuret näyttiwät kuin hirmuisen kärmeen kiemurat.

Oli forkea wesi eikä yhtään wenettä ollut saatawissa. Lewätä ystä tällä puolla mangrove-puita ja tulla mustiitein ruoaksi ei ollut mitään suloinen toive, eikä minulla näytännyt olewan mitään muuta neurooa. Mutta minun mieheni eiwät ollenkaan näytkäneet nurkkuneilta. Meidän piti mennä yli wirran, ja se oli käywä hywin stewästi noita wedestä nousewia punjuuria pitkin, joiden jokaisen wäliä oli kahden kolmen jalan paikoille. Tämä näytti wimmattulta yrityksestä, mutta neekerit lähtiwät sitä koettamaan, hyppien kuin apinat juurelta juurelle, ja minä seuraasin perästä, joka silmänräpäys peläten putoowani ja tafertuwani liejuun, jolloin joku waarallinen matelias olisi ehtä iskenyt kiini minuun, joka häiritfin heidän lepoansa.

Matka Mangrowejärven yli (sivu 61).

Minun oli riisuminen saappaani, joiden paksut anturat tekivät vielä usfottavammasi, että luis- kahtaisin ruoppaan. Minä annoin kaikki kapi- neeni, pyssyt ja pistoolit miehileni ja läskin fitte matkustukselle, jonka vertaista en milloin- kaan toivo saavani toistamiseen yrittää. Me teimme tätä tiiman aikaa — tiiman yhtä- mittaista hyppimistä ja loiffimistä. Kun me juuri olimme parhaallansa tässä toimesa, luis- kahti yksi mies minun takanani liejuun ja huu- bahti pelästyneenä: ”Dmembra”.

Dmembra on kärme. Se mies parka oli toisella kädellään koskenut hirveän suureen mus- taan kärmeen, hellitti siitä, niin pian kun hän tunsi sen kylmän, nälsäisen ruumiin, ja putosi järveen. Kaikki rupešivat nyt juoksemaan no- peemmin kuin ennen, huusivat ja melusivat, pelättääksensä kärmettä. Tuo eläin parka peläs- tyi myöskin ja alkoi madella pois tieltä pitkin puunhaaroja niin wikkellästi- kuin hän woi. Ko- wasti onneksi ajoi hänen pelkonsa hänen juuri suoraan muutamia vastaan meistä; ja yleinen hämmästyš seurasi nyt, jolloin jokainen juoksi mintä jalkoi, wälttääksensä waaraa. Eräs toi- nen nekeri putosi ruoppaan ja lisäsi huudoillaan tuota yleistä melua. Minä olin itsekäin juuri saamaissillani mutasaunaa, mutta pääsin siitä on- nellisesti. Minun jalkani oliwat kuitenkin tul-leet pahoin pidellyiksi.

Wiimeinkin olimme tulleet ylitte eheällä na- halla ja minä hengitin taasen wapaammin. Wähän matkan päässä suosta oli meidän lewäh- byšpaikkamme, eräs kylä, jossa asui minun wanh- aystäväni kuningas Apouron. Hän tuli minulle vastaan; pyssyjä laukaistiin, tuo tawallinen afrikalainen vastaanotto huudoilla ja tansseilla tapahui, ja menin me sen perästä kylään, jossa Alapay ja Apouron aloittiwat esittelytemppeja sillä että edellinen kertoi hyhykäisesti minun wai- telawat kohtaloni hänen kyläsänjä ja jälkimmäi- nen kuulteli sitä silminnähtävällä tarkkuudella ja huudahti tuon tuostakin kummasuen: ”Minä en ymmärrä mintä tähden meidän walkea mies läski sinun metsämaahasi! Minä en ymmärrä mitä hänellä siellä oli tekemistä.”

Sillä aikaa kuin he toimittiwat näitä temp- pujanja, käwin minä kylän äärelle ja katselin kummaštuffella ympärileni, sillä minun edessäni näkyi taas en Alkannin waltameri ja Coriscon lahti. Minä olin useasti tällä matkallani toi- wonut pääseväni tänne takaisin, ja se ei ollut millään wähällä kiitollisuudella Sumalaa koh-

taan, joka koko ajan eli minua suojeļlut, kuin nyt katselin waltamerta.

Tähän kuuluwalla piirroksella olen minä ko- ettanut antaa lukijalle jonkinlaisen kuvauksen meidän waiwalloisesta matkastamme mangrove- järwen läpitse. Samaten olen piirtänyt Mbisho- laisten luona löytyvän taikakulun, jolla he koet- tawat karkoittaa paholaisia. Kelloa soitetaan että pahat henget pakenisawat pois, kun sen sijaan hywät henget käywät sarween sisään.

Kymmenes Luku

Lokakuu oli jo melkein lopussa ja sadeaika oli alkanut oikein tobenperästä. Wähän aikaa astaa arweltuani, päätin minä tehdä pienen retken ylös Munday-wirtaa myöden, ennen kuin läskin Gabun-wirralle, sillä minä toiwoin ni- mittäin woiwani päästä ylös Munday-wirtaa myöden ja yli sen kapean maankaistaleen, joka eroittaa tämän joen Gabun’ista, palatakseni fit- ten tuota jälkimmäistä pitkin pääfortteeriini ta- kaisin.

Minun kokoukseni lähetettiin edeltäpäin Co- riscon. Minä waruštin itseni riittäwällä wa- rastolla kauppatawaroita, että matkallani ylös Munday-wirtaa myöden woisin ostaa elatusai- neita, ja fitte kun wähäisen palawerin perästä olin sopinut Apouronin kansja, joka katsoi sen itsellensä olevan edusti mitä wähemmän ta- waroita minä otin myštäni, läskin minä wi- imeinkin liikkeelle Lokakuun 30:nä päivänä.

Walmisteleminen tämmöiselle retkelle, kuin tämä, on hywin ikäwää tointa, erinomattainkin kun matkustaja on kokonaan heitetty pienen ky- län kuninkaan armoihin. Minun täytyi hyy- rätä itselleni wenhe, ostaa maštot, tehdä seilit, käydä ylläpäri kylässä ostamassa pagaijeja ja wi- meiseksi oli minun hankkiminen itselleni miehistö. Kun tämä kaikki oli toimitettu, tawarat kaikki jälhytetty sisään ja jäähywästi sanottu, oli minulta kulunut kymmenen päivää walmistuksiin. Afri- kalaiselle ei ole aika mistään arwosta.

Meillä oli wastainen tuuli, mutta yhtä kaikki hawaitsimme jo saman päivän iltapuolla, jolloin läksimme purjeille, Munday’n suun. Kun sa- masja oli myös luodeneden aika, käwi meidän sulsumme hywin hitaasti, mutta minä sain ti- laisuuden ampua muutamia niitä lintuja, jotka tulewat tänne alas ešsimään ruofaa, sillä täällä

on kaloja yltä kyllin. Rannat, liejukarit ja wesi ylt'ympäri wiliwät näistä linnuista. Tuolla uida souteli parwi pelikaaneja majesteetillisesti tarpeenmukaisen matkan päässä meidän wenheestämme; täällä lensi pitkä jono flamingoja pitkin tuota liejuista rantaa ja näytti juuriuin tulivoittoon, ja joka paikassa missä muta nousi yli wedenpinnan nähyi monenlaisia haikaroita, kurlia ja kajakkoja, sillä aikaa kuin eräs rannalla loikowa puu oli peitetty parwella kauniita Egretta flavirostris-lintuja, joiden puhtaat, walkeat hyyhenet kaukaa näyttivät lumelta.

Muringon laskeissa saavuimme siihen Chekianilais-tylään, jossa minä aioin lewähätä. Minä olin tullut tuntemaan sen funinkaan ennen ja toivoin että hän auttaisi minua pääsemään edemmäksi. Tämä kylä on rakettu yhdele niistä kahdesta tšyträstä, jotka minä Munday-wiralla näin, ja ne owat molemmat sen suussa. Tämä wirta on pitkin matkaansa järventaltaista wesiästä matalain rantain kanssa, täynnä mangrove-puita ja puoliksi kuiwilla luodeweden aikana. Täältä saadaan tavallisesti paljon kauria, ja punapuu käy aina hywin wilkkaasti kaupaksi; mehiläis-waha, epenholtsi ja essentuu owat myöskin tämän maan tuotteita. Walkeat miehet tuntevat sentähden Chekianit, sillä he tulevat useasti aluksiin ylös wirtaa myöden heidän maahansa tekemään kauppaa heidän kanssansa. Monta tuhatta laivan lästää punapuuta wiedzään joka wuosi sieltä.

Marraskuun 5:ntenä päivänä matkasin minä uuden miehistön kanssa ylös wirtaa myöden. Minä hawaitin siellä elewan awaran, yhtämittaisen mangrove-järwen, jonka äärellä ei mitään kylää woinut löytyä — kylät owat nimittäin enimmästi raketut jonkun matkan päähän pääwirraasta wäyhäisten jokien warjille, joihin matalan weden aikana, jolloin ne owat kuiwilla, waan waiwalloisesti päästään. Näistä kamalista mangrove-melkistä nousee mätänewien aineiden löyhkä, joka ei ole ainoastaan terweydelle wahingollinen waan ilettäväkin. Jos tähän vielä lisätään se ainainen pelko, että meidän wenheemme karsahtaisi liejukarille, ja tuo koko päivän kestäwä wihma-sade, jolla meitä sunattiin, woi helposti hawaita ettei tämän päivän matkustus ollut mitä tšystimpiä.

Kun aurinko oli laskemaisillaan, tulimme erään sen Mibisholaisien tylään. Mibisholaiset puhuivat Chekianein kielimurretta, jonka avulla me woimme ajaa astamme. Minä olin täällä yötä ja hawaitin aamulla, että mieheni olivat ka-

ranneet, wieden wenheen muassansa, waikka he kafeiksi onneksi kuitenkin olivat jättäneet minulle minun kapineeni, mutta ei mitään muutakaan päästäkseni edemmäksi. Minä olin matkanut heille edeltäkättä ja sain fuulla että he olivat tulleet riitaan erään kylän kanssa, jonka kautta meidän tuli kulkea, ja sentähden he eiwät uskaltaneet mennä edemmäksi.

Mibisholaiset olivat armattawasti hywin iloisia, että olivat saaneet minut käsiinsä ja päättiwät nyt — kauniisti kyllä! — kostuttaa itseänsä minun wahingollani niin paljon kuin mahdollista. Minä alotin astani ajamista, sillä että — kahdenkesken armattawasti — lahjoin funinkaan, joka sitte sanoi alammaisilensa, että minä tarwitfin muutamia miehiä ja yhden wenheen ja että minä olin hänen paras ystäwänsä. Nyt tuli siitä pitkälistä tinkimistä, ja minun onnistui wihdoin saada neljä miestä saattamaan minua, josta palveluksesta minä annoin heille jokaiselle wiisitoista kynnärää kallikrota — en kuitenkaan sinä päivänä waan wasta seuraawana: "huomenna" on Afrikalaisien mielilause.

Minä sain sitte tietää että muutamia walkeita miehiä asui ylempänä wirran warrella ja minä ymmärstin heti, että ne mahtoivat olla lähetysaarnaajia, joiden luoksi minä siis päätin mennä. Me läksimme siis liikkeelle seuraawana päivänä, sillä erällä hywin pienellä wenheellä ja ilman mitään mukawuufsia. Meitä ympäröitsiwät vielä mangrove-järwet ja merkillistä oli nähää kuinka tämän puun haarat, jotka wirurat wedeessä nousuweden aikana ja killuwaat ilmaassa kun wesi on matalalla, olivat täynnä ystäwiä simpukoita.

Riejun, haipun ja helteisen auringon tähden, joka paahtoi minun päälakeani koko päivän, sain minä pääni pahasti kipeäksi, joka parani wasta, kun affiirwaamatta tulimme kauniien maisemaan. Minon neljäkymmentä penikulmaa Munday'n suusta lakkaa pakowesi häiritsemästä wirran juoksua ja järwet katoowat. Sitte kun purjehieksamme olimme kulfeneet erään paikan ohitse, jossa wirta tekee polwen, tulimme, niin sanoakseni, peräti toiseen maahan. Mangrove-puut olivat rykkäänään kadonneet, rannat olivat korkeimmat ja joki juoksi wireällä wauhilla hyrin rajoitettuihin äyrästen välissä. Palmut ja afrikalaisen yläfömaan tavallinen kaswillisuus reunustiwat rantoja, ja siellä täällä muodostiwat fuuret puut, jotka kurottiwat haarojaan yli wirran ja sattuwat kesellä yhteen, kauniita lehwäskaarrofia,

joiden alla me purjehdimme, suojeltuina aurin-
gon polttavilta läteiltä.

Pian saavuimme eräälle vähäiselle joelle, ja
soudettuamme penikulman matkaa sitä ylöspäin,
näin minä edessäni kaiban polun, jota myöden
minä olin pääsevä Skoi-wirralle, jonka varrella
minun ystäväni lähetysseuraajat asuivat.

Rundah on hyvin ikävystyttävä ja terwey-
delle wahingollinen joki; se on suuri järwi, joka
todenmukaisesti ei milloinkaan tule olemaan ih-
miselle mitkään hyödyksi. Minun oli ottami-
nen kinniä siisään kahdesti päivässä sillä aikaa
kuin matkasimme sitä myöden ylös, ja ne har-
vat nekerit, jotka asuvat lähellä sen rantoja,
ovat köyhiä, kinnullosia ja toimeettomia ihmisiä.

Järwen tafana tawataan kuitenkin wuoria ja
ylänkömaata, jossa punapuuta kasvaa hyvin run-
saasti. Maanasukkaat kaatawat wuofittain niitä
suuret joukot, ja jolleiwät ne kaswaisi niin wä-
leen ja niitä löytyisi niin runsaasti, olisi ne jo
aikaa sitten hakattu loppuun sekä täältä että
Muni- ja Gabun wirtain warfilta.

Me kävimme polkua pitkin edespäin, kunnes
tuli pimeä, jolloin saavuimme eräisen Bakalain
kylään. Kylän asukkaat pyyhivät minua wiipy-
mään heidän luonansa, mutta heidän käytkönsä
herätti minuissa epäluuloa, jonka tähden minä
wastasin kieltävästi. Me laittimme itsellemme
tulisoittoja ja minä annoin yhden nekerin käydä
edessä ja toisen tafana, walaiusten meille tietä.
Tässä kylässä näin minä yhden albinon; hänen
kaswonja olivat warfin waltokset ja hänen tuk-
kansa pellawan keltainen — oikein omituinen
näky.

Me emme olleet ehtineet kauaksi tulisoittoimme
kanssa, kun minä kowaksi onneksi satuin astu-
maan erään suuren bashikouay-muurahais-par-
wen kekkelle. Silmänräpähäksellä olivat ne kii-
venneet minun päälleni ja minä huusin apua.
Minun mieheni riensiwät paikalle ja auttiwat
minua pääsemään niistä wapaaksi, jonka perästä
me tapoimme ne, jotka vielä pitiwät minusta
kiini. Muutaman hetken sain minä kärsiä kau-
histawimpia tuskia ja olin iloinen että mie-
heni auttiwat minua minä jaksoiwat näitä
julkia eläwiä vastaan.

Kun olin tarpeeksi pudistellut waatteitani,
otin minä ne taasen ylleni, jonka perästä pitki-
timme matkaamme luonnollisesti poiketen ensin
pois muurahaisien reikiltä.

Meidän ensimmäisenä wastuksemme sitä lä-
hinnä oli, että hawaitsimme käyneemme harhaan.
Me käännymme takaisin oikealle tolalle, mutta

tuskin olimme taipaleen matkaa kulkeneet kun
minä uudestaan onnettomuudekseni satuin astu-
tamaan toiseen bashikouay-muurahais-parween.
Tällä kertaa olin minä waruilani. Silmänrä-
pähäksellä olin minä heistä wapaa ja waikka minä
jotenkin pahasti tulin purruksi, pääsin heistä
sentään tällä erällä helpommin kuin edellisellä
kerralla.

Nuo terävät orjantappurat olivat jo repineet
minun werhoni warfin repaleiksi, ja minusta
rupesi tuntumaan että Bakalai lurjusten seura-
sentään olisi ollut parempi kuin tällainen mat-
kustus yölliseen aikaan, kun samassa mieheni
ilmoittiwat että jo lähestymme Skoin kylää.
Kokonaan wäsmyksestä uupuneena, en olisi minä
woinut kulkea penikulmaakaan enää ja päätin
etten milloinkaan toisten lähtisi matkalle metsäin
läpitse yölliseen aikaan.

Kun saavuimme kylään, matasiwat asukkaat
vielä walkeinsa ympärillä ja minua opastettiin
lähetysseuraajain huoneesen; ilofeni hawaitsin
että ne kaffi lähetysseuraajaa, jotka siellä asui-
wat, nimittäin pastorit Best ja Pierce, olivat
minun wanhoja ystäwiäni. He toimittiwat nyt
sitä wirtaa, jota sitä ennemmin pastori Preston
ja hänen rakastettava waimonsa olivat hoita-
neet.

Täällä otettiin minua ystäwällisesti vastaan,
sain vielä kerran maata oikeassa ihmisten san-
gussa ja lewätä wäsyneet luuni terweiksi.

Herra ja rouwa Best, hra ja rouwa Preston
sekä Pierce olivat työskennelleet muutamat wuo-
det Bakalaiein luona Skoi-wirran warrella. He
ymmärsiwät heidän kieltänsä ja opettiwat lapsille
hywällä menestyksellä raamattua ja muita tie-
toja. Minulle suotakoon tässä kertoa yksi päivä
näiden lähetysseuraajain elämästä.

Kaikki nousiwat ylös päivän koittaisja ja heti
sen jälkeen kutsui pienen kellon ääni palwelijat
ja maanasukkaat kokoon vähäiseen huoneeseen, jota
käyttettiin kokousalaina, wierasten huoneena ja
kirjastona, jossa aamurukous luettiin Bakalai-
kielellä; pipliaakin luettiin samalla kielellä pas-
tori Bestin tekemästä käännöksestä.

Sitte tuli aamiainen, jonka perästä koululap-
set leikitteliwät kello 9 asti, jolloin kellon soi-
minen kutsui heidät kouluun. Dpetus alkoi wir-
rellä, jonka lapset lauloiwat, ja sen perästä seu-
rasi rukous. Sitte kuullettiin lasten läkkyt.
Lapset näytkiwät taitawan hywästi maantiedettä.
He olivat juuri aloittaneet luwunlasua ja las-
kiwat yhteen pitkiä lukuja. Koulunkäynti näytti
heitä huwittawan, ja koska lähetysseuraajat

kohtelivat heitä ystävällisesti ja heidän lähtynsä eivät ole erittäin vaikeat ja koska leikkitehetykset ovat pitkiä, on tämä warjin luonnonliista. Kello 12—2 oli heillä vapaa aika, sen jälkeen opetettiin tytöille ompelamista ja he kelpailivat, oppiassensa käyttämään neulaa niin hyvin, että osaisivat ommella paitoja. Ilta puolella päivää opetettiin pojille kirjoitustaitoa ja minä hawaitsin muutaman heistä kirjoittavan kunnista käsiläa.

Tässä ympärillä eleivät maanasukkaat harjoittavat punapuun kauppaa, ja näitä wäripuuta kuljetetaan suureksi osaksi Ifoi: josta myöden Gabun-wirralle sekä myöskin alas Mundah:joelle.

Punapuu on, niinkuin ennen olen maininnut, jonkinlaisia punaista wäripuuta. Sitä saadaan erään puun wartaloista, jota maanasukkaat sanovat egoffi; se on pitkä, hoikka, hywin kaunis puu, täynnä haaroja ja offia aina latwaan asti; sen lehdet ovat waaleanwehreitä ja kuori kauniasta, tafaisesti punertawaa. Sitä löytyy erittäin runsaasti metsissä tässä osassa Afrikaa. Sitä näyttää todellakin olewan loppumatomat warastot ja se vaikeus, mikä sen kuljetamisesta marffinapikalalle on, on pääsyytä sen korkeaan hintaan.

Waikka nämä neekerit ovat suuria kauppa-miehiä, eivät he kuitenkaan ymmärrä panna tuotteitansa talteen, ennen kuin niistä tulee kysymys. Ja juuri tämän tähden kauppalaitumat tulewat wiivytetyiksi kauan rannikolla. Kun joku laiva tulee lähtämaan punapuuta, lewiää se uutinen heri lähiseuduille ja maanasukkaat alkawat waista nyt häärätä, saadakfensa laastia sisämaasta. Wäreä liike on silloin kylissä, erittäinkin jos kylän päälliköllä sattuu olemaan ystäviä niiden joukossa, joihin kapteenilla on "luottamusta" — s. t. s. joiden kansa hän aikoo tehdä kauppaa ja joita warten hän on tuonut tawaroita.

Joka mies lähtee kohta metsään ja walitsee itsellensä puun, jota hän rupee kaatamaan. Kaupassa esiintulewa punapuu on puun yhinaine ja se on wäriiltänsä punainen. Sitä puuainetta, joka kelpaa kaupaksi, ympäröi noin kahja tuumaa paksu mäihäkerros, joka on keltoton ja joka wuolaaan huolellisesti pois. Sitte hata-taan puu kolmea jalkaa pitkiä kappaleiksi, joista jokainen painaa wiidentoista tai kahdenkymmenen naulan painoille. Perheen-isä ja hänen lapsensa kaatawat ja halkaifewat puut ja naiset kantawat ne kyliin, jotka waatimat itselleen osan voitosta, mikä heille myönnetäänkin, waikka usein

wastenmielisesti. Punapuu on niin halwassa hinnassa Euroopassa, että maanasukkaat täällä saawat siitä aiwan huonon maksun, ja wiisi dollaria sadasta puusta on jo korkea hinta. Kun heidän on kantaminen kaiffi selänsään merenrannalle, jolleiwät juuri onneksensa satu asumaan lähellä wirtoja ja jokia, niin on heillä sängen raskas työ siitä wähestä voitosta, jonka saawat.

Kautsikaswi oli yhteen aikaan paras ulos-wientitawara tästä osasta rantamaata. Afrika-laista kautsia saadaan eräästä köynnöskaswista, jota maanasukkaat kutsuwat damboffi, eikä mitäkään puusta. Tämä köynnöskaswi on ääretömän pitkä ja sillä on waan harvoja lehtiä, jotka istuwat kaswin latwassa. Lehdet ovat leweitä, tummanwehreitä ja kehäsmäisiä. Kuori on ryhmyinen ja tummanruskea wäriiltänsä. Suo kaswi on ujeasti wiisi tuumaa läpimitaten juuresta. Kun parasta kautsia tahdotaan saada, pitää mahla koottaman reiästä, joka tehdään fuoreen wahingoittamatta "puuta", jolla on oma mahlansa, joka sekoitettuna tuon toisen kansa pilaa sen.

Kun tätä tawaraa yhä enemmän on ruwettu kyselämään, ovat maanasukkaat sen kautta tulleet houkutelulliksi wäarentämään sitä useain puuden ja köynnöskaswein jauhomaisella mahalla, joita puuta ja kasveja löytyy näissä metsissä. Tämän kautta on heidän kauppansa saanut suuren wahingon, mutta luultawasti on sen seurauksena että se kaswi sillä tawoin pelastuu häwiämästä sukupuuttoon tässä osassa Afrikaa. Tämä onnettomuus oli juuri tulemaifillaan niiden maassa syntyneitten kautsifinkokoojain tyhjän huolimattomuuden kautta, jotka päästiwät kautsikaswin mehua niin monesta reiästä, että he melkein tyhjensiwät siitä sen kaiken elinwoiman. Sillä tawoin häwitettiin muutamia wuosia siten tuhansia taimia joka wuosi, ja kun tämä kaswi kaswaa hitaasti ja kun nuoren taimen mahla on ohkoista, wedenkaiista ja wähemmän arwoista, ovat maanasukkaat suurimmasa määrässä tehneet itsellensä ja tawarainja hywälle maineelle wahingon tämän järjetömän menettelyn kautta.

Kautsikaswi menestyy yhä hywin alankomaassa kuin ylängöllä, mutta sitä löytyy kuitenkin runsaammin laaksoissa ja matalilla seuduilla pitkin Nunin ja muiden wirtain warfia. Se mahla, joka saadaan ylemmillä paikoilla kaswawista kasweista, on kuitenkin safeempaa ja siitä tulee parempaa kautsia.

Dr. miehättävää nähdä joukkoa maanasuffaita lähtevän liikkeelle kookoomaan kautsia. Minä seurasin kerran semmoista seuraa Benito-nirralta, jolloin heidän aiomuksensa oli koota kautsia, mutta minun tarkoitukseni oli metsästyks. Monta päivää ennenkuin läksimme matkaan häärätsivät naiset eväspusfin valmistamiseksi meitä warten ja maniofin sawustamisessa, joka on maanasuffasten paras elatus. Miehät warustelivat itseänsä sillä aikaa, woidaksensa suojella itseänsä metsän petojen päälefarauksilta, kirkastamalla keihäitänsä ja pyssyjänsä. Kirweet ja weittelettiin ja ne puuasiat, joihin kallista mahlaa piti koottaman, sälytettiin yhteen huoneellisesti ja pantiin järjestykseen, sillä aikaa kuin toiset valmistelivat niitä puuwormuja, joissa mahla saa jähmiästä. Se oli kaunis näky, täynnä wireätä eloa. Neekerit iloitsivat jo edeltäpäin siitä saaliista, jonka he toivoivat saavansa.

Mutta kaikki tämä wiaton ilo pilaantui minulta aamulla ennen kuin läksimme liikkeelle, kun sattumalta tulin näkemään yhden niitä raakuuden tekoja, jotka jähmiästyttävät siwistyneen ihmisen weron, waikka neekerit eivät niistä juuri mitään wäitä. Minä olin jahitrekellä metsässä lähellä kylää ja näin puussa wäähän matkan päässä istuvan kaffi kaunistu kyhkyistä (Treron nudirostris), jotka minä aioin ampua lisäyhteisellä lintufokoolmaani. Suurella waiwalla tungin minä läpi wiidakon puun juurelle asti, ja täällä kohtasi minua kummituksen kaltainen näky. Siinä kyllä ebesäni nuoren naisen ruumis, jolla kerta oli ollut leppeät, hywänlaitaiset kaswainjuonteet. Hän oli hirtetty ja kidutettu tässä kuoliaksi jonkun pirullisen sytytöksen tähden noituudesta. Kidutuksena oli käytetty sitä tapaa, että liha yli koko ruumiin oli rewitty rikki ja haarvoihin oli hierottu wäfewää pippuria. Tämä kidutustapa on yleiseen käytännössä näiden ihmisten luona ja kesseliäisyhtensä puolesta yhtä pirullista kuin mikä toinen hywänsä. Ruumis oli fitte jätetty siihen. Minä saatoin waan toiwoa, että nuori nainen oli kuollut haarvoistanja eikä ollut tarwinnut kestää sitä pitkää, nälän kanssa yhdistettyä kuoleman kamppausta, jonka omaksi tammöiset uhrit tawallisesti jätetään. Tuomitseeko lukija minua ankarasti siitä, että minä itsekeni aattelin palata takaisin kylään ja ampua jokaisen kuoliaksi, joka oli ollut osallisena tähän kauhistamaan julmuuteen? Mutta mitä kai olisi se händyttännyt? Semmoisia nähtyjä tawataan alinoma joka pai-

kasja tässä pakanallisessa Afrikassa ja ne kestävät aina siihen asti kunnes kristinusko on lewinnyt yli kaiken maan ja näiden pakanain hirmuisuus on saanut loppunsa sen walolta. Minä pelkään kuitenkin, että siihen on kuluwa vielä monta aikaa.

Synkkänä ja wihamielisenä tästä, läksin minä matkaan neekerien kanssa, joiden iloiset laulut särkiwät minun korwiani. Minua ihmetytti kuinka ihmiset woiwat laulaa ja nauraa, tehtyänsä semmoisen rikoksen.

Seura oli hywällä mielellä. Naiset kantoivat nöyryksi selisjänsä keitinastioita ja tarpeellisia leirilaluja. Miehät kantoivat ainoastaan aseitansa. Me kuljimme koko päivän ja tappelun toistakin, ennenkuin saaruimme määräpaikkaamme asti. Wihdoin tuli kautsikaswoja runsaasti näkymiin ja me seisahduimme tiedustellaksemme seutua. Kahden tiimaisen tutkistelemisen perästä palasivat neekerit toivhywäisinä ja yllistelivät luonnollisesti ylen määrin tämän kaswin yltäkylläistä runsautta — he liioittelivat kaikkia — mutta kaikki olivat siitä mielestä, että meidän piti ajettaa leiri kuntoon siihen misä olimme.

Miehät ja naiset rupešivat paikalla kookoomaan suuria lehtiä, hankkiaksensa meille kattoa päämme ylitse, sillä sadeaika oli tullut ja me tarwitimme suojaa sadekuuroja vastaan. Oksia ja lehtiä kerättiin myöskin kokoon, että saataisiin makuisia, ja suunnaton walkea tehtiin, joka suojelisi meitä leoparteilta, joita löytyy lukuisasti näissä metsissä ja jotka owat kyllin rohkeita hankkimaan itsellensä herkun niinkin suuresta seurasta kuin meidän.

Me maata loi'omme leiritulemme ympärillä, pyssyt waralla käytettäväiksi jokaisista leoparteista vastaan, jota uskaltaisi liian liki, mutta siinä yönä kuulimme ainoastaan niiden kamalaa ärjynää etällä.

Seuraavana aamuna otti jokainen perheensä mukaansa ja läksi itse puolestanja ulos katselemaan ympärillensä. Nämä neekerit eivät tiedä mitään yhteisestä työstä. Waikka he lähtewät matkaan suurissa joukoissa, tapahtuu se waan sentähden, että paremmin woiwivat warjella itseänsä metsän willejä petoja vastaan. Kun on tultu paikalle, tekee joka perhe työtä itse puolestanja, etsii itselleen kautsikaswinja ja wie itse kotia työhnsä hedelmän. Sillä tawoin tapahtuu, että muutamille se onnistuu, toisille ei onnistu, josta nousee riitoja, sytytöksi warwauksesta, usein tappelujakin, jolloin arwattawasti heikompi saa wahingon kärsiä.

Neekerit ovat ulkona töissään koko päivän ja yön tullessa palajavat he leiriin, jokinainen kantaen vähäisiä astioita, joihin maistaa on koottu päivän kulesja. Maista kaadettiin nyt puupötkkiin, joihja se saa juosta, ja sitten kofoon-tuivat vielä kerta kaikki walkean ympärille ja kertoivat korkealla äänellä päivän seitat.

Ensimmäisenä päivänä ammuin minä useita niareja eli willejä puhwelihärkiä (Bos brachicheros). Ne ovat hywin willejä eläviä ja yffi härkä, jota minä waan haawoitin, hylk-fäsi minun päälleni. Minä tähtäsin tarkasti, mutta kuula sattui matkallaan erään köynnös-kaswiin ja joutui sen kautta pois oifealta suun-naltaan, niin että minä, sen siasta että olisi pitänyt eläintä otsaan, haawoitin waan sitä watsaan.

Se oli hirvuihin härkä, ja wimmastuneena kääntyen takaisin, karkasi se arvelematta minua vastaan. Minulla oli ainoastaan yffi filmän-räpäys miettimisen aifaa ja päätin ottaa tur-wani pakoon, sillä waikka minulla vielä oli toi-nen latinki laukaisematta, oli tuon hurjistuneen härän ryntäys liian peloittawa. Kun minä käännyn pakenemaan, hawaitfin minä toisen jalkani olevan saamattomasti kietoontuneena sit-keään köynnöskaswiin. Minä olin wanfina ja härkä hyötkäsi minua vastaan pää kaniessa, säih-kywin silmin ja tempaisten poikki, kuin hienot langat, ne köynnöskaswit, jotka sulkiwat häneltä tien. Minun hermoni olivat wawisheet tuo-tiota aifaa ennemmin, mutta nyt, kun minä käännyn takaisin wastustamaan wiholdista, tunsin minä iseni lujasti kuin fallio, ja kofok minun hermostoni ponnistui tässä uhkaawassa waarassa.

Kaikki riippui yhdestä ainoasta laukauksesta sillä ellen osannut härkää, olisiin minä — ta-kertuneena kuin olin — ollut hukassa. Minä odotin yhden sekunnin aifaa kunnes hän oli kuudentoista askeleen päässä minusta, jolloin minä ammuin häntä päähän. Hän päästi jul-man, ärään möräyksen ja kompastui sitten, Su-malan kiites, melkein wiistäen minuun maahan minun jalkaini eteen kuolleena lihakofona.

Metfäsan-jahti oli minun jokapäiwäinen hu-witukfeni ja sen kautta hanfin minä kofok lei-rille lihaa tarpeeksi, mutta kaifista huwittawin tapaus tältä retkeltä on minun nyt kertomi-nen. Kun muutamana ehtoona olin ottanut pyssyni ja mustannut kaswoni hiilellä, niin kuin tawallisesti tein kaifilla jahtiretkilläni, sillä ei mitään nähtä herättäwän niin pikaisesti metsä-eläinten huomiota tässä maassa kuin walkeat

kaswit, läksin minä hiljaa leiristä eräälle pai-kalle, jossa tiesin puhwelihärkiä tulewan nä-kywille, ja laskeusin maahan erään suunnattoman suuren muurahaispefän warjoon, wäijyäkfeni otuf-sia. Oli tähtikirkas yö, mutta metsässä wallitti puolihämärä, jossa näky semmoinen kuin minä sitä toivoiin olisi näyttännyt edufsenja. Tässä mafasin minä tunnin, katji tuntia, kolme tuntia, enkä kuullut muuta ääntä kuin tuota sekawaa sushinaa, joka niin suloisesti kertoo yöllistä elä-mää metsässä. Silloin tällöin ilmaifi jonkun ofsan rystäys ja jontinlainen röfikminen, että joku metfästä kuljeksi lähiseudulla, ja kerran marssi kofok kasellilauma ohitseni kauniissa järjestyksessä aawistamattakaan minun läsnäoloani, sillä on-neksi olin minä alapuolla tuulen. Wiimein — minä häpeän sitä sanoakfeni — waiwuin minä uneen. Kuinka kauan minä nukuin, en tiedä, mutta minä heräsin kauhistutamaan mörinään, joka kuului siltä kuin poraifi joku eläin kuole-man kampauffissa.

Minä kawahdin ylös, katjelin hämmästyneenä ympärilleni sillä ahtaalla aukaamalla, waan en nähnyt mitään. Metfikkä kaifui vielä siltä po-rauffesta, johon minä olin herännyt. Nyt kuu-lui koleata ärjynää ja minä woin arvata että jollakin toifella aukaalla paikalla, jota en minä saattanut nähdä, jollekin leopartille oli onnis-tunut saada hynä saalis kynsiinsä. Kun minun mieleni teki saada nähdä sitä taistelu-a, jos join-fin mahdollista oli, käwin minä sitä juuntaa kohden, josta ääni kuului, ja tunkeiden ulos wiidastosta, näin minä waan wähan matkan päässä minuusta erään puhwelihärän juofsewan poikki aukaaman ja hänen niskansa oli iskey-nyt kiini peto, jonka minä maanasufaksten ker-tomusten mukaan heti tunsin leopartiksi. Tut-tahaan rehti tuo puhweli parka, juokfi, seisahiti yhtiäkkiä ja mylwi. Silmittömässä hämmästyksessään syöfjähti hän wiholden erästä puuta was-ten ja oli mennä lufperkeiffkaa tölmäyffestä. Mutta vielä kerran antoi kuoleman tusta hänelle woi-mia ja hän rupefi uudestaan juofsemaan. Minä tähtäsin, niin hywin kuin woin, pyssyni leopar-tin päätä kohden ja ammuin, mutta ilman mi-tään waukutusta, sen werran kuin minä saatoin nähdä. Tuota liikututtawaa nähtä festi waan minutti aifaa; sen perästä en nähnyt minä enää härkää ja hänen porunsa loppui yhtiäkkiä. Ur-wattawasti oli leoparti imenyt häneestä hen-gen pois ja ahmaji nyt tuota kuollutta ruumiista.

Ne wiinwyimme täällä wiikon aifaa. Sillä ajalla kofosivat neekerit wiifi sataa naukaa kaut-

sia ja palasivat sitte iloisesti laulaen kylään takaisin, jokainen toivoen tekewänsä hyviä kauppvoja Mpongme-kauppiasten tahi walkein miesten kanssa.

Mutta minä palajan nyt takaisin oikealle retkelleni, josta tämä on ollut hywin pitkä poikkeus.

Maisema kahden puolin Ifoi-wirtaa näyttää olewan oikea lintuin maa. Sillä aikaa kuin minä oleskelin pastori Bestin luona, tapoin minä monta kaunistä lintua, joista useat olivat hywinfin harvinaisia ja toiset kuuluvat tähän asti tuntemattomiin lajimuutteisiin. Yksi oli yhtä lajia metsäkanaa, *Francolinus squamatus*, harmaa lintu, joka johta ehtoo isolla äänellä kutsuu puolisoansa. He lepäävät wieretysten eräällä erityisellä oksalla puussa, jossa heillä on pesänsä, eikä toinen lakkaa kutsuasta kumppaniansa, ennenkuin hän on tullut heidän yhteiselle olosijalensa. Eräs toinen, hywin eristumallinen lintu on jo saanut nimeksensä *Barbatula du Chailu*. Se on todellakin kaunis lintu: kaula ja rinta kiiltävä mustanfininen, pää tulipunainen, kanarinkeltanen juowa kulkien silmistä alas pitkin niskaa ja musta feltä täynnä kanarinkeltaisia pilkkuja. Se omituisen pikkunen lintu tekee pesänsä suurella waiwalla lahonneisiin puihin. Koiras ja naaras asettuvat asumaan puuhun, joka on ollut jo kylkiksi kauan kuolleena että se on ehtinyt wähän pehmenemään, ja sitten käyden työhön pienten nokkainsa kanssa, hakkaawat he puuhun ymmyrkäisen auvon noin kahta tuumaa leveän ja ehkä myöös kahta tuumaa sywän. Sitte kaitawat he itsensä suoraan alas-päin noin neljää tuumaa sywälle. Tuo tällä tawoin saatu kolo on heidän pesänsä. Kun he owat pieniä lintuja, tarwitsewat he paljon aikaa tehdäkseen tätä timmermannin työtä — useastikin pari kolme wiikkoa. Sen perästä wuorataan se pehmeäksi ja naaras munii sitte munansa siihen ja hautoo ne turwassa.

Ifoi-joelta palasin minä ilman mitään onnettomia kohtauksia tai waaroja Gabuniin.

Yhdestoista Luku.

Minä oleskelin Gabunissa kylkiksi kauan, että ehdin järjestämään teuraykseni ja lähettämään ne edemmäksi sekä ryhtymään valmistukseen matkaa warten Kap Lopez'iin. Minun mieleni teki saada omin silmin nähdä orjakauppiasten laitoja sekä pyytää puhwelihärtiä, joita löytyy runsain määrin tässä osassa sijamaata olewilla lakeuksilla.

Kun kaikki oli valmiisna, annoin minä wiedä kaikki kapineeni, samoin kuin kivärit ja ampu-mawarat semmoiseen suureen wenheeseen, joita Mpongwelaiset tekewät, jonka jälkeen läksimme soutelemaan Mbata-wirtaa myöden, jonka warrella löytyy eräs maatila, joka kuuluu minun wanhalle ystäwälleni, kuningas Kompochembo'le eli Roi Dennis'elle, niinkuin Franskalaiset häntä kutsuivat.

Kello 4 j. pp. rupeimme soutamaan ylös wirtaa myöden. Wirta kapeni kapenemistansa ja yhä enemmän alkoivat puut nojata yli weden, ja melkein puoliyöhhön asti oli minun miesteni sauwominen wenhettä pois wiidakon läpitihe, joka teki sen että tämä wesijuowa pikemmin nähty juolta kuin joelta. Pian tulimme sentään wirtan päähän ja saawuimme kuninkaan maatilaan.

Minun kapineeni kannettiin kohta siihen huoneeseen, jossa Kombochembon eterin waimo asui. Waikka oli myöyhäinen eli oikeimmin warhain aamulla, eiwät maanasukkaat lewänneet. Mfriskalaisilla on se eriskummallinen tapa, joka paljon wedähtää meidän ylhäisten säätyin käytökselle suuremmisssa kaupungeissa, että he eiwät nuku yöllä waan ma'ata loikowat tultensa ympärillä, tupakoiden ja jaaritellen, ja nukkowat sitte koko päiväkauden. Minä en siis kummastunut, waikka tapasin prinssiä Mkerain ja kolme neljä muuta naista lepäämässä erään tarwattoman suuren walkean ääressä (lämpömittari osoitti + 29,44 C). Prinssiä poltti piippuansa ja sanoi olewansa iloinen että sai nähdä minun.

Siellä nousi nyt elämää ja liikettä filmänräpäyksesä. Prinssiä kiiruhti käskemään orjainsa keittää muutamia pisanjeja ja wähän kalaa minua warten, joka minua ilahdutti suuresti, sillä matkalla olin tullut hywin nälkäiseksi. Maahan keskelle sitä huonetta, jossa minä sain asua, tehtiin walkea, jonka ympärille kokoontui useita kuninkaan puolisoja, sillä aikaa kuin kuningatar itse valmisteli minulle mufawaa wuodetta eräsen soppeen. Matrasstikseni sain minä maton, joka oli kylä halwan näköinen mutta joka ei kuitenkaan ollut minun ruumiilleni niin kowa kuin se bamburuokoinen lepösti, jolla minä Mbenen luona lepäsin, ja ilman sitä annettiin minulle muskiitiverkko, joka on hywin harvinaisen kalu, ja sen awulla sain wiinä nauttia hywää unta.

Rekerit owat erinomaisen auliita ja ystäwälsijä mutta ylimalkaan aivan köyhiä ja ruokottomia. Mitä me sanomme likaiseksi on heidän mielestänsä puhdasta, ja he nauttiwat kurjasta

olostaan puolinälistyneinä, ikäänkuin ei mitään kurjuutta löytyisi mailmasja, mutta jos kuolema tai suuri onnettomuus tulee, on heidän surunsa rajaton — oikein toivoton sanan varjinaisessa merkityksessä.

Kuningas Kompechembon väki on parhaimmin woipaa Mpongwelaisten joukossa. Ne istutukset ja maatilat, joiden keskellä minä nyt olin, kuuluvat heille ja ne olivat parhaimmasja tilassa kaifista kuin rantamaasja nähnyt olen. Kylä, joka on rakettu Mbata-wirran päähän, on ympäröity hedelmälliseltä lakeudelta, joka kokonaan on viljelty. Afukkailta on paljon orjia ja naiset tekewät mielellään pellontöitä, kenties sentähden että he Gabun-maasja olewista kylistään näkewät edesiänsä Pongaran niemekkeen (hietaisen niemekkeen), joka on pitkä hietä-ulappa, jossa ei kaswa mitään. Täällä näin minä usean penikulman matkaa joka taholle peltoja, joissa kaswoi maapähkinöitä, pisankeja, maisia, soferipukfia, infewäriä, jamsin, maniofia, pumppuja (joista neekerit paljon pitäwät), ja lähellä noita pieniä majoja rehoitti yltäkyllin sitruunipuita, oransseja, pisankeja ja ananas-omenia. Se rauhallinen ja uuttera elämä, jota tämä vähäinen kansa wiettää, herätti minuussa korkean aatoksen heistä, ja he näyttiwät olewan toimeliaisempia pellontöissä kuin yhäkään niistä neeferi-heimo-kunnista, joita ennen olin nähnyt. He näyttäwät myös pitäwän arwoissa eläimiä, sillä joka paikassa näin minä kuttuja ja noita pieniä afrikalaisia kanoja.

Kun minä tänne tulin, oli kuningas merenrannalla olewassa kylässään, mutta hän oli käsenyt että minä wietäisiin Sangatanyaan, joka on suurin kylä rannikolla lähellä Kap Lopezin lahdelmaa ja Mbata'ista on sinne noin kuudenkymmenen penikulman paikoille matkaa. Hän ei pidä wäliä tästä kauniista maatilasta ja käy siellä ainoastaan wuivana wuodenaikana. Minä epäilen kuitenkin että häntä pidetään siellä huonoissa arwoissa, koska kuningatar wallitsee ja hallitsee siellä rajattomalla wallalla, johtaa kaikki asiat, määrää orjain asareet ja pellontöiden menon. Silloin tällöin istuttaa hän kasveja itsekin, joka on naisten welwolisuus. Miehet taatavat ja polttawat kasket, jotka kaswawat ihmetyttävän pitkäkesti joka paikassa missä afrikalainen maa on jätetty wiljelemättä puoleksi wuodetki aikaa.

Kun aikomukseni oli wiipyä muutaman kuukauden Kap Lopezin maasja, olin minä Gabunista tuonut muasjani rasiittawan joukon kapi-

neita, jotka nyt piti kuljetettaman maitse Sangatanyaan Mbata'ista, joka on viimeinen paikka, jonne woidaan purjehtimalla päästä tätä suuntaa kohden. Minulla oli muasja nim. kolme raskasta kistua täynnä kauppatavaroita, 200 naulaa järeätä kruuria, puoli sentneriä tupakkaa, 50 naulaa kuulia, kolme kaksipiippusta pyssyä, sekä lihaa, laatikkoja täynnä laiwafoppuja, kruukkuja, joissa oli wiiniä, palowiinaa ja öljyä, willawiltejä makaamista warten ja keitinastiota (minä en, näet, uskaltanut milloinkaan syödä maanajufasten sawiastiöisja keitettyä ruokaa, sillä Sumala tiesi mitä niissä ennen oli ollut) — ja näiden kaikkein kantamiseen tarwittiin enemmän kuin kolmekymmentä miestä. Minä pyysin kuningattarelta sitä määrää seuraawana aamuna ja lupasin antaa joka miehelle wiisi sylvää pumputikangasta, wähän helmiä ja tupakkaa. Hän ei sille mitään estettä pannut, mutta arwattawasti kului muutamia päiwä matkavarustussten toimeen saamiseen, ennenkuin lähtemään päästiin.

Wihdoin oli kaikki valmisna ja me läksimme liikkeelle. Meidän tiemme käwi noin kymmenen tai kaksitoista penikulmaa matkaa yli kauniin tasangon, jossa siellä täällä näkyi joku kumpu ja joka ylimalkaan oli hywin sopiwa pellowiljelykselle. Eteläpuolella Gabunia muuttuu maa suuressa määrässä toisenlaiseksi ja on ylimalkaan tasaisempaa ja sopii paremmin jamsin ja muiden istutuskaswein wiljelykselle kuin pohjanpuolinen oja. Täällä tapasimme silloin tällöin bamburuokoisia majoja, joissa asui orjia kaukana Mpongwelaisten isännistään rannikolla. He wiljelewät maata omasta puolestaan ja lähettäwät rannikolle waan weroa osan tuotteista niillä wenheillä, jotka tulewat Mbata-wirtaa myöden sitä noutamaan. He näyttiwät olewan erinomaisen tytywäisiä ja orjina ollen hywin kwapaita. Wanhat ugot ja akat makasivat pitkinänjä mukawasti majainja edessä ja polttiwät piippua, ja joka taholla näin minä myhäilewiä pisanke-, manioke-, maapähkinä- ja jamsi-peltoja.

Kello 12 aikaan lähestyimme merta ja kuulimme sen kaukaisen pauhinan riuttoja vastaan. Tawas, joka tähän asti oli ollut selwä, peittyi nyt pilwillä, ja pian raiwoisi ympärillämme hurja myrsky — melkein kuin tornado. Syyriä ja löi salamaa tuimasti ja satoi wettä niinkuin ainoastaan Afrikassa sataa saattaa. Me kiiruhdimme eräsen wähäisen mökkiin, jonka näimme edesämme, ja eräs wanha neeferi ja hänen waimonsa, jotka siellä asuiwat, ottiwat meitä sydämellisesti vastaan. Minä tiiman perästä oli

myrsky riehunut loppuun ja taimas selkeni taasen. Semmoiset myrskyt nousevat useasti täällä täällä vuodenajalla ja tekewät wälistä suurta wahinkoa, tempaisten puut juurineen ylös maasta ja hävittäen istutukset.

Puolentiiman perästä tulimme rantaan, jota pitkin meidän nyt piti kulkea. Tuo pehmeä hietä teki kulkemisen rasktavaksi; minun oli riisuminen kankani, sillä joka askeleelta waiwuin minä maahan aina nilkkaitsimiin asti. Sitä kesti kaiken päivää ja minä olin iloinen, kun lopeimme kulkumme yön tullessa. Mieheni tulivat paremmin toimeen kuin minä, waikka heillä oli raskaita kuormia kannettavana. Waikka matkustaus tuntui raskaalta, oli maifema useassa kohdin aiwan kaunis. Toisella puolella oli tuo aaltoawa meri, toisella puolla nuo syntät tummanvähreät metsät, jotka ulottuivat aina merenrantaan asti, niinkuin näytti, läpitunkematomina ryhminä. Joka penikulman päässä tai sille paikoille uursi joku pieni wirta tiensä tuon vähreän metsän läpi se ja luiferti monipolvisena sen sisään. Täällä oli waan kolko erämaa ja tuolla meren pauhina, joka teki tuon kamalan hiljaisuuden mieleä huomattavamaksi. Silloin täälläin kuului jonkun timpanin kirkunta, joka eläin on näiden erämaiden etewin ajusas.

Suuri auringon laskeisista tulimme eräälle kauniille wäyhäiselle niitylle keskellä metsää ja tapasimme täällä äkkiluulematta muutamia mökkejä, joiden omistaja otti meitä ystävällisesti vastaan. Hän oli Mpongwelainen, nimeltä Mbouma, jonka minä olin tullut tuntemaan Gabuniisa. Kun puut hänen wäyhäisen awonaisen tilansa ympärillä olivat erinomaisen suuria, oli hän tullut tänne tekemään wenheitä kuivana vuoden aikana. Työalaksensa oli hän walinnut kauniimman paikan mitä milloinkaan Afrikaassa olen nähnyt. Tuo pieni niitty oli penikulmaa pittää, kolmannes penikulmaa lewää, warfin paljas puista ja peitetty tuuhealla ruoholla, joka auringon walossa seuraawana aamuna loisti kullankarwaisena. Metsän eläimetkin näyttiwät nauttiwan niityn kauneudesta; apinat hyppiwät suffelaan puusta puuhun metsänlaidalla, ja lintuin laulu aamuhetkellä antoi koko näkymölle semmoisen sulouden, jolle waan harvat afrikalaiset erämaat woivat wertoja wetää.

Mbouma oli muuttanut tänne waan ajaksi, mutta oli sentään ottanut myötänsä koko perheensä, waimot, lapset ja orjat. He olivat rakentaneet itsellensä tänne hätäwaraisia suojuksia, yksinkertaisia majoja, joiden katot kuitenkin oli-

wat huolellisesti tehdyillä peitetty. Hän näytti minulle muutamia kelwollisia puita, jotka hän oli kaatanut ja joista hän aikoi tehdä wenheitä. Muutamia semmoisia puita oli hänellä jo walmisina ja täydesä veilaassa lähemään teloilta. Mpongwelaisen wenhe on useasti melkoisen suuri. Mboumalla oli yksi walmisina, joka oli 60 jalkaa pittä, 3½ jalkaa lewää, kolmea jalkaa sywä. Näiden wenheitteen walmistus on hywin yksinkertainen. Puu kaadetaan, katkaistaan tarpeellisen pittäksi, jonka jälkeen orjat hakataan pois ja puuaine poltetaan. Tulesta pidetään tarffa waari ja puunrunkoa siirretään siirtämistänsä walkean ylitse, kunnes sen sisus on kulunut pois. Sen perästä käytetään myanoa, maanafuaksten firwestä, jolla filitetään ja kaunistellaan wenhettä ja annetaan sille oikea muotonsa. Neekerit osaawat warsin hywin tämän keinon, ja heidän suuremmat wenheensä ovat erittäin wäpwoja ja lujia puita, joilla wälistä tehdään pitkiä retkiä pitkin rannikkoja. Pahaksi onneksi menee wenheen walmistamiseen waan wähyin osatyöstä. Kanotipuu — sillä ainoastaan yhtä puulajia käytetään tähän taroitukseen — kaswaa tawallisesti waan muutamain penikulman päässä wesiästä, ja tuon raukan wenheen eli kanotin-rakentajan suurimpana waiwana on wenheen saaminen wesille. Useasti on hänen kuljettaminen kuuttakymmentä jalkaa pittä wenheensä kahdeksan tai kymmenen penikulmaa maata myöden läjimpään wirtaan tai jokeen. Semmoisesa tapauksesä hakkaa hän tien läpi metsäin ja laskee siihen aina kahden jalan päähän teloja, joita myöden wenhe kuljetetaan suurella waiwalla.

Mbouma oli sattunut walitsemaan hywin sopiwan weistämpaikan. Hänen etäisin wenheensä oli merenrannasta waan kahja penikulmaa kaukana, jonka tähden hän piti sen kuljetusta aiwan helppona työnä. Mutta hänen oli lähettäminen kaikki wenheensä Gabuniin meritse.

Pieniä niityntilkkuja, semmoisia kuin Mbouman, tuli tuontuostakin näkymiin tämän paikan ja Sangatanyan wälillä ja minä sain niistä hywän käsityksen tämän maan arwosta sitwistyneen elämän vaatimusten suhteen. Ne olivat miellyttäwiä kohtauksia tämän ikävän matkustuksen aikana.

Me seurasimme yhä edespäinkin merenrantaa sillä meidän aikomuksemme oli päästä erääsen Ghekanen kylään, jossa aioimme wiipyä yöstä. Kello 3 saawuimme erääsen kylään, jonka päällikkö, nimeltä Dgouba-Limbai, tuli meille was-

taan koto heimokuntansa kansa, johon kuului 30 miestä, 60 tai 70 naista ja suuri joukko lapsia. Minä otettiin sydämellisesti vastaan ja viettiin muutamaan asuntoon — oikea huone — joka oli mukavin ja lujin neekeriasunto kuin Afrikassa nähty oten. Se oli korkea, puulattialla, ja oli tosiaankin ihmeteltävän uljas neekeripäälifin asunonksi. Siinä löytyi useampia puuseinillä eroitettuja majoja, ja kun olin lewähtänyt vähän aikaa ja jutellut hetken, käskettiin minun astumaan toiseen huoneeseen, jossa arvaamaton näky minua kohtasi. Sen huoneen seinät oli peitetty tapeteilla ja ylt'ympäri killui pieniä pyyhälin kuvia seinissä. Eräällä tosiaankin pumpuliverholla peitetulle pöydälle oli minun päiväällisatriani asetettu, jota minun nyt käskettiin käyttää hyväkseni. Pääruokana siinä oli oivallinen, mehuija ja lemuawa metsäjän paisti.

Minä söin ilman pakotta, sillä minä tahdoin pitää huolta ruumiini tarpeista ennenkuin rupeisin etsimään tyyhytyksiä uuteliaisuudelleni noiden outoin siwistyksen todistusten suhteen afrikalaisessa kylässä, kaukana walkeaihoisten uudisafutuksista.

Viimein antoi Dgoula-Limbai minulle kaiteista selityksen. Eräs Portugalilainen salwumies, josta sairaana oli laskettu maalle ohitse seilaawasta orjalawasta, oli asunut hänen luonansa jonkun aikaa ja oli rakentanut tämän huoneen, joka minua kummasuttui, ja luultawasti oli minun muista ystäväni oppinut Portugalilaiselta peittämään pöydän liinalla ja laittamaan herkuullista metsäjän paistaa. Warmaanin oli Dgoula-Limbai ennen harjoittanut orja-kauppaa ja waikkei hän uskonut tätä salaisuutta minulle, wakaannuin minä luulosfani niistä useista siwistyksen jäljistä, joita näin ympärilläni. Mitä tämän laita olleekaan, ei hän tuitentkaan uskalla rakentaa orjalaitosta, waikka hänellä tällä siihen halua olisi. Hän on nimittäin Kap Lopezin kuintaan alamainen ja se ajaisi hänen kohta pois, jos hän yrittäisi harjoittaa semmoista kauppaa omaista puolestaan. Dgoula on ainoa Chekianilais-päällikkö, joka on saanut luvan asettua asumaan suoraan merentannalle Gabunin ja Kap Lopezin välillä, sillä tuon jälkimmäisen paikan kuningas ei suostu mihinkään, minkä hän luulee olevan wahingoksi hänen yksinomaiselle oikeudellensa tuon erittäin hyödyllisen kaupan suhteen. Ei ystifään näistä Chekianciista tohdi tehdä suoraan kauppaa walkeain kansa. Heidän on kaikkein tyytyminen

siihen että naapurinsa, jotka onneksensa owat saaneet haltuunsa merentannan, heitä nytkewät, ja jos Dgoula koettaisi liittää walkeain kansa suoraan kauppayhteyttä, johon hänellä on erinomaisen hyvä tilaisuus, poltettaisiin hänen kylänsä, ennenkuin wiikko kuluisi.

Dgoula oli saawuttanut sen maineen että hän oli paras elefantinpyytäjä koto tässä ympärillä olewassa maassa. Kun hän puhui Mpongwekieltä, kertoi hän jahtiretkiänsä minulle, ja ne todistivat hänen olevan rohkea ja taitawa pyssymies. Kun hän eräänä päivänä meni jahtiretkelle, tapasi hän kaksi elefanttia. Yhtin ollen oli hänellä waan yksi pyssy muassaan ja miehellään olisi hän peräytynyt takaisin ja odottanut sopiwampaa tilaisuutta, mutta nuo suuret eläimet ätkäsiwät hänen eikä hän woinut päästä pakoon. Hänen oli pyssyminen paitallansa, ja tähhättyänsä tarkasti ampui hän toisen niistä. Kowaksi onneksi sattui se olemaan naaras, ja kun koiras näti hänen kaatumaa, karvasi hän heti Dgoulaa vastaan. Dgoula kääntyi pakenemaan, mutta hänen toinen jalkansa kietoutui samaan kynnöskaswiin. Mitä enemmän hän rehki päästäfensä irti, sitä enemmän tahtui hän pauloihin, ja sillä aikaa lamasi hänen wiholliksensa kaikki jalkainsa alle ja oli jo melkein saawuttamaisillaan tuon onnetoman jahtimiehen, kun tuo jälkimmäinen samaan sai jalkansa waapaaksi ja hädisfään hyppäsi lähellä olewaan nuoreen puuhun. Tuskin oli hän sen tehnyt, kun elefantti, tiukusta ähtyen, rehki hänen alapuolellansa. Eläin tarttui nyt puuhun kärsälään ja hujutti sitä wäliwaltaisesti edes takaisin saadakfensa sitä kaatumaan. Mutta kun elefantti huipautti sen toiselle puolelle, otti Dgoula hädisfään tilaisuudesta waarin ja heittäytyi ylitse toiseen lähellä olewaan puuhun, ja kun elefantti löi kärsänsä tämänkin ympärä, tarttui Dgoula lujasti kiini erään suuren täylikaswaneen puun riippuwaan ojaan ja kiipei siihen ylös niin korkealle että hän waan saattoi nauraa wiholliksensa woimattomalle raiwolle.

Neekerit eiwät ole hyviä pyssymiehiä, mutta he owat erinomaisen sukkelia ja woivat maltaa mielsensä, ja useasti pelastawat he itsensä semmoisista waaroista, joissa walkea mies luultawasti menettäji henfensä.

Kun mieheni oliwat kowin wäshyneet minun kapineini kantamisesta, pyysin minä Dgoulaa hankkimaan minulle menettä, jonka hän myös teki. Marimatka Sangataryaan oli vähän pitempi, mutta tällä tawoin oli paljoa mukawampi

matkata kuin jotkea tuota rannikon pehmeätä hiekkaa. Kuormasto fannettiin siis wenheesen, ja minä itse yhden osan kanssa miehistäni aivoi tehdä matkan meritse.

Minä mafasin jonkinlaisella sohwalla — sekin jäännös Portugalilaiselta — ja eräs neekeripoika seifoi wierasä ja löyhyytti minua, sillä aikaa kuin lähellä paloi tulipotto, jonka sawun, niinkuin minä toivoi, piti karvoittaa muskiittit. Kun maanasukkaat, Dgoula itse joukkoon luettuna, ovat suuria warkaita, asetin minä kapineeni wiereiseen huoneeseen, jossa mieheni lepäsiwät.

Kello 1 aikaan herättiwät mieheni minun ja minä käwin alas merenrannalle. Täällä jouduimme semmoiseen tilaan, joka on niin yleinen ja osoittaa niin selwästi neekerein käytöstapaa, että minä tahdon sen tässä kertoa. Minä olin ostanut wenheen ja mafsanut sen hinnan ja luulin siis saawani sen semmoisessa kunnossa, että sitä woi käyttää.

Mutta mahdoton oli meidän saada tietää missä aivot olivat. Minä menin Dgoulan luoksi, joka sanoi että ne kai oli warastettu, mutta hän tarjosi minulle yhtä paria uusia, jos antaisin hänelle kaksi syltää kangasta ja kaksi pulloa rommia.

Minä sanoin hänelle suoraan, etten aikonut antaa pettää itseäni tällä tawoin.

Dgoula julmisti kulumiansa, näytti todellakin mustemmalta kuin tawallisesti ja kielsi meiltä apunsa.

Nyt tuli siitä suuri palawer ja wihdoin antoi yhti minun miehistäni oman kankaansa ja sai aivot. Minä olin kowin suuttunut, waan en woinut tehdä mitään, ja onneksi oli Dgoulan laita sama. Hän arweli että häntä oli pahasti kohdeltu, kun en ollut antanut hänelle rommia (jota en koskaan wienyt muasfani neekereitä warten), mutta hän ei woinut minulle muuta tehdä kuin pettää minua. Elleiwät Kompochembon miehet olisi olleet minun tukenani, olisin minä epäilemättäkin joutunut pahaan pulaan ja luultawasti tullut paljastetuksi.

Me waimme kapineemme wenheesen, astuimme itse purteen ja läksimme liikkeelle. Meri käwi ankarasti, wene oli raskaasti lastattu ja kowaksi onneksi hyökkäsi meidän ylitsemme hirmuinen wesiwalli, joka paiskasi wenheen nurin muutaman kwnnäran päässä maasta ja syöksi meidät kaikki mereen, joka kaikeksi onneksi ei sattunut olemaan sywä sillä paikalla. Rannalla teimme nyt suuren walkean, jonka perästä minun mieheni, jotka, niinkuin kaikki rantamaan neekerit,

olimat hyviä uimareita, uivat ulos merelle ja erinomaisen wähässä ajassa saivat sufeltamalla ylös kaikki mitä kadottaneet olimme paitsi paria kolmea pientä tukkua. Minä olin hywin iloisfani kun sain tafaisin pysyäni, sillä ilman niitä olisin joutunut pahaan pulaan. Kruuti oli onneksi sisäänpafattu niin hywin, ettei se ensinkään turmetunut, ja mitä muihin tawaroihini tulee, ei ollut minulla mitään walittamisen syytä.

Wiimein löydettiin aivotkin wähän matkan päässä maasta. Sitten laskeusimme maahan tulen ympärille ja kuivasimme werhojamme, ja päiwänkoittaisa annoin minä kantaan uudestaan kaikki tamineet wenheesen ja mieheni saivat pittää matkaa meritse, sillä aikaa kuin minä kuljin maisse.

Sillä aikaa kun mafasimme walkean ääressä, pidin minä ystäwästäni Dgoulasta tarkkaa wauria, ja minulle onnistui tosiaankin nähdä hänen kawat kaswonsa juurikun hän tikisti esiin pimeästä. Kun hän huomasi että minä olin nähnyt hänen, tuli hän esille ja ilmoitti suruansa siitä mitä oli tapahtunut, mutta minä olin wakuutettu että, jos sopiwa tilaisuus olisi ollut tarjona, olisin minä tullut paljastetuksi. Nämä neekerit eiwät näy woivan pidättää himoansa anastamasta itfellenä mitä meri wiskaa rannalle, eiwätkä he pidä lukua siitä että nämä tawarat owat tulleet meren waltaan ainoastaan jonkun onnettoman kohtauksen kautta.

Minä läksin matkaan ainoastaan yhden miehen kanssa, jonka tuli kanta minun pysyhäni ja näyttää tietä. Puolipäiwän aikaan tulimme kylään, jossa saimme wähän ruokaa, ja se olikin onni, sillä minä olin hywin näliisfani. Sitapuuella päiwää saaruimme Hai-wirralle, joka todellakin ansaissee sen nimen, sillä sen suussa wiliisi hirmuisia haikaloja, jotka, sillä aikaa kun me soufimme wirran ylitse, pydriwät meidän heifon purtemme ympärillä niin tuttawallisella, mutta kuitenkin liian liikäwällä tawalla, että minä olin oikein iloisfani, kun cheällä nahalla pääsin toiselle rannalle.

Neekerit kehuimat woiwansa uida wirraassa ilman pelkäämättä haikaloja, kun heillä ei waan ole mitään punasta yllänsä, ja kaikki minun mieheni uivat todellakin ylitse ilman että heille mitään wahinkoa tapahtui, sitte kun ensin huolellisesti olimat peittäneet ne osat heidän wailinaijesta werhotufestansa, jossa tuo turmion tuottawa wäri oli näkewisä. Se tarjoustwat wiemään minuakin yli wirran hartioillansa, mutta

minä en suostunut heidän tarjomukseensa, sillä minä pelkäsin että hait ehkä minun tähteni tekevät poikkeuksen tuosta yleisestä säännöstä. Näitä kaloja pidetään täällä pyhinä, ja kenties on se syytä siihen että ne ovat niin wahingoittamattomia. Rekerit uskovat, että jos he tappaisivat yhden näistä haikalaisista, eivät voisi he sitten enää olla turvallisesti niiden päälekkauksista. Se on todellakin merkittävää etteivät nämä elävät hätyytä ihmistä tässä vedessä, sillä missä hyvänsä niistä niemeffeistä, joita rannikolla löytyy lukuisasti ja joissa haikalaisia oleksellee runsaasti, joutuisi ihminen surman suuhun, jos hän uskaltajisi ulos wetten.

Minä saanuin Sangatanyaan vähän ennen hämärän tuloa, kuljettuani kuusitoista tiimaa, siihen lukiin yhden tiimaisen lewähys-ajan matkalla, enkä minä milloinkaan elämäksäni ole ollut niin wäsynyt eikä jalkani niin arostuneet. Rekerit ihmettelivät suuresti tätä minun tekoani, joka ei ollutkaan mitään wähhäpätöinen asia, jos lukuun otetaan se, että Afrikan aurinko paahtoi meidän päällemme ja tuo lähes neljäkymmentä penikulmaa pitkä matka kävi merenrantaan pitkin syvässä hieksassa.

Lakudet tulevat yhä awarammiksi mitä liikemäkki Sangatanyaa matkustaja tulee, ja manteren puolella lewenewät ne vielä enemmän. Muutos on erittäin wieshättävä ja silmiin piikävä, sillä pohjanpuolella Gabunia on tasainen maa jotakin melkein tuntematorita; kaikki on siellä ääretöntä, tiheätä, melkein läypääsemätöntä metsää. Koko ala Gabunin, Sangatanyan ja Nazarethin wirtain välillä on aaltoilewaa maata, täynnä mäkiä ja äärettömiä lakeuksia, joilla puhwelihärällä on kotinsa ja laitumensa. Jokaista awonaista paikkaa reunustawat tiheät, alati wehreät metsät, joissa puhweli oleksellee päivänsä, sillä ainoastaan yöllä käy hän laitumella, ja näisjä metsissä eläee ilman sitä elefantteja, leoparteja ja kaikenlaisia metsän eläviä, joita täällä löytyy paljoa runsaammin kuin Gabun-wirran pohjoisella puolla olewassa maassa.

Sangatanyan yläpuolella olewat törmät ovat eriskummallisen näköisiä muodoltansa ja useat niistä ovat aiwan jyrkkiä. Pitkin niiden alastomia siwuja löytyy tuhansittain noita omituisia keloja, joita walkeat muurahaiset rakentawat, joita näillä seuduilla löytyy yltäkyllin. Nämä muurahaispesät ovat noin kahja jalkaa korkeita ja näyttävät niiden kärwäsiementen kaltaisille, joita sateen jälkeen runsaasti ilmaantuu meidän näyttämme.

Mieheni hankkivat minulle katoksen päähän ylitse yöksi, enkä minä nähnyt wilaustakaan kylästä enkä kylän asukkaista ennen kuin wasta seuraawana aamuna.

Sangatanya on rafettu jotenkin korkealle mäelle, joka antaa mertä päin, ja meren ja kylän välissä lewenee kaunis, noin kahja penikulmaa pitkä lakeus, jolla lukuisia pieniä kyliä tördttää siellä täällä. Tässä on tarjona lumoawan ihana näköala, sillä jos katselija luo silmänsä ylös maisemasta, nätee hän edessänsä waltameren rajatoman amaruuden, jonka aallot näyttävät wydrywän rannikolle, anastaufkensa sitä waltaansa. Minä en koskaan wäsynyt katselemasta tätä suurtenlaista näkyä, joka tuntui kahdenkertaisesti suuremmalle noiden pitkäin ja ikäwain matkustusteni perästä Gabunin pohjois-puolella olewilla yksitoikkisilla seuduilla, jossa rannikko melkein yhtämittaa on luotettawaa järweä ja siisämaa milt'ei warfin elotonta erämaata.

Ylimpänä sillä törmällä, jossa minä seisoin, oli se kuninkaallinen asunto, jossa asui Droungou-heimon kuningas, jota heimofuntaa walkeahoiset kutsuwat Kap Lopezin kansaksi. Hän on woimakas päällikkö, ja hänen heimofuntansa, jota hän persoonallisen waltansa kautta hallitsee melkein kuin rajaton itsewalτίας, on hywisjä waroisia ja woimallinen.

Warfinaisella Kap Lopez'illa on $0^{\circ} 36' 10''$ etelän leweyttä ja $8^{\circ} 40'$ itäistä pituutta Greenwich'istä. Se on saanut nimensä Portugalilaisilta, jotka ennen kutsuivat sitä Kap Lopez Gonzalwez'iksi. Se on hietanen nokka, joka ulottuu kauas merelle. Tämä nokka suojelee Kap Lopezin lahtea, joka on hywin leweä ja täynnä riuttoja ja kareja, niin että laiwain on laekeminen ankkuriin kaukana rannikosta. Mereltä katsoen näyttää nokka jossakin määrin weden waltaan joutuneelta maisemalta. Sen kärki on niin matalalla että pensaat ja puut, jotka kasuawat siellä, kaukaa meren puolelta katsoen näyttävät seisowan wessä.

Kahdelma kaartaa noin neljätoista penikulmaa siisään maahan, ja useita pieniä jokia laskee sen sijimpään perään eli lähelle sitä. Nazareth'illa, joka on jotenkin suuri joki, on myöskin lasukupakkansa täällä samoin kuin Fetisch-wirralla, joka on yksi sen siwubaroista ja joka on saanut nimensä Fetisch-nokasta, eräs merkittävä paikka wirran suussa. Kahdelmassa nähtyy useita riuttoja ja kareja, mutta wesi on hywin sywää lähellä nokkaa, ja suuret laiwat woiwat ilman waaratta uida melkein maalle asti. Ste lah-

belmaşa ei harvaita mitään aaltojen hyrskyä, mutta sen ulkopuolla wybröywät ne pitkien eteläistä rantaa sifään niin rajusti, ett'eiwät useaşa kohdin taitawimmatkaan joutajat woi laskea maalle muulloisfin kuin määrättyinä päiwinä joka kuukausi.

Lahdelman sifimmäşä pääşä on ranta rämeen ja täynnä mangrowe-puita, jotka tawallisuuden mukaan läpituñkemattomina ryhminä ulottuwat aina rannikkoon asti. Tämä oşa lahdelmasta ei ole erittäin suolanen sen suuren maanweben paljouden tähden, joka Nazarethistä ja muista wirroista juoksee tänne. Mangrowe-järwet reunustawat kaikkia näitä wirtoja kappaleen matkaa ylöşpäin, ja tämä maanosa näyttää kolkolle, likaiselle ja kiuulloiselle, sillä wirtain west, joka laskee mereen, on mustaa ja noista pitkistä mangrowe-järwistä nousee terweydelle wahingollista kaasuja, jotka täyttävät ilman tutehduttamalla, ilkeällä mätänewäin ainetten haifulla.

Lahdelma on täynnä kaikenlaisia oiwallisia kaloja, ja itse noffa on tunnettu sydtäwistä kilpikonniştaan. Lähellä oikean-puolista rantaa Nazarethin suuşa on pieni kylä nimeltä Kalakaupunki, jossa joka wuosi pyydetään suuret joukot kaloja.

Kiuttojen wälitse kulkee noşasta turwallinen wäylä, mutta muualla woi ainoaştaan waaralle alttiiksi annettuna purjehtia täällä.

Siihen alueeseen, joka ylimalkaan on tunnettu Kap Lopezin maan nimellä, kuuluu koko rannikko pitkin lahdelmaa ja se ulottuu kolme-, neljäkymmentä penikulmaa sifään manteretta kohden. Se on ihana seutu, ja jos ei kuningas Wango olisi juoppo-sallus, woişi hän olla onnellinen hallitsija. Wähän matkan pääşä rannikosta tulee maa korkeammaksi ja wuorijemmaksi, mangrowe-järwet sifitwät syrjään palmuiñ ja hyödyllisempäin puiden tielä ja kauniita lakeuksia ilmaantuu yffi toisenşa perästä. Koko täällä alalla harjoitetaan orjakauppaa. Se tuottaa wähän elşenluuta, eepenholtsia, wahaa j. n. e.; mutta orjafaktori on etewin kauppalaitos, ja orjain ostaminen, myyminen ja uloslastaus barrakuneista (orjain säilypaioista) Kap Lopezilla on enimmän woittoa tuottawa toimitus.

Minun paikalle tullesşani, kello 10 aikaan aamulla, lähetti kuningas mafougansa (ylipeltori, major domus, airut, waltioşifiteeri) kylään, johon minä olin pysähtynyt, tiedustellaksensa kuka se walkea mies oli, joka oli tullut, ja mitä asioita hän käwi.

Kun Droungou- ja Wpongwe-kielet likimiten owat yhdenkaltaista, saatoin minä haastella mafougan kansşa ja sanoin hänelle että olin liian wäşhnyt puhumaan tai ottamaan ketäkään wastaan, mutta seuraawana päiwänä lupasin minä käydä kuninkaan luona; hän tyytyi tähän wastaufseen ja palasi takaisin, ilmaisten ihmetyştänşä että walkea mies woi kulkea niin pitkän taipaleen kuin minä edellisenä päiwänä olin kulkenut.

Kello 8 seuraawana aamuna walmistin minä itşeni menemään kuningas Wango eli Pasfallin luoksi, jonka jälkimmäisen nimen kauppamiehet owat hänelle antaneet. Hänen majesteettinsa asuu ylhäällä mäen päällä, ja tuota kuninkaallista palatsia ympäröitşee joukko mökkejä, joiska asuwat hänen waimonsa, joiden luku nousee aina 300 asti, sillä kuningas pitää sittä kunianansa että hänellä on kaikkein suurin haaremi koko tällä rannikolla.

Kun minä tulin kylään, kohtasin minä mafougan, joka piti kuninkaan sauwan korkealla ilmaşa ja kyşyi minulta wiran puolesta, mitä asioita minä käwin ja tekifö minun mieleni pääştä kuninkaan puheille.

Minä wastaşin sen olewan aikomukseni ja olin wähän pahoillani tuosta muikaisesta wastaanotosta, mutta se uskollinen alamaişten joukko, joka saatti minua, oli äärettömästi ihastunut.

Minun käşfettiin odottaa hetki aikaa, ja muutaman tuokion perästä — kuninkaan puoliset sifiwosiwat kai wielä pukuansa — wiettiin minä palatsiin.

Se oli sifwoton suojus; se nojasi patšaille ja oli kahdenkertainen asunto. Ulommaisessa kerroşessa oli pimeä sali, jonka kahden puolin näkyi pieniä, hywin wanfikoppein kaltaista majoja. Salin peräşä oli pimeät ja likaiset rappuset, joita myöden mafoga opasti minua ylös. Kun olin tullut ylös toiseen kertaan, hawaitşin olewani isosşa huoneessa, jonka äärimmäisellä perällä kuningas Wango istui, ympäröittynä lähes sadalta waimoltaan, ja tulkki ja muutamat hänen etewimmät miehensşa seisoiwat hänen sifwullansa.

Kuningas — joka oli keskenläntäinen, ei juuri ylen puhdas neekeri, tyşifillä silmillä ja hywin keweästi puettu, hänellä oli nimittäin waan paita yllä ja repalaiset housut jalasşa — kantoi pääşşään kruunua, jonka hän oli saanut lahjakfi joiltakuilta ystäwiltänşä portugalilaişten orjakauppiasten seasşa, ja hartioillansa oli hänellä ruşkean-kellectämä, kokonaan kullanfirtjealto wiitta

— warmaanfin joku pufine, joka oli palvelnut aikansa jotakuta rikaista portugalilaisista tai jonkun brasilialaisen palvelijaa. Kruunu oli sen näköinen, jota näyttelijät tavallisesti käyttävät näytymöillä, ja oli uutena arvattavasti maksanut kymmenen dollaria. Mutta hänen majesteettinsa oli sen ympäri teettänyt renkaan puhtaasta kullasta, joka vähintänsäkin oli kahden sadan dollarin arvoinen. Hän oli hyvin ylopeä tästä kruunusta. Hän istui eräällä sohvalle ja piti toisessa kädessään sokuriruokoa, joka kävi valtiasta.

Useimmat hänen waimoistansa olivat puettut silkkihameisin. Minä esiteltiin kuningattarelle.

Kuningas muistutti ettei orjakauppa enää ollut niin edullinen kuin ennen. Hän valitti englantilaisia, jotka olivat syyppäät siihen, ja pelkäsi suuresti että hän muutaman vuoden kulluttua jäisi tykkönään ilman ostajia.

Sitten puhui hän minulle franskalji ja sanoi olleensa Brasiliasja ja Portugalisjafin, jossa hän oli asunut kaksi vuotta Lisboasja, ja että hän osasi lukea Portugalin kieltä — joka taito warmaanfin oli ollut hänelle hyödyksi hänen kauppa-afioisjaan. Helpossti oli huomattava, ettei hänen ulkomaalainen reifunsa häntä paljon ollut hyödyttänyt. Syntymänsä kautta perityn tietämättömyytensä lisäksi oli hän saanut ainoastaan muutamia pahoja taipumuksia, joita hän piti europalaisina tapoina, ja joista hän ei luultavasti ennen ollut mitään tietänyt.

Hän kertoi minulle että koko kylä tällä törmällä oli hänen perheensä ja orjainsa hallussa ja että noin kahden sadan miehen paikolle nyt oli työssä hänen matkailijansa. Kun kysyin kuinka monta lasta hänellä oli, vastasi hän ettei hän tarkoin woinut sanoa niiden lukua, mutta että hän arvotteli niitä olevaksi vähintänsäkin kuusi sataa, jonka arwostelun minä sittemmin hawaitfin olevan oikean.

Seuraavana aamuna tuli tuo eriskummainen mafouga, joka silminnähtävästi oli seuraus hänen kuninkaallisen herransa käynnistä Lisboasja, siihen majaan, jossa minä asuin ja ilmoitti minulle että kuningas aikoi tulla wuorostansa minun luokseni iltapuolla päiwällä. Minä asetin sentähden kello 2 pienen bambuhooneeni kuntoon, ja vähän ajan kulluttua ilmaisi rajurummun rätinä että kuningas Wango oli tulossa. Pian tuli suuri saattojoukko nähtyihin, jonka etupäässä kuningasta kannettiin uutimella. Minä kävin hänelle vastaan ja hawaitfin ihmeekseni ettei hän woinut liikuttaa itseänsä.

Minä luulin ensimmältä hänen olevan tuffi-juowukijasa, mutta sain heti tietää että hänen wasen kätensä ja wasen jalkansa olivat halwaut. Kansa nosti kuninkaansa uutimelta ja asetti hänen istuimelle, jonka minä olin toimittanut häntä warten, jonka perästä kuusi hänen waimoistansa asettuivat hänen ympärillensä ja löyhittiwät häntä wuuhfaimilla. Muut hänen perhekuntansa jäsenet, jotka myöds olivat tulleet saapuwille, kokoontuivat hänen ympärillensä, ja minä hawaitfin pian kaikkein naisten olevan juowukijasa. Matkalla minun luokseni oli hänen majesteettinsa poikennut erääsen orjafaktoriin, jossa koko seuralle oli tarjottu rommia. Näkhi selwästi että nuo kuninkaalliset rowat olivat maistaneet enemmän kuin he festiwät.

Wango oli puettu samoin kuin edellisena päiwänä, ainoastaan sillä eroituffella että hänellä oli uusi kruunu, jota minä pyysin saada nähä. Hän otti sen päästänsä. Minä hawaitfin sentin olevan korukalun, joka oli kaunistettu kullalla vähintänsäkin tuhannen dollarin arwosta. Siihen oli istutettu muutamia wiheliäisiä helmiä, joiden piti käydä jalokiwistä, ja niiden omistajalla oli silminnähtävästi korkea ajatus niiden arwosta ja kauneudesta. Kun olin sitä korua ylistellyt, annoin minä sen takaisin kuninkaalle, jolloin hänen majesteettinsa koetti saada pientä riitaa toimeen, lausuen etteiwät edes Portugalilaiset, Englantilaiset, Franskalaiset, Espanjalaiset eikä Amerikalaisetkaan milloinkaan ennen olleet pyytäneet hänen ottamaan päästänsä kruunua ja että hän luuli minun aikomukseni olevan loukata häntä. Minä wastastin tietysti että minä mielelläni tahdoin nähä niin kallisarwoista korua läheltä, joka selitys näytti häntä tyydyttävän. Hän ilmoitti minulle että eräs kuuluisa orjakauppias, yleisesti tunnettu rannikolla Don Jose'n nimellä, oli tuonut kruunun hänelle ja että eräs rikkaimmista kauppa-huoneista Rio Janeirosa, jonka kansa hän oli harjoittanut suuria kauppa-afioita, oli lähettänyt sen hänelle erinomaisena lahjana.

Sillä aikaa kuin puhuimme toinen toisemme kanssa, potkasi yksi waimoista minua säärwarteen ja antoi minulle wiittauksen, jota minä sydämeistäni toiwoin ettei kuningas, hänen puolisonsa, olisi nähnyt, sillä minun ei telnnyt mieleni herättää hänen kateuttansa. Kun lopetimme puheen, rupestiwat kaikki naiset kerjäämään minulta rommia, jota minä en kuitenkaan heille antanut, mutta he saiwat sen siasta muutamia kääryjä tupakkaa, jonka jälkeen minä julkisesti

lahjoitin kuninkaalle kaffi suurta kankaan kappaletta. Tästä tuli hän hyville mielin ja nautittuansa vähän wirvoitukseksensa, kääntyi hän kotimatalle. Västä suuren waiwan perästä onnistui wäkijoukko saada hänen kelvollinen ruumiinsa nostetuksi uutimelle. Kun hän kannettiin pois, laukaisivat mieheni pyssyynsä häntä tervehtiaksensä, jota remppu näytti miellyttävän hänen turhamielisyyttänsä.

Seuraavana ehtona pani kuningas tanssit toimeen minun funniakseni. Se huone, jossa minua, eni kerran kuninkaan luona käydesäni, otettiin vastaan, oli tanssitalina. Kohta hämärän jälkeen paikalle tulluani näin minä salissa kokoontuneena lähes sata wiikshymmentä kuninkaan waimoa, jista muutamia pidettiin parhaimpina hyppääjinä koko maassa. Pian sen jälkeen alkoi laulu, jolloin ankuri rommia wieritettiin siään ja aukaistiin. Joka nainen sai reunoja myöden täytetyn lasin, ja sitte pitkitetiin laulua, johon ainoastaan naiset ottivat osaa ja jonka säwelet olivat kolkoja ja epäsointuvia. Sanoja en woinut aina tähyttää; tässä on sentään muutamia näytteeksi:

"Kun elämme ja woimme hywin,
Ollaan iloiset, laulain, tanssein ja nauraen;
Sill' eloa seuraa kuolema,
Ruumis maatuu, madot sen syöwät,
Ja kaikki on loppu iäksi."

Kun kaikki olivat hywin ilästäneet laulusta, antoi kuningas, joka istui erään sohwan kummassa muutamain mieluisimpain waimoinsa kanssa, wiittauksen että tanssi alkaisi. Kohta kohosivat kaikki jaloillensa ja aloittivat erästä nuottia jonkinlaisen laulukerron kanssa, jota säestettiin rumppuin räminällä. Sitten astui kuusi waimoa esille ja aloittivat keskellä lattiaa tanssin, jota on mahdollon kuwailta. Joka on nähnyt espanjalaisien fandangoa hypättävän ja ajattelee sen irstaisiä liikuntoja hymmenen kertaa irstaammiksi, hän woi saada sittenkin waan heikon käsitkysen näiden mustain waimoin asennoista. Nuo kuusi hyppääjiä näyttiwät pitävän sitä suurimpana kunianansa mitä sitwottomimpia liikuntoja he saivat toimeen. Heidän perästänsä astui toiset kuusi näkymölle, ja sitä kesti noin kahden tiiman paikoille, jolloin koko seura yhtämittaisen rommin lastemisen ja tuon mieltä kiihottawan, reuhoawan tanssin kautta tuli niin hurjaksi, että minä aidin sirtynä pois, jota kuningas ei kuitenkaan tahtonut sallia. Hän ja kaikki muut näyttiwät olewan erinomaisen ihästäneinä.

Sitten astui useampia naisia esille, jffi toisensa perästä, ja hyppi parhaimman (eli oikeimmin pahimman) tanssinsa hywin arwostelewan yleisön edessä, joka halullisin silmin otti waarin jokaisesta liikunnosta ja korkeilla suostumuksen osoituksilla kehoitti jokaista enemmän kuin tavallisesti uskallettua askelta. Wiuhdoinkin tuli loppu näistä konstinnäyttöksiä, ja nyt astui siään kaffi todellakin kunnista, nuorta tyttästä käsi kädessä ja tanssi minun edessäni; niiden sanottiin olewan kuninkaan tyttäriä ja että hän toiwoi että minä ottaisin ne waimoikseni, johonka tarjomukseen minä wastasin kieltävästi kunnioituksella mutta wafawasti.

Wiuhdoin tuli ilma salissa minulle setämättömäksi, ja kun kemut käiwät yhä hurjemmiksi, pujahdin minä ulos ja menin lewolle.

Seuraavana päivänä käwin minä barrakuneisssa. Kap Lopez on suuri orjakauppa-paikka ja oli yhteen aikaan suurin koko rannikolla, jonka tähden minun tefi suuresti mieleni nähä kuinka siellä elettiin.

Minun tieni käwi useain niiden kyläin läpitse, jotka seisoa töröttäwät siellä täällä tuolla awaralla lakeudella. Jokaifella perheen-iskällä on erityinen pieni uudisasunto, ja hänen waimoinsa ja orjainsa majat, jotka ympäröiwät hänen omaa asuntoansa, telewät niin sanoakseni vähäisen kylän. Jokainen tämmöinen mökkiryhmä on pensasten warjoissa ja niiden läheisyydessä owat pellot, joita orjat wiijelenät. Syyinä siihen että nuo eri kylät owat raketet sinne tänne pitkin lakeutta on se, että sen kautta wältettäisiin noiden englantilaisten krysarein häwityksiä, jotka ennen useasti tekivät suurille kylille wahinkoa ja jotka vähän ajan takaa woimainnsa perästä owat koettaneet häwittää tätä orjakaupan pesäpaikkaa. Kysliä woiitiin pommittaa ja syhyttää, mutta näitä hajannaisia maatiloja oli waikempi tähdätä.

Kap Lopezissa on kaffi orjafaktoria. Minä käwin toisesja niistä, joka on Portugalilaisten oma. Uskoa katsoen näyttää se hirmuiselle aitauskelle, jota suojelee kahatoista jalkaa korkea paalutus-aita, jonka jofaisen paalun pää on te-roitettu. Kun käwin siään portista, joka oli auki, tulin minä keskelle erästä puusuojusten ryhmää, jota warjoikkaat puut ympäröiwät, joiden alla eri asemisja lepäsi joukko ihmisiä, tarpeeksi lukuisa kansoittamaan jonkun suuremman afrikalaisen kylän.

Eräs wanha Portugalilainen, joka näytti olewan kipeä, sanoi minun olewan terwetullut ja

wei minun walkeain miesten asuntoon, erään kahdenkertaisen puurakennukseen, joka oli juuri wastapäätä porttia. Se oli halvasti sisustettu, mutta siellä löytyi kuitenkin sänkyjä, pöytiä, tuoleja j. n. e.

Pahaksi onneksi en osaa minä Espanjan enkä Portugalin kieltä eikä minun oppaani ymmärtänyt franskaa eikä engelskaa. Heidän oli serätähten käyttäminen erästä neekeristä tulkkina, josta syystä keskustelu kävi jotenkin hitaasti. Portugalilainen walitti nyt olewan hywin walkealastea orjalastia maalle Brasiliaassa, sillä hallitus koetti sitä estää, ja kauppa kävi yhä huonommaksi wuosi wuodelta. Tullakseni selwille hänen kansansa ilmoitin minä heti etten ollut tullut tänne kauppaan tekemään, waan aikomukseni oli koota luonnonhistoriallisia esineitä, katsella maata ja käydä jahtiretkillä.

Sitte kulljetti hän minua ympäri katselemaassa laitosta. Tuota ylhäällämainittua isoa asuntoa ympäröitsi eriyhinen wahwa salpaus, ja tuolla sillä tawoin aidatulla awaralla kartanolla säilytettiin mies-orjat, kuusi ja kuusi aina sidotut yhteen wäghäisellä lujalla ketjulla, joka käwi läpi jokaisen orjan kaulassa olewaan renkaasen. Tämän kahletustawan on kokemus osoittanut olewan luotettawimman warokeininon. Harwoin suostuu kuusi neekeriä yhtiä aikaa pafotuumaan, ja on hawaittu ettei yksikään semmoinen yritys, jonka sillä tawoin wangitut neekerit ovat tehneet, ole onnistunut. Orjat mafasivat ympäri kartanon raketuissa suojukissa, ja siellä täällä seijsi wesijsanjoja, joista saattoi wai juoda, milloin waan tahtoivat.

Tämän kartanon sisäpuolelle oli rakettu eräs toinen naita ja lapsia warten, jotka ei wai oleet kahletetut waan saivat esteettä kuleksia kartanollansa, joka samaten oli aitaufella warustettu. Miehiet oli wai melkein ihan alasti. Naisilla oli kaitilla pieni riepui wystäisillä.

Roiden suurten rakennusten takana oli sairashuone kipeitä neekereitä warten. Se ei ollut huonosti sisustettu, majat oli wai awaria ja ilmanwaihdo hywä, ja bamburuokoiset telinet, joita matoilla peitetynä käytettiin wuoteina, oli wai sioitetut pitkin seinujsia.

Roiden pienten kartanoin ulkopuolla seijsi muutamain selwollisten puiden suojsassa ne hirmuuiset kattilat, joissa ne pawut ja se riisi keitettiin, joita orjat saivat ruoatsensa. Sokaisella kartanolla oli useita portugalilaisia päällysmiehiä, jotka pitivät wai orjista ja rakennusten siuoudesta, jonka työn orjat itse saivat toimitt-

taa. Tuontuostafin wai päällysmies heidät merantaan ja antoi heidän kylpeä.

Minä hawaitfin että useat orjista oli wai ilofia ja hywin tyytymäiset kohtaloonsa. Orjiet oli wai huolisiansa ja näyttiwät olewan peloissaan tulewaisuuden suhteen, sillä näiden raukkin olen toin kahlistawa tila tulee wai hirtittäwämmäksi sen kautta, että he täybellä tobellä usowat walkeain miesten ostawan heitä sybdäksensä. He ei wai wai kättää että heitä saatetaan käyttää mihinkään muuhun, ja joka paikassa tuolla sisämaassa, jossa orjakauppa on tunnettu, luulewät neekerit walkeain miesten tuolla toisella puolla waltameren olewan ihmuisia ihmisyhjiä ja että he kulljettawat neekereitä maahansa teurastettawaksi. Eräs päällyksij sisämaassa, joka piti minua suuresa arwoassa, antoi sentähten, kun minä ensin kerran käwin hänen luonansa, kohta kättyn että yhti orja tapettaisiin päiwälliseksi minulle, ja minulla oli paljo wai wai, ennetkuin sain hänelle selitetyksi, ettei minun kotimaasani elätä ihmisen lihasta.

Täällä löytywät orjat näyttiwät kuuluwan useihin eri heimofuntiin, ja ainoastaan harwot heistä ymmärsiwät toinen toisiansa. Orjakauppa täällä (minä puhun nyt sekä kotimaisesta että ulkomaalaisesta) on lewinnyt niin awaralle, että se ulottuu merenrannikolta aina Afrikan keskelle asti; ja minä olen tawannut rannikolla orjia, jotka owat tulleet paljon edempää kuin ne seudut owat, joihin minun on onnistunut tungeida. Chekianit, Bakalait ja monet muut heimofunnat kaulana Sisä-Afrikassa myynwät kanjalaisiansa orjiksi useain syiden waijolla (erittäinkin noituuden tähten) ja owat siis awullisna täyttämään Sangatanyan barrakuneja. Niiden suurten wirtain kautta, jotka yhdistyneinä tekewät Nazarethin, on yhdistys rannikon kansa helppo ja Kap Lopez saa sen kautta tilaisuuden käännöllisesti hankkimaan itsellensä orjia, ja niissä pienissä wiroisissa, joita näillä tienoin löytyy runsaasti, woi wai orjalai wai piileä hywästi noilta krysääjiltä, jotka pitwät heitä tarkalla silmällä.

Oppupuolen päiwää käwin ympäri kylässä katselemaassa noita laiskoja neekereitä, ja wai wai työn tullesja palafin minä asuntooni. Minä otin walkean tulititulla ja sitytin soihdun mennäkseni wuotele, mutta kun minä katselin ympärilleni nähdäkseni olifo jotakin joutunut epäjärjestykseen minun poisjaolesfani, hawaitfin minä jotakin kiiltäwän bamburuokoisen sänkyin alla. Minä en tuosta esineestä, joka tulifoih-

bun himeässä valossa näytti jotenkin wäihpätöiseltä, paljon wälittänyt ennenkain minä, juuri kun käwin ruoteeni ääreen asettamaan sitä kuntoon, näin että tuo valo tuli erään hirmuisen, kofoonfietyneen kärmeen kiiltävistä suomuista, joka lewollisesti maata loikoi tuskin kolmen jalan päässä minusta. Minä pakenin paikalla owen taaksi, ja sitten aattelin tappaa kärmeen. Mutta pahaksi onneksi seisoivat minun molemmat pyssyini sängyn takana seinän nojassa, ja kärme loikoi minun ja pyssyini wäliesä. Kun minä katselin sitä ja arvelin itsekseni mitä minun piti tehdä, pyssyen sillä aikaa niin lähellä owea, että pikaisesti saatoin wetäytyä takaisin, huomasi minä ettei minun wieraani ensinkään liikahtanut paikaltaan, jonka tähden minä wihdoin rohkaitsin mieltäni, hiwin lattiaa myöden sängyn luoksi ja sieppasin äkkiä käteeni toisen pyssyn. Onneksi oli se ladattu järeillä hauleilla. Warowasti asetin minä pyssyn piipun yhtä kärmeen kienuraa wasten, ammuin ja kiruhdin ulos.

Säikähtyneinä paukauksesta tulivat neeerit rientäen joka taholta katsomaan mitä nyt oli tapahtunut. He luulivat että joku oli ammuttu ja että murhaaja oli karannut minun huoneeseeni piiloon. Dietysti rientsivät kaikki sisään hurjassa epäjärjestyksessä ja syöksivät ulos taasen samalla wauhdilla, kun näkivät suuren kärmeen kienuroitsewan lattialla. Nyt menin minä sisään warowasti tiedustelemaan. Onneksi paloi minun tulisoihuni vielä, ja minä näin kärmeen lattialla. Latinki oli ja'annut sen kahtia, ja molemmat osat kienuroivat nyt lattialla. Minä löin hirwiötä muutaman ferran raskaalla kepillä ja tapoin sen siten. Shmeekseni päästi kärme nyt ruumiistaan suorfan, jonka se oli niellyt, luultawasti saman päivän iltapuolla, jonka jälkeen se oli ehtinyt turwapaikkaa minun majassani woidaksensa siellä sulattaa saalistansa rauhassa. Tämä kufumaton makuuskumppani oli kahdeksantoista jalkaa pitkä. Minun on tunustaminen että minä sinä yönä näin unta kärmeistä enemmän kuin yhden ferran, sillä nämät elävät owat minun kauhunani.

Seuraavana aamuna käwin minä toisesfakin orjafaktoriisfa. Se oli siwommasfa kunnossa kuin edellinen mutta rakettu melkein samaan tapaan. Sillä aifaa kuin minä olin siellä, tuotiin paikalle kaffi nuorta naista ja yksi neljän-toista wuotinen poika myytäväksi ja Portugallainen osti ne minun läsnä ollessani. Pojasta saatiin tynnyri rommia, wetävä kaffikymmentä gallonia, muutamie syltää kangasta ja kimppu

helmiä. Naifista saatiin korkeampi hinta. Kummaftakin annettiin seuraawat kalut, jotka kohta maksettiin: yksi kiwäri, yksi neptuni (latuskainen waskilewy), kolmekymmentä syltää kangasta, kaffi rautakankea, kaffi sapelia, kaffi peittä, kaffi wiilaa, kaffi talrickia, yksi nasfakko kruutia, wäghän helmiä ja tupaffaa. Rommi on korkeassa hinnassa tässä maassa.

Klo 2 saman päivän iltapuolella nostettiin lippu kunintaan palatsin yli liehumaan, jolla annettiin tiedoksi että eräs orjalaiwa oli tullut näkywiin merellä. Sen harwattiin olewan kunnari, kantawa 170 laiwantonna. Se lähestyi ja lasfi ankkuriin muutamam penikulman päässä rannasta. Geti näin minä joufon orjia lähtewän ulos toifesta faktoriista ja kiireisesti kufjetettawan sille osalle rannikosta, joka oli lähinnä laiwaa. Minä seifoin ja katselin laftaamista. Miehät oliwat vielä kahletettuina yhteen kuusi aina yhdesä kyteessä, mutta he oliwat peyhty ja oliwat saaneet puhtaat waatteet. Wenheet oliwat hirweän suuria purfia, joita soudettiin kuudellakolmatta airolla, ja jokaiseen niistä mahtui noin kuusikymmentä orjaa. Niihin ajettiin nuo onnettomat olennot, ja milloinkaan en ole minä nähnyt niin kurjaa näkyä. Näytti siltä kuin oliiwat he peljästyksestä menettäneet järkensä; nefin, jotka faktoriisfa oliwat näytäneet minusta ryytywäisiltä ja onnellisilta, katsella tuijottiwat nyt ympärillensä semmoisilla kuoleman kauhua osoittawilla silmäyhsillä, joita harwoin saa nähdä tai kokea tässä elämässä. He oliwat olleet ryytywäisfa faktoriisfa ollessaan, josfa heitä oli hywästi pidetty ja josfa he oliwat saaneet syöä watsanja täyteen, mutta nyt piti he wietämän pois, he eiwät tietäneet mihin, ja nuo hirweät kertomukset walkean miehen julmuudesta ja ihmisyhywäisyhydestä näytwät herääwän heidän sielussansa niin kamalina kuin suinkin.

Mutta tässä ei annettu heille aifaa suremiseen. Joukko toifensa perästä ajettiin alas wenheifin, kunnos kaikki oliwat täynnä, jonka perästä soudettiin ulos tuonne aalloilla keinuwaan laiwaa.

Uusi pelko waltasi noita ihmisraukkoja, niin kuin saatoim nähdä katsellessani heitä rannalta. He eiwät olleet koskaan ennen olleet merellä kun aallot käiwät rajusti, ja wenheen heiluminen toifelle ja toifelle siwulle, kun se wiitfi yli aaltojen, sai heidän pelkäämään huffumistansa, jollain soutajat purekafhtiwat nauruun ja pakoittiwat heidät ryytiytymään alas purren pohjaan.

Mainiisin lainan kantawan 170 tonnia. Kuusi fataa orjaa kuljetettiin siihen ja säilytettiin siinä sen ahtaasen lastiruumaan. Koko lastaamiseen ei kulunut kahja tiimaa aikaa, ja kun kuunari oli lewittänyt walkeat purjeensa tuuleen, ohjasi se kulkunsa Etelä-amerikan rannikkoa kohden. Se ei kottanut mitään lippua rannikolla ollessaan, mutta maalla seifowat tunsiwat sen hywin. Kuunari näytti olewan rakettu amerikalaiseen malliin. Orjalaiwat ovat brasilialaisia, portugallisia, espanjalaisia ja wälistä italiialaisia, mutta useimmasti amerikalaisia laiwoja. Walaskalan pyytäjätkin ovat toisinaan, niinkuin minulle sanottiin, tulleet rannalle, ottaneet orjalastin ja seilanneet esteettä matkoihinsa, ja purettuansa kuorman sa Kubassa tai Brasiliassa, ovat sitten palanneet tafaijin walaskalan pyyntönsä ilman että fukaan en aawistanutkaan mitä he sillä aikaa ovat toimittaneet. Orjakauppiaat ja heidän wartiansa rannikolla ovat ylimalkaan Espanjalaisia tai Portugallilaisia.

Orjakauppa on todellakin häwiämisesä. Rowiamman iskun ovat Brasilialaiset sille antaneet. Heitä on jo muutamia wuodet neekerin ylen suuri luku walkeaihoisen kansakunnan suhteen Brasiliassa ruwennut huolettamaan, ja esiwalta ja kansa ovat päättäneet yksissä neuwoin wastustella orjakauppaa.

Mahdotonta on wähälukuiselle laiwastolle menestyksellä wartioida neljäätuhatta penikulmaa pitkä rannikko. Kahdeksan tai kymmenen wuotta sitten, jolloin minä myöskin olin Afrikan länsirannikolla, oli Englantilaisilla näillä wessillä kuusikolmatta pikapurehtijaa, joista useat olivat höyrylaiwoja. Franskalaisilla oli myöskin sama luku krysääjiä siellä ja Amerikalaiset antoivat samate osansa, mutta yhtä kaikki ei orjakauppaa milloinkaan ole harjoitettu niin hywällä menestyksellä kuin silloin. Orjat meniwät kaupaksi Brasiliassa ja Kubassa ja barrakunaja rakennettiin pitkin koko rannikkoa. Monta orjalaiwoa saatiin kiini, mutta vielä useimmat pääsiwät perille esteetönnä. Kauppa oli niin edullista, että orjakauppiaat saattoiwat lähettää koko laiwastoja ja woivat melkein matematillisella tarkkuudella laskea kuinka suuri woitto heille tuli niistä, jotka pääsiwät krysääjiin käsistä. Orjäsäily paikkoja muutettiin toisesta paikasta toiseen, että sillä tawoin kartettaisiin höyrylaiwain walppautta, ja tuskin oli semmoinen säilypaikka rewitty maahan kun jo toinen rakettiin jonkun lähellä olewan wirran warelle tai lahden rannalle. Niin suuri oli orjain menekki, että toisinaan

tunnottomat kapteenit, jotka tahtoiwat päästä wapaiksi siitäkkin wähästä maksusta, jonka he antoiwat orjistansa, harjoittiwat julminta häwyhtömyyhtä wiattomia neekereitä kohtaan. Niin ferrottiin minulle että eräs kapteeni kutsui joukon ystäwämielisiä neekereitä tulemaan laiwansa, jonka perästä hän salpasi heidät kannen alle ja purehti Kubaan myymään heitä.

Silmäänpistäwä todistus orjakaupan häwiämisesästä on se, että ne, jotka sitä harjoittawat, rupeawat pettämään toinen toisiansa. Portugallilaiset walittiwat minulle että parin kolmen wuoden kulueessa Kuban kaupahuoneet oliwat käyttäneet itsensä aiwan huonosti. He oliwat ottaneet wastaan yhden lastin toisensa perästä, ja kun heiltä waadittiin maksua, kielsiwät he sen. Samankaltaisia walitustsia kuuluu myöskin muualta.

Tätä nykyä ei enää löydy monta orjapaikkaa päiwäntasaajan pohjoispuolella ja kaupan pääpöytä on nyt Kongo-wirran suu ja sen ympäristö. Pohjassa on laillinen kaupanteko tullut orjakaupan sijaan, ja jos waan Franskalaiset luopuiwät wiemästä maasta wapaita neekereitä, lewiäisi tuo laillinen kauppa pian eteläänkin.

Kun kuunari oli lähtenyt matkoihinsa, käwin minä kuninkaan luona, ja tuo suuri herra mafouga ilmoitti minun tuloni hänen majesteeittilensa. Matkallani kuninkaan luoksi käwin minä kolmen pienen huoneen ohitse, joissa, niinkuin minulle sanottiin, säilytettiin wiisi epäjumalan kuwa, joiden arweltiin olewan kaikkein woimallisimmat koko rannikolla Banokosta Mayombaihin asti. Heitä pidetään kaikilla Droungouheimokuntain woimallisina suojeleina ja ne owat pystytetyt lähelle kuninkaan asuntoa, sillä kuningaas kunnioittaa heitä mielellänsä ja he warjelewat häntä kaikesta pahasta.

Noita wiittä epäjumalan kuwa säilytetään kolmesja huoneessa. Pangeo, miesjumala, on nainut Alekan, ja he asuwat samassa huoneessa. Pangeo on kuninkaan ja hänen alamaistensa erityinen suojeleija ja pitää heistä huolta yöllä.

Makambi, toinen miesjumala, on nainut Abialan, ja heillä on myöskin eri huoneensa. Tuo Makambi parla on woimaton jumala, sillä hänen puolionsa on anastanut häneltä wallan. Sillä on kädesjä pistuoli, jolla hänen luullaan woivan tappaa kenen hän tahtoo, jonka tähden neekerit pelkääwät häntä suuresti. Hän warjelee heitä ufoista onnettomuuksista, ja kun he sairaina owat, rufoilewat he häneltä apua ja koettawat saawuttaa hänen suojiotansa lahjoilla.

Wiimeiseksi tulee vielä eräs nuorten miesten jumala, Numba, joka on Droungoulaiusten Repetunus ja Mercurius; hän suojelee asukkaita niistä onnettomuufista, jotka tulevat toifella puolla waltametta olemasta maasta, ja hän wallitsee aaltoja. Hän asuu aiwan yksin kolmannessa huoneessa.

Nämä epäjumalan kuvat ovat kaikki suuria, hyvin kömpelösti weistettyjä ja koristettuja. Kanssa näyttää pitävän niitä suuressa armoessa. Minä tarjosin kassikymmentä dollaria yhdestä, mutta sain wastaukseksi, etten saanut sitä ostaa, en edes sadalla orjallakaan, joka on sama kuin ei millään hinnalla ollenkaan.

Rahdestoista Luku.

Kun minä nyt pyysin kuninkaalta lupaa saada lähtea sisämaahan jahtiretkille, antoi hän minulle wiisikolmatta miestä kantamaan minun kaspineitani ja auttamaan minua jahdisja. Näistä miehistä oli kolme hänen majesteettinsa omia orjia ja heitä pidettiin parhaimpina pyssymiehinä koko maassa. He hantkivat kuninkaan pöydälle metsän riistaa ja wiettivät aikansa metsästä jahdiretkillä. He tappoivat elefanteja heransa hywäksi ja toivat elenluun hänelle.

Minun mieleni teki tungeida tuonne sydänmaahan, jota ei vielä ollut tutkittu tällä leveysdellä, aina siihen asti kunnes tulisin Nazarethin wiralle, jonne, niinkuin minulle sanottiin, me saapuisimme noin sata penikulmaa kuljettuamme itäänpäin. Minä lupasin antaa jofaiselle miehelle kassikymmentä sylvää pumpulifangasta, jos he osoittivat itsensä uskolisiksi minua kohtaan. He näyttivät o'ewan hyvin halulliset tälle retkelle ja erittäin tyytyväiset maksuun.

Rahdenpäiwäisen valmistuksen perästä olin minä tähdellisesti walmis lähtemään liikkeelle. Kun me arwattawasti tulimme kohtaamaan elefanteja, leopaarteja, puhwelihärkiä ja gorilloja, olin minä waronut itseni riittäwällä kuulawarastolla. Minulle sanottiin metsänriistaa löytyvän yltäköllin niillä seuduilla, jonne minä nyt aioin, siitä syystä että ne olivat harwasti asutut ja sopi wammat metsänpetojen tyyssialsi kuin ne alat pohjoispuolella Gabunia, joita minä nytjään olin käynyt tutkimassa, jonka ilmoituksen minä hawaitfin oikeaksi.

Yötä ennen lähtöämme lepäsin minä hänen majesteettinsa pyynnöstä eräässä lifaisessa majassa hänen afunnossaan, ja näytti hänen päältän-

sa ikäänkuin luulisi hän sen fautta osoittaneensa minulle suurta suosiota. Wiuhdoin läksimme me matkalle aamulla 23 päiwänä. Minä olin tuskin saanut unen einettä silmäni koko yönä, sillä suunnaton paljous rottia hyppi ja tanssi koko yökauden ja tekivät minulle wastusta huoneen omistamisesta, jonka tähden minä mieheni suureksi ihmeeksi herätin heidät tarwattoman warhain. Kello puoli-kuudelta olimme me jo matkalla. Minun seurasani oli Aboko minua lähin mies ja Niamfala, hänen perästänsä paras mies, neljän muun jahtimiehen kansja; neljäkolmatta nuorta miestä oli meillä tuormankantajina ja apumiehinä.

Meidän tiemme kävi yli muutamain kaunisten lakeuksien, joita ympäröiwät syvät, luonnollisilta, keskelle erämaata istutetuilta puutarhoilta näyttävät metsät. Ei pitkiä aikoja kulu ennen kuin täällä tullaan aarniometsään. Klo 3 sanoi Aboko minulle että joka silmänräpäys woiimme odottaa tapaamme elefanteja tai puhweleja, ja hetken ajan perästä näimmein puhwelihärän seisowan metsänlaidalla, katsellen ällistellen meitä kohden. Niin seisoi hän tuokion aikaa, mutta meidän wälimme oli liian pitkä että olisimme saattaneet ampua häntä, jonka perästä hän kääntyi takaisin metsään, silminnähtävästi puhoillaan meidän tulostamme. Aboko ja kassinekeriä juoksivat kaaritellen metsään katkaistajensa häneltä palausmatkan, sillä aikaa kuin minä eräässä nuorenfolossa keskellä metsää odotin että he ehtisivät paikalle ajamaan härkää minua vastaan. Oh'täkkiä olin minä hawaitsewinani jotakin lähenevän minua päin hämärässä, mutta tarwemmin sitä katseltuani arvelin sen olemas jonkun miehistäni. Se tuli minua päin, ja mitään aawistamatta käwin minä esille awonaiselle paikalle. Nyt hawaitsi tuo olento minun ja timeästi kirasten syöksähti se takaisin metsään. Nyt wasta huomasi minä että wallitsewasja puolihämrässä olin pitänyt kimpansa jonakuna miehistäni, sillä päiwänwalo tuskin woi tungeida tiheään metiään. Minä tulin pahoiileni, sillä eläin oli waan yhdessäkymmenen jalan päässä minuista, kun hän alkoi juosta pakoon, ja minä olin helposti woinut sen ampua. Samassa palasivat mieheni takaisin ja nauroiwat sydämestänsä minun erehdykselleni, jota he eiwät pitäneet minäkään loukkaufsena heitä kohtaan, sillä heillä ei ollut aawistustakaan siitä että heidän ja kimpansin välillä oli jonkinlaisista yhdenkaltaisuutta, ja he luulivat minun erehdykseni olleen syynä waan minun tietämättömyyteni

ja osaksi myöskin rohkeuden puute, niinkuin sittemmin kuulin. Onneksi sain minä vast'edes tilaisuuden osoittamaan heille, että he itse erehtyivät minun suhteeni, mitä jälkimmäiseen tapaukseen tulee.

Kun taasen olimme liikkeelle lähteneet, tapoimme pian yhden kasellin, jonka otimme myötämme illalliseksi. Nyt tulimme, niinkuin näytettiin, warfinaiselle jahtialueelle. Ensi kerran tuntui minusta oikein iloiselle, kun aattelin jahtiaikeitani, sillä vaikka me näimme ainoastaan yksittäisiä eläimiä — milloin kimpansin, joka kiiruhti metsään kappaleen matkan päässä meidän edellämme, milloin ngiwon (eräs eriskummallinen eläin, aasin kotoinen, mutta vähän lyhemmillä jaloilla, ilman sarvia ja väriltään musta keltaisen pilkun kanssa selässä) ja milloin yhden milloin kaksi kasellia, jotka kiireisesti pakenivat pois pyssyngannon matkan päästä — näimme me paljon jälkiä, erinomattain elefantin, josta woin huomata että siitä eli tulewa oivallista jahtiretkiä.

Klo 6 teimme leirin keskelle lakeutta, sillä aikaa kuin mieheni lähimmästä metsästä toivat hirveän joukon poltinpuita ja rakensivat niistä rowion, joka piti nälymän kaukaa. Meidän illalliksemme oli valmistettu paistetuista metsänriistan lihasta ja pisangeista, joka oli kylliksi hywä ruoka semmoisille nälistyneille raukoille kuin me, ja kohta klo seitsemän jälkeen hiiwimme kaikki vuoteelle, s. t. s. laskeusimme kaikki levolle maahan, jalat päin tulivomista, ja peitimme itsemme, minä willeilläni ja mieheni lehdillä ja ruohoilla, joita kookon haalivat. Huomattakö siis että ne rautat pitävät paljon tulivomioista! Ne ovat warfin keweästi puettut, ja vaikka täällä ollaan päiväntasaajan läheisyydessä, ovat tuulet täällä wuodenajalla hywin kylmät, kun ei aurinko paista eikä lämmitä ilmaa. Waikka ylläni oli paksut wilitit en woinut minä kuitenkaan lewätä hywästi wiulun tähden.

Me olimme jo kulkeneet noin wiidenkolmatta penikulman paikoille — joista kymmenen idän katoista suuntaa kohden — läpi kauniin, mäkitien ja wuorisen maiseman, joka suurimaksi osaksi, niinkuin ennen olen maininnut, oli lakeutta pehmeällä hietamaalla ja metsän kanssa, jota näyttävät kauniille wehreille haarille keskellä tasankoa. Metsät ovat turvallisista tyyssioja niille suurille laumoille willejä puhweleja (Bos brachicheros) ja antiloopeja, jotka yöllä käyvät noilla suurilla wehreillä ruohomaila lautumella.

Ylimalkaan oli maa hywin waihtelevaa ja korkeimmat wuoret äkkijyrkkiä, ja niiden alapuolella lewisivät lasot, joiden wastaisella puolella näkyi toisia wuoria ja joiden hiljaisessa pimennössä me wälistä ätkäsimme kulkewia tai lepääwiä eläimiä. Hirmuisen suurta puuta myöden oli meidän käyminen yli erään sywyuden, joka oli pienen mereen juoksewan wirran uoma. Me käwimme kolmen neljän wirran ylitse, jotka kaikki olivat kirkkaita ja kauniita, mutta jollei noissa sywemmässä lassoissa ole enemmän wettä (jotka minä kumminkin luulen), ei saa maa tarpeeksi kosteutta.

Yö oli hywin kirkas ja kylmä, jonka tähden minä en woinut maata, waikka olin asettanut kistuni tuulen puolelle suojaiksi. Kello kahdelta ajoin minä kaikki miehet hereille pitittämään matkaa, sillä minä arvelin että kulkemalla paremmin woisimme pitää itsemme lämpiminä kuin paikallamme makaamalla. Mieheni olivat tästä hywin iloisia. Ne ihmisraukat olivat kärsineet wiesä enemmän kuin minä. Onneksi oli kuutamoo, jonka tähden me ilman pienintäkään wästuuta saatoimme käydä yli lakeuden. Pari tuntia ripeästi kuljettuamme, tulimme tiheään metsään, joka suojeli meitä tuulelta. Metsässä teimme kohta hirmuisen rowion ja oikaissimme itsemme maahan nukahtaaksemme hetken aikaa, joka kesti auringon nousuun asti kello kuudelta.

Me läksimme nyt taasen liikkeelle, ja meidän edessäimme lewisi kaunis ruohokenttä, jonka äärimmäisellä laidalla rauhassa käwi lautumella useita puhwelilaumoja, jotka, meidän hawaittuansa, pikaisesti pakenivat metsään. Niin fauan kuin ne liikkuiwat lakeudella ja söiwät ruohoa oli erämaalla omituinen wiljellyn maiseman muoto. Se näytti semmoiselta kuin suuri niitty näyttää heinäkuun aikana karjalauman kanssa, jolloin heinä on valmistunut niittoon — kaunis, rauhallinen maisema täällä afrikkalaisessa erämaassa.

Kello yhdeksän aikaan tulimme wäpöiselle järwelle ja siellä näin minä wirtahopoja ensi kerran. Kymmentunta noita suuria kumpelmäisiä eläimiä uiskenteli kuorsaten webessä, milloin nostaan päänsä ylös webestä, milloin sukeltaen alas pohjaan. Woko kielsi minua ampumasta niistä yhtäkään, syyllä huomauttaen minua siitä ettemme woisi saada niitä ylös webestä ja että paras tilaisuus niiden tappamiseen on yöllä, kun ne nousewat ylös rannalle käymään lautumella.

Pian sen jälkeen tulimme eräälle awonaiselle paikalle ja hawaitsimme pitkän matkan päässä jotakin, jota minä ensimmäiltä kuulin puhwelilau-

malssi, mutta joka lähemmäksi tultuaan näytti olevan eräs karawanijoukko. Kun sen seuran jäsenet huomasiivat meidät, valmistelivat he itsi-änsä jotoaan, sillä täällä ei löydy mitään lafia, ja jokaisen käsi on nostettu weljeänsä vastaan. Suurin osa heistä hymyi piiloon ruohostoon, ja hetken-aikaisen wakoilemisen perästä astui neljä hywin warustettua miestä meidän etemme kysymään meitä, jotaa wai rauhaako tahdomme. Nähdessänsä minun, kummastruiwat he suuresti ja niinpian kuin heidän ihmetyksensä, nähdesjansä walkean miehen näin kautana sijämaasä, oli poistanut heidän pelonsa, rupefiwat he huutamään matkakumppaneillensa, että tulifiwat katsomaan otanganä.

Minua ympäröi paikalla utelias joukko, josta useimmat eiwät koskaan ennen olleet nähneet walkeata miestä, waikka tiettyä oli, että he oliwät tehneet kauppa walkein miesten mustain astanajajain kansä. Heidän matkansa piti etelään ja pohjaseen päin, wieden tupakkaa, suolaa ja muita tawaroita muasäan, ja heidän aikomuksensa oli tuoda palatesäan orjia ja elfenluuta. He oliwat Chetianeja, joka oli wallitsera kansakunta näillä tienoilla sijämaasta.

Me jätimme heidät heidän kunnastuksensa waltoan, sillä meidän mieleemme hehkui päästä kylään, jonka me saawutimme kello neljän aikana iltapuolla päiwää. Kylä, jonka nimi oli Ngola, oli erään chetianipäälikön Njambain asunto ja hän oli kuningas Bangon alamainen, joka Abokon kautta lähetti hänelle terweisiä ja käski hänen pitää minusta huolta niin kauan kuin minä tahdoin wiipyä hänen luonansa ja käydä jahitrekillä. Kylään kuului noin wiikymmentä siwää bambuasuntoa, jotka afrikalaisen tawan jälkeen seihoiwat kahdesä riwisä kahden puolin pitkää katua. Mutta koko kylä oli hywin wiehättävän puhdas, jota seikka muuten on jotenkin tuntematon asia Afrikasä. Se on kuufikymmentä penikulmaa itäänpäin Sangatanyasta.

Kun naiset minun tullessani huomasiivat minun, juokfiwat he huutaen huoneifinsa. Merkiliistä on, ettei mitään Afrikan sijämaasä löytywisä kylisä saata asukkaia niin suureen hämmästyksien kuin walkean miehen tulo. Waimot ja lapset juoksewat henkensä edestä, ja he näyttäwät pelkäävän, että walkean miehen näkyin jo tappaa heidät. Täällä eiwät miehet sentään näyttäneet niin suuresti pelästywän kuin minun ihmisiä sywäisjet ystäwäni, ja waikkei Njambai milloinkaan ennen ollut nähnyt walkeata miestä,

otti hän minun hywin kohteliaasti vastaan. Aboko sanoi hänelle kuningas Bangon terwehdysten, johon Njambai wastasi, että häntä totteli koko ympäröstöllä olewa maakunta ja että minä woin saada niin monta miestä kuin tahdoin olemaan minulle apuna jatkirekillä. Kun kaikista oli sowitzu kummastrin puolen mieliksi, wiettiin minä kuninkaan weljen, Shinsuhkon asuntoon; se oli kaikkein awarin koto kyläsä ja annettiin sentähden minun haltuuni.

Njambain huone oli samoin kuin muiden rakettu bamburuoioista, katettu palmunlehkillä ja lattia oli tehty soffetusta sawesta. Sijuwarkki oli erinomaisen siisti ja seinisä riippui muutamia wärillä kaunistettuja kuvia, jotka arwattawasti oliwat Bangon lahjoittamia; ja waikkei siellä löytynytkään mitään tuoleja, niin woi Njambai kumminkin kästeä wieraastaan istumaan kahdelle mättäillä peitetylle puurahille, joilla kuningas ja minä istuimme sillä aikaa kuin me puhuimme toinen toisemme kansä. Huone oli lähes kahlakymmentä jalkaa pitkä, kymmentä jalkaa korkea ja kymmentä jalkaa leveä, ja meidän edessäamme oli kaunis pylwäslakka.

Minä hawaitfin, että Njambai oli erinomaisesti mielisjään minun tulostani hänen luoksensa, sillä semmoista kunniaa ei ollut (minun onnekseni) tapahtunut kellenkään hänen kansansa kilpailewista päälliköistä. Minä olin sentähden warma, että minua kohtelaitiin täällä hywin. Minä olin saanut parhaan huoneen asunnokseni, ja tuskin olin minä järjestännyt kaluni, kun minulle jo oli valmistettu päiwällisatria keitetyistä ja paahdetuista pisangeista, batateista, keitetyistä kanan ja apinan lihasta — josta wiimeffimainitusta ruokalajista minä en maistanut ollenkaan. Ruoan jälkeen lähetin minä kuninkaalle muutamia käärjä Virginian tupakkaa, jota oli kaikista mieluisin lahja, jonka hänelle lähettää saatoin, sillä Amerikan tupakka on hywin harwinaista tawaraa sijämaasä ja paljoa parempaa kuin maasä kaswawa. Sitä vastaan lähetti hän minulle oiwallisen kimpun soferiputfia.

Yleisesti katseen ihmetytti Ngolan kylä minua. Niin suurta siiwoutta en ollut minä kuullut tapaawani neekerein kesken. Siellä ei löytynyt edes mitään rikkaruohoa tuolla pitkällä kadulla. Shinsuhkon huone, jossa minä asuin, oli niin awara ja mufawa kuin huoneet Sangatanyasä, ja warustettu lufulla ja awaimella. Kun olin asettanut kaikki kapineeni järjestyksien, tuli tuo kunnon Shinsuhko minun luokseni, tuoden awaimen muasäan, ja antoi minulle wiittausen, että hä-

nen alamaisensa helpeästi voisivat saada halun warastaa minun kalujani, jos ovi oli awoina. Kylä on 60 penikulman päässä Sargatanyasta melkein suorasti itäänpäin, ja waikkei kukaan walkea mies milloinkaan ole käynyt täällä, näin minä kumminkin paljon merkkejä walkean miehen siwistyksestä.

Seuraawa päivä oli sunnuntai. Minä pysyin kotona, luin pipliaa ja olin iloinen, että sain käyttää yhden päivän lepoa ja aattelemista warten. Minoastaan suurella waimalla sain minä mieheni pidätettyksi menemästä jahtitretkelle; he sanoivat, että sunnuntai saattoi olla warsin hywä walkeille miehille, mutta mustilla ei ollut sen kansa mitään tekemistä. Mina kun kyhyms nousee eri tawoista ja käytöksestä, on neekerein ainoa wastaus, jota he käyttävät kaikissa tapauksissa, että se jumala, joka on luonut walkeat, ei ole sama jumala, joka on luonut mustat.

Sitten tuli kuningas ja osa hänen alammaisistaan minun luokseni, ja se keskustelu, joka nyt alkoi, herätti kummankin puolista kummastusta. Minä sanoin heille ettei heidän epäjumalainsa kuwista eikä noitakaluista ollut mitään hyötyä ja että oli warsin järjetöntä odottaa apua puujumalilta, joita ihmiset olivat tehneet ja jotka woiittiin polttaa tuhaksi; että sitä, mitä he sanoivat noituudeksi, ei löytynyt ollenkaan olemassa ja että oli warsin wäärin tappaa ihmisiä semmoisten syytösten tähden; että oli ainoastaan yksi Jumala, jota walkein ja mustain yhtä suuresti tuli tunnioittaa ja häneen turwata. Tämä kaikki sai heidän waan jupisemaan kummastusta tai epäilystä.

Kuningas huomautti nyt siihen, että me olimme meidän jumalamme hywässä suosiossa, koska hän lähetti meille pysyjiä ja kruutia taiwaasta.

Kuninkaan weli arweli olewan erinomaisen hupaista oleksella *alougou* (rommi)-wirtain rannalla, jotka koko wuoden ympärinää juosta wilisivät maan läpitse, niinkuin meillä oli laita, ja että häntä mielellään tahtoisi asua semmoisen joen warrella.

Minä sanoin heille, että me teimme pysyymme itse, jota ei kukaan näyttänyt tahtowan uskoa, ja ettei meillä mitään rommivirtoja ollut.

Sitten ilmoitti kuningas, joka oli hywänlaatuisen ja toisinaan sangen aulias mies, että hän antoi kaikki kylän naiset halturini. Minä en suostunut siihen tarjomukseen, waan ilmoitin hänelle, että walkeat miehet pitävät suurena rikoksena, jos joku pitää yhteyttä niin monen nai-

sen kanssa, ja ettei minun maasani miehellä saa olla useampi kuin yksi waimo (minä en maininnut mitään Mormoneista). Kaikesta mitä olin puhunut näytti tämä seikka olewan heistä pahin. He äänähiivät kaikki kummastuksesta ja naisetkin arwelivat sen olewan naurettawan tawan, josta ei seuraisi mitään hywää.

Seuraawana aamuna menivät minun miehene jahtitretkelle päivän koittaisa; he eivät tahoneet tuhlata aikaa turhaan, sanoivat he, ja pelkäsiwät, että minä minä pysyisin kotona vielä päivän. Meitä oli suuri joukko, sillä muutamata kylän parhaimmista pysyymiehistä seurasiwät myötä. Minä annoin heille kaikille kruutia — pysyjiä, semmoisia kuin ne owat, on kaikilla — ja me jakauimme kahteen osaan, Aboko ja pari muuta neekeriä meni leopardin jahtiin, sillä aikaa kuin minä tuon suuren joukon kansa tungin metsään pyyrämään mitä kästimme sattui. Itapuolla päiväwä palasimme me, tuoden muasfamme enemmän metsänruuista kuin milloinkaan ennen olin ampunut yhtenä päivänä Afrikassa, mutta niiden joukossa ei ollut yhtäkään suurempaa otusta. Suuri oli minun iloni, kun minä ammutun saatiin joukosta löysin erään tähän asti tuntemattoman helmikana-lajin (*Numida plumifera*), erinomaisen kaunis lintu, jolla oli paljas pää tummansinisen ihon kanssa. Niikassa on sillä tupsu pystyissä seisowia, tiheitä ja untuwankaltaisia hdyheniä. Kaulan yläpuoli, kurkku ja tafapuoli päätä on koirafella peitetty lyhyillä, mustilla hdyhenillä, mutta naaraalla owat nämät osat paljaat. Linnun hdyhenpuku on yleisesti mustansininen ja pilkuttettu lukuifilla, sinertäwillä ”filmillä”. Nokka ja säätret owat mustansiniset samoin kuin tuo paljas päänahka. Sillä linnulla, jonka minä ammuin, oli sipien wäliä seitsemäntoista tuumaa.

Tätä lintua ei löydy metsissä lähellä rannikkoa, waan tavataan, niinkuin sittemmin tulin hawaitsemaan, noin wiidenkymmenen penikulman päässä itäänpäin Sargatanyasta. Se on hywin pelkuri, mutta kuljeksi suurissa joukoissa metsien läpitse, jossa kuuluu sen korkeaa ääni, joka kuitentkin on äreä ja pärisewä. Hän lamoo ihmisten polkuja, mutta hänen omia jälkiänsä näkyy joka paikassa niissä metsissä, joissa hän oleksellee, sillä semmoinen lintuparwi kuopustaa maan niillä paikoilla, jossa se lepää. Sillä on wahwat siivet ja se istuu yöllä korkeain puiden latwoissa. Kun pysyymies lähestyy näitä lintuja, lentäwät ne äkkiä ilmaan ja jakauwat josta ta-

holle, jonka tähden niitä on vaikeaa saada ammutuksi.

Minä en ollut nauttinut mitään ennen kuin menin jahtiretkelle aamulla ja olin sentähden iloinen, että sain aamiaista ja päivällistä yhdellä haavalla, ennenkuin rupefin täyttämään topingilla jahtisaalistani, joka toimitus on tehtävä kohta, sillä muuten syöväät muurahaiset ne suuhunsa.

Minä olin wäsynyt ja menin sentähden levolle, mutta en saanut unta juuri ensinkään. Koko kylä oli finä yönä liikkeellä. Kylän asukkaat olivat panneet kemut toimeen siitä syystä, että minä olin ollut heidän luonansa niin kauan. Onneksi ei minua käsitetty tulemaan ulos pitämään puhetta tai jollakin muulla tavalla ottamaan osaa juhlallisuuteen. Minulla oli kärsimystä kyllä heidän laulunsa, melunsa, tanssin- ja rieburan ilonsa kuulemisesta. Seuraavana päivänä oli minun pääni kipeä ja minä pysyin sentähden kotona, mutta minun oli sen sijasta näyttäminen itseäni suurelle joukolla Chekineja, jotka olivat tulleet läheisistä kylistä katsomaan walkeata miestä. Rjambai oli tietysti ihastuksissaan siitä huomiosta, jota minä herätin. Minua tutkisteltiin ja tarkasteltiin pelolla ja kummaustuksella. Erittäin ihmettelivät nämät ihmiset minun tukkaani, ja useat sanoivat, että minä warmaankin olin joku henki (mbuiri), ja he osoittivat minulle suurta kunnianosoitusta.

Uudemmallä tuli minun pysymieheni kotia, tuoden muassa suuren joukon apinoita, joiden lihalla he sukivat suutansa sillä aikaa kuin minä ryhdyin täyttämään topingilla kahdeksaa merkullisintä niistä eläwistä, ennenkuin menin levolle. Onneksi oli tänä yönä rauhallinen meno minun läheisyydesiäni, niin että minä saatoin nukkua, lopetettua työhni. Yksi näiden ihmisten taitauskoifista ajoista oli tullut. Kuunlaita ei mahtanut olla oikeassa. Minä en voinut saada selkoa millä tavalla ja minä luulen etteiwät he itseään sitä tarkein tietäneet, mutta jok' ainoa nekeeri riipusti ihoonsa punaisia ja walkeita kiiutuwiivoja ennenkuin meni levolle.

Minä en mennyt jahtiretkelle seuraavana päivänä ja olin siitä hywiällä mielin, sillä sen kautta sain minä tilaisuuden wapauttamaan yhden naiskaupan, joka oli kuolemaisillansa kauheimpiin kidutuksiin. Kun minä istuin ja luin iltapuolla päivää, kuulin minä erään naisen parhuvan ikäänkuin kowain tuokain alaisena. Kun kysyin mikä siihen oli syytä, wastasi minulle eräs nekeeri, että kuningas rangaisi yhtä waimoistan-

sa, ja muutamat toiset antoivat minulla wiittauksen, että minun pitäisi koettaa pelastaa sen waimoraukan henkeä. Minä rienstin kuninkaan apuntoon, ja kun olin saapunut sisäänkäytävän eteen, kohtasi minua näky, joka sai minun wereni jäähmistymään kauhusta. Eräs alaston nainen oli uumilta sidottu jykkeään maahan juntatuun paaluun. Hänen jalkansa oli haristettu ja kiinitetty pariin pienempään paaluun ja lujat köydet oli kiristetty ympäri hänen kaulansa, ruumiinsa, rannettensa ja nilkkaifintensa. Näitä köyhiä kierrettiin yhteen kekpein avulla, ja silloin kuin minä tulin paikalle, oli iho jo ruvennut lähtemään tuosta kauheasta kiristyksestä. Soukko karselijoita seisoi ympärillä ja näyttiwät jostentien huolimattomilta; luultawasti olivat he tottuneet näkemään semmoista.

Minä astuin esille, tartuin kuninkaan käteen ja pyysin häntä minun tähteni päästämään waimoraukkaa wapaaksi ja säästämään hänen henkeänsä. Minun näin puhuesani lakkafi pingoitaminen ja pyydewit näyttiwät olewan iloisaan, että saivat keskeyttää toimituksensa. Kuningas mietti hetken aikaa eikä tahtonut luopua koostotaan. Hän käwi sisään huoneesensa. Minä seurasin perästä ja uhkafin paikalla jättää hänen kylänsä, ellei hän päästäisi wapaaksi tuota waimoraukaa. Wiuhdoin myöntyi hän ja sanoi: ”Pelasta hän sitten! Minä annan hänen sinulle.”

Minä kiiruhdin heti ulos, ja kun en voinut saada köyhiä irti, karsaisin minä ne weitselläni. Tuon waimo parka oli warsin werisä. Muutamat köydet olivat tunkeneet niin sywälle ihoon, että liha oli paljas, ja hän wuosi werta wahwasti. Kuitenkaan ei ollut hän waarallisesti haawoitettu ja minä kiitin Jumalaa, että minulle oli onnistunut pelastaa hänen henkensä. Minä käwin paikalla kuninkaan luoksi ja sain hänen lupaamaan, ettei hän enää rankaisi häntä. Sitten kysyin minä kuninkaalta, mitä se waimo oli tehnyt. Hän wastasi, että se oli warastanut häneltä sen helmiryön, jota hän tawallisesti kantoi ruumillansa, ja oli antanut sen raskastajallensa — joka tietysti oli suuri rikos.

Sohtaakseni tuon mustan kuninkaan aatofsta toisaalle päin, huomautin minä hänelle wähäistä lintua, joka istui ylimmällä oksalla eräissä pitkässä puussa hänen huoneensa wiereessä, ja lupasin ampua sen. Niin kuin olin odottanut, wäitti hän sen olewan mahdotonta. Nekerit owat huonoja pysymiehiä. Minä annoin tuoda pysymni, tähtäfin ja ammuin sen pienen linnun, josta hänen majesteettinsa itse ja hänen alamai-

sensa huusivat melskaten suostumustansa. He tutkitselivat minun pyssyäni, jossa oli lyödin-lukku, jonka tähden se heitä ihmetytti, sillä heidän ampuma-aseensa ovat limsilukkuisia kivärejä. Sitten sanoivat he minulla olevan jonkun mahtawan noitalalun tai fetischin, joka auttoi minua ampumisessa.

Pitäkseni heitä yhä edespäinkin hyvällä mielellä, otin minä esille tulitikkurasiini ja webin walkeata yhteen tiffuun, joka temppu minulle aina on tuottanut suurta arwoa sisämaan neekerein seassa. Tämä keino näyttää heistä olevan merkittävintä kaikesta, ja nämä Chekianit eivät milloinkaan väsyneet katselemasta minua "tulita tehdesäni".

Seuraavana päivänä menin minä yksin jahtiin ja ammuin ilokseni vielä yhden linnun, tuon mustan willi-kanan (Phasidus niger), joka on mitä merkittävimpää lintuja Afrikassa nähnyt olen, ja jonka löydyksen minä arwonsa puolesta astetan kohta tuon ylhäällämainitun mustan helmikanan rinnalle. Niistä kuudestakymmenestä uudesta lintulajista, joilla minun on onnistunut enentää tunnettuin afrikalaisten lintuin luvua, näyttävät nämä kaksi minusta merkittävimmille.

Phasidus niger on, jos pyrstösulat lukuun otetaan, kahdeksatoista tuumaa pitkä. Sen pää ja yläpuoli kaulaa ovat alastomat, paitsi erästä juovaa lyhyillä, mustilla höyhenillä, joka käy nolan juuresta tafaraiwoon asti, jossa se loppuu yht'äkkiä. Pään alastomat osat ovat naaraalla waaleanpunaiset wäriltänsä ja koirakella tulipunaiset. Kurkku on peitetty hyvin lyhyilläillä höyhenillä. Kun minä ensikerran näin tämän linnun, luulin minä sen tavalliseksi kanaksi. Neekerit ovat myös huomanneet tämän yhdenkaltaisuuden, joka nähdään siitä nimestä, jonka he sille ovat antaneet: coub a iga, joka merkitsee willi-kana. Willi se onkin, jonka tähden sitä on hyvin waikaa päästä lifi, ja harwinainen on se myös niissäkin metsissä, joissa sillä on kotinsa. Sitä ei löydy ensinkään rantamaassa ja tavataan wasta wiiden-, kuudenkymmenen penikulman päässä sisämaan päin. Sielläkin on se niin harwinainen, että kaitilla retkilläni yhteensä ammuin waan niitä kolme. Tämä lintu ei olekselle suurissa parwissa niin kuin helmikana, waan kuleksi läpi metsäin yksi koiras ja yksi naaras tai useimmasti kaksi naarasta yhdesä seurasia. Se on kowin arka ja lentää pienimänkin rysskeen kuullessaan pois piilopaikkoihinsa metsästä.

Minä rupeen jo saamaan niin paljon eläimiä kootuksi, että minulle on mahdoton tungeida aina Nazareth'in asti. Waara koko kokoukseni kadottamisesta on liian suuri ja waikeus sen suojelemisesta muurahaisilta vielä suurempi. Pie-ninkin huolimattomuus saattaa pilata luonnon-tutkijalta ne eläimet, joille hän panee suurimman arwon, ja useasti jouduin minä epätoiwon wim-maan kun hawaitsin muurahaiden ydellä jonkun wäähäpätöisen epähuomion kautta ennen aamua kalunneen jonkun harwinaisen linnun tai muun eläimen luurangoksi.

Minä ilmoitin kuningalle että minun oli palaaminen takaisin Sangatanyaan ja rupestin sitten säilyttämään sisään eläimiäni ja niiden luurankoja sillä tawoin, että niiden kuljetus tulisi niin helpoksi kuin mahdollista. Meidän piti lähteä matkaan warhain aamulla (10:s päivä) ja illalla olin minä ja'annut kaiten tupakkani kylän afukkaille. He ovat kohdenleet minua hyvästi ja ansaitsevat tuon pielenen hywityksen, jolle he panewat suuren arwon.

Matkaewäällä antoi kuningas minulle kananpojan, puolen tufinaa munia ja kaksi kimppeä pisankeja. Minä lupasin Sangatanyasta lähettää hänelle wiifkolmatta kääryä tupakkaa, yhden kaanakkapaleen, lasillisen kruutia, kolme piippua ja muutamia helmiä. Hän pyysi erittäin wä-hän rommia, johon pyyntöön en minä suostunut.

Hän käski minun tulla takaisin katsomaan häntä ja wiipyä silloin enemmän aikaa, niin saisin hänen parhaat jahtimiehenä awukseni. "Mutta," lisäsi kuningas, "muistakaa waan, että otatte wä-hän rommia myytänne." Ja sitä pititti hän, milloin pyytäen, milloin luwatan jostakin, mutta aina palaten takaisin rommiin. Wanha kuningas parka, kuinka häntä olisi miellyttänyt pieni matkustus Sangatanyaan, jossa hän olisi saanut tarpeensa tuota haluttua rommia!

Kun meidän piti lähteä, lähetti kuningas poikansa minun luokseni noutamaan niitä lahjoja, jotka hänelle oli luwattu, ja antoi erittäin mielisuttua etten unohtaisi rommia. Hän lähetti minulle muistoksi erään wanhan, iästä ja pidosta mustuneen sawipiipun, jossa hän näytti pitävän paljon. Hän toivoi, että minä ottaisinkin sen myytäni kotimaahani ja sanoisin ihmisille siellä että se oli kuningas Njambain mielispiippu.

Minä etenin useassa tilaisuudessa aina kahkkymentä penikulmaa itäänpäin Njambain kylästä, mutta hawaitsin maan siellä olevan yh-

dennäköistä kuin se mitä jo kerrottu on. Kun nyt viimeisen kerran näillä lehmillä puhumme Chekiani-heimosta, näyttää minusta kohtuulliselle, että tässä annan lukijalle yleisen kuvauksen tästä suuresta ja mahtavasta heimokunnasta.

Chekiani-heimon ja ne kansat, jotka ovat sen kanssa läheisessä yhteydessä ja puhuvat sen eri kielimurteita, asuvat merenrannalla ja sifämaasfa aina kahdeksankymmenen penikulman päässä merestä — Muni- ja Munday-wirtain rannoilta pohjaassa Dgobanh'in asti etelässä. Tälle avaralle alueelle ovat he rakentaneet kylänsä; heillä ei ole miesjätään mitään yhteistä keskuspaikkaa ja he elävät enimmästi niiden kyläin välissä, joissa Mpongwet ja Bafalai'it asuvat; mutta yhtä kaikki on heille onnistunut pitää kansallisuutensa. Muutamissa paikoissa ovat he lukuisimmat lähellä rannikkoa, toisissa paikoissa ovat he toinen, kolmas eli neljäs heimokunta sifämaata kohden. Sillä tavoin ovat he asettuneet lähelle Munin- ja Munday-wirran suuta ja asuvat viimein mainittu virran ja Gabuntin välillä olevalla merenrannikolla; sitä vastaan ovat he etelän puolella Gabunia siirtyneet pois Mpongwelaisten tieltä ja ovat rakentaneet kylänsä sifämaahan.

Ulkomuotonsa puolesta ovat Chekianit keskenkokoisia ja heillä on tawattoman waalea iho neekereitä ollaksensa, mutta he eivät näytä niin kauniilta kuin Mpongwet ja Mbengalai'et. He ovat sotaisia, kavaliala, erinomaisen haluisia kauppaan ja petokseen. He ovat innokkaita jahtimiehiä ja heillä on kylliksi sekä rohkeutta että taitavuutta, sillä he ovat hyvin ketseliäitä ja liikkaita, kun he lähenewät saalistansa. He ovat riitaisia ja pitävät yhtämittaa palaweria keskenänsä tahti muiden heimokuntain kanssa. Hyvin vähän tietävät he siitä, että ovat samaa heimoa, ja heidän välinsä läheisten kyläin kanssa ei ole aina ystävällinen, eikä juuri milloinfaan tuttavallinen. Niinkuin kaikilla muilla afrikalaisilla, joiden kanssa minä olen sattunut yhteen, on miehillä hyvin vähän tai ei ensinkään halua maanviljelykseen; he heittävät maan viljelemisen naisten ja orjain tehtäväksi. Rannikolla asuvilla Chekianeilla on paljon orjia, mutta sifämaasfa asuilla ainoastaan vähän.

Heidän sodankäynnissään on kavaluus suuri ansio. He nauraavat walkeata miestä, joka rohkeasti astuu vihollistansa vastaan, ja heitä miellyttävät enimmästi wäijymys ja äkkiauramattomat päällekaraukset. Kun joku Chekianilais-neekeri on joutunut riitaan toisen kanssa,

asettuu hän wäijyksiin, ampuu häntä, kun hän käy ohitse, ja karjaa sitte tiehensä. Tietysti tekewät tapetun ystäwät hänen astiansa omaksensa; uusi wäijyminen ja wainominen alkaa, useasti wedetään kymmenkunta kylää samaan riitaan, murhaa ja häwitystä kestää kuukaudet aikoja, wieläpä ruoskainta, jolloin kumpikin puolue käyttää jofaista tilaisuutta, wahingoittaaksensa toista. Tästä on seurauksena semmoinen turwattomuus, joka tekee kaiken järjestetyn yhteiselämän mahdottomaksi. Usein siirtyy kokonainen kylä toiseen paikkaan wälttääksensä kostoa, ja wälillä seuraa wihollinen pakenevan jäljissä aina hänen uusille asunnoillensä asti, tahti syntyy toista uusia selfauksia, jotka antawat syytä uusiin werentuoduksiin.

Olimalkaan eivät nämä Chekianit ole werenhimoisia, waan huolimattomia ihmisen hengestä, kiihkoisia ja kostohimoisia.

Moniwaimoisuus wallitsee tietysti Chekianein seassa ja sitä pidetään, niinkuin jo mainittu on, waltiollisen laitoksen arwossa. Se on miehelle eduksi mitä useammista mahtawista perheistä hän nai sekä omassa että muissa heimokunnissa, sillä sen kautta lewiävät hänen kauppatoimensa ja hän saa enemmän arwoa ja mahtawuutta. Mutta toiselta puolen on myös tämä alkuna kaikkein sotiin ja riitoihin. Miehet ovat altuisissa rakkauden yhteyksissä toisten kyläin waimoin kanssa, ja jos he saadaan kiini, murhataan he tai saattawat he sodan kyläänsä. Raijellista siweyttä ei pidetä suuressa arwossa, ja pääsyynä tämän ja muiden heimojen wähitellen tapahtuwaan perikatoon on se seikka, että naiset pakotetaan niin nuorina naimisiin, etteiwät he woi tulla äiteiksi. Lapset luwataan pois jo neljän-, wiiden-wuotijoina, jona kohta syntysisäkin, ja tytöt tulewat waimoiksi kolmen-, neljäntoista wuoden wanhoina, josta syystä he wanhenewat warhain ja suurin osa heistä kuolee nuoruuden iässä ja ilman lapsia.

Waikk'ei siweyttä pidetä suuressa arwossa, pidetään haureutta kumminkin suurena rikoksena, joka rangaistaan sakolla, jotka määrätään wietelijän waroja myöden, ja koko joukko miehiä, jotka eiwät muulla tawalla woi salkojahsa maksaa, myyhdään orjiksi joka wuosi. Wälillä so-wittaa erehtrnynt rikoksensa sillä, että muutamain aikaa tekee työtä tuolle loukatulle awiomiehelle, mutta toisinaan ei woida rikosta lepyttää muulla kuin werellä.

Sotaisella miehellä on tawallisesti yksi yliwaimo eli ensimmäinen waimo — tawallisesti se

waimo, jonka hän ensiksi on nainut — ja se, joka harjoittaa luvaton kanssakäymistä tämän waimon kanssa, tekee aivan suuren rikoksen, josta vähin rangaistus on orjaksi myyminen. Kun mies solmii uusia avioliittoja ja hänen jälkimäinen morsiamensa, niinkuin tavallisesti laita on, vielä on lapsi, pannaan hän tuon ensimmäisen waimon maarinpidon ja hehousfen alle, joka kasvattaa häntä kunnes hän on tullut sopiwaan ikään. Nämä nekerit naitavat myös nais-orjia, mutta waikka niistä syntyneet lapset ovat wapaiita, on heillä kuitenkin vähemmän famomista ja alhaisempi arwo kuin wapaiista waimoista syntyneillä lapsilla. Usein karfaawat waimot miehiltänsä, kun heitä pahoin on pidetty tahti jonkun muun syyn tähden, toistin kyliin, ja kun sitä pidetään kunnian asiana, ettei semmoisia pakolaisia anneta heidän omistajillensa, on tämä seikka runsaana aiheena riitoihin ja sotiin.

Naisia kohdellaan sängen kowalla tavalla. Miehet sylsäävät mielellään kaikki raskaammat työt waimoinsa niskoille, joiden on wiljeleminen maata, kokoominen poltinpuita ja kantaminen kaikenlaisia kuormia, ja niissä paikoissa, joissa puu- ja kauppa harjoitetaan, eivät miehet muuta tee kuin kaatavat puut ja halkaisewat ne lohkoiksi, joita naiset, koska tiet koto tässä osassa Afrikaa owat warfin alkuperäisessä tilassa eikä ajojuhtia tunneta, pakoitetaan kantamaan selässään wirtain rannoille metsäin ja wiitain läpitse. Tämä on raskainta työtä mitä ajatella saattaa, sillä niitä puita tulee useasti kantaa kuusi tai seitsemän penikulmaa tahti enemmänkin.

Chefiani heimo on jaettu sukufuntiin, ja waikka ne toisinaan tulewat hywin suuriksi, on kuitenkin avioliitto saman suvun jäsenten kesken kielletty. Lapset, erittäinkin poikalapset, enentävät suuresä määrässä miehen arwoa, ja hedelmällistä waimoa pidetään sentähden suuresä suosi- osaa. Kun perheen esimies, niinkuin useasti tapahtuu, on tullut wanhaaksi ja heikoksi, saa se waimo, joka on monen lapsen äiti, jotenkin wapaan aseman. Nämät ihmiset eivät osaa juuri ollenkaan hoitaa lapsia, ja suuri osa heidän fikidistänsä kuolee pieninä huonon hoidon tähden.

Waikka näillä Chefianiella on kylä, woidaan heitä melkein kutsua paimentolaiskansaiksi. He siirtelewät yhä asunpaikkoja semmoisista syistä kuin jonkun palawerin tähden läheisen kylän kanssa, päällikön kuoleman tai sen luulon tähden että heidän kylänsä on noiduttu. He koo- wovat silloin kaiken tawaranja yhteen ja niin

paljon elatuswaroja kuin hankkia woiwat ja läh- tewät kaikki matkaan, monesti monen penikul- man päähän.

Heidän taikauksensa on alhaisinta ja kaikkein raainta laatua. Minä mainitsen tässä waan, että noitumista uskotaan yleisesti ja se saattaa paljon pahaa heidän keskensä toimeen, eikä epä- jumalista, hyivistä ja pahoiista hengistä, noita- kaluista, fetischeista ja loihutkeinoista tule en- sinkään loppua. Heidän taikauksostansa juma- lanpalveluksen suhteen tähden kertoa laweammin toisesia luvuissa.

Eri seuduilla owat Chefianit tunnetut eri nimillä, joista merkillisimmät owat Mbondemolai- set eli Ndemolaiset, Mbisholaiset, Ntaimoulaiset ja Neoit — jotka viimeksimainitut asuwat si- sämaassa Gabunin ja Kap Lopezin välillä — Mbikiläiset, Mbouhalaiset ja Bouayit. Kaikki nämä puhuwat Chefiani-kielen murteita, mutta pitävät itseänsä eri heimokuntina.

Me läksimme tafiaiin Sangananyaan kolmas- kymmenes päivä. Afomukfeni ei ollut suoras- taan matkata rannikolle; minun mieleni tefi wiipyä kumminkin wiikon päiwät metsissä ja la- feutilla, sillä kautana kylästä oli minulla pa- rempi toivo saada ammutuksi pelkurimaisempia- kin eläimiä ja niitä, joita minä mieluisemmin halusin. Minä puhuin kuninka- an kanssa, että hän antaisi niille miehille, jotka minä tuontuo- takin tulii hänen luoksensa lähettämään, elatus- waroja; ja sitten kun sillä tawoin olin waronut itseni sitä haittaa vastaan, joka useasti on tar- jona matkustawalle tässä maassa, ja olin warma siitä ettemme nälkään nääntyjiä, waikk'ei jahi olisi tuottanutkaan tarpeeksi elatusta, lästin minä retkelle hywällä mielellä. Me walitsimme tiem- me vähän syrjään päin siitä, jota myöden olimme tulleet, ja sillä tawoin sain minä tilaijuuben nähä muutamia uusia maisemia. Oli kaunis, kirkas päivä, raitis tuuli puhalsi ja matkustus yli noiden awarain lakeusten käwi ilman was- tustia laatuun.

Kello kolmen aikaan näimme edessäämme wä- häisen järwen erään lakeuden syrjällä, ja sillä aikaa kuin minä seisoin ja katselin wettä, tuli yhtäkkiä meidän ja järwen välillä yksinäinen puhweli näkywiin. Minä olin vähän matkaa edessä päin miehistäni, jotka kyykistyiwät maa- han, sillä aikaa kuin minä koetin lähestyä eläintä. Ruoho oli aivan matalaa, jonka tähden minä pelkäsin, että puhweli näkisi minun, mutta on- neksi siirtyi hän samassa paikalle, jossa kaswoi korkeata ruohoa, niin ettei hänen woinut nähä

minua, ja nyt riensin minä esille, niin että hän oli pysähtynyt matkan päässä. Samassa kuin puhveli tuli avonaiselle paikalle ammuin minä. Hän päästi kolean mörähtävän vimmoisensa ja karkasi suorastaan minua vastaan arvelematta filmänröyrystäkään. Minä pidin toista piippua varuilla ja olin jo kohottanut pysähtyn, lähettääkseni hänelle toisen kuulan, kun hän samassa hyppähti kerran ja kaatui maahan kuolijana.

Nyt päästivät mieheni ilohuudon ja kiiruhitivat paikalle saaliin luoksi. Puhveli nyljettiin heti ja parhaimmat osat lihasta leikattiin pois. Me pystytimme leirin järven rannalle ja söimme puhvelinpaistia illalliseksi. Raikki minun mieheni ovat lihavia kuin hylkeet, sillä aina siitä saakka, kuin Sangatanyan jätimme, ovat he saaneet lihaa ja muuta metsänantia yltäkyllin. He sanovat minun olevan kelvollinen ja onnellinen jättimies ja näyttää siltä kuin ei olisi heillä milloinkaan ollut niin hyvää päivää.

Me olimme noin viidentoista penikulman päässä Njambain kylästä, ja levätyämme yhden yön matkan wairoista, päätin minä asettaa pääkortteerini tälle kauniille lakeudelle, jossa meillä oli wettä läheisyydessä ja suuri metsä toisella puolella, jossa saatoimme jahdiäsa käydä. Miesteni mielestä oli paikka sovelias, sillä jahdin piti onnistua siellä oivallisesti, kun järvi kai houkutteli eläimiä luokseensa juomaan. Sentähden käyimme koko päivän femmoisen leirin valmistamiseen, joka olisi mulawa ja turvallinen. Onneksi on nyt kuiva vuodenaika ja meidän ei ole tarvis pelätä sadetta waan kylmiä ystäulia. Puiden oksista rakensimme suojuksen, joka woi suojella meitä tuulelta. Minä annoin miesteni latoa kistuni tuulen puolelle nuodettani, ja luokittuani kaikki huolellisesti, uhtasin minä ampuu kuolijaksi jokaisen, joka warastaisi minulta jotakin. Sen perästä teimme keweät katot lehväksistä oksista mafauppaikkaimme yllise, panimme walkeat kuntoon ja kas siinä oli meillä nyt miltei kokonainen kylä! Suuri kun parhailamme olimme tässä toimesa, tuli hymmenen Njambain orjaa, tuoden muasfaan pisankeja, joka oli hywin terwetullut lähetyks tuolta hywänlaitajelta mieheltä.

Kun kaikki oli valmisna ja meidän piti syödä illallista, warotin minä vielä kerran miehiäni olemaan rehellisiä ja hillitsemään kyntensä. He ovat hywänlaitajasta wäkeä; mutta minä olen harwainnut, että waikka kaikki milloit warastawat, löytyy tässä osassa maata — jossa orjakauppea harjoitetaan ja jossa neekerit ovat tulleet kans-

sakähymiseen walkeahoiosten alhaisimpain luokkain kansa — paljoa suurempia warkaita kuin tawallisesti heidän joukossansa tawataan. Minä uhtasin siis tappaa enfmäiden, jonka minä harwaitin anaastawan itsellensä jotakin minun omaisuudestani — ilman armotta ampuu hänen kuolijaksi; ”ja”, sanoin minä, ”kun sillä tawoin olen jonkun ampunut, sowin minä asiasta teidän kuninkaanne kansa”.

Siihen wastasi Aboko kylmäksikoisesti, ettei se sopiminen heitä paljon hyödyttäisi.

Dietysti wakuuttivat kaikki korkealla äänellä olewansa rehellisiä; mutta minä tiesin kolla hywin kuinka toimallinen kiufaus heissä on, niissä raukoissa ihmisisä, ja luotin enemmän heidän uskoonsa, että minä warmaan tappaisin warkaan kuin heidän hyviin aikeisinsa.

Kun tämä pieni seikka oli selwille saatu, kokoonnuimme walkean ympärille. Urinko tefi juuri lastua. Etäässä hirmuisessa, tulella riippuwassa kattilassa keitetiin kappale mehuista puhvelin lihaa; meidän edessäimme oli suuri kasa paahdettuja pisankeja, ja kun olimme asettuneet istumaan tuon mahtawan tulen ympärille, sillä ilma alkoi tuntua kylmälle, annoimme illallisen meille hywästi maistua. Minä söin takrifilta ja käytiin haarukkaa — joita siwisteyksen kaluja minä aina kuljetan myötäni — sillä aikaa kuin neekerit taittoivat tuoreita lehtiä takrifiksensa ja käyttivät ”mustan miehen kahwelia”, niinkuin he kutsuwat hymmentä sormeansa.

Päiwällisen jälkeen joivat mieheni ruokullisen palmuwiiniä, jonka Ngola oli meille lähettänyt, ja saattakafteni heidän ilonsa ylimmällensä, káwin minä kistuni luoksi, aukaisin kannen, jolloin noiden mustain naamain kiiluwat filmät tähtäsiwät minua uuteliaasti ja halullisella odotuksella, ja otin esille ison kääryn Kentucky-tupakkaa. Nyt nousi ilo, niin sanoakseni, lakeen asti; huimasti hurrettiin, kun minä annoin jokaiselle runsaan osan, ja muutaman tuokion kuluttua wenyiwät kaikki maassa walkean ympärillä ja polttiwat niin herttaisen tyytywäisinä, jommoifilta afrikalaiset aina näyttawät kun saawat maata loikoa tulen ääressä tupakoiden. Nyt seurasi hurjia kertomuksia jahiretkistä, noituudesta ja pahoiesta hengistä, jotka tarinat soweltiwat hywin tuon jylhästi wiehättäwän ympäristöön kansa yhteen. Miin makasiwat he ja pakisiwat kunnos minun wihdoin oli muistuttaminen heille, että kello osoitti yhtiä ja että jo oli lewon aika.

Seuraamana aamuna (Heinäkuun 1 päivä) jätin minä ja Aboko leirin, etsiäksemme elefant-

teja, sillä aikaa kuin Niamkala ja muutamat toiset läksivät pyytämään metsästä gorilloja ja kimpanseja, jos semmoisia otuksia sattuisivat tapaamaan. Minulla ei ollut onnea löytää yhtään elefanttia ja ammuin ainoastaan pari pientä apinaa ja muutamia vähäarvoisia lintuja, mutta palasamatkalla leirini sain minä äkkiarvaamatta tilaisuuden — niinkuin tavallisesti semmoisisa kohdissa tapahtuu — laukaista päivän parhaimman kutin. Kun Aboko ja minä huolehti kävelimme edespäin, kuulin minä harmaan peltofanan riekuvan lähitienolla, ja kun sen linnun liha maistuu erinomaisen hyvälle, käännysin minä tafaisin ampuakseni sitä, jos mahdollista oli. Kun tulin ulos metsästä ruohostoon, sain minä yhr'äkkiä nähdä muutamia puhvelihärkiä, ja voin olla varma siitä, että yhtä heistä osaisin, joka seisoj vähän erillään toisista, kun ruoho oli niin pitkä, että voimme lähetä eläimiä ilman että ne meitä olisivat nähneet. Aboko ja minä etenimme varovasti tuota mitään pahaa aavistamaton härtää kohden, joka seisoj juuri oivallisen ampumamatkan päässä, ja minä aioin juuri nostaa pyssyn tähdätäkseni, kun Aboko samassa äkisti antoi minulle viittauksen olemaan alalani ja kuuntelemaan. Kun olimme varsin hiljaksen, kuulin minä — niinkuin tuntui varsin lähellä meitä — jotakin matalaa hörisävää ääntä, joka tottumattomalle korvalle voi kuulua kuin tuulen hyminä ruohostossa. Mutta Abokon tarffa korva huomasi sen peräti toisenlaisesti ääneksi. Hänen kasvoinsa kävivät hyvin totisiksi ja hän kuisusti minulle: njego, joka chekaniakielellä merkitsee leopaarti.

Sitä hrinää kesti, me astuimme varovasti ja varovasti pari askelta eteenpäin päästäksemme semmoiselle paikalle, josta meillä oli esteetön näkyala yli ruohoston. Meidän tilamme oli hantala. Leopaarti tulee vaan yölliseen aikaan ulos metsistä, eikä mitään muu kuin kowin nälkä voi ajaa häntä lähemmäs ulos tyssypaikastaan. Kun nälkä häntä ahdistaa, on hän tavattoman ahne ja liukas liikunnoissaan. Me tiesimme eläimen olevan läheisyydessämme, mutta emme voineet sitä nähdä. Kun tuuli puhalsi meitä vastaan, tunsin minä selvästi väkewän, omituisen hajun, joka lähtee tästä eläimestä, ja se oli myöskin todistuksena, ettei leopaarti maistanut kaukana olla. Väijykö hän meitä? — se ajatus lensi nyt minun mieleeni. Tähtäsiwätkö hänen silmänsä sen ruohoston läpitse, jonka läpitse emme voineet nähdä? Valmisteliko hän itseänsä karvaamaan päällemme?

Sillä aikaa seisoj puhvelihärkä ja allisteli laumansa edessä, tuskin kuudentymmenen jalan päässä meistä, kokonaan tietämättömyydessä niin monen peloittavan vihollisen läsnäolosta ja aavistamattakaan niitä omituisia asianhaaroja, joita hänen tuli kiittää henkensä pelastuksesta.

Juuri kuin siirryimme vähän syrjään päin ja tirkistimme erään aukeaman kautta ruohostossa, äkkäsin minä suuren leopaarti-naaraan, pieni penikka wieresjänsä. Peto käänsi äkisti päänsä, kun kuuli sen hienon kahinan, joka meidän liikunnostamme syntyi, ja näki meidät samassa. Se oli tarkastellut puhvelia niin hyspäisesti, ettei hän ollut huomannut meidän tuloamme. Kun minä katselin sitä, näytti minusta kuin olisi joku omituisen hämmennys ilmaantunut sen kasvoille. Sillä olisin nyt enemmän saaliista edessään kuin hän oli odottanut ja oli kahden vaiheella minkä niskaan hän ensiksi hyppäisi. Mutta minä autin häntä siitä pulasta, sillä vähemmällä ajalla kuin tämän kirjoittamiseen on kulunut, lennätin minä hänen päänsä läpitse kuulan, joka meidän onneksenne päästi hänet ajattelemasta kauemmin saalista. Samalla ajalla ampui Aboko leopaartiin penikan.

Minä luulin miesteni menettävän mielensä ilosta, kun huusin heitä tulemaan paikalle noustamaan saalista. Leopaarti on pelättävimpiä eläimiä näissä metsissä. Gorillan fanotaan tapawan leopaartin, mutta hän ei ole niin varallinen ihmiselle kuin tuo jälkimmäinen. Sen tappamista pidetään sentähden urotöhnä, ja tästä tapauksesta nousi nyt leirisissä riehuva riemu sekä pyssynlaukauksia ja melua. Kesellä tätä metsästä tuli Niamkala leirini, tuoden muutamia metsästäjia ja yhden ncherin muasjaan, joka viimeksimainittu eläin on omituisen näköinen, pieni kofelli, ja niiden kautta sai meidän ruokalistamme hyvin suotuisen lisäyksen.

Juullisten jälkeen maalasivat naiset itsensä ja lauleivat lauluja leopaartista, niin että minun vihdoon oli kehoittaminen heitä menemään levolle, joka kuitenkin tapahtui vasta aamupuolella ystä. He hyppivät, he lauloivat voittowirsiä, he tekivät pilkkua ja riemuitsivat tuosta kuolleesta leopaartista. He sanoivat hänelle naurettavia hywäily sanoja hänen kauneustansa, ja se olisin erinomaisen kaunis eläin. He huusivat: "Nyt et enää tapa ketään ihmistä! Nyt et enää syö yhtään metsästä! Nyt et enää voi karata saaliisi niskaan!" j. n. e. kunnes heidän tempuillensa ei enää voitua nauraa.

Wasta seuraavana päivänä tulin minä oikein tuntemaan heidän ilonsa määrän ja kuinka tärkeänä tapauksena tämän pelättävän pedon tappamista pidetään. Wimmainen kiista weti minut sille paikalle, johon olimme ripustaneet tuon ammutun leopaartin, suojellaksemme sitä muurahaisilta, ja nyt kuulin minä Niamkalan wälttämättömästi waatiwan itsellensä leopaartin hännänpäähän, ja muut jahtimiehet wäittivät heillä jekaisella olewan siihen yhtä suuren oikeuden. Ne, jotka eivät olleet osalliset riidassa — nimittäin meidän kaluimme fantajat — seisoiwat ja kuusteliiwat päältä kateellisessa hiljaisuudessa, silminnähtävästi toivoen, että heilläkin olisi ollut jotain waatimuksia tehtäwinä. Kõhymykseeni sain wastaufseksi, että leopaartin hännän omistaja woi olla taattu siitä, että hänellä aina on hywä onni naisten luona ja että hän tällä wäkewällä tenhoittimella woi kiinnittää itsensä niin monta sydäntä, kuin hänen haluttaa.

Nauraan julistin minä, että tuo haluttu hännänpää oli kuuluwa sille, joka itsensä parhaiten käytti, jolla minä luulin saaneeni riidan ratkaistuksi. Mutta nyt nousi uusi kiista. Aboko, Niamkala ja Fasilo tahtoiiwat jokainen itselleen eläimen koko aiwot. Hetken aika näytti siltä kuin woisi syntyä tappelu milloin hywänsä leopaartin päästä, jonka omistamista pidettiin vielä tärkeämpänä asiana kuin häntää. Minä sain nyt kuulla, että leopaartin aiwot, jos ne kuitataan ja sekoitetaan eräällä loihutuaineella, jota sanotaan mondakfi, mutta jonka laadusta minä en saanut wihä, luullaan antawan omistajallensa kufistamatonta rohkeutta ja erinomaista onnea jahtiretkillä. Minun onnistui todellakin saada osoitetuksi tobeffi jahtimiehilleni — jotka eivät todellakaan tarwinneet semmoista amulettia mielsensä rohkaifemiseksi — että tässä kohden oja aiwoista oli yhtä hywä kuin kokonaisuus.

Kun se seikka oli selwille saatu, aserettiin maksa maahan minun eteeni. Kun ei se ollut minulle mistään arwosta eikä minun tehnyt sitä mieleni, aioin minä surmaista sen pois tieltä ja mennä matkojani, mutta he pidättiwät minua, pyytäen, että minä ottaisim siitä sapan irti ja wäpöittäisin sen itse. Se piti minun tehdä, että wapauttaisim seuran wastalaisista onnettomuuksista. Neekerit näyttiwät uskowan, että leopaartin sappi on suolettawa myrkky, ja minun mieheni pelkäsiwät että heidän ystäwänsä tai wihamiehensä Sangatanyassa epäilisiwät heidän kätkeneen jotakin tästä myrkyistä. Tammöisen epäluulon karttamiseksi piti minun nyt ruhjoa sappi rikki

ja todistaa sitten heidän puolestansa, jos heitä ehkä syytettäisiin jonkun ihmisen myrkyttämisestä, jonka pyynnön minä tietysti mielelläni täytin.

Tänään (2 päivä) owat minun mieheni koko päivän sawustaneet niitä runsaita lihjoja, joita meillä on tallella. Ilma on kauris sille, joka oleskelee metsässä jahtiretkillä. Tawas on pilwessä, joka estää auringon rasktamasta kuumuudellaan, puut kuffiwat, ja kun useat niistä owat hywänhajuifia, lisääntyy nautinto sen kautta. Yöt owat aiwan kylmiä, mutta woimme suojella itsemme wilulta. Kästeta ei tule liikimäärinkään niin runsaasti kuin sateen aikana. Kuoho on suureksi osaksi poudittunut pois lakeufilta ja sen kautta on meidän paljoa helpompi käydä jahbisä, ja waarat eivät ole puoliffiaan niin suuria kuin jos heinä olisi pittää, sillä, waikka meidän usein on waikaa päästä likelle otufia, olen minä huomannut, että tämä waikuu wähe-nee, jos lähestymme otusta tuulen puolelta hywin warowasti. Joka päivä ammuimme enemmän tai vähemmän määrän pieniä ja wäpöitäisiä eläviä, joiden joukfoon tulee lukea kasellit, metsäfiat, lukemattomat apinat ja linnut. Xihaa oli sillä tawoin yltäkyllin meidän leirissäimme.

Tämä päivänä ammuin minä erään toisen, tähän asti tuntemattoman linnun, nimittäin yhden lajin tukania, Tokus camurus. Tämä on pienin tähän sukuun kuuluwa laji, joka tähän asti on tunnettu, ja se lintu, jonka minä ammuin, ei ollut yli neljätoista tuumaa pittä. Sen nokka on punanen. Koko sen kaula ja rinta owat ambraruskeita, peräpuoli ruumista purpuranpunanen, siivet ja pyrstö wähevät. Kasfi helenwaleata juowaa juoksee suoraan yli siipien, joiden alapuoli on walkea, niinkuin laita on pyrstöfultain päidenkin. Tämä lintu karttaa lakeufia ja oleskelee metsässä. Se on arka, lentää joufoissa noin wiidestä, kuudesta aina kaheteentoista saakka yhdesä; sitä ei löhdy, minun tiedostani, pohjanpuolella päiväntasaajaa.

Wiidentenä päivänä palasiwät Aboko ja Niamkala jahtiretkeltä, tuoden muassaan kauriin metsäfiin, ja kertoiiwat nähneensä tuoreita elefantin-ikäfiä, jonka tähden päätettiin, että me kaifi yhdesä menisimme elefantinjahtiin seuraavana päivänä.

Me etsimme koko kuudennen päivän, mutta turhaan, ja wietimme ydme metsässä, koettaaksemme onneamme seuraavana päivänä. Näillä seuduilla ei löhdy paljon elefanteja, erinomatainkaan tähän vuoden aikaan, ja he näyttiwät kuljeksiwan ympäri josta haarella, jos eivät jos-

säfin aikaſa löydä ruoſaa niin runſaasti, että ſe houkuttelee heitä wiipymään kauemman aikaa ſamaſa aikaſa. Me olimme käyneet melkein koto ſeiſemännepnäinvän, kun wihdoin iltapuolla päivää löysimme ſe ſaaliin, jota haimme. Kun tiheästä metsästä tulimme ulos lakeudelle, joka ſattui ſiihen, näimme waſemmallä kädellämme, juuri metſänlaidalla, yſſinäiſen koiras-elefantin. Minä olin nähnyt näitä ſuuria elämiä eläintarhoiſa ſekä hurjilla jahtiretkilläni yſtävänäi ſanilaiſten luona, joſſa wailtiſi ſemmoinen ſekamelokſe ja hämmennys, ettei woinut juuri nähdä mitään ſelwäſti. Mutta täällä käwi kaikki hiljaisuudeſa. Tuo hirmuinen eläin ſeiſoi allaan erään puun alla, aawistanatta meidän läsnäoloamme. Enſi kerran elämäſsäni hämmäſtyin minä, katſellessani tämän jättiläseläimen hirmuista kotoa. Silmällä ja aatokſella oli kyllin aikaa ihmetellä hänen ſuuruuttaſa, ja aſema oli hywin ſewelias wertallemiſiin. Suuret puut näyttiwät minuſta waan pieniltä taimilta, kun wertafin niitä ſiihen hirmuiseen eläimeen, joka rauhalliſeſti ſeiſoi niiden wiereſſä.

Mutta täſſä ei ollut paljon aikaa ſemmoisiin mietiskelyihin. Meidän tuli tappaa elefanti, waikka häntä tuli ſääli. Minun mieleni hehkui ſaada itſe ampuu enſimmäinen kuti, mutta yrittettyäni kaikilla mahdolliliſilla keinoilla läheſtyä elefanttia, oli minun myöntäminen, etten ſitä ſaattanut tehdä ilman antamatta itſeäni waraan. Ruoho oli kärwentynyt pois joka paikalta warjon puolella eläintä, ja emme uſkaltaneet läheſtyä ſitä tuulen puolelta, peläten ſen tuntewan meidän hajumme.

Waikka kyllä waſtenmieliſeſti, oli minun kuitenkkin ymmärtäwäiſenä jahtimiehenä ſiirtyminen ſyriään Aboken tieltä, jonka ſilmät loiſtiwät iloſta että hän nyt ſai näyttää taitoaſa.

Wiritettyään pyſſyſynä hanan, laſkeui hän wataſaſaſa tuohon matalaan ruohoon ja alkoi warkaan mataa elefanttia kohon. Se oli kauriſ jahti nähdä. Me ſeiſoimme muutaman puiden tafana, jonne olimme wotäyneet takaiſin neuwottelemaan, ja katſelimme lewottomilla ſilmäyſillä Abokoa, kun hän hiipi läpi ruohoſton, näyttäen ſuurelta boakar-meeltä, jillä kun hänen ſelkänſä toifinaan tuli näkywiin, oli ſe juurikuin oliſimme nähneet ſuuren, maata pitkin matelewan kärkeen kiemurat.

Wiimein emme häntä enää woineet nähdä. Me ſeiſoimme kaikki hiljaa lewottomasti odottaen, kun yhtäkkiä pyſſyn paukuaſ kajahti läpi metſän ja yli lakeuden ja ſai ſuuren joukon pelä-

tyneitä apinoita ja lintuja riekumaan, joita kenties ſamoin kuin me katſeliwät tuota ſalakähmäistä lähenemiſtä, waikka edullisemmalta aſemalta kuin me. Kun ſanui hälweni pois, näin minä tuon hirmuiſen eläimen auttamattomasti horjuwan, kunnes ſe wiimein kaatui kuolleena lähäläjänä erään puun juurelle. Mieheni pääſtiwät nyt ilonhuutoja tuolta onnellieſta laukaufteſta, ja rieiſimme kaikki eſille tuon hirmuiſen muſtan läjän luokſi, jonka liha wielä wäwähтели kuolemantukſiſa. Abokon luoti oli tunkenut elefantin päähän juuri korwan alapuolelta ja kun ſe oli ſattunut aiwoihin, tuotti ſe paikalla kuoleman.

Aboko piirteli maahan tuon kuolleen ruumiin ympärille kummalliſia kuvia ja kun ſe tempu oli tehty, ſärjimme kirkweellä elefantin pääkallon jaabakſemme ſitä irti nuo kaffi torabammaſta. Ne kuuluiwät oikeaſtaan Abokolle, mutta kun hän oli kuningas Bangon orja, oli hänen antaminen toinen muſtalle herralleſa. Woitto tuolta toieſtä piti jaettaman jahtiſeuran keſken, joſſa tilaſſa Aboko tietyſti oli pidättämä itſelleen ſuurimman oſan. Gampaat painoiwät waan kolmekymmentä naukaa kumpikin.

Me lepäſimme ſinä yönä lähellä ſaaliſtamme, jonka ympärille neekerit ſeiſiwät tulia, eſtääkſenſä kuttumattomia wieraita lähenemäſtä. Kun leiriſä ſeuraawana aamuna kuultiin meidän onneſtamme, rieiſiwät kaikki neekerit ulos noutamaan lihaa, joka kohta ſawuſtettiin ja joka piti wietämän Sangatanyaan myytäwäſſi tai lahjoitettawäſſi pois.

En ole koſkaan nähnyt ihmifiä niin iloifiina kuin nämä neekeri raukat oliwät. He eiwät ſyöneet mitään muuta kuin lihaa, mutta ahmaſiwät ſitä ſemmoieſſa määräiſä, että uſeat heieſtä tuliwät ſairakſi, ja minun on ollut antaminen heille opiumia palowiinan kantaſa lääkkeekſi heidän wafurianaſa wastaan. Leiri on täynnä lihaa, ja kun ei meillä ole ſuolaa, ei hajakda kottimme juuri erittäin hywälle. Ehtoolla ma'ata loikoowat neekerit wolkeain ympärillä ja owat ſilloin erinomaiſen iloifiſa; he juowat palmumii- niä, jota he ſäännöllieſti wuodattawat läheieſiſtä puieſta, ja polttawat tupakkaa, joſ minä olen kyllin auſis heille ſitä antamaan.

Minä täytin ſillä wälin topingilla ne eläimet, joita maſjoi waiwaa ottaa mukaan, ja kun meillä oli kylliſſi muonawaroja ja ilma oli erinomaiſen kauriſ ja paitſi ſitä, mieheni oliwät erittäin tyytywäiſet ja minä itſe wirkku ja raitiſ, emme yhtään piäneet kiirettä, warſinkin kun

meillä oli kyllin aikaa tuhlata päivä tai kaksi joutilaisuudessa. Täällä oli perin toista elällä kuin Mundah- ja Gabunin metsissä, joissa nähdään kuoleminen oli alituisesti tarjona ja jossa oli kiiruhtaminen yhdestä paikasta toiseen.

Metsäntäntöistä päivänä menin minä kahden pyssymiehen seurassa metsänsikoja pyytämään, sillä lähellä leivä näkyi niiden tuoreita jälkiä. Me emme olleet kauaksi ehtineet, kun oikealla puolellamme kuulimme metsänsikain röhkinää. Kun nämät elävät ovat fangen willejä, juoksimme äitisti muutamain puiden taaksi piiloon. Lutija weli arvata minun hämmästykseni, kun, astuen askelein syrjään, katsomatta eteeni, kompastuin jotakin wastaan ja, katsahaen maahan, hawaitsin polkeneeni suunnattoman suurta beetärmettä, joka lewollisesti makasi kääriytyneenä kokoon lähellä sitä puuta, jonka alla minä seisoin. Ensi silmäyksellä hawaitsin minä eläimen olevan tainnoksen kaltaisessa tilassa, arwattavasti sentähden, että hän oli nauttinut liian wäkewän päivänsien. Hän tuskin liikahti, eikä nostanut päätänsä. Minä juoksin Niamkalan luoksi ja lainasin häneltä jonkinlaisen raskaan sapelin; yhdellä ainoalla iskulla katkasin minä hirwidn kahteen osaan, jotka kohta rupestiwat matelemaan pitkin maata ilkeällä tavalla. Kuolemankampauksissa päästi hän siästänsä nuoren kasellin, joka oli puoliksi mätänemisen tilassa, mutta jolla kuitenkin vielä oli sen werran entistä hahmoa jäljellä, että woimme erottaa mitä lajia elävää se oli.

Se kahina, joka syntyi siitä kun minä tapoin kärmeen, joka siwumennen mainittu, ei ollut täyteen kahatymmentä jalkaa pitkä, pelätti tietysti metsästä pois. Me seurasimme heidän jälkiänsä ja meidän onnistui tunnin perästä saavuttaa se lauma, jossa oli kymmenen siäa, joista ammuimme kaksi. Päitfi niitä ottivat mieheni myhätänjä leiriin ne molemmat kärmeen puolikkaat. Neekerit walmistawat boasta jonkinlaista keittoa eli hdysetettyä ruokaa, johon he ovat erinomaisesti mieltyneet. Minä en ole milloinkaan maistanut kumpaakaan enkä woi siis sanoa siitä mitään.

Tämän waiwaloisen jahdin perästä lepäsin minä hywästi ysfinkertaisella wuoteellani, johon kuului pari maahan lewitettyä mattoa ja pakku wiltti, joka käwi peitosta. Sininen, tähtitaiwae on minun katonani.

Kuubestöistä ja seitsemästöistä päivä käytettiin linnustukseen lähellä leiriä. Mieheni ovat sillä wälin olleet jahtirekellä ja tiedustelleet mai-

semaa joka taholta, ja kun he fertoiwat suuria joukkoja willejä puhwelihärtiä (Bos brachicheros) joka yö ilmaantuwun eräälle lakeudelle, joka oli noin kolmen penikulman päässä meidän leiristämme, päätin minä koettaa tutustua heidän kansansa liemmältä.

Me läksimme matkaan auringon laskeisja seitsemäntäntöistä päivänä, ja kello kahdeksan aikaan saawuimme metsään, joka oli sen lakeuden rajalla, jossa toiwuimme löytävämmä saaliimme. Kun olimme ehtineet itsellemme muutamia turwallista piilopaikkoja metsänsärlaidalla, kyytiestyimme alas maahan ja odotimme.

Odotawalla on pitkä aika, sanotaan, mutta odottaminen kylmässä yössä ei. Kahdeksasta kahdeksentoista ja vielä päälliseksi turhaan, se tuottaa todellakin suuttumuksen. Minun kärsiwällisyysteni oli kokonaan lopussa ja minä toiwoin waan, että onnellisesti päässin takaisin leiriin lepäämään peittooni alle, kun samassa puhwelit tuliwat näkywiin. Woko kuuli niiden lähenevän, ja nyt tuli lauma, jossa oli wiisikolmatta uljasta eläintä, ulos metsästä ja lewisi rauhassa lakeudelle. Kuu tefi juuri laskea, ja piilopaikastamme saatoimme nähdä puhwelihärtäin pitkät warjot hiljaksen liikkuwun sinne tänne, mutta eläimet eiwät tulleet meitä koskaan niin lähelle, että olisimme woineet lähettää heille kutin. Pian kodiustuimat he seutuun ja rupestiwat syömään ruohoa, jolloin he tuontuoštakin juoksiwat ja leitteliwät toinen toisensa kanssa. Nyt päärimme käyttää hywäksemme tilaisuutta ja hiiwimme erinomaisen warowasti, werkkaan kuin etanat, heitä kohden. He nuuskiwat epäluuloisesti ilmaa, käiwät silmänräpäyksessä yhteen joukkoon ja kastosiwat metsään.

Meillä oli huono onni. Mieheni kirotsiwat chekianikiehellä, ja minä pärmänttäsin kaikilla kuin taisin. Mutta vielä oli meillä toiwoa. Hiljaksen hiiwimme takaisin piilopaikkaamme ja odotimme vielä kaksi puolektawan pitkää tiimaa; wihdoin tuli kaksi puhwelia, koiwas ja naaras, lewollisesti astuakellen lakeudelle ja rupestiwat haukaamaan ruohoa. Nyt oli pimeä. Kuu oli laskenut ja meille tuikki waan tähtien niukka walo. Me otimme tarhan waarin puhwelien liikunnoista, kunnes luulimme woivamme uskaltaa käydä esille, ja nyt hiiwimme hiljaksen niitä kohden. Tällä erällä pääsimme niitä niin lähelle, että saatoimme ampua. Minä tähtäsin härtää ja Niamkala lehmää ja Woko oli walmisna auttamaan minua pyssyäänsä, ellei minun onnistuisi tappaa härtää. Me ammuimme

molemmat yht'aikaa, ja onnen sattumalta — sillä ilma ei ollut kylmiksi valoisia, että olisi voinut tarkasti tähdätä — kaatuivat molemmat eläimet kuolleina maahan.

Oli jo melkein päivä, jonka tähden päätimme käydä takaisin leiriin ja lähettää muutamia miehiä noutamaan puhveleita, sillä luulimme ettei mitään metsän peto tulisi niin sopimattomalla ajalla ottamaan meiltä saalistamme. Mutta me teimme nämä laukumme ilman — erästä nälkäistä leopaarta, sillä waikka mieheni kiiruhtivat, niin että he pian joutuivat paikalle, oli naaraspuhveli jo puoliksi syöty. Se leopaarti parka, joka oli uskaltanut lähteä liikkeelle niin varhaiseen aamulla, oli mahtanut olla melkein nälkään nääntymäisillänsä, ja minä en liioin kadehtinut häneltä hänen aamiaistanja, waikka minä olisin asettunut väijyksiin ja ampunut hänen, jos olisin voinut aavistaa hänen tuloansa.

Kahdestymmenes ja toinen päivä läksimme maffaan Sangatanyaan. Päivä, ennen kuin lähdeittiin liikkeelle, oli raskas päivä. Miehet sälyttivät kokoon lihoja, joilla he toivoivat tekewänsä hyviä kauppoja Sangatanyasja. He tekivät palmunlehdistä koreja, joihin lihat lauskettiin huolellisesti. Kaiken sen aikaa, kuin he tekivät tätä tointansa, lehuivat ja kerskailivat he kuinka paljon tupakkaa, rommia ja muita hyviä tavaroita he tulivat saamaan näistä lihoista. Waikka minulla siitä oli viivytystä ja matkustus sen kautta tuli witfallisemmassi, annoin minä neekerein kernaasti ottaa myhtänsä lihansa, sillä nämät ihmiset tekewät työtä mieluisemmin, jos heidän herransa suvaitsee heille tammidiisiä pienä etuuffia, joka tekee heidät erinomaisen tyytyväisiksi. Mutta minä tiesin ettei heidän toiveistansa juuri mitään tulisi. Niinkuin edeltäpäin olin arwannut, lahjoittivat he puolet lihoistansa ystäwillensä, ja mitä jäljellä oli, sitte kun itse olivat osan niistä syöneet, oli pilaantunut ja niin vähän, ettei sillä voitua kauppoja tehdä.

Mitä minun itseeni tulee, oli minulla sisäänsälytettävänä topatut eläimeni sillä tavoin, että niitä voitiin ilman waikautetta kuljettaa. Apinat ja linnut sekä metsänuohet voitiin helposti kantaa, mutta nuo kallisarvoiset eksemplarit *Bos brachicheros*'ta olivat raftittava kuorma. Näistä eläimistä oli minun pitäminen suurinta huolta, koska tätä puhvelilajia ei ole mainittu luonnonhistoriallisissa kertomuksissa ja koska se on hyvin omituinen eläin.

Minä muistan nyt, ettei lukija ole saanut

mitään kertomusta tästä eläimestä. Se on willi puhveli tässä osassa Afrikaa ja on hyvin hurja ja arka otus; waarallinenkin, jos häntä waan haavoitetaan, jolloin hän useasti filmitönnästä wimmasja hyökkää pyytäjän päälle, ja warfin waika on päästä häntä likelle, jos häntä kauan on tafia ajettu. Kofonja ja painonja puolesta on *Bos brachicheros* meidän hiemompain raawasten kaltainen, mutta hän on wäkewämpi. Koiraspuhveli on peitetty ohuella punasella karwalla, joka on piempi selkärangaa pitkin ja wedähtää siinä vähän mustalle. Härän karwa on yleisesti hieman tummempi. Säaret ovat alapuolla polwein tumman-ruskeat, lehmällä owat ne waaleanmat. Sorjat owat piemmät ja terävämmät kuin meidän keshillä raawailta. Häntä on melkein paljas aina päähän asti, joka on warustettu suurella, useata tuumaa pitkällä mustalla karwatupsulla.

Pää on fangen kaunis ja pönäkkä kuin metsänuohen pää. Suu on musta, korwat pitkät ja terävät ja owat reunustetut kauniilla, silkinhienoilla karwoilla, joka suuressa määräsä lisää eläimen kauneutta. Sarwet kaartuwat somasti taaksepäin, ja owat kymmenen ja kahdentoista tuuman waiheille pitkät, mustat, latuskaiset juuresta ja pydrät päästä. Roin wiiden tuuman paioille päästä owat nämä sarwet rypyyfjet; rypyt owat neljäsä riwisä ja antawat, niinkuin näyttää, sarwille lujuuatta. Misä rypyt loppuwat, tulewat sarwet paikalla pienemmiksi, pydreiksi ja tajasiksi ja päätywät terävällä kärjellä. Tämä fileä osa on kiiltävä kuin musta eepenholksi.

Eläimen muoto ja liifunnot owat kauniit ja miellyttävät. Hän juoksee keweästi eikä ole kömpelö niinkuin tawallinen puhveli. Koko ryhtiinsä ja muotonsa puolesta näyttää hän olewan antiloopin ja tawallisen nauban wälinen eläin.

Sälytetyämme kaikki kokoon, läksimme wiimeinkin palausmatkalle Sangatanyaan. Mieheni olivat raskaasti kuormitetut ja läähättiwät jofa askelelta. Paitti minun nahkojani ja topatuita eläimiäni oli heillä kannettawana tuhannen nau-laa lihaa, joka oli heidän omansa, ja se oli meistä melkein onni, että kruitimme ja kuulamme rupefiwat loppumaan, sillä jos olisimme ampu-neet enemmän, olisi minun tähtynyt hanffia enem-män neekereitä kantamaan saalista. Tämä maa on paras metsästysala kuin tässä osassa Afri-kaa olen nähnyt, joka onkin erinomainen onni femmoiselle ihmisraukalle kuin minä olen, sillä pohjanpuolella *Gabunia* löytywisä erämaisja olin

kuolla nälkään, kun en saanut ammutuksi siellä juuri mitään.

Mieheni ovat mitä parhaimmalla mielellä, vaikka he ähtyvät taakkainsa alla, ja minua ilahuttaa nähdä heitä niin tyytyväisinä. Kun meillä vielä oli lähes kolme penikulmaa matkaa Sangatanyaan, kättivät mieheni suurimman osan lihoistaan meidän ja pyysivät minua, etten sanoisi siitä mitään heidän maamiehillensä enkä kuningas Bangolle, ett'eivät warastaisi heiltä heidän lihojansa, jonka pyynnön minä tietysti mielelläni lupasin täyttää. He ilmoittivat kuinka he ylläiseen aikaan aikoivat käydä tuomaan metsästä lihat kotia heidän vähäiselle maatilallensa — sillä melkein jokaisella heistä on semmoinen — siellä woisivat he syödä ne suuhunsa hyvässä rauhassa.

Itäpuolella päivää kolmantena kolmatta saavuimme kuningas Bangon palatsiin. Drjat, josta hän oli antanut minun seuraani, antoivat hänelle suuren osan siitä lihasta ja elensuusta, jota he toivat muassansa, ja kun he wakuuttivat siinä olevan kaikki, saivat he luvan mennä kotiansa kertomaan onnenvaiheitansa kylän utelaille asukkaille, jotka ottivat meitä riemuhuudoilla vastaan.

Sitten jätettiin minä ja kuningas kahdenkesken olemaan, ja hänen majesteettinsa näytti huonommalta nyt kuin hänen luotansa lähtiesäni. Hän oli lewoton, pelkäsi kuolewansa, ja hän sanoi sen olevan hywin merkillisen seikan, että hän minun lähtöni pekästä oli käynyt huonomaksi ja että hän juuri siinä yönä, jolloin minä matasin hänen huoneesjansa, sairastui. Minä huomasin kyllä, että tuo wanha hupsu luuli minun noituneen hänen. Minä vastasin, että minäkin olin ollut kipeä ja etten riinä tietänyt syytä hänen kipuunsa mutta että minä luulin syynä siihen olevan wuodenajan, sillä meillä oli nyt käsiällä kylmä kuukausi. Hän näytti vielä tyytymättömältä, ja tehdäkseni lopun keskustelusta, jota ei woinut johtaa meitä mihinkään päätöskseen, sanoin minä hänelle, etten minä mikään welho ollut, waan minun oli nällä ja olin wäsyhtäessä.

Hän käski yhden waimoistansa keittää minulle kahwia, jota tarvoitusta warten waimo teki tulen mullalla täytettyyn tynnyrin puolikkaasen, joka seisoi huoneen sopesessa. Kun filmäni sawun tähden olivat jo melkein sulanneet pois päästäni, tuli kahwi wiimeinkin walmiiksi, ja saatuani liiäkki wähän laiwakorppuja ja woita, söin

minä hyvän atrian, sillä minä en ollut mitään nauttinut sitte kun aamiaisen olin syönyt.

Muntoni oli liian etäällä, niin etten sinä iltana enää woinut sinne firttyä luonnonhistoriallisten kapineitteni kanssa, ja kun mieleeni juohtuivat kuningas Bangon rotat, lepäsin minä pelon ja wawistuksen alaisena hänen luonansa, kun ensin olin ripustanut eläimeni kattoon.

Minä en nukkunut juuri ollenkaan, mutta nautin paljon lewosta. Koko minun ruumiini oli arta ja säariäni särki, ja se oli seuraus liiallisesta kulkemisesta. Minä en matkalla ollut siitä paljon lukua pitännyt, mutta nyt, kun olin lepoon tullut, en woinut saada unta kivistämältä. Molemmat seuraawat päivät wietin minä loikomalla pittänäni auringon paisteessa, enkä tehnyt mitään. Miehenikin ilmoittivat, etteivät he jaksaneet mennä minun kortteeriini saamaan palkkaansa, enkä minä siis yksin ollut ainoa uupunut. Sillä aikaa tuli kuitenkin neekereitä suurissa joukoissa joka haaralta katsomaan minua. He sanoivat, ett'eivät he koskaan ennen ole semmoista olentoa nähneet, ja useimmat luulewat, etten minä mahda olla oikein täysijäinen, josta seikasta he wäittelewät hywin wakaawaisesti minun läsnäollessani.

Seitsemäntenä kolmatta päivänä tulivat minun mieheni ottamaan palkkaansa. Nyt jaksowat he hywin ja sanoivat, ett'eivät he milloinkaan olleet nähneet kenenkään woivan käydä niin paljon kuin minä. Me erosimme toisistamme hywinä ystäwinä. Jos jolloinkin tulisin heitä tarwitsemaan, lupasivat he mielellänsä seurata minua, ja minäkini olisin ollut mielisäni saadesani heitä seuraani, sillä he oliwat kaikki reipasta wäkeä. Kuitenkin kärsin minä paljon ajofesta jaloisjani ja minun oli pyyhminen lewollani, niin että meillä oli jo heinäkuu käsisä, ennenkuin pääsin lähtemään käymään ulos kylästä.

Kun muutamana päivänä käwelin pitkin kylän katuria, näin minä erään neekeriläisen salwumiehen käywän erityiseen epäjumalanhuoneesensa, ja minulle onnistui, ilman että hän huomasi minua, saada nähdä mitä hän siellä askaui. Ensiksi teki hän keskelle majaa pienen tulen, riisui sitten waatteet yltänsä ja piirsi wäkeällä liidulla muutamia eriskummallisia wiivoja toiseen käsiwarteensa ja keskelle rintaansa. Sillä aikaa kuin hän tätä toimitti, johon kului muutama hetki, lupisi hän ystämittä muutamia janoja, joita minä en woinut hymähtää, mutta jotka warmaankin oliwat rukouksia epäju-

malalle. Sen perästä sammutti hän tulen ja jultti majan. Kun hän tuli ulos, nauroin minä hänelle, mutta hän piti tietyksi asiaa hywin vakajena ja kertoi minulle, että henki Numba, joka asuu waltameressä, olisi ruvennut hänen rinnassansa asumaan, ellei hän olisi ajanut häntä ulos sillä tempulla, jonka olin nähnyt. Tällä hengellä oli jotakin kuunkin kanssa tekemistä, mutta mitä se oli, sitä en saanut tietää.

Yhdekäntenäkolmatta päivänä ilmoitti kuningas uskollisille alamaisillensa, että hänen suuri epäjumalansa oli antanut hänelle tiedoksi, että kuukauden kulussa tulisi orjalaiwa ottamaan laastia. Tietyksi uskoivat kaikki sen todeksi, ja waikkei ilmoitus käwisiikään toteen, uskosivat he kuitenkin todeksi vielä seuraawaankin ennustuksen, jonka kuninkaan tai jonkun toisen epäjumala antaa. Minä luulen, että hänen majesteettinsa oli nähnyt unen ja että hän sitten oli luullut epäjumalansa puhuneen hänelle.

Minulle käy waifeaksi saada jotakin syöväkseni täällä, sillä minulla ei ole nyt, niinkuin orjafaktoreissa, mitään rommia, jolla woisin ruokani maktaa. Minä olen todellakin ollut niin suuressa pulassa, että minun on täytynyt pyytää yhtä faktorinwäestöstä ostamaan minulle elatusta, jota vastaan minä olen antanut hänelle semmoisia kaluja, joita maanajukkaat käyttävät, mutta joita he eivät tahdo ostaa minulta, kun ei minulla ole mitään rommia heille antaa.

Kuningas lähetti mafougansa minun luokseni kysymään enkö minä tahtoisi antaa hänelle muutamia käärjyä tupakkaa. Hänen majesteettinsa ei ole ainoastaan suuri kerjäläinen, waan myöskin suuri idartaja. Hän on rikkahin kaifista neekeristä tällä osalla rannikko, sillä paitti fatoja orjiansa ja kolmea sataa waimoansa on hänellä aitoissaan melkoiset joukot tawaroita, ja hän iloitsee nähdeksään niiden enentymys ja niitä pääsee waan yksi ainoa ihminen, waissi hän itse, nimittäin eräs wanha akka katsomaan; se akka on ollut hänen isänsä waimo ja on perintö-oikeuden kautta tullut hänen omaiseksi. Orjakauppiat owat hänen wallassansa, sillä hän saattaa, ilman että he woivat sitä estää, häwittää heidän faktorinsa, jos he hänen suuttumat; siitä syystä on hän hywin waatelias ja pakottaa heidän antamaan hänelle suuret joukot kiwäreitä, kruutia ja pumpulifangasta. Minä tiesin kuninkaan olevan ahneen ja sentähden kiiruhdin minä, kohta tultuani, sanomaan hänelle, etten tullut ostamaan orjia ja ettei minulla ollut juuri

mitään hänelle annettavaa. Mutta yhtä kaiffi kerjää hän minulta kaiffia, mitä irti woi saada.

Palatesani kuninkaan tykö, ammuin minä erästä lintua, joka istui puussa, mutten osannut, sillä minä olin nauttinut kininiä ja olin sentähden hermoton. Mutta lähellä olemat neekerit sanoivat sen olevan fetisch-linnun ja sentähden en woinut sitä ampua. Minä ammuin uudestaan, mutta turhaan. Neekerit riemuitsivat, sillä aikaa kuin minä suuttuneena latastin pyssyni uudestaan, jonka perästä minä tähtäsin tarfoin ja ammuin linnun, ilofsi itselleni ja noille muustille harmiksi. He selittiwät asian sillä tawoin, että kun minä olen walkea mies, en ollut minä täydellisesti fetisch-lakien alainen.

Ruoho on muutaman aikaa ollut kowin kuiwa, ja yleisen tawan mukaan olisi afuasten pitänyt niittää nurmikko taipaleen matkaa jokaisen asunnon ympäriltä. Syystä tai toisesta ei sitä tehty ja seurauskensa oli, että kun heinäkuun viimeisenä päivänä waiwa myrsky raiwoi merenpuolelta ja walkea sattumalta oli päässyt ruohon lähellä rannikkoa, koko kylä wähäsiä ajaessa oli täydessä tulesa ja paloi tuhaksi. Minä en ole milloinkaan kuullut mokomaa partua ja walitusta, waikka wahinko ei ollut suuri, sillä animamalla osalla asukkaista oli kalliummat tawaranja ulkona maatiloilla, jossa ne olivat turwassa heidän peloittawimmalta wiholliseltansa, merisotawäelä, joka rannikolle tullessaan woi lähettää pari pommiä kylään ja sillä tawoin wähäsiä ajaessa sytyttää sen tuleen.

Kun minä eräänä päivänä, sillä aikaa kuin kylässä olin, olin ampumassa lintuja wähäsiessä lehossa wähdän matkaa asunnostani, näin minä orjajoukon tulewan ulos erästä barrakunista ja lähestywän lehdon perimmäistä äärtä. Kun he tulivat lähemmäksi, näin minä, että kaffi osakuntaa, joihin kumpaankin kuului kuusi orjaa, joidon kaulat olivat witjoilla yhteenkytketyt, wälisään kantoivat taalkaa, jonka minä pian hawaitin olevan yhden orjan ruumiin. He kantoivat sen lehdon äärelle, noin 900 jalan päälle minun asunnostani, heittiwät sen maahan ja palasivat sitten takaisin wankeuteensa, wartijamieher waarinpidon alla, joka käwi heidän perässänkä piiska lähesä.

"Tässä on siis barrakunien hautauspaikka," arvelin minä itskseni, kun aattelin tuon neekeri paran kotaloa, joka oli wiety pois fotoa sukulaistenla luota fuolemaan täällä ruo'aksi korppikotille, jotka jo, sillä aikaa kuin minä seijoin näihin aatoksiin waipuneena, rupestaw pimen-

tämään taiwaasta minun pääni päältä ja tappelivat haastasta.

Minun asunnotani näytti lehto, jota syystä voitiin kutsua afrikalaisiksi "meripelkoffi", warfin kauniilta, ja minä olin useasti aifonut sitä lähemmin tarkastella ja lervähtää sen tumman lehvistön warjossa. Nyt näytti se minuista inhottavalta paikalta, kun kävin lähemmältä katsomaan noiden ilkeän korppikotkain askaromista. Ne hypähtivät lentoon kun he havaitsivat minun, mutta jirttyivät ainoastaan pienen matkan päähän ja istahtivat muutaman läheisten puiden alimmaisille oksille, joilta he tarkastelivat minua katein silmin, ikäänkuin pelkäsiivät he minun ottavan heiltä heidän jaalinsa.

Kun kävin lähemmäksi ruumista, tunsin minä jotakin narstahdawan jalkaini alla, ja kun katsahdin alas, havaitsin olevani hautausmaalla. Huomaamattani olin minä polkenut erään neekerin paraan luurangoa, joka oli wirunut täällä niin kauan aikaa, että muurahaiset ja linnut olivat kalunneet hänen luunsa palaisiksi ja sade oli wiruttanut ne walkeiksi. Nuo luurangot minun ympärilläni nousivat noin tuhannen paikalle luvultaan. Paikkaa oli käytetty jo monta aikaa tähän tarpeeseen ja kuolevaisuus on toisinaan barrakuneissa kauhistawa. Kuoho oli wast'ikään poltettu, ja nuo walkeat, ylt'ympäri loikovat luut tekivät paikan omituisen ja, kun tiesi mihin tarkoitukseen sitä käytettiin, inhottawan näköiseksi. Kun kävin penjastoon, näin minä useampia luulajia. Tähän oli jo vuosia sitten, kun Kap Lopez oli suurinapja orjakauppaittoja rannikolla ja kun barrakuneja löytyi lukuisammalta kuin tätä nykyä, kuolleet orjat raukat wiskattu toinen toisensa päälle, kunnes noita murenewia luita loikoi täällä suurissa kasoissa ikäänkuin muistomerkinä tuosta häpeällisestä kaupasta.

Wapaa afrikalainen inho näitä paikkoja yhtä paljon kuin walkeaihoinen matkustaja. Lukija luulee kai, että eroitus afrikalaisen orjan ja wapaan neekerin välillä on hywin wähhäpätöinen, mutta todenperästä on se yhtä suuri kuin muissa enemmän siviistyneissä kansakunnissa, joilla orjia löytyy. Tuossa raa'assa Kap Lopezin maasfatin pidetään orjasta syntymistä häpeänä, ja tämä seikka wähentää onnettomalta paljon sitä arwoa ja waltaa, jota hänen jotapäiwäiset seurakumppaninsa nauttiwat, waikka tuo semmoisesä awiossa syntynyt lapsi toisinaan on vapaa, koska hän perii yhdyksunnaassa isänsä aseman. Afrikaassa ei saa orja wastata itse puolestaan.

Jos nousee joku "walamer" haureuden, warfauden tai kaupan tähden, täytyy hänen isäntänsä wastata hä'en puolestaan ja, jos mahdollista on, auttaa häntä pulasta. Ja mitä hautausseen kuuluu, haudataan vapaa Drougoulainen suurella juhlaillisuudella, ja hän lastetaan maahan erinomaisen huolellisesti sitä warten erittäin valmistetulle paikalle. Mitään pahempaa loukkausta ei hänelle woi osoittaa, kuin että sanoo hänen maallisten jäännostensa tulewan lepäämään semmoisella paikalla, kuin tämä orjain illettävä hautauspaikka.

Drougoulaisten kirkkotarha, johon Kap Lopez'in maan vapaa wäestö haudataan, ansaitsee tulla tunnetuksi. Minä kävin sen ohitse matkallani niemekkeen äärimmäiseen hietaiseen notkaan, jossa kuningas Bangon wäki tawallisesti kalasti kuivana wuoden aikana.

Minun wanha jahtiystäwäni Fafiko koki lähes neljäkymmentä miestä seuraamaan minua Fetisch-nokkaan, Fetisch-wirralle ja Kap Lopezin maan äärimmäiselle niemekkeelle. Meidän piti kulkea erämaiden läpitse, ja naiset valmistivat sentähden meille matkaewäiksi suuren joukon farinaa (murennettua maniofia), kerilliset maapähkinöitä, bataleja ja pisankeja. Fafiko koki joukon makaus-matteja ja keitin-katiloita, ja miehet saivat kantaaksensa surlaa, jolla piti suolattaman kalat, jotka kiini saatiin, ja vielä jählytettiin heidän selkäänsä ne suuret wesiwadit eli neptunit, joissa meriwettä piti keitetämän, saadaksemme uutta suolaa, jota kuivana wuoden aikana täällä valmistetaan runsain määrin.

Se oli iloinen seura, sillä Kap Lopez on Sangatanyan Kap May eli Rahant, ja täkäläinen kuiva wuoden aika wastaa meidän heinäkuuta, jolloin jokainen, jolla on jommoinkin asema yhteiskunnassa, jättää kylän ja ajettuu asumaan merenrannalle lähelle jotakin kylppäik-kaa, sillä eroituskella kuitenkin että Sangatanyalaiset, joilla ei ole mitään siviistyneiden huwituksia tahti oikeemmin mitään huwituksia ollenkaan, käyttävät keijänsä pyyttämällä, suolaamalla, kuivaamalla ja sawustamalla suuret joukot hyviä kaloja, joita löytyy runsaasti Kap Lopezin wesiässä. Naiset kantoivat siis koreja ja miehet kalawerkkoja, joita he tekewät erään köynnöskaswin lustoista, ja he olivat myös warustetut pysyillä, sillä eteläpuolella nokkaa olewassa wiidatossa piileksen leopaarti, wäijyy boatärme puusta saaliistansa, ja jos nouset warhain aamulla wuoteleksi, jonka aina pitää tehdä kylppäikassa, saat nähdä hirmuisia elefanteja juoksewan pit-

fin rannikkoja wilwoittamassa hienoja warpaitansa aalloissa.

Meidän matkanme käwi Fetisch-nokkaan. Eräänä kauniina aamuna läksimme neljällä täpötäydellä wenheellä tuon luewän lahden wesille ja saaruimme paikalle juuri wähhä ennen hämätää. Mieheni olivat niin iloissa ja wirkkuja kuin milloinkin, laskivat kohta werktonsa apajalle ja saivat runsaan saaliin.

Fetisch-wirta on yksi niistä lukuisista haaroista, jotka muodostawat Nazarethin deltta-maan, sillä tämä melkoisen suuri joki jakauu tullestaan alankomaahan, noin kolmenkymmenen penikulman päässä merestä, useampiin pieniin wirtoihin, jotka juoksewat lahdelmaa kohden sokkelomaisen, kolkon, saastaisen mangrowe-järwen läpitse, jossa ei warmaankaan tavata muita eläwiä olentoja kuin kämeitä. Tämä rämeinen seutu, jossa siellä täällä nähdään muutamia seisowan weden kokouksia, on monta penikulmaa pitkä ja nykyiseen tilaasaan kokonaan hyödytön ja rumentaa tuota muuten kauniista rannikkoja.

Wedettyämme kalat wenheisin, laskimme maalle, teimme walkeita, söimme ehtoollista ja lewitimme makuusmattomme hiedalle.

Kähellä Fetisch-nokkaa löytyy Drogoulaisen hautausmaa, ja seuraavana aamuna käwin minä sitä katsomaassa. Se on noin penikulman päässä meidän leiristämme Sangatanyaan päin, josta sinne päästään puolen päiväisellä soutamisella. Se on kaunis lehto, jossa löytyy monta muotonja ja kokonsa puolesta muhkeata puuta. Maanasukkaat pitävät tätä paikkaa suuressa tunniassa ja he eiwät enimmäkseen luwanneet seurata minua sinne, waan tahtoiwatpa, että minäkin luopuisin yrityksestäni käydä sitä katsomaan. Minä sanoin heille, ettei aikomukseni ollut mennä sinne tekemään pilkkaa heidän kuolleistansa, waan pikemmin kunnioittamaan niitä. Wasta sitte, kun olin luwannut Niamkalalle suuren palkinnon, sain minä hänen seuraamaan minua. Rekerit eiwät käy tällä hautausmaalla muulloisin kuin ruumista baudattaisja ja he osoittawat sille silloin suurinta kunnioitusta, sillä he kuulewat heidän esi-ijänsä henkien kuljettiman sielä ja he eiwät tahdo kerymielisesti rikkoa heidän rauhaansa. Minä olen warma siitä, että kuinka suuria aarteita hynänkä voitaisiin tallettaa täällä.

Tämä lehto on merenrannalla. Se on warfin wopaa pensastoista, ja kun tuuli humisee puiden tuuheissa latwoissa ja kuiskailee tuossa pimeässä, wähhän kolkonkaltaisessa lehdoissa, täytyy kylmätskoisimmankin walkean miehen sydän

kunnioituksesta. Niamkala seisoi hiljaisuudessa rannalla sillä aikaa, kuin minä käwin kuolleitten Drogoulaiisten waltakuntaan.

Ruumiita ei haudata maahan. Ne wiruwat siellä täällä puiden warjosja suurissa puurkuisissa, joista muutaman tuores muoto osotti, että olivat sinne nykyään tulleet, mutta suurin osa niistä oli jo mädännyt. Täällä irwisiteli muutamasta palasiksi lahonneesta arkusta minulle vastaan luuranko. Tuolla wirui tuhkana luunsiuja erään toisen arkun wieresjä, joka ei niitä enää woinut peittää. Mertillistä oli nähdä, kuinka ne mesifinkiset jormukset ja rannerentaat jotka olivat seuranneet orougoulaista tyttöä hautaan, vielä ympäröiwät hänen waalistuneita luitansa, ja kuinka kaikenlaisia kaluja oli pantu samaan arkkuun kuin muuan rikas mies, ja jotka nyt raukeniwat tomuksi ja mullaksi hänen wieresjänsä. Muutamissa paikoin ei muuta ollut jäljellä kuin pieniä tomuläjiä, joista kiilsi näkymiin joku waski-, rauta- tai elfenluuforistus, joka osoitti, että tässä joskus oli ruumie lewännyt.

Kun olin käynyt erään toiseen vielä pimeämpään lehtoon, tuln minä wihdoin sille haudalle, jossa kuningas Pass-all, nykyisen kuningaan weli lepäsi. Arku oli maassa ja sitä ympäröitsi joukko suuria kistuja, joissa wainajan tawat olivat. Näiden kistuain wälissä ja niiden päällä näin minä suuria sawiastiotoita, lasuja, kruukkuja, wateja, rautapannuja, rautaharkkoja, mesifinki- ja waskirenkaita ja muita kalliita kaluja, jotka tuo iäkäs Pass-all oli päättänyt ottaa mydtänsä hautaan. Ja ympärillä lepäsi niiden orja-raukkain luurangot, joita sadan paikoille oli tarjettu luninkaan kuollessa, ettei hänen musta majesteettinsa tulisi tuenelan majoilte ilman soneliaista seuraa.

Se oli hirwittäwä näky, joka kauhistutti minua vielä enemmän kuin tuo inhottawa barrafunein hautauspaikka.

Fetisch-nokan ja wirran wälissä oli ennen kylä, mutta nyt on kuningas ja kaikki hänen alamaisensa muuttaneet Sangatanyaan, jonka tähden tämä alue on autiona, paitsi kalastus-alana.

Kun tuln takaisin, puhalti tuuli maanpuolelta ja nyt menimme tuon hietaisen niemekkeen päähän asti. Se on omituisen näköinen, hywin matala maan kaistale, peitetty pensaskaaweilla, jotka warjoowat osaksi nähdalan, sillä aikaa kuin edessä olewaa hietaa, kaukaa katsoen, ei woida erottaa wedestä, jonka yli nokka nou-

see waan wäähäisen, niin että minä useat erät tul-
lin petetyksi, kun luulin jo olemamme määrän
päässä, waikka meillä toisaankin oli vielä pitkä
ja kaita maakaistale edessämmme. Wihdoin saa-
vuimme niemekkeen äärimmäiseen nokkaan ja
lasimme jonkinlaiseen satamaan maanpuolelle
sitä.

Nokka ylenee ylenemistänsä merestä, sillä joka
vuosi tulee yhä enemmän hiekkaa näkyviin yli
webenkälwon, ja samaşa määräsä etenewät nuo
matalat pensaskaswit, jotka ovat jonkinlaisena
suojana tuolle uudelle maalle wanhan Ahdin
hyökkäystjiä vastaan.

Näiden pensasten keskelle pystytimme leirimme
ja wietimme täällä muutamia warsin iloisia päi-
miä. Naiset oleskelivat koko ajan meren ran-
nalla tekemässä suolaa, ja nuo lapsi-raufatkin
olivat saaneet toimeksensa poltinpuiden kokoomi-
sen, joka on hywin rasakas työ. Muutamat mie-
histä kalastrivat, sillä aikaa kuin toiset aukaisi-
wat, perkasivat, suolastivat, kuivastivat ja sawus-
tivat nuo pyyhdyt kalat, jotka sitten pantiin
koreihin. Suolakin sälytettiin, sitten kuin sitä
oli joku määrä saatu, koreihin, jotka asetettiin
lähelle walkeita, että suola kuivuisi.

Muut seuran jäsenet menivät aamulla war-
hain kääntämään kilpikonnia. Nämät elävät
tulewat ylös rannalle laskemaan munansa bie-
taan, jossa aurinko ne hautoo. Rekerit käy-
wät wäijykfiin ja kääntävät useasti parikymmentä
kilpikonnaa yhtenä aamuna. Pari kolme miestä
karkaa kömpelön kilpikonnan kimpvuun, wierittä-
wät sen poikimalla nurin, johon asemaan se jää
olemaan, sillä turhaan yrittellee hän päästä ja-
loillensä jälleen. Wasta sitte kun kaikki kilpi-
konnat ovat käännetyt selällessä, rupeewat mie-
het tappamaan ja perkaamaan niitä. Liha sa-
wustetaan.

Minä olin ottanut myödtäni suuren haifala
koukun ja wahwan köyden ja huwittelin itseäni
toifinaan pyytämällä muutamia noista hirmui-
sista haifaloista, jotka pyöriwät meressä ulko-
puolla nolan ja joita aallot wälistä melkein
ajawat ylös rannalle. Milloinkaan en ole näh-
nyt niin paljon haifaloja kuin täällä. Kiina-
laiset, jotka syöwät haifalan uimuffia, saijivat
täältä niitä yltäkyllin markkinoillensä Kantonissa.

Mutta täällä käydään myös metsästyretkellä-
fin. Eteläpuolella nokkaa on tiheä metsä, jossa
löytyy kaikfia niitä eläimiä, jotka eleewät Afri-
kan metsissä. Ne näimme elefantteja rannikolla,
waan emme ampuneet yhtään. Minä ammuin
uuren joukon merilintuja, jotka lentelewät täällä

niin suurissa parwisşa, että ne melkein pimittä-
wät auringon. Kun muutamana iltana palasin
metsästä, jossa Aboko, Niamkala ja minä olimme
olleet pyytämässä metsänriistaa, saamatta mitään,
tapasimme wähan paremman otuksen. Kun kä-
welimme pitkin metsänlaitaa, säikähdyimme äkisti
koleasta ulinasta, ja kun samaşa katshdimme
taassemme, näimme suuren koiras-leopaartin, joka
oli juuri hyppäämäisillään meidän niskaamme.
Dnneksi olivat meidän pystymme labatut kuu-
lilla, ja silmänräpähkessä ammuimme eläintä kaikki
kolme. Se oli jo ottanut hyppäyksenä ja kaatui
samaşa, meidän kuulaimme haawoittamana, kuoli-
jana ja wämähdellen maahan yhden jalan mat-
kaa Abokosta, joka melkein oli joutua leopaartin
saaliiksi. Se oli suuri peto, ja sen nahka, jonka
minä panin talteen witoonmerkiksi, on erinomai-
sen kauniisti warjoitettu ja pilkullinen. Ei
löydy todellakaan kauniimpaa eläwää koko maa-
ilmasşa kuin afrikalainen leopaarti.

Palattuani Kap Lopez'iin purjehdin minä was-
tasaatuin luonnonhistoriallisten kaluini kanssa
takaisin Gabuniin, hywin iloisena, että sain pa-
lata sinne wäähäsi aikaa nauttimaan siwistyneen
elämän mukawuuksia. Minä wiioyvin useat kuu-
kaudet lähellä Gabunia, jolla ajalla minä tut-
kein sen wirran juoksun ja maan pitkin sen ran-
toja, jonka perästä wihdoin suorin pistimmälle ja
moniwaiheisimmalle retkelleni.

Kolmasstoista Luku.

Sillä aikaa kuin oleskelin Gabunin wirran
warrella ryhdyin minä suurellaifiin walmiistuk-
siin seuraamaa, tärkeintä retkeäni warten. Mie-
leni oli jo kauan tehnyt perin juurin tutkia se
osa Länsi-Afrikasta, joka on tunnettu Kamma-
maan nimeellä, ja joka maa samoin kuin ne seu-
dut, joista olin palannut, oli kokonaan tunte-
maton walkeille miehille, mutta joka, jos sen
tuotteista päättää saa, kuitenkin on paljon wie-
hättäwämpi ja tärkeämpi kuin nuo muut maat,
jotka ohessa se myös en awarampi ja siunattu
suuremmilla wirroilla.

Kamma-maa alkaa etelän puolella Kap Lo-
pez'ia 0° 40' eteläistä leweyttä ja ulottuu etelään
päin aina Kamma-wirtaan asti 1° 59' eteläistä
leweyttä ja noin wiidenkymmenen penikulman
paikoille rannikosta. Se on hywin siunattu we-
sillä, sillä Mexias ja muutamat Dgobai-wirran
pienemmät haarat laskeuwat meree sen pohjois-
sella äärellä, sillä aikaa kuin Fernand Was,

Kamma ja Setti muodattavat vetensä mereen eri paikoissa Kamma-rannikolla.

Tämä rannikko on ylimalkaan matala ja rämeinen. Allot käyvät ankarasti, jonka tähden on vaikea laskea maalle, paitsi muutamissa kohdin, joita maan kaarrokset suojelevat, ja merenpuolelta näyttävä poukama niin yhdenkaltaiselta ja ystäisöiseltä, että nefin merimiehet, joille tämä seutu on iotenkin tuttu, waiwoin saattawat sanoa, millä kohdalla tunakin aikana owat. Wirtain suut woi kuitenkin helposti eroittaa sen suuren maaveden paisjouden tähden, joka waiwolla wauhilla tulwaa niistä waltamereen, muutaten sen wärin kappaleen matkaa rannikosta toisenkaltaisiksi, ja aaltojen hyrskyn tähden hietäsfärkkiä vastaan, joita löytyy lähellä wirtain suita.

Allot järkyvät rannikkoa vastaan kaikkein ankarimmin kiuwana wuoden aikana, s. t. s. kesäkuusta syyskuuhun. Sateen aikana on paljoa helpompi päästä maalle, mutta silloinkin täytyy tähän toimeen käyttää kelmollista merimiehiä ja parhaimpia wenheitä. Tästä syystä on kauppa-liike tällä osalla rannikkoa jotenkin lamattu, laiwat tulewat tänne harwoin ja minun oli ostaminen itselleni wäyhäinen, seitsemän tonssia kantawa alus, joka kuljettaisi minun Gabunista ensimmäiseen määräpaikkaani. Mitomuffeni oli käytää tätä alusta, jos nimittäin tulisin palaamaan takaisin semmoiseen aikaan, jolloin ei mitään merifulua muuten ollut tarjona.

Kokemuksesta tiesin, että suuria waikeuksia oli kohtaawa minun yritystäni tungeida sisämaahan. Maanaruuffat täällä eiwät olleet koskaan kuulleet puhuttawan minusta; yhteyt heidän ja waikeain välillä oli niin wäyhäpätöinen, että he olivat vielä enemmän epäluuloisia kuin nuo pohjaissa asuwat neekerit, jonka tähden minun ensimmäi oli koettaminen saaruttaa heidän luottamustansa ja kunnioitustansa, wiiwymällä noiden lähellä rannikkoa aluwain neekerein seassa ensimmän aikaa. Tästä syystä walmistelin minä itseäni neljästätoista kahdentymmenen kuukautiseen poisjaloon, jolla ajalla minä arwelin saawani olla warsin yksinäni.

Minä lastasin Caroline'n, erään wiiwiiwibettä tonssia kantawan kuunarin, kahdella aamilla tupakkaa, ufeilla suurilla karttuni-pakoilla, koto joukolla talrifkeja, kruukkuja ja muita sawiastioita, sadalla pyssyllä kruutin kanssa, ja helmillä, sapesilla mesfintikattiloilla, waskiwateilla j. n. e. sekä melkoisella määrällä muonawaroja omaa tarwetta warten.

Kun kaikki oli walmiina, astuin minä laiwaan ja — olisin ollut iloinen, jos paikalla olisin saanut palata takaisin maalle. Kapteenini oli Portugalilainen neekeri, nimellä Cornillo. Wäeeto, seitsemän miestä luvultaan, oli Myongwelaista, Wbengalaista ja Kru-miehiä, joista ainoastaan kaksi ymmärsi toinen toistansa eikä yksikään ymmärtänyt mitä kapteeni sanoi. Tämä kieltensejotus enentyi vielä lisäksi sen kautta, että minulla oli muassani kaksi Myongwelaista waimoinensa, joiden piti olla minulla tien op-paina ja tulkkina ja toiden piti auttaa minua yhdesä ja toisesa toimesa sillä uudella paikalla, johon aioin ajettaa majani.

Me astuimme laiwaan päivän koittaisa, ja lakkaamatta kirkuen ja hetkikausia joutilaina alistellen saivat mieheni viimeinkin ankkurin ylös hämääräsä wäyhällä työllä. Kapteeni ei mielellään tahtonut lähteä satamasta perjantai päivänä, mutta minä lupasin ottaa wadatakseni edestä. Tuskin olimme tulleet hybhyaaltoihin, kun jot' ainoa mies ja waimo, paitsi kapteeni, tuli merikipeäksi. Kofki oli kykenemätön walmistamaan mitään aamiaista seuraavana päivänä, koto laiwawäeeto maata loikoi ympärilläni kuin kulleet kalat, ja wenheesä, joka oli saanut asemansa laiwankannella, koitti Dyaya, yksi Myongwelaistani, joka itse oli kipeä, turhaan lohbuttaa äskennainittua waimoansa, joka oli vielä wiheliäisemmässä tilassa kuin mies. Oli mil'ei naurettawaaa katella tuota miestä parkaa, joka todellakin oli rakastunut waimoonsa, nuoreen kahdentymmenen wuotiseen naiseen, joka, niinkuin minulle sanottiin, se kolmas oli ollut naituna ja jonka nyt piti kai olla tyytyväinen, että oli saanut Dyaya paran waltaansa.

Me toiwimme saapuwamme Kamma-maahan wiidesä päiväsä. Mutta wiidentenä — jona päivänä me läksimme purjeille — ja kolmena seuraavana päivänä oli tuuli ja wirta meille wastainen, ja helmikuun 10:ntenä päivänä ylätti meidät äkkiarwamaton puuska, jonka wertaista en milloinkaan toiwtoistamiseen saawani kestää merellä.

Perää pidettiin niin huonosti sillä aikaa kuin kapteeni oli kannen alla, että minun oli käyminen wahtiin. Minä lepäsin hywästi, seisottuani peränpidossa neljä tiimaa, mutta lewättyäni noin tunnin paikoille kojusjani, heräsin minä kapteenin huutoon, kun hän käski ottaa ison seilin alas. Minä riefin heti ylös kannelle, sillä minä tiesin kumminfin sen, että ankara tuulenpuuskaus oli tulesa, ja kohta, kuin loin filmäni

suojan puolelle, hawaitfin minä kuinka suuri vaara oli. Tällä osalla rannikkoa yllättää meriläisiä useasti tuulenpuuskat, jotka tosin enimmäisessä tapauksissa pian menewät ohitse, mutta jotka ovat sitä anarampia ja joiden perästä tulee sadekuuroja. Semmoinen puuska oli nyt tulosfa. Ne mustat pilwet, jotka olivat kokoon-tuneet taimaan rannalle, muuttuivat ihmeteltävän pikaisesti harmaiksi. Näytti melkein siltä kuin walaistuisivat ne salamain waloista. Sieltä uhkasi se myrsky, joka tuokiossa oli meidät yllättävä. Mutta vielä oli kaikki lewossa.

Minä käännyn toisaalle päin, katsoakseni oliko iso feili wedetty kokoon, mutta hawaitsin ettei mitään ollut tehty puuskan wälttämiseksi. Kapteeni seisoi perässä ja kirkui, lairawäestö juoksi sinne tänne, huutaen myöskin täyttä kurkkua, puolikuolijana pelosta, ja tuossa pillfopimeässä ilmassa — sillä minä en woinut nähdä edes käsiani, waikka asetin ne juuri silmäni eteen — ei kukaan saanut selkoa lasfinnuorasta. Kes-kellä tätä hämmennystä yllätti meidät myrsky. Päättäen katkaista kaikki köydet, sieppasin minä weitsen, mutta samassa päästi joku lasfinnuoran irti, ja silmänräpäyksessä putoi iso feili puoliksi alas. Suuri samalla hetkellä syöksähti puuska meidän päällemme, rajuna, raiwoawana kuin tornabo. Tuota pitaa oli klywwari repaleina. Alus kallistui kyljellensä, wesi tulwasi sisään ja neekerit huusivat, että me uppomme, jonka olisimmein tehneet muutamassa tuokiossa. Onneksi kääntyi tuuli wähän toisaalle päin, ja wälähtäwän salaman walosfa tartuimme isoon seiliin ja welimme sen alas, ja pidimme siitä sitten lujasti kiini, ettei tuuli saisi sitä waltaansa.

Alus nousi nyt pystyyn ja noin parin kymmenen minutin kuluttua oli myrsky raiwonnut ohitse ja sitä seurasi nyt mahwa sade, niin että emme edes kannen allakaan saaneet siltä suojaa.

Seuraawana aamuna ei ollut meillä mitään klywwaria ja toisetkin purjeet olivat huonosfa tilassa, jonka tähden meidän matkamme eteni hywin hitaasti. Wasta 13:ntenä päivänä tuli maa näkywiin, mutta ei laiwassa löytynyt ketään, joka olisi tietänyt miessä me olimme, ei edes kapteenikaan, joka joka aamu tuli ylös laiwankannelle wanhan kwadranttinsa kanssa, jota hän osaa käyttää yhtä hywin kuin lehmä kivarä. Wihdoin tulivat muutamat maanasukkaat wenheellä meidän luoksemme ja pyysivät minua lasfemaan maalle tässä ja perustamaan kauppa-paikka, sillä he sanoivat heillä olewan paljon elsenluuta, palmupuun öljyä ja muita kauppa-

waroita, mutta jos olisin seurannut heidän kehoitustansa, en warmaanfaan olisi saanut nähdä yhtään öljytynnyriä wilaufeltakaan enkä pienintäkään elefantin hammasta. Näiden neekerein palawin halu on saada itselleen kauppa-paikka, samoin kuin amerikalaisen läntisen uudisafuktaan ensimmäinen toivo on rautatie. He walehtelewat ja melkein pakoittamalla saawat walkean miehen astumaan maalle, ja luulerwat woirwansa hyötyä häneestä suuresti, kun waan saawat hänen kerta puuttumaan heidän kansansa pieneen kaupanteoon ja antamaan heidän haltuunsa tawaroita, joita he tawallisesti eiwät aio matjaa.

Kuittenfin antoiwat meidän kauppa harra-s-tawat ystäwämme wenheessä meidän ymmärtää, että olimme Kap Catherine'n kohdalla; siis hywän matkaa etelän puolella Fernand Was'in suusta, jonka tähden käännymme purjehtimaan takaisin. Me pidimme liki rantaa ja joka kylän kohdalla, jonka ohitse seilasimme, huusivat neekerit wenheistä, että perustaisin kauppa-paikan heidän luonansa. Muutamissa kylissä saatoimme nähdä sen suuren rakennuksentin, josta piti tulla se suurellainen faktori, josta kaikki aikoiwat rikastua ja joka näytti warfin oivaliselle meren-puolelta, mutta joka epäilemättäkin läheltä katsoen olisi näytännyt huonolta. Tämmdistä rakennusta ympäröitsi tawallisesti joukko mökkejä, joissa neekerit asuiwat, odottaen tuota tuhatwo-tiista waltakuntaansa, joka pahaksi onneksi ei koskaan tule. Minä en luonut mitään huomiota heidän odotuksiinsa ja kielsinpä vielä kaikkein ihmeeksi ottamastani wastaan kahta orjaa, jotka Aniamban eli Sjon Kamman tundingas hywän-tahtoisesti minulle oli lähettänyt.

Wihdoin saawuimme Fernand Was'in suuhun. Gabuniessa oli suostuttu, että minä asetuisin asumaan tundingas Kampanon kylään, sillä hän oli Will Glas'in ystäwä, ja Will Glas oli yhti minun ystäwistäni Gabuniessa. Kun Caroline purjehti Kampanon kylän ohitse, lähti tietusti wenhe sieltä pyytämään minua lasfemaan maalle. Lähettiläillä ei nähtävästi suuria toiwaita ollut, ja heidän ihastuksensa oli sentähden sanomaton, kun minä suostuin heidän tuumaansa ja sanoin tulleeni perustamaan juuri heidän luonansa kauppa-paikkaa.

Rampanon lähettiläät tahtoivat wäksinkin halata minua ja niin hilisemättömiä olivat he iloisfaan, että minun oli käskeminen heidän pyysyä erillään minusta. Minä lähetin yhden miehistäni maalle heidän wenheessänsä wiemään terweisiä minulta kuninkaalle ja pidätin yhden

neekereistä olemaan luotfina alukselle, sillä minun mieleni teki purjehtia yli webenalaisen karin wiefä ennen pimeän tuloa ylös wirtaan. Sillä aikaa lähti wenheitä useista kylistä ja pian oli meidän ympärilläme koko joukko ka-noteja, joiden soutajat wälttämättömästi tahtoiwat nousta laivaan ja joita oli niin paljon että minun aluksen olijt yponnut heidän painostansa. Ensinältä luulivat he minun orjakauppiaaksi ja ilmaistiwat jokainen nimensä Portugalin kielellä. Yhden nimi oli don Miguel, toisen don Pedro, kolmannen don Fransisco. He rupestiwat nyt pakifemaan Portugalin kielellä, jota minä en ymmärrä, jonka tähden minä käskin kapteenin selwittää heille etten ollut tullut tänne orjia ostamaan, mutta hywin waikaaksi tuli kapteenille saada heidät toiseen mieleen. Sitten pyysiwät he että perustaisin faktorini heidän luonansa. He olivat Glinde'stä, joka on saari keskellä Fernand Bas'in suuta ja heidän kuninkaansa nimi on Sangala. He ylistiwät Sangalan suuruutta ja mahtawuutta ja koettiwat niin kiihkoisesti alentaa Kampano paran arwoa, että minun wihdoin oli käskeminen heidän lähtea tiehensä maalle ennen yön tuloa, sillä minun mieleni teki rauhallisella unella wahwistaa itseäni tulewan päivän yponnistuksille.

Kap St Catharine'stä on Fernand Bas'iin noin neljänkymmenen penikulman paikoille matkaa, jos kaikki mutkat ja poukamat kulkee. Koko täälläinen rannikko on matalaa tasankomaata ja siellä täällä metsää kaswawa. Maisena on hywin ykstoikkoinen ja waikaa on eroittaa toista seutua toisesta. Pitkin rannikkoa löytyy yhtämittaa kareja, jotka kuiwana muodenaikana owat warfin waarallista.

Tällä tuli eräs mies, nimeltä Rhouga, terwehtimään minua. Hän oli weli Kap Lopez'in kuninkaalle, josta jo olen puhunut. Kun kuningas tuli sairaaksi, sytytti hän Rhougaa, että hän oli noitunut hänen, jonka tähden jälkimäinen, pelastaakseen henkeänsä, pakeni maasta ja otti turwansa appinsa Sangalan luotfi. Kaes tässäkin efimerkki siitä, mikä etu tässä maassa appiwaareista on!

Rhouga tuli sanomaan minulle, että Sangala oli koko wirran herra ja ettei hän sallisi minun purjehtia Kampanon luotfi, joka waan oli tuon mahtawan Sangalan alamainen. Ystävänä neuwoi hän minua astumaan maalle Glinde'ssä. Onneksi tunsin minä herra Rhougan ennakoita.

Seuraawana aamuna lähetti Sangala wen-

heen minulle. Minä otin myötäni kaikki tulkkia ja saamuttuani Glinde'en, joka on kahden penikulman paikoille wirran suusta, wiettiin minä parhaimpaan asuntoon. Tänne tuli nyt Sangalafin päihtyneenä, seurakseen suuri joukko kauppaa harrastawia alamaistaan. Hän suutui pahoin, kun minä ilmaisin aikowani ylös wirtaa myyden sisämaahan, ja hän ei sanonut salliwansa sitä, sillä hän oli suuri kuningas täällä ja minun oli asettuminen asumaan hänen kylänsä.

Me waihetimme muutamia tuimia sanoja ja minä sanoin hänelle olewani wanha amerikalainen ja että minä hywin tunsin hänen juonensa. Hän wastasi, ettei hän nostaisi mitään palameria, jos minä waan perustaisin faktorin hänen kylänsän.

Minä en luwannut suostua siihen, mutta tarjosin hänelle muutamia lahjoja.

Hän ei niistä huolinut, ja kun nyt Kampano oli saapumille tullut ja wakuutti auttawan minua, sanoin minä Sangalalle, että aioin käydä hänen maansa läpitse wäkiwoimalla.

Koko tämän ajan satoi wettä kuin saawista kaatain. Kesustelun perästä wei Kampano minun wenheesjään wirran warrella olewaan kylänsä, jonka asujamet wast'ikään oliwat jättäneet, sillä heidän warfinainen kotinsa oli merenrannalla. Tuonne merenrannalle olewaan kylään menimme seuraawana päivänä. Se oli hywin suurellainen paikka afrikalaisiksi kyläiksi; siinä oli muutamia hyviä asuntoja ja näytti melkein Mpongwe-tylän kaltaiselta. Mutta minä hawaisin, ettei minun kapireitani woiu kuljetaa sinne ilman suurta wastusta ja että luonnonhistorialliset keräykseti ainoastaan suuren waaran uhalla woiataisiin wiedä maalle aaltojen läpitse, jotka särkyiwät riuttoja vastaan. Minä ilmoitin sentähden Kampanolle aikomukseni olewan asua wirran warrella, ja hän antoi minulle niin paljon maata kuin tahdoin, rakentaakseni itselleni asuntoa siihen.

Sillä aikaa oli sanoma minun tuloistani lewinnyt ympäri maan, ja kaikki Kampanon ystävät kokoontuivat attamaan häntä sobassa Sangalaa vastaan. Oli tobellakin eriskummainen, mutta mieltä kiihottawa näky, nähdä yhden wenheen toisensa perästä saapuman paikalle, täynnä neekereitä, jotka rämiöstiwät rumpuja, kirkuiwat ja wälkyttiwät miekkojansa, pyssyjänsä ja keihäitänsä. Kaikki olivat warustaneet itsensä auttamaan Kampanon walkeata miestä ja kaikkein teki heidän mielenä polttaa ja paljastaa Glinde.

Kuningas Nitimbo, jolla on kylässään kauppalaitos, jonka esimiehenä on eräs Mpongwelainen ja joka kuuluu eräälle kauppaaluoneelle New-Yorkissa, saapui paikalle kahdella wenheellä wittenkymmenen miehen kanssa. Kuningas Mombo Sanguiburi'sta tuli samaten kahdella wenheellä. Wenheitien luku nousi aina kahteenkymmeneen ja aamulla 17:8 päivä, kun katselmusta pidettiin, nousi miesten luku lähes kolmeen sataan, joista enimmäkseen olivat päihyneinä palnuwiinasta ja niin meluavia ja sotaan valmiita kuin juopunut afrikalainen saattaa olla.

He rämsistivät rumpuja, laulaa rullattivat ja ampua ystäytelivät, sillä aikaa kuin sovelsimme pitkin wirtaa; kaikkein naamat olivat walkeiksi maalatut, joka on sodanmerkki, ja warustetut kaikenlaisilla fetischeillä ja lumouksaluilla. Tuo walkea väri oli wihitty ja sekin oli erinomainen warokeino waaraa vastaan. Joka ei tunne Afrikalaisen perittyä ja alati ilmaantuwaa pelkuriutta, olisi woinut luulla näiden hurjamielisten weittikain aikowan tehdä werisimpiä hirmutöitä. Mutta minä en ensinkään ihmeeksi pannut, kun, niinpian kuin Sangalan kylä tuli näkywiin, he soustivat toiselle puolelle wirtaa ja asettivat wenheensä niin, että Caroline tuli olemaan heidän ja wihollisen välillä.

Me hawaitimme, että Sangalakin oli konnut ystäwänsä ja hänellä oli lähes sata wiikikymmentä sotaan walmista miestä. He olivat maalanneet itsensä vielä pahemmin kuin minun liittolaiseni, leweillä punaisilla ja waleilla wiivoilla. He näyttivät kuin yhtä monta perkelettä, jotka fikkuivat ja ammukselivat, sillä molemmat puolueet tiesiwät kummaltakin puuttuman rohkeutta ja katsoivat parhaaksi koittaa pelästättää wastapuoluetta.

Nyt nousi suuri palawer, jonka aikana minä lähetin sanan Sangalaan, että jos hän yrittäisi pidättää minua, räjäyttäisiin minä hänen wenheensä ilmaan kartesjeilla ja lähettäisiin noutamaan sotalaimaa, joka tekisi hänestä lopun. (Senkaltaiset uhkaukset täyttiwät aina neekerein pahjan omantunnon pelolla). Minä latastin kiväriini ja pistolini, kaskin miesteni tehdä samoin ja odotin mitä tuleman piti.

Nyt tuli eräs wenhe pyytämään minua astumcan maalle, ja Sangala lähetti muasja ensimmäisen waimonsa pantiksi minun turwalisuudesta. Minä päätin seurata tätä pyyntöä, ja ojitattaakseni näille neekereille etten minä heitä pelännyt, otin minä waimon mukaani hänen suureksi ilokseksi. Ranpano ja häneen liittyneet

kuninkaas nuhtelivat minua minun kewytmiehisyydestäni, sillä siffi he minun teoani arwelivat; mutta minä otin kopean muodon ja sanoin ettei walkein miesten tapa ole pelätä mitään. Semmoinen koskee afrikalaiseen suuresti, ja niinhyyin Ranpanoon kuin tuohon wanhaan Sangalaan tekivät minun sanani suuren vaikutuksen.

Me kohtaimme toinen toisemme rauhanalaisella alueella wähän matkaa Sangalan kylästä. Hänen sotajoukkonsa oli asetettu tappelu-rintaan ja se oli uljas hurja näky, sillä ilman sitä, että he olivat maalanneet itsensä, oli monella sotilaalla kaunis leopaartin nahka ruumilla. He tulivat täyttää karua, työtäten meitä päin, kun keskustelimme, ja olivat ikäänkuin surwaisewansa keihäänä meidän läpiemme; mutta onneksi oli tämä päällekarkaus waan jonkinlaista joutaista kunnianosoitusta. Sitten selwitti Sangala, että hän sallisi minun pitkittää matkaani, jos minä antaisin hänelle ankurin rommia. Minä en suostunut siihen, mutta minun oli kuitenkin antaminen hänelle 16 dollaria, joilla hän woisi itselleen rommia ostaa. Minä lahjoitin hänelle vielä muutamia kankaankappeita ja muita tauluja, ja siihen päättyi se suuri sota.

Ranpano oli iloisjaan tästä. Hän sanoi, ettei hän enää tahtonut olla kuningas, waan toivoi saawansa aittaa minun sijaansa ja wakuutti, että minua kohdeltaihin parhaimmalla tawalla. Me lastaimme seitsemäntoista wenhettä Caroline'sta ja soufimme ylös wirtaa myöden siihen kylään, jossa minulla muutamaksi ajaksi oli olewa kotini ja pääkorteerini, ja suuresti ihmeekseni ei minulta mitään ollut waruistettu, waikk'emme ehtineet kylään ennen pimeän tuloa. Seurawana päivänä kuljetettiin kuunarin lasti maalle, ja minua ilahuttaa, että saatan sanoa, ettei minulta mitään ollut waruistettu. En milloinkaan, ennemmin enkä jälkeemmin ole tawannut senkaltaista rehelliisyyttä Afrikassa. Kun kaikki kapineeni oli siirretty Ranpanon kylään, oli ensimmäisenä huolenani rakentaa itselleni asunto, jossa minä tulisin wiettämään kumminkin jonkun aikaa niistä seuraawista kahdestakymmenestä kuuksaudesta ja jonne minä jättäisiin kaikki kapineeni, kun matkoilleni lähden. Kun samana iltana, jolloin kylään olin tullut, juuri olin wastaisen asuntoni suunnitelman teossa, tuli Ranpano arwoisimman waimonsa kanssa minun luokseni saamaan lahjojansa. Hän tuli warkein, etteivät hänen alamaisensa näkisi häntä, ja minä tein hänet onnelliseksi kymmenellä kankaankappaleella, muutamilla helmillä ja mulla riuhkamalla.

Seuraa:vana päivänä pantiin kaikki miehet työhön. Minä valitsin itse huoneen asemapaikan, joka oli tasangolla noin 225 kynnärää tylästä ja se oli kauniin maatilku kuin milloinkin Afrikassa olen nähnyt, niinhyvoin näköalan kuin kaikkein muiden etujen puolesta. Se antoi virtaa päin, jota minä aion tutkiskella, ja vähän alempana löytyvällä matalalla paikalla piti joukko wirtahopoja joka päivä leikkien; takana oli lehto ja eräs pieni puro juosta lorifi kiraswetisenä toiselta puolelta.

Tänne kantoivat muutamat miehistä minulle joka päivä pitkiä, suoria palmupuun oksia, joka palmupuun kasvaa wirran rannalla ja jonka oksista maanastukkaat tekewät huoneittensa seinät. Toiset kokoilivat sen lehtiä, joista tehdään katon katteita, ja vielä toiset toivat metristä kynnäskasveja, joilla bamburuowot sidotaan yhteen, sekä pitkiä että hoikkia puita, jotka pystytetään nurkkiin ja joihin bambuseinät kiinnitetään. Naiset puhdistivat maan, ja joka ehtoo ladottiin minun eteeni suuret kajat rakennusaineita, joista minä otin, mikä kelpasi rakennukseksi, ja käskin wiesä pois, mitä jäljelle jäi.

Afrikassa on jokainen huone erityinen rakennus; minulla oli sillä tavoin yksi yhdesä isopessä tonttia; aitta toisessa; eräs rakennus keräykseksi warten sekä kana- ja kuttukarsina kolmannessa, ja neljännessä oli oma majani ja mieheni asunnot, sillä mieheli tahdoin minä pitää läheisyhdessäni; ja sillä tavoin teki kaikki yhteensä koto vähäisen firtofunnan. Muista timmermanni teki mpanolla (kirveellä), wafaralla ja weitsellä wartin ysfinkertaiset akkunat ja ovet, joita warten minä olin muasjani tuonut saranat ja lutut.

Kaikki kävi kuitentkin aivan rauhallisesti ja hywässä järjestyksessä aina 10:nteen päivään huhtikuuta, jolloin mieheni piti paikkansa saada. Minä olin sopinut jo muutamain kanssa, kun eräs mies, joka oli rakentanut tuon keräykseä warten aidotun huoneen — josta työstä minä olin luwannut hänelle 24 dolarin edestä tawaroita — oli niin häwytön, että pyysi itsellensä ja miehillensä 40 dollarin edestä. Kun minä en myöntynyt hänen vaatimuksensa, uhkasi hän minua puukollansa. Tämä ei ollut enää leikitteoa, ja minä hawaitfin, että minun oli näytämisen mitä semmoisesta seuraa. Minä juoksin ottamaan pyssyni ja uhkasin ampua miehen kuoliaaksi, mutta hänen ystäwänsä sälyttiwät hänen salaa pois. Minä waadin nyt kunin-

kaalta, että se häwytön lurjus wietäisfin sidotuna minun majaan.

Hän suostui siihen, mutta selwästi woin nähä ettei hänen tehnyt mieltensä antaa miestä minun käsiini, mutta kun arwelin että minun, jos wastaaisuudessa toiwoin rauhaa ja kunnioitusta itselleni, oli rankaiseminen rikollinen, waadin minä vielä ankaremmin, että hän annettaisfin minun haltuuni.

Kun minä wihdoin hawaitfin, että he aikoiwat jättää asian siffensä, lähetin minä Kru-miehiäni noutamaan ja rupefin sälyttämään kapineitani kotoon, sanoen heille, etten tahtonut asua semmoisten ihmisten seassa, waan aion palata takaisin Gabuniin. Suuri samassa ilmaantui amerikalaiuen walauskalain pyytjä aawalla merellä, ja minä lähetin paikalla sanan sinne, että mieheli teki päästä laimaan.

Kuningas tuli nyt minun tyköni ja rukoili minua polwillansa, etten lähtisi pois, ja kun hän näki, että minä olin tehnyt päätökseni, meni hän wihdoin muutamain miestensä kanssa sille maatilalle, johon he oliwat kätkeneet rikollisen. Hän oli kylän wanhempia ja mahtawimpia miehiä, ja hywin wästenmielisesti antoiwat he hänen minun waltaani.

Seuraavana päivänä (12:s) tuotiin mies, jonka nimi oli Dwenga, kylään. Miehet oliwat hywin kiihkoisia. Astukkaat seisoiwat joukottain siellä täällä ja puhuiwat asiasta; kuningas oli melkein waalea serottomuudesta ja Dwenga itse wapisi kuin haawanlehti. Minä käskin sitoa hänet, ja wiesä hänet minun asuntooni saamaan hywän selkfaunan. Nyt rukoiltiin, että hän saisi pitää waatteet yllänsä, sillä riisumista pidetään wanhalle miehelle häpeällisenä. Minä suostuin siihen, mutta istuin tylyn näköisenä ja odotin tuota wihelijäistä rikofsenalaista. Kun hän wiimeinkin seisoj sidottuna edessäni, läksytin minä hänen hywänpäiwäisesti, että hän oli foertanut minua pettää ja kuwailin hirweän hirmuiseksi hänen uhkaustansa. Sitten selwitin minä, etten woinut maksaa enemppää kuin olin luwannut, että hän oli tehnyt suuren rikofsen, uhatesjaan minua weitsellä, että hänen omat maamieheensä oliwat tunnustaneet minulla olevan oikeuden kurittaa häntä, mutta että minä, kun ei mustilla miehillä ollut mitään tietoa ”walkein miesten menettelystä” tämmöisessä asiassa, olin päättänyt antaa hänelle anteeksi ja jättää selkfaunan siffensä, jonka perästä minä päästin hänet wapaaksi.

Koto kylä riemuitfi, pyssyjä laufakistiin, laulu

ja tanssi oli ylimmäällänsä joka paikassa; en milloinkaan ole nähnyt neekereitä niin riemastuneina. Tällä tavoin piti heidän kansansa menetellä. Jos olisin jättänyt Dwengan uhkausten sikkensa, olisin wst'edes armattavasti tullut murhatuksi. Nyt pitävät nämä neekerit minua suuremmissa arvoissa kuin milloinkaan ennen, minun lempeydellä yhdistetyn ankaruuteni tähden.

Kolmastoista päivä huhtikuuta otin minä uuden asuntoni haltuuni ja kun se on koko wshäinen kylä, olen antanut sille nimeksi Washington. Siihen kuului: minun oma huoneeni, jossa on useampia kammiota, ja joka on neljäkymmentä jalkaa pitkä, wiittäkolmatta jalkaa lewää ja on maksanut wiisikymmentä dollaria; kyökkin, joka en maksanut neljä dollaria; kanakoppi, jossa löytyy sata kanaa ja kakkitoista suoraa; kuttukarjina kahdeksallatoista kutulla; kruutimakastini; kaffi jotenkin suurta aittaa elatuswaroja warten, ja kymmenkunta mökkiä miehieni warten.

Kas siinä se afrikalainen Washington!

Minun asuntoni takana on awara lakeus. Sen edessä luikertaa Apoulounay-wirta, ja minä woin nähdä penikulman matkaa pitkin sitä tietä, jota pian aion tulla Wirran rannoilla kaswaa mangrove-puita, ja kun luon filmäni ylös wirtaa pitkin, näen wirtahopoja melkein lakkaamatta piehtaroiwan matalassa wedessä.

Kun nyt olen kolonaan neekerein wallassa, olen minä hywin ankara heille, mutta harjoitan erinomaisesti oikeutta heitä kohtaan. ja olen sillä tavoin kohta alusta asettanut itseni arwoisaan asunaan heidän luonansa. Minun on onnistunut saada heidät herkeemään rumpua rämis-tämästä öisinä, ja mieheni eivät saa mennä ulos ilman lupaa pyytämättä. Tämä tempu tuntui heistä ensin sietämättömältä rasitukseelta, mutta he ovat siihen tottuneet, sillä minä maksan heille säännöllisesti joka kängistyspäivä heidän palkkansa, neljätoista siltä kangasta, jota paitti minä pidän heitä tyypäksä.

Tähden nyt mainita muutaman sanan asukkaista täällä. He ovat hywin Mpongwelaiten nädbisiä ja heillä on sama kieli, ainoastaan muutamilla harvoilla poikkeuksilla. Naifilla on säärivarrien ympärillä suuri joukko messinkienkaita. He ovat jaetut useampiin perhekuntiin, joista muutamilla on oikeus asua merenrannalla, kun sitä vastaan toiset ovat pakoitetut wietämään elämänsä sisämaassa ja lähettämään tawaransa edellisille myytäväksi. Näitä kutsutaan metsäläisiksi ja niinkuin arwata voi, ovat he

hywin köyhiä, sillä heidän rannikolla asuwat weleniä wiewät halukkaasti parhaan woiton heidän kaupastansa. He owat toimeliaita ja älykkäitä kaupparmiehiä, waikka heillä, ja niilläkin, jotka asuwat juuri wirran suussa, werrattain on aiwan wähän yhteyttä walkein kansa.

Itse kutsuwat he itseänsä kommi'ksi, mutta me kutsomme heitä kamma'ksi. Heidän halusiansa on merenranta etelä-puolella Kap Lopezia Kap St Catharineen asti, jota paitti heillä on pari kylää Mexias-wirran warrella. Heidän paras kylänsä on Aniamba, joka kerran oli juuri ja lufoistawa kauppaipaikka, mutta heidän parhaat kylänsä owat Fernand Bas'in rannoilla, jota asukkaat kutsuwat Eliwaksi.

Fernand Bas'in suu on täynnä hietasärkkiä, joita vastaan meren allot särkyvät woimakkaasti, mutta keskellä wirtaa on tawallisesti kolme ja sateenaikana neljä siltä wettä. Kannat owat matalat wirranjuuša; waika on nähdä niitä mereltä, ja kun wiimeinkin olet saanut ne näkymäsi, näyttävät ne aiwan ikäwiltä.

Kammalaiset owat vielä enemmän ta'puiwaisia kaupantekoon kuin Mpongwelaiset, arwattawasti sentähden, ettei heillä vielä ole suurta yhteyttä walkein kanssa. Tokainen toimelias Kamma-mies rafentaa paikalle, jonka aseman hän katsoo soweliaaksi, muutamia mökkejä; sitten tekee hän suuren huoneen wastaista kauppalaitosta warten, ja loppupuolen ikäänsä ei tee hän juuri mitään muuta kuin odottaa noita loistawia kauppoja. Hän ei juohdu mieleensä koota elsenluuta, öljyä tai kautia. Hän wainoo ja wäijyy ennemmin ohitsekulkewia laiwvoja ja kaitkein makeimmilla sanoilla koettaa hän houkutella onnetonta laiwuria maalle.

Tässä ympäriellä asuwat neekerihaimot owat useissa kohdin luonteensa puolesta yhdenkaltaisia. Semmoisia kuin Mpongwelaiset kerrottain olewan, semmoisia owat lisäksi kaitti rannikon heimofunnat Mundah'sta Kap St Catharineen asti, ainoastaan sillä eroituksella että ne heimot, jotka eivät ole lähemmässä yhteydessä Europe-laiten kanssa — siis semmoiset kuin Kammalaiset — owat wähän raaempia.

Kolmantenakymmenentenä päivänä huhtikuuta ostin minä tawaroilla, joista olin maksanut 30 dollaria, oikein kelmollisen wenheen, josta toiwoin itselläni olewan suurta hyötyä matkoillani ylös wirtaa myöden. Minun mieleni hehkui nyt päästä lähtemään ja päätin tehdä pienen retken pitkin rannikkoa matkalla Aniambaan.

Tämän kautta sain minä tilaisuuden matkata lähes viisineljättä penikulmaa ylös Fernand Was'ia pitkin ja sitten maitse kappaleen matkaa, niin- kuin lukija näkee kartasta.

Miehilläni ei ollut mitään sitä vastaan, ja aamulla läksimme matkaan. Minä olin varmistunut siitä, että niinhyvoin Kanpano kuin hänen wänsä mielellänsä toivoivat, että jäisin heidän kyläänsä asumaan, ja minun ei juuri ollut tarwis pelätä, että minun kapineilleni minun poisollessani mitään pahaa tehtäisiin, niinkauan kuin heillä oli jama hyvä ajatus minuista kuin tätä nykyä. Ennen lähtöäni kutsuin minä sentähden kylän asujamat kokoon ja wakuutin täydellisesti luottawani heihin ja fanoin, että minä olin heidän walkea miehensä ja että olin tullut heidän luoksesta wasta monen waiwan ja wastuksen sekä maaran kautta (suostumusta), että Sangalaiset tahtoivat minua kyläänsä, mutta minä olin päättänyt asua näiden rehelliisten ihmisten luona Biagonosfa (wilkastu suostumusta) ja että minä aioin matkata pois muutamiksi päiwiksi, mutta minä toivoin palatesfani löytämäni kapineeni samassa kunnossfa kuin ne läheteissäni olivat.

Kun olin lopettanut puheeni, huudettiin minulle: "Matkaa sinä waan!" — "Mä yhtëään pelkää!" — "Sinä olet meidän walkea mies!" — "Kyllä me pidämme sinun kaluistasi waurin!" j. n. e. Suuri kun he tekivät näitä wakuutustiansfa, tarttui minun kuustoiesta miestäni airoihin ja niin lähdettiin liikkeelle.

Wiiden kuuden penikulman päässä plöspäin Biagonon kylästä löytyy muutamia pieniä luotoja. Kun olimme soutaneet niiden ohitse, tuli wirta leweämmäksi, kunnes se Sanguibuirin kohdalla, noin kahdenkymmenen penikulman paikoille wirran suusta, käwi lähes kolmea penikulmaa leweäksi*). Waa oli täällä matalaa, mutta samassa määrässä kuin etenimme ylös wirtaa myöden, yleni maa ja wirta käwi soukemmaaksi, useastikin yhtiäktiä, kunnes sillä muutamain penikulmain päästä oli waan puoli penikulmaa leweyttä. Kello 9 nousi kuu, ja me soufimme poikki lumoawan waiseman. Tuota tyynyä wirtaa warjoisivat hirmuiset puut, jotka nojasivat yli wirran rantojen, ja rauhallisuutta häiritfi waan silloin tällöin jonkun pedon karjuna tai piehtaroiwan wirtahepojoukon melste.

Puoliyön aikaan wäsyiwät mieheni, jonka tähden laukimme maalle ja käwimme wäpäiseen kylään, joka oli melkein tyhjä. Winoat ihmiset, jotka me näimme, oli kolme wanhaa akka, jotka lepäiwät raaskaassa unessa ja kun me heidän herätimme, eiwät näyttäneet he meitä haulu terwetulleiksi sanowan. Minä olin liian uninen, wälittäakseni mistään terwehdystempuista ja hiitin siis erään hätäwaraisten suojuksen alle, jossa ei ollut mitään seiniä, tehtyäni ensin kelloisen tulen käytävän suuhun ja lewitettyäni mustiiti-werffoni niin, että se suojelisi minua noilta hyrisewiltä rauhanrikkojilta. Mutta tuskin olin lasfenut itseni lewolle, kuin meidät yllätti semmoinen wäfewä tuulispää, joita näillä tienoilla sateen aikana riehuu. Onneksi ei tuonut se wettä tullessaan, mutta niin kauan kuin myrsky rauwoi, oli minun seisominen ulkona kylän kadulla, ettei suojus lankeisi päälleni.

Kohta kun olimme jättäneet kylän, jossa maksoimme yöfortterimme sillä alati suofitulla tupakalla, tulimme eräälle kohdalle wirrasfa, jossa se leweni isoksi, erinomaisen kauniiksi järweksi. Se on täynnä pieniä, wehreitä luotoja, joita muutamissa paikoissa on niin tiheältä, että wirta muuttuu monilukuisiksi pieniksi järwiksi, joiksi ja kapeiksi salmiksi.

Ja waiffa kuljimme ylös wirtaa myöden, emme koko aikana sentään juuri etäällä merenrannikoista soudelleet, ja todenperästä käwi meidän kulkumme pikemmin pitkin rannikkoa kuin sisämaata kohden. Wirta juoksee werffaar matalain, hiettaisten rantainsa wälissä eikä missään kohdin ole sillä woiamaa raitwata itsellensä tietä mereen, jota useissa paikoissa on niin lähellä, että woi kuulla sen pauhinan.

Kello 10 aikaan seuraavana päivänä tulimme eräaseen toiseen lahdelmaan eli laguniin, jonka rannoilla tuo kaunis kylä Igula-Wandé on rakettuna eräälle töyräälle. Tässä ympärillä on wirta wiehättävän kaunis. Tiheit metsät reunuistawat rantoja, ja puisfa, joiden alta kuljimme, istui tuo eriskummallinen pieni apina Cercocobus Collaris, jonka walkea poskiparta antaa sille hywin omituisen ja kunnianarwoisan muodon. Tämä kylä on noin neljänkymmenen penikulman päässä wirran suusta. Wetapasimme waan yhden ainoan asujamen waimonsa kansfa kotona; muut kaikki olivat menneet walmistamaan palmudisyä.

Täällä sanoivat muutamat miehistäni, etteiwät he tahtoneet seurata minua edemmäksi. Usfan laita oli nimitäin, että he olivat hywälliset

*) Lukijan tulee muistaa että tässä aina käytetään Englannin penikulmia, joita menee 6 yhteen Suomen penikulmaan.

muutamia waimoja Aniambaeja, ja nyt pelkäsiwät joutuwansa heidän wihaštuneitten miestensä käsiin. Minä jätin heidät sentähden tähän, sillä minä en tahtonut sekauntua sotaan, suojelemalla heitä, jota warmaanakin olisi tapahtunut, jos he olisimat seuranneet minua.

Sgulaasta Aniambaan matkasimme kaksi tiimaa poikki lafeutten, joilla löytyi runsaasti lintuja, ja muutamat niistä minulle ihan outoja. Riiden joukossa löytyi eräs, Mycteria senegalensis, jolla oli niin pitkät säät, etten minä woinut seurata sitä; ja waikk'ei se käyttänyt siipiänsä, en päässyt sitä edes niin lähelle, että olisin woinut häntä ampua.

Aniamba on rakettu rannikolle lähelle erästä niemekettä Kap St Catharinin pohjois-puolella, jossa löytyy turvallinen walfama-paikka. Täällä oli ferran tuon nykyään hajallisen Kamma-heimon pesäpaikka. Kaksikymmentä vuotta sitten, jolloin kuningas Regundo hallitsi täällä, oli siinä lähes 3000 ihmistä ja se oli kuuluisa orjalaitostistaan ja afrikalaisista tuotteista. Vielä puhuvat täkäläiset maanasukkaat funnioituskella tästä suuresta kuningasastaan. Hänen kuolemansa jälkeen joutuivat noiden wallitsewain sutujen päämiehet epäsopuun toinen toistensa kanssa, kylä tuli häwiötilaan ja pian hajosi heimokunta niin, että sen haltuun tätä nykyä kuuluu waan tuo ylhäällämainittu iso maantaiastale. Kuningaan kuolema antoi koko heimokunnan wallalle kuolinhaavan. Siitä asti on täällä heimokunnalla ollut waan muutamia harvoja kauppalaitoksia, ja kun ei sillä ole mitään kuningasta eikä ylipäällikköä, ei voida sen tilaa enää kohottaa, jonka tähden walkeat miehet ovat lakanneet tulemaasta heidän maahanja. Silloin täällä saawat nämä nekerit käsiinsä jonkun onnetoman, heidän oloistansa tietämättömän kapteenin; hänen nylsewät he silloin armotta ja päästäwät hänen tavallisesti waista fitte, kun ovat paljastaneet hänen putipuhaaksi.

Mutta yhtä kaikki wainuivat he yhtä uutterasti kuin ennen aluffia. Tuo suuri kauppa-huone seisoo keskellä kylää kaikesa komeudessaan, englantilainen lippu liehuu ilmaassa tuon pitkän riu'un päässä, jota löytyy jokaisessa kamma-hylässä, ja menhe on walmisna ensi wiittauksesta menemään wessille houfuttelemaan maalle jokaisista ohittesurjehtiwaa kauppalaiwaa.

Nykyinen kuningas, Olenga-Yombi, tuli tyhään maatilaltaan, niin pian kun hän sai kuulla sen iloufen sanoman, että eräs walkea mies oli saapunut kylään, ja minä käwin häntä kohta

tervehdimässä. Hän oli wanha juoppo ja oli nyt ko'onnut ympärillensä kylän päämiehet. Hänen majesteetillansa oli yllä paksu takki, mutt'ei housuja, ja waikka oli warhain päiwällä, oli hän jo nauttinut runsaan määrän rommia tai palmuwiinaa. Minua käskettiin istumaan hänen oikealle puolellensa ja minä kerroin nyt hänelle, että olin tullut ostamaan wahan elfenluuta ja metsästäämään, sillä minä olin kuullut hänen maasfansa löytywän runsaasti metsänriistaa. Kun olin antanut hänelle muutamia fanfaanfappaleita, muutaman piipun ja useita kääryjä tupakkaa, josta hän tuli hywälle mielelle, fanoi hän minun olewan hywänlaitancen walkea mies ja että minä sain käyää misä hywänsä hänen maasfansa.

Minä käwin ulos iltaapuolla päiwää ja hawaitfin maan tässä ympäristöllä suurimmaffi osaffi olewan ruohoista maata. Kun pimeä tuli, otin minä oppaan ja käwin uudestaan ulos katsomaan entö kohtaisi mitään suurempaa metsänotusta. Sanotaan löytywän gorilloja näillä feuduilla, mutta minä en uskaltanut toiwotaan tapawani niin oiwallista otusta. Tuskin olimme kappaleen matkaa kulkenet, kuin johtajani huomautti minulle paria kiiltäwää pilkkua, jotka näkyiwät tiheän metsän läpi. Mies kauhistui kun hän kuiskasi sanan: "leopaarti!" — mutta minä hawaitsin heti, että se waan oli kahdesta tulikärpäsestä lähtewä walo, jotka istuivat niin, että ne jotenkin näyttiwät tuon pelätyn leopaartin kiiltäwiltä silmiltä.

Kello 2 aikaan aamulla kuulimme wihdoin röhkinää, jota ilmaisi, että metsärika-lauma oli tuloissa. Minä asetuin wäijyksiin ja minulle onnistui ampua suurin karju joukosta. Muut kaikki karkasimat pois osoittamatta mitään halua puuttumaan taisteluun, niinkuin nämä häijyt eläimet toisinaan tekewät; jonka jälkeen palasimme kylään saatiimme kanssa.

Seuraawan päiwän 17:nnen illalla oli kuningas pannut toimeen suuret tanssit minun funniafeni. Minä inhoon tammöistä kunrianoisoiutusta, mutta en woi sitä estää, sillä maanasukkaat itse pitäwät sitä suuressa arwoissa. Kaikki kuningaan neljäkymmentä waimoa ja lähi-feuduilla asuivat nekerit olivat saapuwilla kemuisa. Onneffi tanssittiin ulkona kylän kadulla eikä sisällä huoneissa, niinkuin Kap Lopezissa. Naiset asettuimat toiselle puolelle ja miehet toiselle. Kummankin riwin päässä istuimat rummuttajat ja rämiötiwät wimmatusti hirmuifsen suuria tamtamiansa, joista lähtee femmoinen hujmaawa

tyrinä, että heikkohermoinen mies kokonaan voi menettää aivoinsa araimet. Tammit, joita tässä tilaisuudessa käytettiin, eivät olleet niin päri ewiä kuin ne olla woivat, mutta niiden lisäfi laulettiin, luuhittiin ja sälistettiin metallatrickilla, ja viimein oli muutamain poikannullikain mieleen juostunut istahtaa rummuttajain wiereen jumistamaan ontewia puukomia. Raurettawaa on nähdä minä elehdyttävän wai kutuksen tamtamin räminä tekee afrikalaisien. Se wai kuttaa heihin samoin kuin sotainen soitanto wilfämieliseen Franskalaiseen; he menettävät kaiken malltinsa tämän kauhean rummun räikhesä, ja mitä kowemmin sitä jumistetaan, sitä hurjemmifi käyvä miehen hyppäykset, sitä inhottawammifi ja riettaammifi naisten wään telyt.

Niin kuin arvata woi, ei ole mikään helppo työ rämistää tamtamia. Reekeri parka uupuu warfin näännyksiin wähemmäsfäkin ajassa kuin tiimaasa, ja semmoisiin yöllisiin kemuihin, kuin nämät owat, tarwitaan koko joukko rummuttajia.

Seuralla oli erinomaisen hupaista, ja ainoana huolena waan oli ettei ollut ankkuria rommia, jolla olisi woi tu kurrkua kasta tanssein wälisä. Mutta palmuwiinasta, jota yltäkyllin tarjottiin, onnistui kumminkin tulla yhtä kelmolliseen pöhnään. Suuri oli ilo, kun kuningas tanssi. Hänen majesteettinsa oli ahterasti naukkailut ja hänen keikautensa saivat seuran riehuwilla huudella ilmoittamaan mieltymystänsä. Hänen waimonsa heittäytyiwät maahan hänen jalkainsa eteen, kun hän tanssi, ja osoittiwat hänelle suurimpia kunnianosoituksia, jolla ajalla rumpuja ja metallatrickkeja rämistettiin wielä hurjemmin kuin ennen.

Kakfi tiimaa tätä melskettä kärsittyäni, niinhyywin kuin woin, menin minä matkoihini ja laskin lewolle, mutta en woinut nukkua, sillä tanssia ja melua kesti lähes päiwänkoittoon asti.

Seuraawana päiwänä käwin minä kahdesja fetisch-huoneessa. Tuora onnellista Uniambaa suojelee kakfi hyywin woimallista henkeä, joiden nimet owat Abambou ja Wbuirri. Edellinen on paha henti, jälkimmäinen hywä. Heitä rukoilaan molempia, ja siitä päättäen mitä minä sain nähdä, palwellaan molempia samalla tawalla.

He asuiwat kahdesja wähäisesä huoneessa, joista kumpikin oli noin kuutta jalkaa pitkä ja kuutta jalkaa lewä ja yhtä korkea. Fetisch-mies, joka myös on kylän lääkäri ja tietäjä, wei minun kylän äärimmäiseen päähän, jossa

ne molemmat mökit oliwat, ja aukaisi owet kunnioituksella, että minä saisin luoda filmäyksen woihin pyhiin sijoihin.

Abamboun huoneessa näin miuä tulen, joka, niinkuin minulle sanottiin, ei milloinkaan saa sammua. Minä en nähnyt mitään epäjumalan kurwaa, waan ainoastaan suuren kistun, jonka päällä hawaitsin olewan wähdän punaista ja waleioista kiiutua ja muutamia punaisia papukaijan hyyheniä. Kiiutua käyttiwät hurstkaat ihmiset, maalataksensa ruumistansa kun he tekimät lupauksia. Hyyhenet kuuluwät warmaanfin hengen kaunistukseen.

Abambou on Kammalaitsten perkele. Hän on paha henti, joka oleskelee lähellä hautoja ja hautauspaikkoja ja wiihtyy parahiten luwanfojen kestellä. Wälisä waeltaa hän siellä täällä ympäri maata, ja jos hän suuttuu jollekin, on hänellä walta rangaista häntä kiuwulla ja kuolemalla. Tälle hengelle keittäwät Kammalaiset ruokaa, jonka he asettawat yksinäisille paikoille metsiin, ja sitten puhuttelewat he häntä miellyttäwillä laufeilla ja pyytämät hänen olemaan kiitti heille ja osoitteeksi siitä, että heidän lahjansa on hänelle ollut otollinen, ruoilewat he ettei hän tuottaisi heille mitään pahennusta. Minä olin kerran läsnä kun puhetta pidettiin Abamboulle. Silloin huudettiin laffaamatta: "Nyt on meidän kaikkein hywä olla! Nyt olemme tyytywäiset! Ole meidän ystäwämme, äläkä tee meille mitään pahaa!"

Wapaa miehet tuowat uhrilahjansa, joina käytetään pisankeja, sokuriputtia ja maapähkinöitä, käärittyinä lehtiin, mutta orjat laskewat ne paljaalle maalle. Wälisä ruoilewat ne, jotka uhraawat Abamboulle, että hän tappaisi heidän wihamiehensä. Wuode on aina walmisna tänän hengen majassa ja toijinaan tulee hän siihen lepäämään, kun hän wäsyy käymästä pitkin rannikkoja. Kun on uuden-kun aika, wallisee Kammalaitsten kylisä sywä hiljaisuus, ja silloin ruoilewat maanasukkaat hentiänsä, joita jokaisella perheellä on kakfi, jotka asuwat samassa majassa perheen wanhimman päämiehen kyläsfä.

Wbuirri, jonka majassa minä sen jälkeen käwin, asuu samalla towalla kuin hänen kilpailijansa. Hän on hywä henti ja hänellä on, sen werran kuin minä saatoin hawaita, juuri sama walta kuin Abamboulla. Koska hän ei ole niin häijy, ei palwella häntä samalla innolla.

Waitfi näitä kahta löytyy wielä komaas hyywin pelättämä henti, jonka nimi on Dwengua. Hän on kauhistawa ihmisten pyytäjä ja sydjä.